AD THEOLOGASTRORVM COLONIENSIVM CENSVRAM

Henrici Artopœi
Responsio,

PRO DEFENSIONE CATEchismi Ioannis Monhemij Præceptoris sui conscripta.

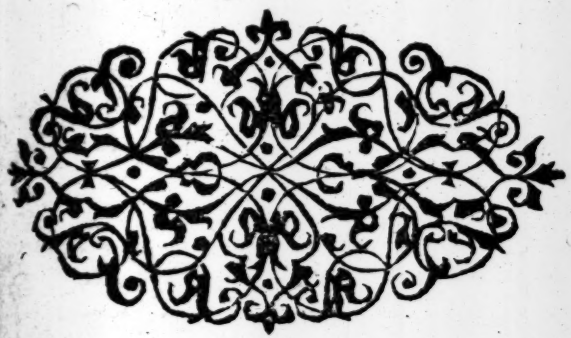

2. Timoth. 3.

Quemadmodum Iannes & Iambres resistebant Mosi, ita & hi resistunt Veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem. Sed non proficient amplius.

ILLVSTRISSIMO CLEMENTISSIMOQVE Principi, Domino Guilielmo, Duci Iuliæ, Cliuiæ, Montensis, Comiti Marchiæ & Rauensburgi, & cæt. S.

BEATISS. AVRELIVS Augustinus non sine maxima delectatione commemorans eximias laudes Valerij Comitis, ad quem libros illos suos de Nuptijs & Concupiscentia scripsit, Princeps Illustrissime, inter præclaras eius uirtutes, & hanc recenset, quòd summa cura aduigilauerit, ne quis insidietur membris Christi, coopertus uelamine Christi. Digna profectò Heroico genere cura, & his difficillimis temporibus controuersæ Religionis summè necessaria. Quando hinc domestici hostes, & fucata religionis specie tecti ueritatem Christi infestant: inde immoderati & mali Doctores, Ecclesias petulantia sua perturbant: nonnulli etiam praua & uenenata dogmata, titulo repurgatæ doctrinæ Christi spargunt, atq; disseminant. Itaq; laude digna est Illustrissimæ C.T. prudens moderatio, quæ ita studet ornandæ gloriæ Christi, ut simul dignitati Ecclesiastici ordi-

nis, & tranquillitati publicæ consultum cupiat. Nihil hac uoluntate glorioſius, nihil dignius Chriſtiano Principe cogitari poteſt. Quare boni omnes in ditionibus tuis, ut maxime lætantur contemplatione Heroicarum uirtutum tuarum, ita Patriæ ſuæ gratulantur talem Principē, qui ſuſcipit curam ſanandæ Eccleſiæ, non tam uiolentis remedijs, quàm uera ratione, & optimo Principe, nec non Chriſtiana lenitate dignißima. Et ut Illuſtriſſima C.T. non deſinat in hanc curam cogitationemq; toto pectore incumbere, ardentißimis uotis expetunt.

Porrò tametſi diſcordia publica malis & indoctis alicubi locum præbet, quorum petulantia coërcenda ſit, tamen oranda eſt Illuſtriſſima C.T. ne aſperioribus iudicijs & ſcriptis quorundam, aduerſus bonos uiros & Eccleſiæ utiles, iracundiam ſuam accendi patiatur. Prodijt nuper Libellus amarulentißimus Illuſtriſſimæ C.T. dedicatus, aduerſus Catechiſmum optimi & de Republica bene meriti uiri Ioannis Monhemij, conſcriptus à moroſis quibuſdam Sophiſtis, qui ſe Theologicæ facultatis deputatos uocant, qui cum res bonas nullas contineat, & manifeſtas doctrinæ corruptelas, ac ſuperſtitionum ludibria defendat, totus ſcatet calumnijs & conuitijs, quibus ut Monhemium & eius collegas proſcindat, ita laudatißimam ab Illuſtriſſima C.T. erectam ſcholam conſpuunt, conſpurcant, & traducunt.

Cæterum

Ceterum cùm res ipsa declaret, hanc scholam iuuentutem præclare & feliciter instituere, eiusq; rei fructum non solum Illustrissimæ C. T. ditiones, uerumetiã finitimæ circa gentes perciptãt, profectò est adhibenda diligentia, ne res bonæ, & Ecclesiæ ac Reipub. utiles, iniquissimis Sycophantarum iudicijs in odium uocentur, & pessũ eant. Si hic aduigilauerit Illustrissima C.T. hoc præcipuè beneficio multarum gentium amorem merebitur, & ueram sibi conciliabit gloriam.

Si concordiæ studiosi essent Aduersarij, non ita funiculum contentionis traherent, sed consilium mitigandarum controuersiarum susciperent: nunc autem hæret in ipsorum duritie culpa discordiæ, cum quibus, nisi oppressa ueritate, pax esse non poterit. Id cùm non obscurè declarent, maneat nobis aduersus illos (uerbis Augustini utor) potiùs pro ueritate certamen, q̃ cum illis in falsitate concordia. Pacis & moderationis hactenus studiosum fuisse Monhemium, nec Illustriß. C.T. clam esse puto. Quid igitur opus fuit modestißimum uirum tam atrociter impetere? Toties hæreseos immane crimen in maledico suo scripto obijciunt innocenti: toties fœdos errores, seductiones, impostoras, uafrities crepant. Quid istis Tragœdijs opus erat? Num ullam immoderatam opinionem, aut quæ labefactet sanctißimũ Ecclesiæ ordinem, in Catechismo deprehendere potuerunt? Imò dum Sacras lite-

Contra Faustin. Manich. li. 29. c. 2.

ras ut Dædali labirynthum in quo aberremus, ut hæreseon omnium seminarium, ut incertas, ut flexiloquas, nec ad institutionem pietatis sufficientes, ore sacrilego lancinant, earum authori Spiritui sancto, in cuius contumeliam hæc omnia recidunt, cæcitatis & amentiæ pœnas dant. Etenim errorum Catechismi explicationem, & doctam quidem polliciti, præter conuitia & Sycophantias, nihil quám inanissimas Matæologiæ suæ quisquilias euentilant. Dum non renatis, hoc est, peccati mancipijs opera bona tribuunt: Dum libero arbitrio plenam libertatem asscribunt, quæ in Diaboli seruis nulla, in Dei uerò filijs imperfecta est: Dum in concupiscentia, quæ semper regnum in nobis contra Dei legem affectat, peccati naturam non agnoscunt: Dum sine peccato Renatos esse, eosq; legi Dei satisfacere statuunt, cùm uix inchoatam præstent obedientiam, multis adhuc infirmitatibus obnoxij: Dum homines procumbere humi, & pandere palmas ante effigies & simulachra Diuûm iubent: Dum impurum cœlibatũ honesto coniugio præferunt: Dum de fidei & spei nostræ incertitudine, Pyrrhoniorum more disputant: Dum iustitiam Christi, fidelibus imputatam (heu cæcas mentes) exibilant, eiusq; loco inhærentem statuunt: hæreditatem filiorum D-i, mercedem operum faciunt: mortuos ut opitulatores inuocari uolunt: Sacramenta ex opere, ut loquuntur, operato salu-

tem

tem conferre tradunt: Poculum Domini Laicis negant. Sed, ut ille canit:

Desinat ante dies, q̃. onsequar omnia dictis.

Si quis hæc delyria non approbet, in eum sexcenta anathematum fulmina intonant. O doctos explicatores errorum, ô pietatis supercilium. Ecquid pudet tenebriones harum tenebrarum, patefacta luce Euangelij? Verum enimuero nequeunt oculos è contentionum Scoticarum caligine ad luccm perspicuæ ueritatis attollere, & ut doctiß. Boëtius inquit, similes sunt auibus, quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat.

Si Patrum iudicio standum erit, iam ad restimres redierit Aduersarijs, quando nænias eorum Irenæi, Tertulliani, Origenis, Basilij, Epiphanij, Chrysostomi, Theodoreti, Cypriani, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, & aliorũ, illustrißimorũ uidelicet & ueluti maiorũ gentiũ Patrum testimonijs liquido confutamus, & nostram esse anctam atq; eruditam uetustatem declaramus.

Quanta uanitas est aduersariorũ superstitiones suas ad traditiones Apostolorũ referentiũ? quos uel unus Irenæus satis refellit. Is enim Catholicæ Ecclesiæ fidem & traditionem exponens, postq̃ recensuisset ea, quæ symbolo, quod uocant Apostolorum, continentur, subdit: Spiritualia quidẽ nequitiæ & Angelos transgressos, atq; Apostatas factos, & impios, & iniustos, & iniquos, & blasphemos homines in æternum ignem mittat: Aduersus hæreses Valent. li. 1. c. 2.

iustis aũt & æquis, & præcepta eius seruantibus, & in dilectione eius perseuerantibus, quibusdam quidẽ ab initio, quibusdam autẽ ex pœnitentia uitam donans, incorruptelam loco muneris conferat, & claritatem æternam circundet. Hanc prædicationem cũm acceperit, & hanc fidem, quemadmodũ prædiximus, Ecclesia, & quidem in uniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi unam domum inhabitans, & similiter credit his, uidelicet quasi unam animã habens & unum cor, & consonanter hæc prædicat, & docet, & tradit, quasi unum possidẽs os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, tamen uirtus traditionis una & eadem est. Et neque hæ, quæ in Germania fundatæ sunt Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt, neq; hæ quæ in Hiberis sunt, neq; hæ quæ in Celtis, neq; hæ quæ in Oriente, neq; hæ quæ in Aegypto, neq; hæ quæ in Libya, neq; hæ quæ in medio mundi sunt constitutæ: sed sicut sol creatura Dei in uniuerso mundo unus & idem est, sic & lumen prædicatio ueritatis ubiq; lucet, & illuminat omnes homines, qui uolunt ad cognitionẽ ueritatis uenire. Et neq; qui ualde præualet in sermone, ex his qui præsunt Ecclesijs, alia quàm hæc sunt, dicent. Nemo enim super magistrum est: neq; infirmus in dicendo deminorauit traditionem. hæc Irenæus. Memorabile est profectò uetustissimi scriptoris de traditione Apostolica testimonium,

præ-

præsertim uerò, quòd ait, Disertißimos Ecclesiæ Præsidum non alia dicturos, quàm ea quæ recensuit. Cùm ergo longè alia, quàm hæc sunt, tradat Mataeologia de intercessione mortuorum, & igne purgatorio, reliquisq; superstitionibus, nonne à simplicitate & puritate Apostolicæ traditionis procùl recessisse iudicanda est?

Sed omißis aduersarijs, Illustrißimam C. T. oro, ut Ecclesiæ saluti porrò consulere pergat, cuius uulneribus mederi, admodum gloriosum est Principi. Initia emendationis Ecclesiarum ab Illustrißimæ C. T. patre piæ memoriæ, rectè propositа fuêre, sed bellorum tumultibus & imperiorum confusionibus, emendatio ipsa hactenus impedita fuit. Nunc autem, cùm Dei beneficio mediocris sit tranquillitas, superillustrem uirtutẽ Illustrißimæ C. T. Christianißimi Poëtæ Prudentij uerbis incitare mihi permitto: Contra Symmachũ, li. 2.

Arripe dilatam tua Dux in tempora famam,
Quodq; Patris supereſt successor laudis habeto.

Tametsi nihil opus est exhortatione mea. Videt enim Illustrißima C. T. pro singulari sua prudentia, necessariam esse his locis emendationem, propter deplorandam insciti am Pastorum (de multis loquor, non de omnibus) & singularem uulgi, quoad sensum pietatis, stuporẽ & amentiam, ac religionis ignorantiam. Intelligit etiam Illustrißima C. T. pro sua excellenti sapientia, & hanc curam Diuinitus Principibus esse mandatam

datam, qui non tantùm posterioris, sed & prioris Tabulæ custodes constituti sunt. Sed abrumpo sermonem. Vereor enim, ne Illustrissimam C. T. prolixitas offendat. Precor autem, ut Illustrissima C. T. has qualescunq; Antinomias meas, quibus Veritati patrocinari uoluí, æquo animo accipiat. Et permitto iudicium Illustrissimæ C. T. de hoc scripto meo: & de uoluntate mea hoc affirmo, me bonorum & doctorum sententijs, iudicium meum aggregaturum. Meq; Illustrissimæ C. T. tanquàm Optimo Principi, & cupido iuuandæ Ecclesiæ, commendo. Opto Illustrissimam C. T. in CHRISTO IESV bene ualere.

C. T.

deditissimus
Clientulus

Henricus
Artopœus.

NOBILI AC SVMMAE SPEI
Adoleſcenti Paulo Stheinio ſuo
Henricus Artopœus
S. P.

QVÓD CENSVRAM Iſtam Matæologorum Colonienſium ad nos pridem Colonia miſeris, ut gratiſſimum nobis fuit, mi Paule, ita nõnihil rurſum fuit moleſtum, quòd tam diu poſt editionem uſura rei tam præclaræ ſcilicet, tandem nobis frui contigerit. Metuiſti fortaſſis, ne doloris ſummi cruciatu conficeremur, ſi D. Monhemium, uirum optimum, & de ſtudijs noſtris ac multorum ingenuorum adoleſcentum Duſſeldorpij quàm optimè meritũ, capite ac fortunis à Matæologica ueſtra turba (quæ ſe MAGISTROS NOSTROS uult dici) oppugnatum audiremus. Imò hinc ne dolorem quidem minimum, ſed uoluptatem etiam hauſimus non uulgarem. Non enim dubitamus, quin ea tela, quæ in pium Monhemium alij clam adminiſtrarunt, alij palam coniecerunt, multò leuiora atq; hebetiora ſint futura, quàm ipſi eius hoſtes putarint. Qui cùm maledictis & mendacijs (quibus tota Cenſura eſt conſuta) uiro integerrimo ſummum probrum conantur obiectare, præter ſuam ipſorum expectationem, mire laudem Monhemij uel

inuiti illustrant, pietatem prædicant, probitatem ac modestiam celebrant. Suum contrà in veram Christi doctrinam ac sinceram Religionem, odium & inuidiam sic aperiunt, uirus suæ acerbitatis in pios ita faciunt omnibus exploratum, ut ea non coniectura colligi, sed oculis cerni, & manibus teneri uideantur. Quid cùm animaduertissem, & cum alijs aliquot Commilitonibus hanc rem communicassem, uisum fuit nobis, ut hunc tam elegantem (si Dijs placet) pullum, cui excludendo tot gallinæ Theologicæ, & tam diu incubuerunt, Præceptoribus hîc nostris uiris eruditiß. & uerè Theologis offerrem inspiciendum & contemplandũ: ut ex plumis ualde quidem monstrosis, Harpyis opinor detractis, nuperam auem cognoscerent & iudicarent. Hîc ad primam statim inspectionem uarij sunt sermones exorti. Alius iactabat prouerbium, Mali corui malum ouum: alius, Ex unguibus leonem: alius, An ex Nazaretha aliquid boni? Tandẽ ubi nostro rogatu hunc bubonem satis fuissent contemplati, hoc est, Censuram hanc Euangelicæ lucis hostem ac æmulam diligenter censuissent Censores integerrimi & acutissimi, in primis sunt mirati profundam istam ac plusquàm Sorbonicam & Magistralem MAGISTRORVM NOSTRORVM Colonienſium Theologiam. Censebant eos tantam illuminationem ex Scoto, tantum acumen & subtilitatem ex Comestore, tam multi-

multiplices argutias ex suo Alberto Magno, Thoma, Occamo, ac similibus non infimæ sortis suæ Ecclesiæ Doctoribus hausisse à teneris, & cũ ipso lacte imbibisse. Erant tamen, quibus hoc iudiciũ non omnino satisfaciebat, censentes eos infinitis partibus etiam superare clarissimi D. Scoti τλυβκοτίαν, crassissimi Comestoris crassitudinem & obsitatem, &c. Quare ipsis uideri ab alijs multo etiam subtiliore spiritu afflatis has tantas, & ferè supra humanam conditionem, eos accepisse dotes: nec omnino potuisse mutis tantùm magistris, sed uiua etiam uoce institutos in tam profundum specu doctrinæ & facultatis Mætheologicæ demersos esse. Sciebant autẽ illi, quales abhinc paucis annis plusquàm Seraphici doctores & Theologi Coloniam commigrassent, & breui (quo sunt acumine ingenij) magnam nobilis Agrippinæ partem sibi fœneratoria pecunia propriam fecissent. Qui, ut testentur subtilem suum spiritum, & acumen planè cœleste, sectæ suæ abhinc annis plusminus uiginti primũ institutæ, nomen sublime & θειότατον imposuerunt, ab ipsius summi Dei solio detractum, imò ab ipso Filio Dei Iesu desumptum, quod Diuinitatis nomen est. Appellari enim sese uolunt Iesuitas. Christiani eognomẽ, quod semel omnibus Christũ amplectentibus Antiochiæ fuit impositum fastidiunt, tanquám humilius, & infra ipsorum dignitatem positum: qua ab humanitate

sum-

ſumptum, etiamſi tamè ad unctionẽ & Regiam, & Sacerdotalẽ & Prophetică pertineat. Horum dicebant illi noſtri Præceptores, conſuetudine familiari, & cœleſti (ſceleſta dicerem) doctrina, & uita religioſa (ſuperſtitioſa inquam) immò ſacra, tam ſacros etiam MAGISTROS NOSTROS Cenſores, tam acutos, tam ſublimes quoq; Theologos ſubitò euaſiſſe: eorumq; afflatu, conſilio, & præſidio æquè ſacram ac ſceleſtam hanc Cenſuram concepiſſe, & longo partu tandem edidiſſe. Ita illi. In quorum ſententiam cæteri omnes noſtri Profeſſores pedibus iuerunt, palam aſſerentes, eodẽ quo ſuperbi lebuſitæ ſpiritu, qui nequaq; à Deo eſſet, Matæologică quoq; turbam Colonienſem penitus eſſe turbatam. Deinde fuit quæſitum, Num ſcriptũ hoc monſtroſum aliquam Apologiam mereretur aut refutationem. Neq; hic eadem omnibus fuit ſententia. Quidã cenſebant nihil magis conuenire Cenſuræ, q̃ ſpongiam, in quã incumberet: aut Apothecis ſeruiret, folliculos præbitura ſeminibus, ut taceam, quod uerecundè dici uix queat. Alij putabant ad doctiſſimas clariſſ. uirorũ refutationes uel ſexcentas, quib. omnia deliramenta Sophiſtica ſemel conciderunt, relegandos eſſe homines impudentiſſ., quos nihil puderet cramben toties recoctã rurſus apponere, qui iampridẽ omnia euidẽter explicata de induſtria rurſum inuoluerẽt, qui apertè falſa & impia ex apocry-

phis

phis attexerent, qui auctoritate Ecclesiæ & Patrũ ita oẽs pios obstupefacere conarẽtur, ut hac ratione eos de gradu, de certa sua sentẽtia, de sacrosancta diuini uerbi auctoritate deijciant, qui ridiculo tanto supercilio nuperi & miserrimẽ profligati Cõsilij Tridẽtini anathemata in caput innocẽtis Mõhemij furiosè intonarẽt. An nõ huiusmodi, aiebãt, horrenda tonitrua, & bruta fulmina à piorũ capitibus iampridẽ uiolenter sunt depulsa? Lgeãt & intelligãt, quæ in suũ Eckiũ, quæ in Coclæũ, quæ in Fabros, in Alphonsos, in Pigios, aliosq; similes Athlãtes, qui suos humeros ruinosæ Eccl. Rom. fortiter quidẽ, sed tamen frustra olim subiecerũt: quæ etiam in suũ ipsorũ Catadidagma extant refutationes doctiß. hominũ. Legant si uelint: si nolint, abeant quò dignè sunt cæci & duces cæcorum Hæc illorum erat sententia, nec absurda. Non deerant tũ alij, qui pijs & studiosis adolescentulis eiusmodi pugnas aut uelitationes potiùs, rectè & decorè, nec sine fructu quoq; posse cõmitti affirmarent: uidelicet ut sictanq; ad palũ tyrunculi, sese diligentius exercẽant, omnia accuratiùs exercitiant, solidioribus argumentis contra aduersarios in omnem euentũ sese instruant, atq; etiam ut simul reipsa experiantur, maiores nostros primos Antagonistas in his monstris atq; hydris cõficiendis plusq; Herculeo labore incubuisse: atq; hinc intelligãt se in eorũ labores facillimè & quasi ἀκονιτὶ ingressos esse. Placuit istorum ratio cæteris quidem con-

discipulis omnibus, sed non æquè mihi: propterea quòd in meos humeros hæc prouincia deuolueretur, meoq; dorso hæ clitellæ imponerentur: cui quidem eas communi consensu dicebant Professores conuenire, non quòd eruditione ceteris antecellerem, aut dicendi exercitatione plus ualerè, sed quòd hoc quicquid esset officij, pietati deberem: Monhemium mihi quondam Rectorem & Præceptorem unicè colendum, hanc propugnationem & defensionem suæ dignitatis, innocentiæ & pietatis prope suo iure à me flagitare. Quid cõijcis mi Paule euenisse? Id quod uides. Hinc instabant & urgebant me sua auctoritate & beneuolentia in me singulari Præceptores mei uiri ornatißimi: istinc me commonebat pietas & amor eius summus, cui me totum debeo, Monhemij, sedulò & fideliter suam Spartam, hoc est, Dusseldorpianam illam Scholam illustrem, unà cum Collegis suis hominibus pijs, doctis, & diligentißimis, iam annis (ni fallor) sedecim ornantis & administrãtis, ita, inquam, me eius amor commonebat, ut & lubens & lætus in hanc arenam descenderim. Velitationem tamen in menses adhuc aliquot ut differremus, uisum nobis fuit operæpretium, si fortaßis ipse Monhemius ueteranus miles clypeum suum bene undiq; munitum & firmum interea hostibus obiectaret. Cæterùm quum mecum reputarem, longoq; usu exploratum haberem, qua esset moderatio-

ratione & modestia noster Monhemius, quàm pacis & quietis studiosus, quàm ab omnibus contentionibus & rixis alienus, qui recte iudicaret Theologastrorm stultitiam & insaniam elleboro potius purgandam esse, quàm suo scripto exagitandam, cœpi tandem, mi Paule, hanc pugnam inchoare, & in Monhemiomastigas ueræ pietatis hostes Matæologos uestros pro meo tyrocinio uelitari, ut & hac ratione pro iudicio meorum Præceptorum me ad grauiora certamina præpararem & confirmarem, & Monhemio nostro utriusq; quondam Præceptori aliquam gratitudinis meæ erga ipsum significationem darem. Neq; tamen existimes, quasi hac uelitatione uestros Matæologos expugnari, uel ad meliorem mentem adduci posse nobis ulla spes fuerit: minime. Est enim in confesso illos ex eorum esse numero, de quibus uaticinatus est Esaias: Qui auribus audient, & non intelligent, & uidentes uidebunt & non cernent. Incrassatum est enim cor istorum, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos occluserunt, ne quando uideant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanet illos Dominus. Tantum cauere uoluimus, ne simplices & rudiores animos, purioris Christi doctrinæ cupidos suis fucis, mendacijs, præstigijs & impostoris à pio instituto porrò auertant, abducant & deterreant, de gradu deijciant, atque in

ſuam naſſam inextricabilem irretiant, aut in labyrinthum ſuorum Sophiſmatum irremeabilem incautos inducant. Porrò nihil omnino dubitamus, quin MAGISTRI NOSTRI, *qua ſunt ſuperbia & uindictæ cupiditate, aliquod rurſum uirus ex communi ſcrinio ſuorum pectorum eiuſmodi locupletiſſimo, in hanc modeſtam meam reſponſionem, & qualemcunq; Apologiam ſint reuomituri, atq; ita nobis & materiam & occaſionem præbituri contra in noſtris Diatribis diſputandi, declamandi, atque etiam aperte, ut nunc facimus, uelitandi. Faxint utipſis lubet, nihil metuimus.*

Nil deſperamus Chriſto duce, & auſpice Chriſto:
Hic nobis rupes, hic eſt firmiſſima porta.
Huius honos agitur, ſpectatur gloria, regnum
Quæritur, ipſius iuſtiſſima cauſa fouetur.
Quid dubitem? ne non ſim tanto uindice tutus?

Cùm autem uidiſſem mi Paule, eò inſaniæ & impudentiæ redactos noſtros Mataeologos, ut eos non puduerit impias ſuas nænias & mendacia Illuſtriſſimo Principi ac Domino noſtro Clementiſſimo Guilielmo, optimo patriæ noſtræ Patri obtrudere & aſſcribere, eiuſq; aures nimis hic patientes nihil formidarint uanis ſuis Sophiſmatibus implere & onerare: fui & ego animatus, ut aliquo modo auderem hanc meam qualemcunq;

lemcunq; refutationem eidem noſtro Principi modeſte offerre, & ipſius Clementiæ, mihi uelut numini propitio, conſecrare. Si uerò dignatus eſt, & potuit legere & ferre Optimus Princeps ea, quibus illi planè athei idolomaniam, ad certorum Diuorum ſimulachra confluxum miſeræ plebis, & peregrinationem, & eorundem geſtationem & circumlationem impudentiſſimè defendunt, in contumeliam (ut ueriſimile eſt) Patris huius (piæ memoriæ) Ducis Ioannis, Optimi quoque & prudentiſſimi Principis, qui ante multos annos hanc inſanam ſtultitiam & impietatem piiſſimè abrogauit: ſi potuit legere & ea, quibus multò impudentiùs conantur ſubuertere Cœnæ Dominicæ erogationem in populo ſub utraque ſpecie, iamdudum in ipſius Clementiæ ditionibus conceſſam & approbatã: ſpero ipſum benigniſſimis auribus percepturum & hæc mea, quibus iſtæ & in Deum & in piiſſimos Principes iſtorum hominum blaſphemiæ & contumeliæ abolentur, & quaſi ſpongia detergentur. Tu porrò ut cœpiſti, perge quæſo deinceps annotare diligenter, & ad me perſcribere impuriſſimi illius Iebuſitæ concionatoris in Eccleſia Metropolitana nouas & prodigioſas blaſphemias, quas aſſiduis uociferationibus apud imperitam plebeculam detonat, & ex impiiſſimo pectore euomit. Spero aliquando futurum, ut ampliſſimus & prudentiſſimus Senatus Colo-

nienſis, omneſq; Ciues honeſtiſsimi intelligant quibus ueneficijs & cantionibus, ſuæ mentis (ut ita dicam) oculos perſtringat hic præſtigiator nequiſsimus. Vale in Chriſto Ieſu: Attende tibi ipſi: Caue à fermento Scribarum & Phariſæorum Colonienſium. Ex noſtro Gymnaſio Theologico, Kalend. Maij, Anno ſupra Milleſimum Quingenteſimum Sexageſimo primo.

Tibi tuæq; familiæ addictiſsimus

Henricus Artopœus.

RESPONSIO
AD CARMINA CENSVræ Colonicnſium Theologaſtrorum, adiuncta per Ioannem Breidbachium diſcip.

TAbida Romanæ coxerunt pabula uulpes,
Pabula Cerberei liuida felle canis.
Conuiuaq́; uocant, auido qui diraucnena
Ore uorent: tu, ne decipiare, uide.
Ne guſtes, fueris ſi Relligionis amator,
Quæ fluit è Sacris diuite fonte libris.
Vis tibi tartareis dapibus Lernæq́; cruore
Romani monſtrem pabula cocta lupi?
E putribus Latiæ manarunt fontibus Hydræ:
Inuoluit nugis dogmata ſancta ſuis.
Fulmina dira uomẽs in eos, qui dogmata Chriſti
Poſtbabito ſeſe corde animoq́; colunt.
Pro tali Duce Papicolæ modò diglaliantur,
Eius iuſſa docent, bellaq́; ſæua mouent.
Sic terrent miſeros, ſolitaq́; Tyrannide regnãt,
Omniaq́; arbitrio ſtantq́; labantq́; ſuo.

Cumq; Dei pugnant uerbo. sub cortice molli
Cerbereum latitat uirus, & anguis hians:
Ne te sanguiuomis decerpat rictibus, escam
Spernito: non illam pagina Sacra dedit.
Ipse Deus iußit se solum in uota uocari,
Hi contrà la trant, Numina multa coles.
Si nolis, claudunt cœlum tibi, tartara pandunt.
Quàm nos immanis carnificina premit?
Si dicas, Sequar æterni præcepta Parentis,
Infrendent, Latij iussa sequêre patris.
Effusi Christus nos abluit amne cruoris:
Scandere quo Superûm tramite tecta datur.
Obgannit Latium, Sedem reserare Tonantis
Papa ualet, Meritum pandit ad astra uiam.
Cætera quid referam Latiæ portenta culinæ?
E cerebro Papæ dira uenena fluunt.
Ne mentem dape Lernæa, saniéq; putrenti
Inficias, Latij pabula sperne lupi.
Ambabusq; Dei uerbum complectitor ulnis,
Hoc lotis animis esca salubris erit.
Hoc Duce conscendes augusta palatia cœli:
Hic animum certa lege modoq; regat.
Hunc odêre Ducem Romani Monstra Senatus,
Et sua præponunt falsa recepta Deo.
Hi tibi, Monhemi doctißime, mille pericla,
Retia mille struunt, ut capiare dolis:
Conuitijs lacerant, corrodunt dente canino,
Quòd tradas summi iußa tremenda Dei:

Roma

Romanique lupi crudelia dogmata spernas,
Dogmata quæ argenti condidit atra fames.
Perfer, & obdura: despument horrida buccis
Sulphureis in te Monstra, Erebique Duces.
Christus in arce sedet supera, qui euerberat oris
Telorum nymbos, hoc Duce tutus eris.
Hoc duce tutus eris, confundant Tartara Cœlo,
Terram undis, tali uirdice tutus eris.
Huc grex Aonius properet, si fortè retexi
Romanæ furiæ nigra uenena uolet.
Huc ades, hîc Christũ frondescens imbibet ætas:
Hic monstrat Papæ somnia uana liber.
Hic Labyrinthæos errores indicat eius,
Anguinos morsus, fulmineasque faces.
Et quoq; ut è sacris Monhemius omnia riuis
Hauserit, ut sacro dogmata melle fluant.
Et quàm falsa uomant in eum mendacia Vulpes,
Hinc Antichristi subdola uerba patent.
Tartareos succos, tetrumq; Colonia uirus
Obtulit, in falsa Relligione manens.
Hæc contra Liber hic tibi pharmaca certa para-
Quæ Papæ sanent uulnera facta manu. (uit,
Hic uiolæ, myrtusq;, rosæq;, & lilia fragrant:
Eructat Papæ dira uenena sinus,
Cerbereasq; dapes, saniem, pus, uirus Auernum:
Hic liber ætherei nectaris imbre madet,
Distillat mel sydereum, funduntur odores
Lacteoli, hoc uernans ridet Amomus agro.

Hausisti

Hauſiſti Papæ mendacia dogmata fœtæ?
Euome, Lac auidus ſpirituale bibas.
Vah mammas iſtic offert tibi dira Megæra,
Iſtinc ut ſugas lac furiale licet.
Hic liber ad Chriſtũ tibi peruia compita pandit,
Hàc iter eſto tibi, papula ſperne lupi.
Sollicitè Stygium Latiæ fuge Tygridis æſtum,
Quæ ſe mentitur iuſſa tenere Dei.
Dogmata ſancta Dei maneant, teneãtur & illa,
Quæ coluit Chriſti tempore uera fides.
Obruta quæ Latiæ iacuere Tyrannidis æſtu,
Tartareiſq; diu merſa fuêre dolis.
Nunc emerſerunt accenſa lampade Chriſti,
Quam Latius diro fulmine preſſit Aper.
Non noua debuerant cœleſtia dogmata dici,
Sed noua ſunt illis, Chriſtus & ipſe nouus.
Deſine Papicolis nimium confidere uatis,
Chriſticolûm potiùs caſtra ſequare Duce.

AD CENSVRAM THEOLOGASTRORVM COLONIENSIVM Responsio.

MVLTA STATIM AB initio verba profundunt Censores Catechismi Monhemiani, & authoritate S. Patrum probare nituntur Sacram scripturam esse difficillimam atque obscurissimam: atq; hinc concludunt, Christianorum vulgus ab ea arcendum, tanq̃ prophanum à mysterijs: & Sutorum, Opilionum, Vespillonum ingenia, ad tam sublimia capienda nõ esse idonea: eosque porcos esse censent, ante quos margaritæ Euangelicæ nõ sint proijciendæ. Quasi verò plebs pia & Christiana Spiritum sanctum non habeat, qui est optimum principium ad scripturas percipiendas: cuius illustrationem dum ardentibus precibus ambiũt isti coram mundo abiecti, & seipsos in legendis scripturis exerceant, eos videas in scripturis diuinis plura tenere, q̃ isti inflati Doctores assequi potuerint, aut alios docere. Verax est enim Christus, qui ait: Gratias ago tibi Pater, Domine cœli & terræ, quòd celaris hæc sapientes & prudentes, Matth. 11.

& detexeris ea paruulis. Sanè pater, sic enim fuit bona voluntas apud te. Fatemur sanè suam scripturis esse difficultatem, sed habet eadem rursus, quoad pios & fideles animos, suam quoq; claritatem, euidentiam, atq; perspicuitatem, vt non minùs tenuia nutriat, illustret q̃;, q̃ vel maxima exerceat ingenia. Sicut multis locis docet eruditissimus atq; acutissimus Theologorum Augustinus, scribens Volusiano Epist. 3. Tanta est, inquit, Christianarũ profunditas literarũ, vt in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia ad decrepitam senectutem, maximo otio, summo studio, meliore ingenio, conarer addiscere. Non ꝙ ad ea quæ necessaria sunt saluti, tanta in eis perueniatur difficultate: sed cùm quisque ibi fidem tenuerit, sine qua piè recteq; non viuitur, tam multa, tamque multiplicibus myste riorũ vmbraculis opaca, intelligenda proficientibus restant, tantaq; nõ solùm in verbis, quibus ista dicta sunt, verùm etiam in rebus quæ intelligenda sunt, latet altitudo sapientiæ, vt annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi, hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet: Cùm consummauerit homo, tunc incipit. Vides Augustinum, tametsi difficilem esse Scripturam haud obscurè significet, & λελιθόξως plæraque tradere, tamen

men ad ea quæ ſaluti noſtræ ſunt neceſſaria, facilè in ea peruenìri poſſe, innuere.

Quid quòd in eadem Epiſtola hic vir Dei ſcripturæ ſtylum ita attemperatum eſſe docet, vt doctis iuxta ac indoctis, ſit ſaluberrima: Modus autem ipſe docendi, inquit, quo Sancta Scriptura contexitur, quæ omnibus acceſsibilis, quamuis pauciſsimis penetrabilis, ea quæ aperta continet, quaſi amicus familiaris ſine fuco, ad cor loquitur indoctorum atque doctorum. Ea verò quæ in myſterijs occultat, nec ipſo eloquio ſuperbo erigit, quò non audeat accedere mens tardiuſcula & inerudita, quaſi pauper ad diuitem: Sed inuitat omnes humili ſermone, quos non ſolùm manifeſta paſcat, ſed etiam ſecreta exerceat veritate: hoc in promptis quod in reconditis habens. Sed ne aperta faſtidirentur, eadem rurſus operta deſyderantur, deſyderata quodammodo renouantur, atque renouata ſuauiter intimantur. His ſalubriter & praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. Ille huic doctrinæ inimicus eſt animus, qui vel errando eam neſcit eſſe ſaluberrimam, vel odit ægrotando medicinam. Quid dulcius dici poterat, quàm Scripturam, tanq̃ amicum familiarem, ad cor loqui indoctorum iuxta ac do-

&orum? Quid ſuauius, q̃ eandem, vt humilem aliquem,& liberalem diuitem,tardiuſculas & ineruditas animas,tanq̃ pauperes adſe inuitare: praua corrigere,parua nutrire,magna oblectare ingenia? omnibus deniq; ſalutarem eſſe? Citant & ipſi Auguſtinum,de Geneſi ad literam lib.5.cap.2. Tu autem cum Scriptura nõ deſerente infirmitatem tuam, & materno inceſſu tecum tardius ambulante,proficias. Quæ ſic loquitur, vt altitudine ſuperbos irrideat,profunditate attentos terreat,veritate magnos paſcat, affabilitate paruulos nutriat. Quid ergo à maternis inceſſibus, & nutricatione tam piæ & affabilis matris infantes Ieſu Chriſti auellunt? & non metuunt in eorum eſſe albo, quos hæc mater altitudine ſua ſuperbos irridet? Experientia ipſa edoctus hæc ſcripſit Sanctiſsimus Auguſtinus, qui olim huius matris ductu è Manichæorum erroribus, quibus impediebatur, feliciter euaſit,cùm quidem ad hanc matrem diuino oraculo adduceretur, quod auribus eius inſonuit: Tolle, lege: tolle,lege, vt in ſuis Confeſsionibus ipſe recenſet. Nec dubium eſt hoc turbulentiſsimo tempore controuerſæ Religionis, multas pias mentes mirabili aporia angi, quibus haud temerè ſalubriùs cõſulueris, quàm Auguſtino oraculum tunc conſuluit. Profuit & Eunucho Reginæ

Can-

Candacis, Esaiæ Prophetæ, tametsi non intel lecti lectio, sicut in Actis habemus. Quare lectio sacrarum literarum & credentibus & non credentibus, indoctis iuxta ac doctis, he betibus æquè ac acutis vtilissima est. Quid & Deus ipse, non modò Legem, sed & Prophetas in populo suo vulgò haberi passus est, & exteris tradi legendos. Christus quoque suis mandat, vt scrutentur scripturas. Nunquid isti Deo prudentiores esse volunt? Sed rogamus Censores nostros, num excutien do sacros libros è manibus plebis, eam reddant magis idoneam ad diuinarum rerum intelligentiam? Certè hac ratione stupidior & alienior à Deo & salute sua indies euadit. Ioan. 5.

Probant quoq; testimonio Petri, difficilia quædam in Epistolis Pauli contineri, quæ indocti ad suam perditionem deprauent. Verùm Petrus habet δυσνόητα, id est, quæ non quibusuis pateant: quòd scilicet caro & sanguis ista non manifesta facit, sed eis, qui Spiritu Dei aguntur, præit lux illa cœlestis, vt omnia fiant ipsis perspicua. Nec debet bonis esse fraudi, & impij canes scripturis abutuntur, cùm hoc Augustini ætate factitarint teterrimæ pietatis pestes, Manichæi, Arriani, Donatistæ, Pelagiani, & huiusmodi portenta, quando nihilominus ille sacras literas omnibus consuluit legendas, vt supra patuit. 2. Pet. 3.

Et in Sermone, quem in capite Ieiunij habuit, à fidelibus contendit, vt lectionem Sacrarum literarum ipſis conuiuijs loco alex & teſſerarum adhiberent. Eſtq; ratio admodum imbecilla, vt bona propter quorundam abuſum auferantur. Alioqui & Euchariſtiam ipſam oportuit ſublatam, ꝙ multi, vt Paulus atteſtatus eſt, illa in ſuam pernitiem abutantur. Et quid eſt tam ſacroſanctum, quo humana impietas & nequitia non abutitur?

Vbi de difficultate Scripturarum prolixè diſſeruerunt Cenſores, vt ab ea vulgus prohibeant, multis verbis contendunt, non eſſe cuiuſuis Sacras literas explanare, Quaſi verò Monhemius munus interpretandi & enarrandi ſcripturas rudibus & imperitis hominibus delegari velit: cùm ei tale quiddam ne per ſomnium quidem in mentem venerit. Itaque iure retorquebimus in eos Hieronymi verba: Sola ſcripturarum ars eſt, quam ſibi omnes paſsim vendicant. Scribimus indocti, doctiq; poëmata paſsim, hanc garrula anus, hanc delirus ſenex, hanc Sophiſta verboſus, hanc vniuerſi præſumunt, laterant, docent anteq̃ diſcant. Diſci enim ſacras literas vult Monhemius, & quidem accuratè, deinde doceri: Non autem Beoticas ſues, vt paſsim fit in regno Pontificio, ad tantum munus admoueri, Chryſoſtomi deſide-

rio

rio (quem Monhemius citauerat) abundè satisfieri putant, si Epistolam & Euangelia dominicalia, vt vocant, audiat populus, domiq; diligenter repetat, altaque mente reponat, & ad conciones pręparatus accedat. Quali verò huius viri ætate mos fuerit, ità frustulatim interpretandi scripturas, qui postea in regnò Papæ obtinuit. Mirum verò, quòd præstigiatores isti ex Chrysostomi verbis, quæ habet in Præfat. sua in Romanos, elicere se posse putarùt, vulgus à lectione Sacræ scripturæ prohibendum esse: cùm Episcopus ille promiscuam multitudinem ad lectionem Pauli adhortetur, planeq; dicat, si omni animi alacritate huic lectioni incúbant, nullo prætereà Doctore opus fore. Non enim inquit, nos quæcunque percipimus, acumine intellectus penetramus. Nam & hebetiores assiduo studio etiam cõsequuntur difficilia. Idem promiscuè omnes suos in sacris Concionibus perpetuò ad lectionem Sacrarum scripturarum extimulare solebat, tum alijs permultis rationibus, tum hoc præclarosimili: Qui nacti sunt, inquit, auri aut argenti fodinas, nullis parcunt laboribus, humum effodiunt, terram subeunt, & tetram atq; pestilentem exhalationem perferũt, quò possint ad paruas auri, argentiue micas peruenire. Et nos cùm habeamus copio-

ſiſsimum theſaurum & paratiſsimũ ſcripturarum, in eo nos exercere, & aliquem laborem ſuſcipere detrectamus. Cæterũm, quia plærique curis œconomicis præpediti ſunt, vt toti huic rei vacare non poſsint, ideo vt Doctores ſuos, qui ſe totos contemplationi ſcripturę addixiſſent, attentiſsimè audiant, monet. Adhæc Mercatores & Seculares, vt vocant, homines hac ratione à lectione Sacræ ſcripturę arcendos eſſe volunt, quòd linguarum cognitio in ipſis deſideretur. Verùm argumento hoc euincam, neminem ex toto illo Theologorum Colonienſium numero, ad legendas ſacras literas admittendũ eſſe. Proferte quæſo mihi vnum Theologũ ex veſtro ordine, Hebraicæ linguę peritum, ab eo tempore, quo primùm veſtra illa Academia fundata eſt, in hunc vſque diem extitiſſe. Nec etiam quenquam in Græca lingua bene verſatum adferre poteſtis, præter M. Arnoldum Veſalienſem Theologię Licentiatũ demortuum, & Magiſtrum noſtrum Gerardũ Mathiſiũ, cui tamen Ariſtoteles familiarior eſt, q̃ Biblia ſacra. Diſtichon quoq; illud Cenſuræ prępoſitum, ſatis declarat ipſos à ſacra facultate Theologica deputatos, planè Græcæ literaturæ ignaros eſſe, cum οὗτος poſuerũt pro τοῦτος. Declinant enim Grammatici pronomen οὗτος hoc modo: Nominatiuo

οὗτος

οὗτος, Genitiuo τούτου, Datiuo τούτῳ, Accusatiuo τοῦτον, &c. Nec culpam in Typographum reijcere possunt, si enim τοῦτον legas, versus sibi non constabit.

Citant & Aristotelem Magistri nostri, eadem, qua Sacras literas & Patres, fide & diligentia. Nam cùm Aristoteles iuuenes animi perturbationibus obnoxios, no satis idoneos Ethices auscultatores esse tradat, isti iuuentuti arcana scripturæ mysteria minimè concredenda existimant. Atqui non tantùm ob animi perturbationes, iuuenem Aristoteles ineptum moralis Philosophię auscultatorem esse docet, sed mutò magis, q̃ rudis est actuum vitæ, ex quibus hæc disciplina efficitur. Præterea nihil, inquit, interest, iuuenis sit ætate, an moribus iuuenilibus. Non enim defectio est ob tempus, sed quia viuit, & persequitur singula cũ perturbatione. talibus enim inutilis fit ipsa cognitio, perinde atq; incõmentibus ipsis. Iis autem, qui suas rationi subijciunt cupiditates, cũ ratione q̃ agunt, magnam afferre potest vtilitatem. Hactenus Aristoteles Interprete Argyropilo.

Non erunt ergo in puris istis cœlibibus Satriculis sacra mysteria committenda, quotum multi ætate, longè verò maxima turba moribus iuuenes sunt, & cupiditatibus incendiuntur, vt à pietate & recta ratione de-

flectant. Rursus idonea erit cœlestis Philosophiæ auscultatrix pia & casta iuuentus, quę reiectis Dei ope cupiditatibus, pietatem & rectam rationem duces sequitur. Non enim, vt inquit Aristoteles, est defectio ob tempus. Et Paulus in singulari Dei beneficio ponit, 2. Tim. 3. q Timotheus ab ipsa pueritia Sacris literis fuit imbutus. Porrò vt cum Censoribus deputatis ad Chrisostomum reuertamur, aperte docet ille, ex scripturæ ignorantia innumera mala esse, ac nominatim recenset hæresęon pernitiem, dissolutam vitam, & inutiles labores. Theologastri verò, dum obstinationi suæ, inueteratis abusibus & superstitionibus consulunt, in vocem erumpũt manifestè impiam, ne dicam sacrilegam: audenter enim dicunt, nullam vnquam tot retrò seculis repertam fuisse hæresim, quæ non ex scripturis occasionem acceperit. En, quid non audeat humana temeritas (verbis vtor Augustini) cùm in sententiam nefandi præcipitatur erroris. Nam si scriptura omnium, quotquot fuerunt hæresęon fuit occasio, quid ea pernitiosius dici potest? Ego verò, quicquid impudenter & audenter latrent isti canes, asseuerare non dubito, Deum pro sua bonitate hominibus assiduè legentibus sacras literas, largiri deniq; vt & intelligant & credant, & ad salutem piè erudiantur.

In præfatione in Roman.

Contra Cresco. Gram. li. 4. ca. 38.

Cate-

Cæterùm in iſtis Pſalmorum verſiculis: Lex Domini immaculata, &c. contendunt nullam Scripturarum mentionem fieri, ſed tantùm Legis & mandatorum Dei. Verùm non poſſum ſatis mirari, quid nam Theologaſtri Scripturam appellant, ſi lex & mandata Dei, Scriptura non eſt? In Carmine Breidbachij hunc verſum præcipuè notant: Dogmata Chriſtiadú ſint vana exploſa theatro. Quem ita inuertunt: Dogmata omnia Chriſtiadum explodenda eſſe, ſolum Catechiſmũ Monhemij amplectendum eſſe. Non dicit Breidbachius omnia dogmata, ſed vana dogmata: & genitiuus Chriſtiadum referendus eſt, non ad dogmata, ſed ad theatro. Hunc enim eſſe huius verſus ſenſum, etiam puer aliquis quintæ aut ſextæ claſsis videre poterit: Vana dogmata ſint exploſa theatro Chriſtiadum. O cęci & indocti Censores, ô calumniatores perfidiſsimi! Quæ in primũ caput Catechiſmi ſcriptitant, indigna ſunt reſponſo, vbi nihil q̃ virulentiam ſuam euomunt. Flagellant Monhemium, & de autore Epiſtolæ ad Hebræos ἐπέχειν videatur, cùm vel ipſi ex Hieron. ſciant, quanta inter Veteres fuerit ἀποχή. Quin & ipſa Epiſtola à Latinis Eccleſijs ægrè recepta eſt, quam tamen Monhemius inter Apoſtolicas cum omnibus pijs catholicõs amplectitur.

IN-

¶ INITIO DIALOGI SECVN-di contendunt Apostoli auctoritate, Adamum nō fuisse seductum, sed mulierem tantùm. Verùm Paulus eo loco iussit, mulierem in Ecclesia tacere, quòd esset instrumentum expositum ad insidias. Id autem confirmauit exemplo primorum parentum. Quæ enim virum ad peccandum impulerit, nō videtur eum posse rectè instituere: quæque à Diabolo seduci, & à serpente decipi potuerit, eam non est æquum in Ecclesia magisterij gradum obtinere. Adamus autem seductus est ipsius mulieris opera, quæ in hac parte Satanæ fuit organon, & magis peccauit q̄ Eua. Si enim Adamus non consensisset, aut obiurgasset vxorem, nō peccasset. Nunc autem fidem ille habuit Satanæ mendacio, discessit à præcepto, quod ei Deus proposuerat, præcipitatus est in peccatum & in mortem. Hinc Paulus Rom. 5. Adamum peccati auctorem nominat. Quare & Deus illi exprobrat: Ecce Adamus, quasi vnus ex nobis: Euam tacet.

¶ Quòd scripserat Monhemius, omnia opera eorum qui renati Baptismo nō sunt, quantumuis videantur spetiosa, inter peccata recenseri: Aduersarij dogma hoc esse censent durum, incommodum, παράδοξον, denique erroneum, & in Tridentina synodo anathemate percussum. Vindicanda verò nobis est,

est, quæ tam hostiliter impetitur Veritas.

Habuit sanè terrena ciuitas excellentes quosdam ciues, præstantes animi magnitudine, prudentia, temperantia, iustitia: quorum opera moraliter seu ciuiliter bona fuisse concedendum est: quę tamen, quoad infideles & prophanas eorum mentes, peccata semper fuerunt: quia neq; ex fide & religione vera promanarunt, neq; in rectum finem, Dei videlicet cultum atq; gloriam directa fuerũt. Etsi autem hæc simulachra virtutum profuerunt ad rerum vniuersitatem cõseruandam, & in Republica terrena vtilissima fuerunt, in qua & remunerationem acceperunt à iusto Deo, honores, imperium, gloriam: Vmbratiles tamen fuerunt, non veræ virtutes. Primùm, quia non in Deum referebantur: deinde, quia turpissima seruitute deformatę, ancillæ fuerunt: in alijs τῆς ἡδονῆς, in alijs τῆς πλεονεξίας, in alijs τῆς φιλοτιμίας. Quanq; autem minùs turpis domina sit φιλοτιμία, q; vel ἡδονή, vel πλεονεξία, tamen & ipsa turpis est: cui seruire virtutes, & iniustum est, & sacrilegum. Itaq; vel in laudatissimis hominibus euidens apparet naturæ prauitas atque cõtaminatio, quæ vmbram virtutis in vitium commutat, & opera in spetiem bona, propter adhærentem prauitatem conuertit in peccata.

Tradit

Tradit hæc passim Augustinus, tametsi non ijsdem verbis, in eandem tamen sententiam: potissimùm lib. 5. de Ciuit. Dei, à cap. duodecimo per aliquot capita. Et contra Iulian. lib. 4. ca. 3. scribit omnes à Dei vnius religione alienos, vtcunque ob virtutis opinionem admirabiles habeantur, non modò nulla remuneratione dignos, sed magis punitione: q̃ pura Dei bona cordis sui pollutione contaminant, &c quæ sequuntur. Qui locus tam manifestè pro Monhemio est, vt nisi frontem perfricuissent aduersarij, eius in scripto suo meminisse veriti fuissent. Sed istis sæpe incitandis Patribus vsuenit q̃ Capræ, quæ sua voce indicabat cultrum, quo iugulanda erat.

Et libri de Ciuitate Dei vndeuigesimi capite vigesimo quinto: Quàmlibet enim videatur animus corpori, & ratio vitijs laudabiliter imperare: si tñ Deo animus & ratio ipsa non seruit, sicut sibi seruiendum esse ipse Deus præcipit: nullo modo corpori vitijsq̃ rectè imperat. Nam qualis corporis atq; vitiorum potest esse mens domina, veri Dei nescia, nec eius imperio subiugata, sed vitio similis dæmonibus corrumpentib. prostituta? Proinde virtutes, quas sibi habere videtur, per quas imperat corpori & vitijs ad quodlibet adipiscendum, vel tenendum, nisi ad Deum retulerit, etiam ipsa vitia sunt

potiùs

potiùs quàm virtutes. Nam licet à quibuſdam tunc verè & honeſtè putentur eſſe virtutes, cùm ad ſeipſas referuntur: nec propter aliud expetuntur, etiam tunc inflatæ & ſuperbæ ſunt: & ideo non virtutes, ſed vitia iudicanda ſunt. Et quæ ſequuntur.

Quid, quòd & alibi duabus aptiſsimis ſimilitudinibus hanc ſententiam illuſtrat? Ea ipſa opera, inquit, quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania ſunt. Ita mihi videntur eſſe, vt magnæ vires & curſus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona opora ſua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, ſed quid cùm facit, aſpiciat, quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. Fac enim hominem optimè gubernare nauem, & perdidiſſe quò tendit: quid valet, quia antennam optimè tenet, optimè mouet, dat proram fluctibus, cauet ne latera infligentur, tantis eſt viribus, vt detorqueat nauem quo velit, atq; vnde velit: & dicatur ei: vſq; quo is? & dicat: neſcio. aut nō dicat neſcio, ſed dicat: Ad illū portū eo. nec ducat in portū, ſed in ſaxa feſtinet. nōne is quantò ſibi videtur in naui gubernando agilior & efficacior, tantò periculoſiorem ſic gubernat

In Pſalmum 31.

vt

vt ad naufragium properando perducat? Talis est & qui optimè currit præter viam. Nónè ergo erat, & tolerabilius, vt esset gubernator ille paulò inualidior, vt cum labore & aliqua difficultate gubernacula regeret, & tamen rectum debitumque cursum teneret: rursusq; ille pigriùs etiam & imbecilliùs, tamen viam ambularet, q̃ præter viam fortiter curreret. Optimus ergo is, qui & viam tenet & bene ibi ambulat. Sequentis autem spei: qui etsi aliquantulum claudicat, nõ omnino vt erret aut remaneat, sed progrediatur, etsi paulatim. Fortasse bene sperandum est, eum quo tendit etiam tardiùs peruenturum. Hactenus Augustinus. Vides, q̃ euidenter ostendat, frustra se fatigare beneoperando, quotquot à recto scopo aberrant. Quapropter & alibi dicit: Quantumlibet autem laudetur atque prædicetur virtus, quæ sine vera pietate seruit hominum gloriæ, nequaq̃ sanctorum exiguis initijs comparanda est, quorum spes posita est in gratia & misericordia veri Dei. Religio nostra, inquit idem, iustos ab iniustis, non operum, sed ipsa fidei lege discernit: sine qua, quæ videntur bona opera in peccata vertuntur. Validissimis scripturę testimonijs hęc communit vir Dei: Omne, quod non est ex fide, peccatum est. Sine fide impossibile est placere Deo. Mala arbor

De ciuitate Dei lib. 5. capite 19.

Libro 3. ad Bonifaciũ capite 5.

Contra Iulianũ, li. 4. c. 3. & alibi.

arbor non potest fructus bonos ferre. Si oculus tuus nequam sit, totum corpus tenebrosum erit. Omnes nascimur filij iræ. & sexcentis alijs.

Quid ad hęc aduersarij? Obliquè suggillant Augustinum: Negant scripturas, quas adducit, multum ad hoc declarandum momenti habere, & tamen paucissimas attingunt. Sententiam Pauli: Quicquid non fit ex fide peccatum est, cũ Iuliano patrono suo astringunt. Cùm sit generalis sententia, continens pręclarissimam doctrinam: nimirum, Deum non morari spetiem, pompam, & externum fulgorem operum: sed intus expendere, an dimanent à vera obedientia. Quare cum Augustino respondemus & nostris Neoiulianis: Testimonium Apostoli, sicut vobis visum est accepistis, & exposuistis: non vt sapit, sed vt sapitis. Nam & Origenes sententiam hanc generalem esse putat: atq; iccirco hæreticorum opera ait verti in peccata, & illorum fides non vera sit, sed fucata & falsa: quemadmodum falsa quædam dicitur scientia. Et citat illud: Fiat oratio eius in peccatum. Quòd si hæreticorum opera vertuntur in peccata, cur nõ & omnium impiorum, quibus omnia sunt contaminata, cùm polluta sit illorum mens & conscientia? Genesios 4. Respexit Dominus ad Abelem, &

Contra Iulianũ, lib. 4. c. 3.

opera eius. Non simpliciter narrat Moses, placuisse Deo, quem illi cultum Abel exhibebat. sed exordium à persona facit: quo significat, nullam fore operibus gratiam coram Deo, nisi quorum auctor iam antè gratus sit ac probetur. Esai. 1. Ne offeratis sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi, Calendas & solennitates odit anima mea, &c. Quid istuc sibi vult, quòd Dominus ita nauseat ad obsequium suæ legis? Imò verò nihil hîc respuit, quod sit ex germana legis obseruatione: cuius initium esse vbique docet, syncerum sui nominis timorem. illo sublato, non modò nugæ sunt, quæcunque illi offeruntur, sed fœtidæ abominandæq; sordes. Vide & caput quinquagesimum octauum. Item Prouerb. decimum quintum: Sacrificium impiorum abominatio. Ad Ephesios scribit Apostolus, eos, qui absque Christo sunt, filios esse iræ, id est, odiosos Deo. Et in Ioanne habetur: Qui non credit in Filium, non habebit vitam æternam, & ira Dei manet super eum. Proinde cùm odio nos habeat Deus, qui poterimus ei, vel grata vel amabilia opera facere? Atque nos malas arbores esse ante regenerationem, satis docet Apostolus ad Romanos, qui homines huiusmodi confert oleastris. Iccirco, cùm ex mala arbore non

pro-

prodeant nisi mali & putres fructus, nihil certè merebuntur nisi pœnas & æternos ignes. Hebr. 11. Sine fide fieri non potest, vt quis Deo placeat. Hinc facilè cernimus, maledictũ esse, quicquid cogitat, meditatur, perficit homo, anteq̃ Deo per fidem recõcilietur.

Quòd ad illam sententiam, Sine fide impossibile est placere Deo, attinet: concedũt opera bona infidelium Deo gratũ hominem non reddere. At quomodo ingratum erit bonum bono? Nónne vitiosum esse necesse est, quod displicet Deo iusto & bono? Addũt rationem, quia destituatur charitate, quæ sit forma & ornamentũ virtutum omnium? Sed quomodo bonũ opus præstabit homo destitutus charitate? Non enim fructus est bonus (vtor verbis Augustini) qui de charitatis radice non surgit. An non iure optimo Monhemius Censoribus suis, verbis Augustini respondeat? Piget dicere, q̃ multa vos sequantur insana, talia sentientes, talia scribentes, talia dicentes, in talibus me q̃ similiter non desipiam, velut censorie reprehendentes.

De Spiritu & litera, cap. 14.

Cõtra Iulian. lib. 4. cap. 3.

Tandem se prodit Magistralis perspicacia, cùm cõcessionem impij canis Iuliani, declarationem & interpretationem putant esse verborum Augustini, nec aliud dixisse August. in tam longa & acri disputatione, q̃ infidelium opera ad veram pietatem, aut ad salutem

Ibidem.

æternam nihil quicquam conferre, nec ad eam perducere. Nauiget Anticyras Samij Lucumonis acumen, Elleborumque bibat. Non enim controuersia erat inter Augustinum & Iulianum, excludi è regno cœlorum opera infidelium. Fatebatur Iulianus infideles sterilitèr bonos esse, & virtutes eorum exilitate premij, quod appetiuissent, frustrari, sicut expressè testantur verba eius ab Augustino adducta. Sed disputatio in hoc cardine voluitur: Vtrum virtutes infidelium sint veræ virtutes, & opera eorum sine vlla labe peccati, bona. Hoc ait Iulianus, negat Augustinus. Quare tandem ita concludit: Omnia proinde cætera, quæ videntur inter homines aliquid habere laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona, & sine vllo facta peccato. Quod ad me pertinet, hoc scio: quia non ea facit voluntas bona, (voluntas quippe infidelis, atque impia non est bona) dicantur secundum te huiusmodi voluntates arbores bonæ: sufficit, quòd apud Deum steriles sunt, ac per hoc non bonæ.

Ibidem.

At quiritantur, nisi in hunc sensum, hoc est, Mathæologicam stupiditatem, admittamus, necessum esse, vt Augustinum cum Augustino committamus. Quasi verò imprudenti hęc exciderint, & non toties eadem in scriptis suis inculcet. Ablegant lectorem ad

loca

loca aliquot Auguſtini, quæ ſi quis inſpiciat, comperiet Cenſores mulgere hircum, & lectorem vt cribrum ſupponat, hortari. Fuerit donum Dei, mereatur ſuam laudem, quęcunq; in illuſtribus Ethnicorum viris apparuit rectitudinis & honeſtatis ſpecies: num eò minùs peccarunt, qui hæc in alium finem, q̃ authorem Deum retulerunt?

Quin ne ignoremus eos apertè Iulianiſſare, citant & ipſi locum Pauli Rom. 2. Sed Ibidem, reſpondebit Monhemius cum Auguſt. Gentes, legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui habent opus legis ſcriptum in cordibus ſuis: Quid vos adiuuet omnino non video. Sibijpſis ſunt lex, inquit, oſtendunt opus & vim legis ſcriptam in cordibus ſuis. ideo ignorantiam prætexere non poſſunt. Quid hoc ad perſoluendum præſens ζήτημα? Niſi fortè, quia Patriarcha eorum Iulianus Auguſtino locum in eadem controuerſia obiecit, ipſi eundem Monhemio obijciendum putarunt.

Inſtant poſtremò, apud alios Veteres vix vnquam aliud inueniri. Quaſi Patres reliqui ab Auguſtino diſſentiant. Ego vero affirmare non dubito, tam Veteres q̃ Recentiores ſanctiſsimo viro Dei aſtipulari, pręter argutulum illum Scotum cũ obſcuris aliquot Sophiſtis, qui operibus non renatorum aliquid obedientiæ erga Deum, & quandam ad

gratiam, præparationem, meritumque congrui attribuerunt. Quorum impudentiæ Matæologi noſtri, quàm Catholicæ veritati accedere maluerunt.

Definit autem delitiæ noſtræ Scotus obedientiam Legis, Facere id opere tantùm, quod Lex indicit, etiamſi deſit intentio, quam Lex requirit, hoc eſt, etiamſi non fiat vero ſtudio Dei. O tenebras planè Scoticas! Non vident talpæ grauiſsimum peccatum eſſe, & ingentem iram mereri negle-ctionem Dei, etiamſi in ſanctiſsimo homine deprehendatur, ſiue Xenocrates ille ſit, ſiue Pomponius Atticus, ſiue Marcus Cicero, ſiue quicunque eorum, qui extra Chriſtum opinione hominum, laudem iuſtitiæ & bonitatis meruerunt. Quantò ſaniùs Thomas, & omnes grauiores Scholaſtici obedientiam legis ibi eſſe negant, vbi verum Dei ſtudium non ſit, & eorum, qui Chriſto inſiti nõ ſunt, opera, neque præparatoria, neque meritoria eſſe vllo modo, iudicant. Imò & eos, qui ſunt Chriſto inſiti, docent ſine peculiari ac præcipuo Dei auxilio, nec inchoare, nec promouere, nec perficere aliquid boni poſſe. Gregorij verba referuntur .3. Quæſt. 7. quibus tradit, opera non reconciliari perſonæ gratiam apud Deum: Sed econuerſo, tum placere demum opera, vbi perſona gratiam

Thomas. 1 ſecundæ quęſt. 109. art. 2, 3. 4. & 6. quęſt. 114. artic. 1. quæſt. 112. artic. 3.

priùs

priùs in Dei conſpectu inuenerit.

Quò magis execrandi ſunt Scotiſtę deputati, qui vexare Monhemium audent, piè & Catholicè ſentientem, Nos ex nobis ipſis ad bene agendum minimè eſſe idoneos, ſolum Deum bonum opus inchoare in nobis, ſolum perficere. Quid potuit dici ſimpliciùs & Chriſtianiùs? Et tamen oculati noſtri Cenſores, vafrities, amphilogias, hæreſes denique innocentiſsimo viro obijciunt. At vbi quęſo ambiguitas? in verbis ne? at plana & diſerta ſunt. In ſenſu? at nihil apertius. Quis hîc non animaduertit, virulentiſsimos rabulas rixandi materiam anxiè circumſpexiſſe, vt de libero arbitrio litigarent,

Scimus Deum Optimum Maximum hominì, vt voluntate, non neceſsitate bonus eſſet, voluntatem liberam dediſſe. Qua tamen ille malè vſus, & ſe & illam perdidit. Ita, vt ne cogitare quidem aliquid, nedum agere, Dei gratia deſtitutus, ſecundum Deum vlla ratione poſsit. Manet tamen in homine poſt lapſum illum Adæ, arbitrium, iudicium, electio: atque hæ facultates, eatenus quidam liberæ ſunt, quatenus non coactæ in poteſtate noſtra remaneant. A Deo tamen atque eius iuſtititia auerſæ, contortæ, deprauatæ, atque peruerſæ ſunt, ita vt miſerrima peccati & Sathanæ

Aug. Epiſtola 46. ad Valentin. & alibi ſæpe.

mancipia ſimus, donec per filium Dei reſti-
tuamur. A quo enim quis deuictus eſt, huic &
2. Cor. 3. ſeruus addictus eſt. Et: Qui facit peccatum,
ſeruus eſt peccati. Item: Si Filius vos libe-
rauerit, tunc verè liberi eritis.

Quare tametſi arbitrium hominis liberũ,
Aug. 1. Re ra ct. hoc eſt, non coactum eſt, tamen vt ad rectè
faciendum ſit liberum, gratia Dei liberetur
Cõfeſs. li- ro 4. c. 1. neceſſe eſt. Veriſimè Auguſtinus: Quid
ſum ego mihi ſine te, niſi dux in præceps?
Humilis eſt & Catholica omnium Piorum
tem li. 9. confeſsio: Quis igitur & qualis ego? Quid
ap. 11. non mali ego, aut facta mea: aut ſi nõ facta,
dicta mea: aut ſi nõ dicta, voluntas mea fuit?
Nam, vt Auguſtinus alibi docet, Liberum
arbitrium amiſſum proprio vitio, niſi à quo
dari potuit, reddi non poteſt.

Quid autem ſuperbæ animulæ, quę (vt ille
ug. Epi- ola 3. ad olusian. ait) nimis affectant plurimum poſſe, & ad ſua
vitia ſananda, vel etiam refrenanda nihil
poſſunt? Adducunt magno ſupercilio locum
Gen. 4. Quare iratus es? & cur concidit vul
tus tuus? nonne ſi bene egeris, recipies? ſin
autem malè, ſtatim in foribus peccatum
tuum aderit. Sed ſub te erit appetitus eius,
& tu dominaberis illius: atq; hinc rationem
& arbitrij libertatem, Philoſophicè magis q̃
Chriſtianè, concupiſcentiæ & peccati domi-
nam conſtituunt. Sed quid ſi verior ſit illa

Chry-

Chryſoſtomi, cuius meminerunt, interpretatio? Dolebat Caino ſacrificium ſuum, non ita gratum & iucundum fuiſſe Domino, vt fratris fuerat, & prę ferri ſibi fratrem, adeóque imminutionem ſui, vt ipſe quidem exiſtimabat, grauiter ferebat, vt vindictam & mulctam intenderet. Reprehendit hanc eius iniuſtam excandeſcentiam Dominus, in hanc ſententiam: Quòd cum hoc odio Cain, quod aduerſus innoxium fratrem animo concepiſti, præcellere te poſſe ſperas apud Deũ, amentia eſt. Cùm is iuſtitiæ duntaxat, rectitudinis atq; bonitatis rationem habeat, quibus rebus præclaris te antecellit frater. Deinde, non eſt q̃ putes te imminui, & iuſtam doloris tui cauſam habere, cùm tibi ius primogenituræ, & dominiũ in fratrem ſaluum maneat. Quare iniquam hanc amarulentiam depone, & piiſsimum atque obſequentiſsimũ tibi fratrem beneuolentia fraterna complectere. Quis non videt hanc iſtius loci explanationem, contextui longè meliùs conuenire, q̃ illam, quam aduerſarij adferunt? Sed quia variant hoc loco interpretes, tam veteres q̃ recentiores, tanquam obſcurum in medium relinquemus.

Citant & locum Deuteron. 30. Teſtes inuoco hodie cœlum & terram, q̃ propoſuerim vobis vitam & bonum, benedictionem

& maledictionem. Elige ergo vitam, vt & tu viuas, & semen tuum. Ex hoc loco sic inferunt: Si eligere iubemur, est igitur libera in nobis voluntas. Non hoc negamus, ô bone, esse in nobis electionem, eamque liberam, id est, non coactam. non enim, vt pecudes, impetu ferimur, vel externa vi impellimur vt lapides, vel boardarum globi. Sed à Deo, eiusque iustitia auersam dicimus atque peruersam voluntatem nostram, donec spiritu Dei restituatur. Præclare Augustinus, De Spiritu & litera, capite tertio: Neque liberum arbitrium quicquam nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via: Et quum id quod agendum & quo nitendum est, cœperit non latere, nisi etiam delectet & ametur, non agitur, non suscipitur, non bene viuitur: vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus nostris: non per arbitrium liberum, quod surgit ex nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Item capite trigesimo: Liberum ergo arbitrium euacuamus per gratiam? Absit. Sed magis liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam, non euacuatur, sed statuitur. Neque enim lex impletur, nisi libero arbitrio: Sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ

tiæ contra peccatum: per gratiam ſanatio animæ à vitio peccati: per animæ ſanitatem libertas arbitrij: per liberum arbitrium iuſtitiæ dilectio: per iuſtitiæ dilectionem, legis operatio. Ac per hoc ſicut lex non euacuatur, ſed ſtatuitur per fidem: quia fides impetrat gratiam, qua lex impleatur. Ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam, ſed ſtatuitur. Quia gratia ſanat voluntatem, qua iuſtitia liberè diligatur. Et quæ ſequuntur præclara.

Hæc etiam ad reliqua Scripturæ loca, quæ pro libero ſuo arbitrio proponunt, reſponſa velim.

Hier. 18. legitur, Quum dixiſſet populus, Poſt cogitationes noſtras ibimus, Hieronymus exponit: Vbi eſt ergo abſque gratia Dei liberi arbitrij poteſtas, & propriæ iudicium voluntatis? cùm grandis ſit offenſa Dei, ſequi cogitationes ſuas, & praui cordis facere voluntatem.

Ridiculum verò, quòd verba Chriſti, (Matthæi. 23.) in patrocinium cauſæ ſuæ adferre voluerunt: Quoties volui filios tuos congregare, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti. Atq; hoc loco, vt pluſquàm aſininam hebetudinem agnoſcas, efferunt ſe: Ecce, inquiunt, quanta ſit hominis libertas, vt Deo volente, poſsit

Epist. 89 ad Hilarium.

posit non velle. O præclaram libertatem, de qua scitè Augustinus: Libertas sine gratia, non est libertas, sed contumacia. O liberum arbitrium: liberum, sed non liberatum: liberum iustitiæ, seruum peccati. Idem Augustinus dicit: Da quod iubes, & iube quod velis. Quærunt, quis sit vsus Concionum, libellorũ, edictorum, adhortationũ, disputationum, & id genus mediorum, si mutatio vitæ in hominis facultate non sit posita. Si scire auent, cõsulant Augustini libellum, cui titulus est De correptione & gratia. Etenim piget tam putida lõgiùs prosequi. Quare Neopelagianos istos grauissima Augustini voce compello: Quid tantum de naturæ possibilitate præsumitur? vulnerata, vexata, sauciata, perdita est: vera confessione, non falsa defensione opus habet. Gratia ergo Dei, non qua instituatur, sed restituatur quęratur. Si cui videor hęc tractasse verbosiùs æquo, consyderet de re graui nos litigare. Naturæ humanæ peruersitatem, immunditiem, deprauationem, quæ etiam in præstantiss. hominibus apparet, donec Christi gratia reformentur, declaramus. Quæres in Ecclesia Dei saluberrima est. Semper enim φίλαυτοι existunt & superbi, qui ciuili iustitia exaturati & inflati, gratiam Christi contemptim habent.

Aug. de corrept. & gratia, ca. 13.

De Nat. & Gratia tõtra Pelagia. cap. 53.

AD QVAESTIONEM ILlam Patris: Peccatum originis num remaneat in renatis? respondet in Catechismo Monhemij Filius: Quandiu corporis huius carcere circundamur, reliquias carnis nostræ circumferimus, non vt dominentur, sed vt nos nostræ infirmitatis conscientia demissi ac humiles reddamur. Deinde ad petendam à Domino virtutem resistendi peccatis solicitemur: simulque perpetuæ culpæ nos reos esse, in memoriam nobis redigatur, ne animos efferre audeamus. Postremò, nobis instar freni sunt, quo in Dei timore retineamur. Piè & Christianè Monhemius, scripturisque consentaneè.

Quid aduersarij? Initio quidem & Lutheri & Buceri dogmate inuidiosè præfantur. Deinde: Catholica verò Christifidelium Ecclesia, inquiunt, secus hactenus docuit, nempe regenerationis Sacramento omnia prorsus, quæ peccati rationem propriam subire possunt, penitus deleri, nullumque manere peccatum: Cõcupiscentiam tamen relictam esse, non vt peccatum sit, nec vt nos reos esse damnationis perpetuæ in memoriam reducat: sed quò stimulum nobis addat, & nos alioqui torpore tabentes, ad rectè operandũ excitet, &c.

Videat

Videat æquus lector, quale sit, quòd aiunt hunc languorem obluctantem, vt Augustinus ait, saluti nostræ, hanc infirmitatem, succumbentem, vt idem ait, legi Dei. Hoc tantum malum, quod nisi condonaretur, occideret, stimulum faciunt ad bene operandum. Mihi perinde esse videtur, ac si quis Podagram stimulum esse diceret ad incitandum cursum, aut Chiragram ad aliquid apprehendendum. Sed non immoror minutijs, ad cardinem disputationis me verto.

In Ioan. tract. 41

Ad Bonifacium, lib. 1, c. 8.

Fatemur sanè & nos pleno ore, omnia prorsus peccata, siue Originalia, siue (vt vocant) Actualia, Baptismi gratia deleri, obliterari, induci: ita vt nos iudicio Dei, reatu suo obstringere amplius non possint. Et si aduersarij concupiscentiam, quæ remanet in renatis, eo sensu peccatum esse negarent, quòd eos nouo reatu non obstringit, nequaquam ab ipsis dissentiremus. Nunc verò, quia Concupiscentiæ morbo naturam peccati prorsus detrahunt, à Scriptura & Orthodoxis Patribus dissentiunt, & immerentem Monhemium Sycophantiæ calumniantur, nobis reclamandum est, atque demonstrandum, Concupiscentiam, tametsi renatos obligatione & reatu suo non amplius obstringat, naturam tamen & vim peccati in eisdem obtinere, & idcirco mortificatione mi-

ne minuendam atque consumendam.

Paulus Roman. 7. Peccatum, inquit, non cognoui, nisi per legem. Et quod illud peccatum sit, declarat: Nam & concupiscentiam, inquit, non nouissem, nisi Lex dixisset, Non concupisces. Vides hîc manifestè, concupiscentiam esse peccatum, ad quod agnoscendum ratio humana stupida sit & cæca, donec lege Dei detegatur atque ostendatur. Huicque posteà actionem tribuit, peccati propriam, quæ est, Rebellare legi Dei. Non ergo à concupiscentia, peccati naturam remouere possumus.

Obganniunt Theologastri: Paulus, inquiunt, voce peccati abutitur, & eodem cap. ad diuersas significationes transfert, peccatum improprie cõcupiscentiam appellans. Quemadmodum satis indicat sententia illa: Vt fiat supra modum peccans peccatum. Id quippe, quod propriè peccatum est, quomodo peccat? Non enim consueuit de Abstracto nomine dici Concretum, nisi in aliam significationem translata: non enim dicimus, albedinem esse albam, vel quietem quiescere, aut aliud huiusmodi. Quomodo igitur peccatum peccabit, nisi improprie peccati voculam accipias? &c. Hactenus aduersarij. Nam de Augustino posteà videbitur.

Atten-

Attende Lector, nihil enim aptius adi-
pſorum amentiam confutandam adduci po-
terat, hoc ipſo loco Pauli. Apoſtolus enim, vt
concupiſcentiæ naturam omniũ oculis expo
neret, ipſam per Proſopopeian inducit, tanq̃
hoſtilem aliquam perſonam, incredibili odio
Legis ardentem, & hoſtilia contra eam ma-
chinantem, quoſcunq; poſsit obedientiæ le-
gis ſubtrahere, decipere, occidere, velle con
ſpici, velle excellenter vires ſuas exerere, in-
iuſta, profana, praua placita, cõſtitutionibus
iuſtæ, ſanctæ & bonæ legis cõtraria præſcri-
bere, obtrudere, inculcare. Quid euidentius
ad demonſtrandam peccati naturam dici po
terat? An nondum etiam vim peccati in con
cupiſcentia agnoſcit Cenſoreum acumen? an
impropriam peccati voculam hîc à Paulo v-
ſurpari contendent? Et ne putent hæc in-
telligi debere duntaxat de concupiſcentia,
quæ eſt in non renatis, Catholicum omnium
piorum ſub peccati onere laborantium gemi
tum, ingenti voce exprimit: Miſer ego ho-
mo, quis me eripiet de hoc corpore morti
obnoxio? Et ſubiungit conſolationem: Gra-
tias ago Deo per Ieſum Chriſtum Dominum
noſtrum. Reſtat, vt declaremus orthodo-
xos Patres vnanimi conſenſu in concupiſcen
tia etiam renatorum peccati naturam agno-
uiſſe, adeo vt iram Dei & æternam mortem

sua natura mereatur, nisi in Christo condonaretur. ☞ Augustinus contra Iulianū, libro.2. Lex itaque peccati, repugnans legi mentis, quæ in tanti quoque Apostoli membris erat, remittitur in Baptismate, non finitur. Citat in eo libro multa testimonia Patrum Augustinus,& adduxit Ambrosium ita loquentem: Multa operatur in nobis peccatum: Nobis reluctantibus rediuiuæ plærunque voluptates resurgunt. Agnoscit igitur hic vir Dei peccatum in renatis, idque multa praua operari deplorat. Augustinus in Ioan. Tract. 41. Non ait, non sit, sed non regnet. Quamdiu viuis, peccatum necesse est esse in membris tuis. Saltem illi regnum auferatur, Non fiat quod iubet. Surgit ira, noli dare iræ linguam ad maledicendū, noli dare irę manum aut pedem ad feriendum: Non surgeret ira ista irrationabilis, nisi peccatum esset in membris. Item contra Iulianum, lib. 6. cap. 11. Igitur ego ipse mente seruio legi Dei, carne aūt legi peccati. Verba sunt iam sub gratia constituti, sed adhuc contra cōcupiscentiam suam dimicantis: nec ei consentientis vt peccet, sed tamen, quibus remittitur, peccati desyderia patientis.

Sed vrgeamus propiùs aduersarios, & ea testimonia Patrum proferamus, quæ clarè ostendūt has peccati reliquias, quæ supersunt

D. in san-

in Sanctis, Et ſua natura peccata eſſe, & iram Dei mereri, niſi condonentur. Hieronymus in capite ſeptimo Matthæi diſtinguit πάθος καὶ προπάθειαν: πάθος ait eſſe primos motus, poſtquàm iam ad eos voluntatis conſenſus acceſſerit: προπάθειαν verò, quando mouent & incitant ad initio. Atque addit, Quamuis habeant culpam, tamen non teneri crimine. Vides Hieronymum primisſtis motibus culpam tribuere, quamuis non teneantur crimine: Quia ſcilicet, reatus Chriſti gratia euacuatus eſt. Quapropter Auguſtinus contra Iulianum lib. 6. capit. 6. Tale porrò ac tam magnum malum (loquitur de concupiſcentiâ quæ manet poſt Baptiſmum) tantùm quia ineſt, quō non teneret in morte, & pertraheret in ultimam mortem: Niſi & eius vinculum in illa, quę fit in Baptiſmo, remiſsione peccatorum omnium ſolueretur. Quid apertius dici potuit? An nondū ſentit meus iſte ſtupor Orthodoxos Patres peccati vim atque naturam in concupiſcentia etiam renatorum agnoſcere?

Expediant nobis aduerſarii quare Infantes baptizati, Et morbo corporis & morti ſint obnoxij? Certè ſtipendiū peccati mors, quæ vbi regnat, ibi peccatū eſſe neceſſe eſt. Iam quantum ad originale peccatum attinet, baptiſmi gratia deletum atque euacuatum eſt

tum est, quantum ad actualia sunt innocentissimi. An igitur iniustus Deus, qui affligit innocentes? Quid hîc dicemus nisi consopitam in ijs latere cõcupiscentiam, hoc est, matrem omnium peccatorũ, cuius reliqua peccata sunt fœtus. Vt Augustinus docet ex Iacobo. Profectò deploranda est aduersariorum cæcitas, qui huic pestilentissimę matri, quæ pernitiem miseris mortalibus & concipit, & parit, naturam & vim veneni inesse non animaduertunt. Contra Iulianum, lib. 6, ca. 6

Hîc manum nobis injciunt & dicunt nos derogare gratię Christi: Si plura nobis, aiũt, Christus cotulit, quàm Adamus deperdidit & abstulit, vt Apostolus testis est, Cur non quęso hanc etiam perfectionem nobis adiecit, vt quicquid in natura relictũ erat vitij atque peccati, sua passione penitus aboleret. Reconciliationem à Christo perfectè factam nos largè docemus. Sed quo ruitis cæci? Si nullum in renatis languorem, nullam infirmitatem, nullum vitium agnoscitis, iam cum scriptura, cum Orthodoxis Patribus cum ipsa deniquę experientia purgatis, Vnde hęc, quæ etiam in renatis apparet naturæ deprauatio? Quid sibi volunt hæ Apostolicæ Pareneses: Ne regnet peccatum in mortali vestro corpore, vt obediatis ei per cupiditates eius. Mortificate membra

veſtra, quæ ſunt ſuper terram. Spiritu ambulate, & deſyderia carnis non perficietis, & huiuſmodi ſexcentæ. Si nullus languor eſt, inquit Auguſtinus, Non ergò aduerſus eum Spiritus concupiſcit. Ad hoc enim concupiſcit, vt ſi non poteſt non certandi, ſaltem non conſentiendi obtineat ſanitatem. Item in Ioan. Tract. 41. Nunquid quia deleta eſt tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas? Si non remanſiſſet, ſine peccato hîc viueremus. Quis autem audeat hoc dicere, niſi ſuperbus? niſi miſaricordia liberatoris indignus? niſi qui ſeipſum vult decipere, & in quo veritas non eſt?

Contra Iulianum, lib. 6. c. 7.

Inſtant aduerſarij: Mirum profectò, vt qui tantopere Chriſti prędicatis meritum, qui tantam eius gratiam, vt ęquum eſt, ad cœlum euehitis, non tamen animaduertitis, vos nimis abiectè, ne dicam impiè, de eadem ſentire. Si ſanè non potuit ex impuris & ſordidis puros reddere & nitori reſtituere, parum admodum valuiſſe dicendus erit. Hæc illi. Nos verò per Dei gratiam de merito Chriſti & gratia Dei, neq; abiectè neq; impiè, ſed auguſtè & ſentimus & loquimur: Nec medici ſanitati reſtituentis peritiam eleuat, qui de morbi grauitate diſſerit, ſed potiùs eam commendat atque prædicat: quanto enim pernitioſior eſt languor, tantò excellen-

cellentior in eo apparet ars atque induſtria medici. Dicimus ergo cum Auguſtino: Lex peccati, qua caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, etiam Baptizatis ſanctis ingerit pugnandi neceſsitatem contra malum, non ſubſtantiam, ſed ſubſtantiæ vitium: Dei gratia nos regenerante, non imputandum: Dei gratia iuuante, frenandum: Dei gratia remunerante, ſanandum.

Vrgent aduerſarij: Cæterum, vt diuina Scriptura nos doceat, audiamus Apoſtolum diſertè tonantem in hæc verba: Per vnius obedientiam iuſti conſtituti ſunt multi. Si iuſti, ergo iuſtitia iuſti, qua animi inſtruuntur & ornantur: qualitas enim, quæ in reipſa ineſt, nomen ei tribuit, ſi Ariſtoteli, ſecundo Topicorum, & reliquis Philoſophis, & Theologis fides adhibenda eſt. Miſeri Matæologi, de Iuſtitia Chriſtiana loquuntur philoſophicõs, & citant Ariſtotelis Topica, vt videas eos victitare lolio, tam vili ſcilicet tritico. Sed breuiter reſpondemus verbis Auguſtini ad Macedonium: Credentes iuſti ſunt propter participationem gratiæ: peccatores autem, propter vitia infirmitatis. Quantum igitur ex fide iuſtificati ſumus iuſti ſumus: Inquantum aũt reliquias ex Adamo trahimus, ſine peccato nõ ſumus. Obijciunt & locum Pauli, Timoth. 3. Chri-

ſtus ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, &c. Atque ex eo inferunt: Si renouati ſumus & iuſtificati per Spiritus ſancti, qui in nos effuſus eſt gratiam, eſt igitur verè in fidelibus gratia Spiritus ſancti, nec vllum in renatis remanſit peccatum, dum peccatum & gratia plane expugnent. Sic illi.

Verè repugnat gratia peccato, atque hinc illa lucta carnis & Spiritus, de qua toties iam dictum eſt: Quę ſi non eſſet, peccatores non eſſemus, vt ſupra ex Auguſtino demonſtratum eſt.

Aferunt & locum Ezechielis, capitis trigeſimi ſexti: Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Si mundandi ſint fideles, inquiunt, quomodo peccatorum ſordibus cenſebuntur inquinati? Pugnantia enim hæc ſunt, Purgari & Sordibus conſpurcatos eſſe. Quid autem aliud ſunt ſordes, niſi peccata? Reſpondebimus aduerſarijs noſtris appoſitiſsimè verbis Sancti Bernhardi, in Sermone de Cœna Domini. In caſu primi Parentis, inquit, cæcidimus omnes. Cæcidimus autem ſuper aceruum lapidum, & hæremus in luto: vnde non ſolùm inquinati, ſed etiam vulnerati & grauiter quaſſati ſumus. Lauari ſiquidem citò poſſumus. Ad ſanandum verò opus eſt curatione multa. Cui

ſuccę

succinit Augustinus, libro secundo contra Iulianum. Sanat vitiatum, inquit, à reatu statim, ab infirmitate paulatim. Item de moribus Catholicæ Ecclesiæ, capite trigesimo quinto: Et illo Sacrosancto lauacro inchoatur renouatio noui hominis, vt perficiatur proficiendo, in alijs citiùs, in alijs tardiùs: à multis tamen proceditur in nouam vitam, si quisquam non inimicè, sed diligenter intendat. Quid apertius proferri potest? Cum hæc ita se habeant, Obsequamur saluberrimo Augustini concilio, In Ioannem Tractatu quadragesimo primo: Precemur Medicum saucij: Portemur in stabulum curandi.

Quia Augustini authoritate vehementer vrgeri se quantumuis stupidi sentiunt, & ipsi vt Augustinum Augustino opponant, protrahunt nonnulla ex libris eius testimonia, quibus peccati vocabulũ concupiscentiæ negatur. Sciant autem Lectores, hunc Scriptorem πολυγραφοτατον non semper eodem modo loqui. Sæpe ad vitandas Pelagianorum captiones, qui dicebant secundum eius doctrinam radi duntaxat in Baptismo peccata, non deleri, vulgariter loquitur, & peccati vocabulum concupiscentiæ non attribuit, intelligit autem tunc peccati vocabulo more vulgi peccatum perfectũ seu con-

ſummatum, quod actuale vocant. Sicut manifeſtè declarant ea loca, quæ citant aduerſarij lib. 1. contra Epiſtolas Pelagionorum, capite .13. Hæc concupiſcentia, inquit, etiamſi vocatur peccatum, non vtiq; quia peccatum eſt, ſed quia peccato factum eſt, ſic vocatur, Sicut ſcriptura manus cuiuſque dicitur, quòd manus eam fecerit. Vides peccati vocabulum à concupiſcentia remoueri. Sed rurſus mihi conſydera, in qua ſignificatione peccati voculam tunc acceperit, Subdit: Peccata autem ſunt, quæ ſecundum concupiſcentiam vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur. Vides manifeſtè eum peccatum duntaxat perfectũ ſeu conſummatum à concupiſcentia remouere. Si hoc ſenſu aduerſarij negent concupiſcentiam eſſe peccatum perfectum, hoc eſt, cogitatum, dictũ, factum vel omiſſum à ſciente & prudente contra legem Dei ſuſceptum, nos eis minimè reclamabimus. Nequaquam enim in renatis eſt peccatum regnans ſeu perfectum, cùm illi deſyderia peccati minimè perficiant, ſed eis repugnent, atque ea ratione non peccent, vt Ioannes inquit, Qui natus eſt ex Deo, non peccat. Sed cùm prorſus peccati maturam à concupiſcentia remouent, reclamat eis Paulus, reclamat Ambroſius, reclamat Hieronymus, reclamat Auguſtinus, reclamant

deniq;

denique quotquot in Ecclesia Dei re&è sen-
riunt. Quàm ingenuè Augustinus peccati
vocabulum, vim, atq; naturam, concupiscen-
tiæ tribuat, suprà ostensum est: sed vt os ob-
struatur aduersarijs, adhuc vnum aut alte-
rum euidens testimonium adijciam. Contra
Iulian. lib. 2. Quamuis iam non eodem modo
appelletur peccatum, quo facit reum, sed quo
sit reatu primi hominis factum, & q̃ rebel-
lando nos trahere nititur ad peccatum. Hîc
vides, quòd non solùm ideo peccatum appel-
lari hoc malum agnoscat, quia peccato inue-
ctum est: sed etiam, quia rebellat bonæ men-
ti. Quod clariùs ostendit, Contra Iulian. li-
bri 3. capite 3. Sicut cæcitas cordis, quam so-
lus remouet illuminator Deus: & peccatum
est, quo in Deum non creditur: & pœna pec
cati, qua cor superbum digna animaduersio-
ne punitur: & causa peccati, cùm mali ali-
quid, cæci cordis errore cõmittitur. Ita con-
cupiscentia carnis, aduersus quam bonus con
cupiscit spiritus: & peccatum est, quia inest
illi inobedientia contra dominatum mentis:
& pœna peccati est, quia reddita est meritis
inobedientis: & causa peccati est, defectio-
ne consentientis, vel contagione nascentis.
Nihil fingi potuit aptius. Docet tribus mo-
dis peccatum esse concupiscentiam. Primò,
quia non obedit dominatui mentis, quæ est

propria peccati ratio. Secundò, quia est pœna inobedientiæ. Tertiò, quia est causa peccati. Concipit enim & parit peccatum consummatum vt Iacobus docet. Pugnant igitur cum Augustino aduersarij, dum concupiscentiam negant aliter peccatũ dici, q̃ Scriptura vocetur manus & locutio lingua. Toties iam ex Augustino declaratum est, concupiscentiam in renatis esse malum pugnans cum lege Dei, cui Deus irasceretur, nisi renatos recepisset. Quare immeritò reprehensus fuit Monhemius, quòd scripsit in suo Catechismo, nos reliquias carnis nostræ semper circumferre, vt perpetuæ culpæ nos reos esse in memoriam redigatur. Quam eandem sententiam Augustinus expressit his verbis, contra Julianum libri sexti capite quinto: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sanctificati estis. Mutatos eos dicit in melius, non vt ea scilicet concupiscentia careret, id quod in hac vita fieri non potest, sed vt ei non obedirent, quod in bona vita fieri potest, atque vt ab eo, quo erant vinculo eius obnoxij, liberatos se esse cognoscerent: quod nisi regeneratione fieri non potest. Quæso, quid aliud est, A vinculo, quo erat obnoxius, liberatum se esse cognoscere, quàm perpetuæ culpæ se reum fuisse in memoriam reuocare? Eant nunc, &

Augu-

Augustinum per Monhemij latus confodiant.

Sed audiamus Aduersarios: Sic enim inquiunt. Axioma quoddam magna & diuosi ac pondere proponunt: Quicquid Legi Dei repugnat, peccatum est: Cuiusmodi Concupiscentiam esse asserunt Apostolum Paulum ad Romanos capite septimo testari: ergo proprij nominis peccatum est concupiscentia praua. Quid si ex hoc vestro pronunciato colligamus: Ergo etiam & vos hæretici & infideles (sic enim error vester vocandos vos esse conuincit) peccata propria iestis? Quia cum Diuina Lege, cum Scriptura Sacra, quam vsque adeo ore iactatis, cum Maiorum institutis, & omni denique bonitate, plusq̃ concupiscentia, pugnatis: Ergo etiam Dæmon peccatum est, & quilibet eius imitator, quibus hoc proprium est, vt Diuinæ legi aduersentur.

En Candide Lector, virulenta & vana garrulitas argumentum longè firmissimum, verbis eludere se posse sperauit. Non est substantia peccatũ, sed substantiæ vitium, quod in deprauatis tam Angelis q̃ hominibus, legi & voluntati Dei repugnat. Estque proprijssima ratio peccati, Rebellare Legi Dei.

Cumque

Cùmque res quælibet ex seipsa & natura sua æstimari debeat, tam est firmum hoc axioma, vt ab omnibus Diabolis & Sophistis non possit euerti. Sed aiunt: Peccatum nihil est, peccatum est priuatio & boni absentia, voluntatisq; à Diuina lege auersio. Si in his verbis expungatur vocula nihil, concedam hoc rectè dictum esse. Ioannes enim in Prima Epist. cap. 3. Peccatum, inquit, est ἀνομία. Particula primitiua & significat priuationem, qua bonum subtrahitur ei, qui illud habere debuit. Quodnam bonum, inquis, per peccatum remouetur? explicat illud Græca vox νόμος. Illud enim bonum aufertur, quod præscriptum est lege Dei. Rectissimè ergo dictum est, Peccatũ esse, quicquid repugnat legi Dei. Quòd autem addunt, tanquam est voluntarium, teste D. Bernardo, peccatum, vt si voluntas non esset, neq; peccatũ esset, insidiosè adiectum est. Non est peccatum cuiusquam proprium concupiscentia, sed κάθολικον totius naturæ humanæ vitium, ortum tamen à voluntate Protoplasti, quando Diuini præcepti est facta transgressio, & in Posteros transmissum. Quòd autem lectorem ad Augustinum remittunt. 1. Retract. cap. 18. æquissimo animo ferimus, quando rursus capra cultrum, quo macetur, indicat. Sic enim Augustinus retractat: Hoc enim

pecca-

peccatum vsq; adeò non est in voluntate, vt dicat: Quod nolo, hoc facio. Quomodo ergo nusquam est, nisi in voluntate peccatum? Et post paulò: Peccatum autem, quod nusq̃ est, nisi in voluntate, illud præcipuè intelligendum est, quod iusta damnatio consecuta est. Hoc enim per vnum hominem introiuit in mundum. Quanq̃ & hoc peccatum, quo consentitur peccato concupiscentiæ, non nisi voluntate committitur. Propter hoc & alio loco dixi: Non nisi voluntate peccatur. Vides Augustinum docere, concupiscentiæ peccatum nequaq̃ esse voluntarium, nisi desyderijs eius assentiatur, & fiat peccatũ perfectum, hoc est, actuale, id enim propria cuiusque consentione committitur. Tandem lectorem ad Euerhardum Byllickium ablegant, egregium scilicet Almæ Vniuersitatis columen. Sed quanta ille habeat, prudens Lector ex ijs, quæ isti adducunt, facilè animaduertit, vt ei non libeat bonas horas malè collocare. Eant nunc, & cum Conciliabulo Tridentino veritatem Christi anathemate feriant. Prolixùs hæc à me tractata sunt, sed ita necesse fuit. Nam constituta hac insania (sic enim Augustinus alicubi appellat) Renatos esse sine peccato: firmatur & aliud delyrium, Renatos satisfacere legi, vt mox apparebit. Et videmus istos Matæologos

non

non errores doctè explicare, vt in titulo libelli pollicentur, sed effusis claræ & perspicuæ veritatis nebulis, in manifestos errores erumpere.

¶ Vellicant & Monhemium de Imagine Dei: Inquiunt aſserere Monhemium Peccato Imaginem Dei deletam esse, Atque Imaginem Dei in intelligendi & volendi natura constituunt. Vt hoc eis demus, tamen vt Imago respondeat suo archetypo, necesse est & mentem à Spiritu Dei illustrari, & voluntatem Diuinæ voluntati conformari. Certè mens & voluntas deprauata atque distorta, Dæmonis Imaginem refert, non Dei. Quare Tertullianus contra Marcionistas, ait: Imaginem Dei in eo sitam esse, vt eosdem motus & sensus habeamus cum Deo. Cui succinit Diuus Paulus ad Philippenses secundo, dum adhortatur, vt idem cum Christo sentiamus. At concupiscentiæ motus & cupiditatis, Imaginem Dei in nobis fœdissimè inducunt & obliterant. Rectè ergo scripsit Monhemius: Cùm autem lex membrorum in omnibus hominibus hæreat, quandiu sumus in hac vita, Imago illa Dei, ad quam conditi sumus verbo Dei, recuperari quidem incipit in Pijs, sed non perficitur in hac vita.

Aiunt

Aiunt nos Hæreticos, ſcilicet naturæ conditionem plus ſatis deprimere conari. Nos autem per Dei gratiam in nulla hæremus hæreſi. Ipſi verò, dum falſis elogijs naturæ bonitatem extollunt, videant ne ſuperbos præſumptores, φιλαυτους, & miſericordia Liberatoris indignos ſemetipſos conſtituant.

Quia ſcripſit Monhemius, Dialogo tertio Catechiſmi ſui, verè profectò & piè, Nunquam in hac vita Legis perfectionem aſſequi nos poſſe: Aduerſarij, Qua in re, inquiunt, admiramur vehementer hominum iſtorum impudentiam, miramur ſtupiditatem, ſtupemus iudicij impotentiam: vt vereamur, ne ſenſu communi iam tandem deſtituantur, quotquot ad hanc hæreſim ſeſe conuertunt.

Nos verò Aduerſariorum inſaniam, ſtultitiam & temeritatem non minùs admiramur, qui doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ, atque omnibus in Eccleſia Dei piè ſentientibus tanta improbitate obſtrepere non dubitant, & ſenſu communi ſe penitus deſtitutos eſſe palam demonſtrant Conſyderet autem prudens Lector, duplicem eſſe Legis impletionem. Plenam, perfectam, atque conſummatam. Hanc nullus Sanctorum in ſe agnoſcit: Quare ad

vnum

vnum omnes peccatores se esse fatentur, & iudicij Dei Iusti seueritatem humiliter & seriò deprecantur, sicut testantur eorum voces: Ne intres in iudicium cũ seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Si iniquitates obseruaueris Domine, ô Domine quis sustinebit. Si fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, & sexcentę alię, quę passim in scripturis occurrunt. Inchoatam alteram atque imperfectam, pro modulo fragilitatis nostræ, seu (vt Hieronymus loquitur) pro statu vitæ. Quam Augustinus alicubi minorem iustitiam, alicubi paruulam appellat. De Spiritu & Litera, cap. 36. Ad Bonifacium, lib. 3. cap. 7. Hanc in se agnoscunt sancti. Et hoc sensu Hieronymus aduersus Pelagianos, possibilia esse docet præcepta Dei per gratiam, quæ impossibilia sunt viribus naturæ. Quapropter Augustinus duo illa exteriora Decalogi præcepta de diligendo Deum, ex toto corde, tota anima, totis viribus, & de non concupiscendo, in futura demum vita implenda docet. Verba acutissimi Theologi adscribam, quò magis Monhemij innocentia, & aduersariorũm amentia appareat. De Spiritu & Litera, capite 39.

Proinde

Proinde hoc primum præceptum iustitiæ, inquit, quo iubemur diligere Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, Cui est de Proximo diligendo alterum consequens, in illa vita implebimus, vbi videbimus facie ad faciem. Sed ideo nobis hoc etiam nunc præceptum est, vt admoneremur quid ide expoſcere, quo ſpem prę̃mitte: e, & obliuiſcendo quæ retro ſunt, in quæ anteriora extendere nos debeamus. Ac per hoc, quantum mihi videtur, in ea quæ perficienda est iustitia, multùm in hac vita ille proficit, qui q̃ longè ſit à perfectione iustitię, proficiendo cognoſcit. Epiſtola 200. ad Aſellicum, docet: Si quis præceptum de non concupiſcendo omnimodo impleret, eum nullis peccati deſyderijs ceſſurum, nec ei neceſſe fore, orare: Dimitte nobis debita noſtra. Tandem ſubiungit: Nunc ergo vbi dicitur: Iam ego non operor illud, ſed id, quod in me inhabitat, peccatum, de concupiſcentia carnis dicitur, quæ operatur in nobis motus ſuos, etiam quando eis non obedimus: dum non regnat peccatum in noſtro mortali corpore, ad obediendum deſyderijs eius: nec exhibemus membra noſtra arma iniquitatis peccato. In qua iuſtitia nondum conſummata perſeueranter proficientes, ad eius conſummationem quando q̃ veniemus, vbi pec-

cati concupiſcentia non cohibenda atque frenanda, ſed nulla ſit. Hæc enim Lex poſuit dicendo: Non concupiſces, non quòd hìc valeamus, ſed ad quod proficiendo tendamus, &c. Hinc eſt, & D. Petrus Legem Iugum appellat, quod Patres ferre nō potuerunt. Quare de iuſtitiæ huius imperfectione ita pronuntiat, contra duas Epiſto Pelag. Ex quo factum eſt, Virtutem, quæ nunc eſt in homine iuſto, perfectam hactenus nominari: vt ad eius perfectionem pertineat etiam ipſius imperfectionis, & in veritate cognitio, & in humilitate confeſsio. Tunc enim eſt ſecundū hominis infirmitatem, pro ſuo modulo perfecta iſta parua iuſtitia, quando etiam quid ſibi deſit, intelligit. Nihil manifeſtius contra errorem aduerſariorum dici poteſt. Sed vſuuenit aduerſarijs, quod ijs, qui ſemel à recta via deflexerunt: quò longiùs pergunt, eò longiùs aberrant ab itineris fine. Nam cùm ſemel ſtatuerunt, Renatos prorſus eſſe ſine peccato, quid reſtat, niſi vt ijſdem plenam quoque & conſummatam Legis impletionem attribuant. Illum igitur errorem ſemel ingreſsi, nunq̃ errare deſinunt, ſed ab errore in errorem præcipitantur, docti ſcz errorū explicatores. Verùm audiamus, quid garriat inflata vanitas. Non animaduertunt, inquiunt oculati Cenſores,

Ad Bonifacium libro. 3. capite. 7.

ſeſe

sese pugnare secum, & gratiæ Christi plurimum detrahere, atq; iniuriari, qui aliâs tantopere Christũ ac gratiam eius extollũt, nũc adeò deprimunt, vt plus videatur apud illos Adæ inobedientia ademisse, q̃ Christi passio & gratia restituere possit. (Dij meliora pijs, erroremq; hostibus illum.) Longè quidem plus in Christo recuperauim⁹, q̃ in Adam perdideramus. Sed errant toto cœlo aduersarij, si hanc nostri restitutionem vno momento fieri putant. Etenim spe salui facti sumus: & sanamur, vt Aug. ait, à reatu statim, ab infirmitate paulatim, vt supra demonstrauimus. Sic enim qui grauiter egrotauit, non eodem quo conualescere incipit momento, robur & vires corporis recipit, sed sensim eas recolligit, idq; annitente ope, cura atque industria medici. Sic qui restaurantur in Christo, non statim vitiositatem omnem deponũt, sed paulatim eam exuunt, donec è corpore hoc mortali & corruptibili liberentur. Hinc illa Καθολικὴ apud Paul. Ro. 7. piorũ omniũ de hac miseria sua querela, q̃ partim ad obedientiam legis aspirant, partim à vitiositate sua ab hac obedientia retrahuntur. Quare Augustinus in hoc statu viæ partim liberos, partim verò seruos esse docet. Cuius celeberrimi in Ecclesia Christi Doctoris hæc sunt verba: Sed ista inchoata est, non perfecta Libertas. In Ioan. Tract. 41

Quare, inquit aliquis, non est perfecta libertas? Quia video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Non enim quod volo, hoc ago: sed quod odi, illud facio. Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non ea quæ vultis, illa faciatis. Ex parte libertas, ex parte seruitus: nondum tota, nondum pura, nondum plena libertas, quia nondum plena æternitas. Habemus enim ex parte infirmitatem, ex parte accepimus libertatem. Hæc postq̃ fusè tractauit, tandem subijcit: Quando plena & perfecta libertas erit? Quando nulla inimicitiæ: quando nouissima inimica destruetur mors. Plura testimonia in re manifesta adferre quid attinet: Si reliquias peccati, & legi Dei succumbentem infirmitatem, in sese non deprehendunt aduersarij? negant se in densissimis nebulis deprehendere caliginem. Aiunt nos maximam contumeliam irrogare Deo, qui eum iussisse dicamus aliquid, quod implere nemo possit. Nemo, inquinnt, tantam impietatem in homine ferat, vt seruo alicui imperet, quod absoluere non possit, & tamen ni præcepto obtemperet, supplicia interminetur, & cæt.

Consyderare debebant aduersarij, hunc defectum nequaq̃ ex Legis natura esse, cui non nisi iusta, sancta, bona præcipit: Sed ex nostra

noſtra deprauatione. Quid enim? An Deus quod rectum eſt præcipere non debebat, eò quòd nos cupiditatibus noſtris vincti, ad obſequium ſoluti & expediti non eramus. Quis enim ſeruum extra noxam eſſe dicat, qui ſuo vitio impeditus, abſoluere opus ſuum non potuit? Quanq̃ in hac ſpirituali miſeria & tanta carnis & ſpiritus conflictatione, impleri perfectè Lex non poſsit, tamen nequaq̃ eius natura eſt, vt impleri nullo modo poſsit, quæ certè aliquando implebitur. Sicut pulchrè docet Auguſtinus, De Nupt. & Concup ad Val. Co. Ad hoc Lex dixit, inquit, Non concupiſces, vt nos in hoc morbo iacere inuenientes, medicinam gratiæ quæreremus, & in eo præcepto ſciremus, & quo debeamus in hac mortalitate proficiendo conari, & quo poſsit à nobis in illa immortalitate beatiſsima peruenirì. Niſi enim eſſet quandoque perficiendum, nunq̃ iubendum fuiſſet. Vides manifeſtè, Legem in hac mortalitate non impleri, quæ tamen in illa beata immortalitate implenda ſit, & ideò tanq̃ ſcopum præfigi, ad quem collimandum ſit: ſicut ſuprà iam ex Auguſtino oſtenſum eſt. Sed ideo nobis hoc etiam nunc præceptum eſt, inquit, quid fide expoſcere, quo ſpem præmittere, & obliuiſcendo quę retro ſunt, in quę anteriora extendere nos debea- Lib. 1. c. 2.

mus. desinat igitur innocenti Monhem. blasphemias obijcere Matæologorũ ἡ διαβολή.

Citant PseudoHieronymum suum ad Damasum: Execramur eorum blasphemiam, qui dicunt, Impossibile aliquid homini à Deo pręceptũ esse, & mandata Dei nõ à singulis, sed ab omnibus in communi posse seruari.

Possumus hominem homini, autorem certum incerto opponere Bernardum illũ Clareuallium, super Cantic. Serm. 50. Nec latuit, inquit, præceptorem, præcepti pondus hominũ excedere vires: sed iudicauit vtile ex hoc ipso suæ illos insufficientiæ admoneri, & vt scirent sanè, ad quem iustitiæ finem niti pro viribus oporteret. Ergo mandando impossibilia, non præuaricatores homines fecit, sed humiles, vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo. Accipientes quippe mandatum, & sentientes defectum, clamabimus in cœlum, & miserebitur nostri Deus: & sciemus in illa die, Quia non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos: sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.

Præclarè sanè Bernardus, & ad retundendam aduersariorum calumniam egregiè. Cęterùm, ne cui videamur Sophistarum more cõtentiosi agere, detestabimur & nos, si quis absolutè dicat Pręcepta Dei impossibilia, cũ impleri posse, & aliquando implen-

da esse

da esse, supra ex August. demonstrauimus, & in hac mortalitate pro statu viæ seu modulo imbecillitatis nostræ, nullo modo tamen perfectè, à Sanctis impleantur. Rectè igitur Augustinus de Natura & Gratia, capit. 43. Non igitur Deus impossibilia iubet: Sed iubendo admonet id facere, quod possis: & petere, quod non possis. Cùm ait, Et petere quod non possis, significat illud, de quo Paulus Roman. 8. concionatur, & quod perpetuo hæret in carne Sanctorum, τὸ ἀδύνατον Legis.

Citant & Deut. Moysis, cap. 31. Iuxta te est verbum in ore tuo & corde tuo. Testatur homines legis notiones cordibus suis inscriptas gerere: quare ad obedientiam hortatur. An hinc sequi putat Censoreum Acumen, Sanctos legi Dei satisfacere? Citant Psal. 118. Seruaui mandata tua, & testimonia tua, quia omnes viæ meæ in conspectu tu sunt semper. Diximus supra, Sanctos inchoatam iustitiam in se agnoscere. Itaque Dauid de studio & conatu suo loquitur, quo ad obedientiam legis anhelabat, quis propter imbecillitatem carnis perfectè eam non præstiterit. Recitant verba Ezechiæ, 4. Reg. 20. Memento Domine, quomodo ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto, & quæ placita sunt tibi, egerim. Respondemus cum Augustino, contra duas Epist. Pelagian.

d Bonif. b.3.cap.5

Secundum istius vitæ modum esse quandam perfectionem, eique perfectioni hoc quoque deputari, si se quisque nouerit nondum esse perfectum. Quid enim excellentius in veteri populo Sacerdotibus sanctis? Et tamen eis præcepit Deus, sacrificium primitus pro suis offerri peccatis. Et quid sanctius in nouo populo Apostolis? Et tamen præcepit eis Dominus in oratione dicere: Dimitte nobis debita nostra. Omnium igitur piorum, sub hoc onere corruptibilis carnis, & in istius vitę infirmitate gementium vna spes est, quòd Aduocatum habeamus apud Patrem, Iesum Christum Iustum, & ipse est exoratio peccatorum nostrorum. De Zacharia & Elizabeth respondet Augustinus contra Pelagiũ & Cœlestinũ, de Gratia Christi. cap. 48. Dictum est, inquit, quantum mihi videtur, secundum quandam inter homines conuersationem probabilem atque laudabilem quam nullus hominum iustè posset in accusationis & criminationis querelam vocare. Quam propterea in Dei conspectu Zacharias & eius vxor habuisse referuntur, quia in ea homines nulla dissimulatione fallebant, sed vt apparebant hominibus, ita noti erant oculis Dei. Non autem dictum est secundum illam perfectionem iustitiæ, in qua verè atq; omnino immaculati perfectique viuemus. Nam

& Apo-

& Apoſtolus Paulus dixit, Secundum iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſe fuiſſe ſine querela, in qua lege etiam Zacharias ſine querela conuerſabatur. Sed hanc Apoſtolus iuſtitiam in ſtercoribus & detrimentis deputauit, præ comparatione iuſtitiæ, quam ſperamus, &c. Vide eiuſdem Tractatum. 41. in Ioannem. Item Auguſtinus de perfectione iuſtitiæ, contra Cæleſtinum: Qui iuſti ambo, vtique legerant inter ipſa mandata, quemadmodum ſua peccata mundarentur. Nam & Zacharias, quod de omni Sacerdote ex hominibus accepto in Epiſtola ad Hebræos dicitur, etiam pro ſuis peccatis vtiq; hoſtias offerebat. | Adferunt locum Rom. 13. Qui diligit Proximum, legem impleuit. Nominant Moſen, Paulum, Stephanum, Apoſtolos: Quærunt num Proximum dilexerint? Reſpondemus verbis Auguſtini, ad Hieron Epiſt. 30 Virtus eſt charitas, qua id, quod diligendum eſt, diligitur. Hæc eſt in alijs maior, in alijs minor, & in alijs nulla: pleniſsima verò, quæ iam non poſsit augeri, q̃ diu hîc homo viuit, eſt in nemine: quam diu autem augeri poteſt, profectò illud, quod minus eſt q̃ debet, ex vitio eſt, ex quo vitio nõ eſt iuſtus in terra, qui non peccet. & quę ſequuntur eximia.

Difficultatem Legis in obſeruatione cęremoniarum D. Petrum ponere exiſtimat

Phariſaica cæcitas. Sed contradicit Lucas, qui de Zacharia & Elizabeth ſcribit, fuiſſe eos ambos iuſtos, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini ſine querela, quibus verbis haud dubiè diſciplinæ & ceremoniarum obſeruationem eis tribuit. Et cur carni ita difficile fuerit externas ceremonias obſeruare? quæ fuerunt duntaxat quoddam accidens legis? Quare excellens Auguſtini acumen benè vidit illis duobus extremis mandatis energiam, & quaſi animam legis ineſſe, cùm ab vtroque præcepto omnes mortales quantumuis ſancti accuſentur, conuincantur, damnentur: Etiam ij qui de neglectione ceremoniarum nequaquam conuinci poſſunt.

Inſtant aduerſarij: Si iugum Chriſti ſuaue eſt, ſi onus eius leue, ſi præcepta eius grauia non ſunt, cur obſecro impoſsibile fuerat legem Dei perficere? Quomodo imbecillitas carnis legi Dei etiam in ſanctiſsimis hominibus ſuccumbat, ſupra abundè demonſtratum eſt. Fatemur ſanè præcepta Chriſti non eſſe grauia, ſed dum fidelibus errata condonat Deus, & quod illis ad iuſtitiam deeſt, id ex plenitudine iuſtitiæ Chriſti imputat. Suaue eſt iugum Chriſti & onus leue, ſeu dum quicquid peccati ex humana infirmitate ſurrepſerit pietate ipſius fidei delecur, vt

tur, vt ait Augustinus. Rectè Bernhardus: Nihil amanti difficile. Sed nos supra ex Augustino ostendimus in nemine mortalium plenam esse charitatem. Quapropter ipse quoq; Bernardus nullo modo legem impleri docet, sicut iam ostendimus. Quid verbis opus est? tolle veniam defectuũ, & vel minimum legis mandatum onus erit intolerabile. Ignorat hæc hypocritarum arrogantia γαὶ ἀσφάλεια quare securè de inpletione legis garriunt. Desino singula quæ adferunt excutere, quid enim opus est? cùm res satis declarata sit. Quod Patres attinet, Augustinus monet quid respondendum sit contra Pelagium & Cœlest. de gratia Christi, cap. 49. Testimonia illa Patrum dici secundum quendam modum, probabilem quidem sed non minutim excussum. Patres enim dum mandata Dei expedita, facilia, iucunda proponuntur, loquuntur non de exacta & consummata Legis impletione: sed de externa disciplina, quam sancti ductũ spiritus sequentes vtcunq; prestare possunt, quanquam imbecillitas humana sæpe cedit tentationibus etiam in sanctissimis, quod ipsa quoq; testatur experientia. Sed si aduersarij nimiũ vrgebunt paræneses Patrũ, nos eis opponemus alia Patrum testimonia, quæ declarant sanctos ad vnum omnes peccatores esse, & legi

Ad Epist. li. 3. cap. 3.

Dei non

Dei non satisfacere : quorum aliquot, vt retundatur aduersariorum impudentia, subijciemus. Cyprianus in Epist. de Eleemosynis : Ne quisquam sic sibi de puro atque immaculato pectore blandiatur, vt innocentia sua fretus, medicinam no putet adhibendam esse vulneribus, Cùm scriptum sit : Quis gloriabitur castum se habere cor ? Et iterum in Epistola sua Ioannes ponat, & dicat : Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Si aút nemo esse sine peccato potest, q̃ necessaria, q̃ benigna est Diuina clementia, quæ, dum sciat quædam non deesse sanatis, postmodum vulnera dedit, curandis denuò sanandisque vulneribus remedia salutaria.

Augustinus citat Ambrosium in Esaiam, de Gratia Christi, contra Pelagium & Cœlestinum, cap 40. Perfectos, inquit, secum multos, ait Apostolus, in hoc adhuc mundo sitos qui si ad perfectionem veram respicias, perfecti esse non poterant, Quia ipse dixit : Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. Ita & immaculati sunt in hoc mundo, & immaculati erunt in regno Dei. Cùm vtiq; si munitius excutias, immaculatus esse nemo possit, quia nemo sine peccato.

Audia-

Audiamus iam acerrimum alioqui humanę ignauiæ incitatorem Hieronymum, Contra Pelag. Quid ergo ſapimus, imò quid ſapere debemus, qui perfecti non ſumus? Imperfectos nos eſſe confiteri, & nondum comprehendiſſe, nedum accepiſſe: hæc eſt hominis vera ſapientia, Imperfectum eſſe ſe noſſe. Atque (vt ita loquar) cunctorum in carne iuſtorum imperfecta perfectio eſt. Gregorius in Moralibus: Væ laudabili vitę hominum, ſi remota pietate iudicetur. Quia diſtrictè diſcuſſa inde ante oculos iudicis, vnde ſe placere ſuſpicatur, obruitur. Sed quid hæc proſequor? Pleni ſunt libri Sanctiſſimorũ Patrum teſtimonijs huiuſmodi. Quare concludo verbis Auguſtini, de Natu. & Gratia: Excepta itaque Sancta Virgine, de qua propter honorem Domini, nullam prorſus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem, vnde enim ſcimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere & parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatũ. Hac ego virgine excepta, ſi omnes illos Sanctos & Sanctas cùm hîc viuerent, congregare poſſemus, & interrogare, Vtrum eſſent ſine peccato? Quid fuiſſe reſponſuros putamus? vtrum hoc, quod iſte dicit: an, quod Ioannes Apoſtolus? Rogo vos, quantalibet fuerint

Contra Pelagianos, c. 36

fuerint in hoc corpore excellentia ſanctitatis, ſi hoc interrogare potuiſſent, vna voce clamaſſent: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt, &c. Nec aliam Legis impletionem in renatis agnoſcimus, q̃ eam, quam Auguſtinus deſcribit his verbis. Omnia mandata facta deputantur, quando quicquid non fit agnoſcitur, Eant rurſum Sophiſtæ, atque innocentem Monhemium calumnijs proſcindant, & veritatem Apoſtolicam Tridentinis fulminibus infeſtent.

Retrac. lib. 1. cap 19.

¶ Lacerant etiam q̃ ſcripſit Monhem. Primum præceptum requirere, vt nullæ prorſus cogitationes, nulla deſyderia, nulla ſtudia inſint nobis, quę amori Dei aduerſentur: & magno ſupercilio pronuntiant, apertam hereſim eſſe, ſi quis primùs, vt vocant motibus, qui citra conſenſum noſtrum irrepunt, peccati noxam attribuat, modò neaſſentiamur. Quanq̃ aũt in defenſiõe 2 Dialo. hanc materiam attigerimus, tamen quia hic innocenti Monh. hæreſeos crimine atrociter intentant, viſum eſt hanc quęſtionem paulo diligentius explicare, quo magis & Monh. innocentia, & aduerſariorum improbitas eluceſcat. Pau. ad Rom. 6. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis eius deſyderijs. Tres gradus peccatorum ſtatuit

ſtatuit Apoſtolus. 1. Concupiſcentiam ſeu innatam prauitatem. 2. loco, Deſyderia peccati, iſti ſcilicet de quibus couuertitur primi motus, & impetus ad ſcelera, quos dira iſta Mephitis concupiſcentia perpetuò exhalat 3. loco eſt Obedientia, quæ eſt conſentio voluntatis in deſyderia peccati. Vides dùo extrema, concupiſcentiam quæ naturam peccatio rig. ſapit, obedientiam ſeu aſſenſum voluntatis quæ ad peccatum perfectum ſeu vt vulgo vocant actuale refertur, in medio ſũt deſyderia peccati, ſeu 1. motus, qui quo referri debeant dubitatur, quatenus enim aliquid per illos facimus, cupimus, deſideramus, habent nõnihil peccati conſumati, ſeu actualis: quatenus eos verò inuiti patimur, ad peccatũ Origin. referuntur, illud enim electione & ſponte non ſuſcipitur, in iſtis motibus peccatum eſſe pernegant Sophiſtæ, quòd inuitis obrepunt, & deliberationem noſtram prꝙueniũt. Sed ſi hæc ratio valeret tunc Orig culpa prorſus excluderetur, quę ſine noſtro cõſenſu in nos à prima vſq; natiuit. deriuatur Itaq; cadit Theologaſt. principiũ, quo cõtendunt nõ eſſe pc̃m, ꝙ citra rationis arbitriũ cõmittitur. Sed vñ in nobis iſti motus aſſurgunt? vnde ꝙ animũ pungunt, titillant, illiciunt, niſi à concupiſcentia, qua vitiati ſumus, inquietudine, viuacitate atque rebellione,

lione? qua fit, vt ad obedientiam Legis malè comparati simus. Si diligeremus Deum, iuxta primum Præceptum, ex tota anima, toto corde, omnibus viribus, Quicquid occurreret, quod eius voluntati resisteret, nobis horrori esset: vt fieri videmus, quando nobis imprudentibus in mentem venit casus ab eminentissimo loco, statim toti ingenti horrore concutimur. Paulus Rom. 7. copiosè ostendit. Quomodo vel in nobis nolentibus, hæc concupiscentiæ rebellio, seu hi motus Deo obluctantes insurgant, quibus in legem peccati & mortis trahimur, & infelices prædicamur, vt qui non ea quæ velimus, sed ea quę odio habemus, faciamus. Quod idem ad Galathas expressit, cùm inquit, Vt non quęcunque vultis, ea faciatis. Quis ita stupidus est, vt non intelligat istis motibus peccati rationem ab Apostolo assignari? Quare rectè Hieronymus, sicuti in defensione Dialogi 2. diximus, προπάθειαν (sic enim primos istos affectus appellat) culpam habere docet, venialem tamen, quando propter eos nouæ creaturæ, & obligationi iudicij Dei, propter Christum non astringimur. Præclarè igitur Augustinus, de Trinitat. lib. 12. capit. 12. Nec sanè cum sola cogitatione, inquit, mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volens libenter,

ter, qui ſtatim vt attigerunt animum, reſſpui debuerunt, negandum non eſt eſſe peccatũ, ſed longè minus quàm ſi & opere ſtatuatur implendum. Et ideo talibus quoque cogitationibus venia petenda eſt, pectusque percutiendum atque dicendum: Dimitte nobis debita noſtra: faciendum quoq; quod ſequitur, atque in oratione iungendum, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Manifeſtè motibus iſtis, etiamſi plenus conſenſus non accedat, culpam tamen aliquam aſsignat. Ambroſius quoque hos affectus & hanc concupiſcentię rebellionem ita deſcribit, vt peccati rationem euidenter agnoſcas. Frequenter inquit, irrepit terrenarũ illecebra cupiditatũ, & vanitatum meſſuſio mentem occupat vt quod ſtudeas vitari hoc cogites, animoque uoluas, quod cauere difficile eſt homini, exuere autem impoſsibile. denique voti magis eam rem, q̃ effectus teſtatur propheta dicendo, Declina cor meum in teſtimonia tua, & no in auaritiam Non in pietate noſtra eſt cor noſtrum, & noſtræ cogitationes, quæ inprouiſo offuſa, mentem animumq; confundũt, atque alio trahunt, q̃ tu propoſueris, ad ſecularia reuocant, mũdana inſerunt, mundana ingerunt, illecebroſa texunt, ipſoque in tempore quo eleuare mentem paramus inſertis manibus, cogita-

In lib. de fuga ſeculi.

tionibus ad terrena pięrunque deijcimur. Quis in iſta horum motuum rebellione prę-terſtupidos Mathæo'ogos, cu'pam nullam ineſſe diſputet? Certè omnium piorum vox eſt: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me Domine. Idcirco rectè Auguſtinus tunc, inquit, erit iuſtus ſine vllo crimine, quando nulla lex in membris eius, repugnans legi mentis eius, ſed prorſus toto corde, tota mente diliget Deum: quod eſt primum ſummumque præceptum. Cur ergo non præciperetur homini iſta perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat? Non enim rectè curritur, ſi quo currendum eſt, neſciatur. Quomodo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur? Eant nunc, & hæreſim hanc explicatam atque conuulſam iactitent. Aeneas Vergilianus confecto Mezentio exclamat:

In lib. de perfecti. iuſtitię.

Res magna eſt effecta viri, timor omnis abeſto.

Et ego aliquid effectum puto, poſtcaquam oſtendi renatos ad vnum omnes peccatores infirmos, languidos, vitioſos eſſe, & legi Dei iuſtæ, ſanctę, bonæ nequaq̃ ſatisfacere. Videt enim cordatus Lector luxatam & eneruatam eſſe longam illam diſputationem, quam poſteà aduerſarij de iuſtificatione inſtituent, ſicut loco ſuo videbimus.

Ab-

ABominantur Monhemium, quòd eos qui ſanctos, qui ex hac vita migrarunt, inuocant, primi præcepti tranſgreſſoribus annumerat, vt qui non nobis tantùm mortalibus ſed & cœleſtis patriæ incolis ſummam irroget iniuriam.

Videant verò ipſi, ne Chriſto ſancto ſanctorum, & vero hæredi cœli, non tantùm Monhemio iniurij ſint, de quo ſic Ambroſius in Col. 1. Idcirco, inquit, omnipotentia magnitudinis quanta ſit Chriſti, & quàm infinita, ab initio declarauit, vt poſceret in ipſo ſolo ſpem ponendam, quia nihil ſine ipſo poteſt fieri, neque in cœlo neque in terra. Ante omnes enim eſt, & cuncta in ipſo conſtant, quia in omnibus ipſe primatum tenet. Vt ſi quis alicui elementorum, aut Angelorum, vel poteſtatum, deuotum ſe debere eſſe putet, errare ſe ſciat.

Sequitur itaque Hic vnus audiendus eſt & colendus, nec adhuc æſtimandus eſt quiſquam. Quia qui caput tenet, reliquam partem ſubiectam tenet. Nam qui ſe ſubiectis humiliat, totus errat. Non tenens caput, truncus eſt, ex quo totum corpus tenetur ad vitam.

Item in capite ſecundo: Hic eſt enim vnus, in quo omnis Creatura niſi ſperauerit

peribit, vt omnium potentia in eo sit. Item paulò post, Non colendus alius preter hunc requiratur, quia omnium potentiarum virtus in eo est. Ex ipso enim habent omnes, Vnus enim cum sit, omnia potest, Quare & caput omnium dicitur, vt per ipsum omnes subsistere videant? Item, quicquid alibi se putauerit inuenire, plenè in hoc & abundè inueniat. Sed quia aduersarij hanc disputationem in alium locum reijciunt, nos quoque in præsentia omittemus: Quia vanum simulachorum cultum in Catechismo suo notat Monhemius. Aduersarij Idolorum patroni, nouam hanc doctrinam recens à quibusdam nescio præstigiatoribus ab inferis exitam, damnatam totius orbis concilio, damnatam certis rationibus, imò & naturali omnium iudicio, pronunciant. Quis tam lentus est, cui non detestabilis videatur impijssimorum canum improbitas, qui nuperam & ab inferis exitam aiunt doctrinam Legis à Deo optimo maximo per Mosen prouulgatæ, disertis verbis traditam, Non facies tibi sculptile, neque similitudinem vllam, Non adorabis ea, neque coles. Quam & Prophetæ legis interpretes tam constanter explicant, vrgent inculcant?

O spissus error, ò tenebrosum genus.

Nos

Nos ergo vt legi & veritati patrocinemur, primò Ecclesiam Apostolicam seu primitiuam, cultum quorumcunque simulachrorum, non tantum non recepisse, sed acriter etiam impugnasse ostendemus. Deinde cultum imaginum cùm natura hominis pugnare, & idcirco irrationalem & brutæ cæcitatis esse declarabimus. Tertio ad Synodum illam λατρευτικὴν ab aduersarijs adductam respondebimus. Vt igitur ad id quod primo loco pollicitus sum accingamur, Non obscuros scriptorculos Metaphrastes & singulos non fictos Athanasios & Basilios ex pseudosinodis proferemus, non commenta & fabulas allegabimus, manibus veri aduersarijs, has offucias relinquimus. Sed præclarissima Ecclesiæ lumina producemus, Scriptores, inquam, authenticos, eruditione, peritia scripturarum, vitæ sanctimonia toto terrarum orbe celeberrimos eosque præsertim, qui in hoc simulachrorum patrocinio ab aduersarijs pane citantur.

Eusebius, cuius verba citant aduersarij, primum aduocabimus libro 7. Ecclesiasticæ Historiæ cap. 14. Et nihil mirum si hi qui ex gentibus crediderunt, pro beneficijs, quæ à Saluatore fuerant consecu-

ei, huiusmodi munus videbantur offerre, cùm videamus etiam Apostolorum Petri & Pauli, & Saluatoris imagines designari, tabulasque depingi, sed & antiquas ipsorum imagines à quibusdam conseruatas nos vidimus. Quod mihi videtur ex Gentili consuetudine indifferenter obseruatum, quòd ita soleant honorare, quos honore dignos duxerint. Insignia enim veterum reseruari ad posterorum memoriam, illorum honoris, horum vero amoris indicium est. Falsum ergo quod ex authoritate Damasceni vestri refertis imaginum vsum ex Apostolorum traditione ad posteros veniisse, quia Eusebius testatur, cum ex Gentili consuetudine indifferenter receptum. Non igitur ex Apostolica traditione, sed Gentili more à fidelibus receptæ sunt imagines, nequaquam tamen in Oraria seu Ecclesias admissæ, aut ad cultum prostitutæ. Sed pio quodam affectu priuatim conseruatæ. Quemadmodum hodie simili affectu studiosi literarum Erasmi, Budæi, & similium excellentium virorum imagunculas circumferunt, aut in Bibliothecis suis reponunt: quas tamen nullo modo ad cultum prostare vellent. Hæreticorum enim est non sanè fidei Christianorum simulachra colere, & ne id temerè affeuerare videar, audiant testimonia

ſtimonia veterum. De Simonis Magi diſcipulis narrat Theodoretus, eos magiſtri ſui, & ſcorti eius Selenes ſtatuas, ſub ſpecie Iouis & Mineruæ coluiſſe, ijſque ſuffitum feciſſe, idque ex inſtituto Simonis, vt refert Auguſtinus de hæreſibus ad Quoduultdeum. Heret ſub libro 1.

Irenæus aduerſus Hæreſes lib. 1. capite 24. de Carpocrate & eius aſſeclis narrans, Gnoſticos, inquit, ſe vocant: Etiam imagines, quaſdam quidem depictas, quaſdam verò de reliqua materia fabricatas, habent, dicentes formam Chriſti factam à Pilato, illo in tempore quo fuit Ieſus cum Hominibus, & has coronant, & proponunt eas cum imaginibus Mundi philoſophorum, videlicet cum imagine Pythagoræ, & Platonis & Ariſtotelis & reliquorum, & reliquam obſeruationem circa eas ſimiliter vt Gentes faciunt.

Meminit eodem capite Ireneus & Marcellinæ Carpocratis diſcipulæ, quomodo ſub Aniceto Romam venerit, multoſque peruerterit. De hac Auguſtinus ſcribit, quòd imagines Ieſu & Pauli, Pythagoræ & Homeri adorauerit, ijſque thus adoleuerit.

Idem Augustinus contra Adimantum Manichæi discipulum cap. 13. Scribit Adimantum fauisse simulachris. Idque propterea feciſſe Manichæos, vt miſerrimæ & vesaniæ ſuæ ſanctę etiam paganorum conciliarent benevolentiam. En quos habeant Patriarchas putidi idolorum defenſores.

Aduigilabant autem ſumma diligentia gregis Chriſti Paſtores, ne quę imagines in cœtus fidelium admitterentur, aut ſi quæ admiſſe eſsent, ejicerentur, & confringerentur, ſicut oſtendit factū Sanctiſſimi Epiphanij Salamine Cipri antiſtitis, quod de ſe narrat in Epiſtola quam ſcripſit ad Iohannem Hieroſolyminitanum Patriarcham. Verba eius Interprete Doctore Hieronymo ſic habent. Prætereà audiui quoſdam murmurare contra me, quia quando ſimul pergebamus, ad ſanctum locum, qui vocatur Bethel, vt ibi collectam ex more Eccleſiaſtico facerem, & veniſſem ad villam quæ vocatur Anabbatha, vidiſſemque ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogaſſem quis locus eſſet, didiciſſemque eſſe Eccleſiam, & intraſſem vt orarem, inueni ibi velum pendens in foribus Eccleſiæ tinctum atque depictum, & habens imaginem quaſi CHriſti vel ſancti cuiuſdam, Non enim ſatis memini cuius imagi-

mago fuerit. Cùm ergo hoc vidiſſem, in Eccleſia Chriſti, contra authoritatem Scripturarum hominis pendere imaginem, ſcidi illud: & magis dedi conſilium Cuſtodibus eiuſdem loci, vt pauperem mortuum eo obuoluerent, & efferrent. Deinde narrat, quomodo aliud velum, vt murmurantibus ſatisfaceret, pollicitus ſit, Deque ea re ſubijcit: Precor, vt Iubeas Presbyteris eiuſdem loci ſuſcipere velum à latere, quod à nobis miſſum eſt: & deinceps præcipere in Eccleſia Chriſti, iſtiuſmodi vela, quæ contra religionem noſtram veniunt, non appendi. Decet enim Honeſtatem tuam, hanc magis habere ſolicitudinem, vt ſcrupuloſitatem, quæ indigna eſt Eccleſia Chriſti & populis, qui tibi crediti ſunt, tollat. Hactenus Epiphanius, interprete Hieronymo. Multa notatu dignisima in hac occurrunt Hiſtoria. Primò, Contra authoritatem Scripturarum, in Eccleſia hominis cõſpici imaginem. Deinde Picturas in Eccleſijs cõtra religionem noſtram venire. Tertiò, Antiſtitem religionis eſſe, in eam incumbere curam, vt tollatur ex Eccleſia, quicquid cum eius Maieſtate & grauitate vllo modo pugnat. Quid exiſtimas facturũ fuiſſe Epiphanium, ſi in Eccleſijs noſtri ſeculi vidiſſet Imagines aureas, argenteas, æreas, ligneas, non in foribus pendere

pictas,

picta, sed in Aris ipsis statui, & tantùm non adorari? Notandum etiam, Ioannem Patriarcham in factum Epiphanij consensisse. Quia si improbasset, neque quæ pasius fuisset, in Patriarchatu suo, & ante oculos suos imagines scindi, & Orarijs Christianorum ejici, Nec cum eo, qui hoc ausus fuisset, Collectam feciſſet, neque de Sancto suo ad Patriarcham scripsisset Epiphanius, si id ei displicuisse compertum habuisset. Neq; Hieronymus, malleus ille hæreticorum, hanc Epistolam vertisset, si quicquam in ea erroneum vel hæreticum comperisset. Liquet itaq; ex hac Epistola, Quid de imaginum cultu erudita senserit Antiquitas. Idem Epiphanius contra Eucratitas: Estote, inquit, memores dilecti filij, ne in Ecclesia imagines inferatis, neq; in Sanctorũ cœmeterijs eas statuatis, Sed perpetuò circumferte Deum in cordibus vestris. Quinetiam, ne in domo communi tolerentur. Non enim fas est Christianum per oculos suspensum teneri, sed per occupationem mentis. Pia sanè, Apostolica & saluberrima sanctissimi & eruditissimi viri Paræneſis. Quæ si obtinuisset in Ecclesia, nũquam in tantam εἰδωλομανίαν prolapsum fuisset Christianorum vulgus. Sed de hac re posteà, nunc testimonia eruditæ antiquitatis contra cultum Imaginum, recitare pergam,

gam, si illud præmisero, hunc esse illum Epiphanium, quem alibi commendat Hieronymus ad Pammachium, ab ætate, à scientia, à vitæ merito, & quòd tantæ venerationis semper fuerit, vt regnantes etiam hæretici ignominiam suam putarent, si talem virum persequerentur. Et quem Historia Tripartita narrat, dum viueret miraculis claruisse, & post mortem ad sepulchrũ eius Dæmones irrugijsse. Patet etiam ex celeberrimo scriptore Origene, primitiuam Ecclesiam nulla ad cultum proftituisse simulachra. Nam cùm Celsus Christianos & Aras & Simulachra & Delubra defugere obijceret, respondit Origenes: Christianos nulla quidem inanimata & insensibilia, & ab impuris opificibus fabricata simulachra in templis ponere, sed per Dei verbum ędita & formata, & spiritus Dei capacia virtutum simulachra in animi penetralibus collocare, quæ & hominem Dei imaginem deceant, ac Phydiæ, Polycleti, & omnium opificum simulachra egregiè antecellant. Huc accedit Augustinus Sermone in Psalmum 113. secundo: Simulachra, inquit, gentium argentum & aurum. Sed Deus fecit argentum & aurum: Opera, inquit, manuum hominum. Hoc enim veneratur, quod ipsi ex auro argentoque fecerunt. Sed enim & nos plæraque instrumenta atque vasa, ex

Libri 9. cap. 18.

Contra Celsum. libro 8.

huiusmo-

huiusmodi materia vel metallo habemus in vsum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicantur in eius honore, cui pro salute nostra inde seruitur. Et sunt profectò etiam ista instrumenta vel vasa, quid aliud, q̃ opera manuum hominum? Veruntamen nunquid os habent, & non loquentur? nunquid oculos habent, & non videbunt? nunquid eis supplicamus, quia per eos supplicamus Deo? Illa causa est maxima impietatis infanę, q̃ plus valet in affectibus miserorũ similis viuenti forma, quæ sibi efficit supplicari, quàm q̃ eam manifestum, non esse viuentem, vt debeat à viuente contemni. Plus enim valent Simulachra ad curuandam animam infelicem, q̃ os habent, oculos habent, aures habent, nares habent, manus habent, pedes habent, q̃ ad corrigendum, quòd non loquentur, non videbunt, nõ audient, non odorabuntur, non contrectabunt, nec ambulabunt. Itaque, sequitur, vt illud quoque fiat, quod etiam in hoc Psalmo sequitur: Similes illis fiant omnes, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis. Videant igitur isti apertis & sentientibus oculis, & adorent clausis & mortuis mentibus, nec videntia, nec viuentia Simulachra. Hæc verba Augustini liquidè testantur, in sue ęta tis Ecclesijs nulla fuisse Simulachra, figuram homi-

hominis experimentia : & cauſam declarat, quare non ſint admiſſa. Quia ſcilicet, ſpecie humana, quam præferunt, animos ſimpliciũ faſcinant. Quod nequaq; vanè ab Auguſtino dici, vſus oſtendit, & docet experientia. Fruſtra itaque hunc noſtrum citant Aduerſarij, lib. 4. de Sancta Trinitate, cap. 15. & lib. 22. de Ciuitate Dei. cap. 8. Item in Pſalm. 141. Tractatu 118. In Euangeliùm Ioannis, &c. Inſpiciat Lector, ſupponet cribrum mulgentibus hircum. Rectè igitur Eraſmus ille noſter: Vſque ad ætatem Hieronymi, inquit, erant probatæ Religionis viri, qui in templis nullam ferebant Imaginem, nec pictam, nec ſculptam, nec textam, ac ne Chriſti quidem, vt opinor propter Anthropomorphitas: paulatim autem imaginum vſus irrepſit in templa. Vaniſsimè igitur, & in Eccleſia Dei contumeliosè (ne quid dicam grauius) aduerſarij Nonam eſſe hanc doctrinam, & ab Inferis excitam ſcribunt. In Catechiſm.

Circa ætatem Auguſtini, Eccleſiæ Occidentales Picturas receperunt in ædes ſacras. Pontius enim Paulinus, Epiſcopus Nolanus, vir excellentis pietatis ab Auguſtino celebratus, cùm videret populum, qui ad natalem S. Fœlicis confluebat Nolam, epulari ſolitum in templo, parietes templi picturis ex Veteri Teſtamento deſumptis, ornari curauit,

rauit, vt earum contuitu & comtemplatione ab intemperantia reuocarentur accumbentes. Pingebantur etiam Historiæ Martyrum ad eorum memorias, vt pictura tanquam trophæum victoriæ Martyrum esset, & intuentes ad imitationem virtutis accenderet, sicuti liquet ex Prudentio Christiano Poëta, In Passione Cassiani martyris.

Lib. epistolarũ, parte 10. Epist. 4.

Hæc quantumuis piè cœpta, in superstitionem tandem abierũt, vt docet Sereni Massilientis Episcopi factum, qui Sanctorum imagines, quòd adorari incepissent, confregit. Et laudat quidem Gregorius Patriarcha Romanus pastoralem Sereni curam & solicitudinem, quòd adorari vetuerit imagines, reprehendit tamen quòd eas fregerit. Quia eos (to quorundam animos offenderit, quasi eas historias, quas picturæ illæ referebant, contemplari noluisset. Quibus vult Gregorius satisfieri. Iecit tamen semina superstitionum ad posteros, eruditissimus alioqui & sanctissimus Præsul, Quòd docuit Picturam esse Scripturam idiotarum. Qua sententia a grauitate & simplicitate Apostolica nonnihil discedit. Audiuimus ex Epiphanio, tantę authoritatis viro, picturas in Ecclesijs contra religionem nostram venire: audiuimus eundem sanctè hortantem, ne in Ecclesiam imagines inferamus, neu in sanctorum cœmiterijs

rijs eas ſtatuamus: Perpetuò Deum in cordibus noſtris circumferendum, neque fas eſſe Chriſtianũ per oculos ſuſpenſum teneri, ſed per occupationem mentis. Audiuimus ex Auguſtino, Simulachra hominis effigiem præferentia, animos ſimplicium capere, decipere, faſcinare. Et poſſem hoc loco Gregorij ſententiam vt Ethnicam & Porphirianam, vehementer exagitare: poſſem oſtendere Picturas & Simulachra, maieſtati loci, vbi verbum Dei docendum eſt, atq; Sacramenta adminiſtranda, minùs conuenire, ſed vtar moderatione. Stent ſententiæ Gregorianæ, aduerſarij adorationem imaginum modis omnibus deuitent, doceant plebem Chriſtianam, ne votiuas peregrinationes ad certas ſtatuas ſuſcipiant, neu ante eas ſeſe proſternant, thus incendant, cereos ardentes ponant, munera offerant, & id genus, & eis nulla erit cum Monhemio contentio.

Veniamus nunc ad id, quod ſecundo loco promiſimus, cultum ſcilicet imaginum naturæ hominis aduerſari, ac proinde irrationalis & bruti ſtuporis eſſe doceamus.

Præclarè hac de re Cyprianus: Quid te ad falſos Deos, inquit, humilias & inclinas? Quid ante inepta ſimulachra, & figmenta terrena captiuum tuum corpus incuruas? Rectum te Deus fecit, & quum ſæte- Contra Demetrian.

cætera animalia prona,& ad terram situ vergente depressa sunt, tibi sublimis status, & ad cœlum atque Deum tuum vultus erectus est. Illuc intuere, illuc oculos tuos erige, in supernis Deum quære, Vt carere inferis possis, ad alta & cœlestia suspensum pectus attolle. Quid te in lapsum mortis, cum serpente, quem colis, sternis? Quid in ruinam Diaboli, per ipsum & cum ipso cadis? Sublimitatem serua, qua natus es. Perseuera talis, qualis à Deo factus es. Cum statu oris & corporis animum tuum statue: vt cognoscere Deum possis, te ante cognosce. Relinque Idola, quæ humanus error inuenit. Ad Deum conuertere, quem si imploraueris, subueniet. Christo crede, quem viuificandis & roborandis nobis Pater misit. Similia in præclaris illis suis Institutionibus docet Lactantius. Sed ego huic loco, ad euitandam nimiam prolixitatem, non immoror. Vtinam eruditæ Vetustatis testimonia attentiùs consyderassent Posteri, nunq̃ in tantam stupiditatem, & tam tetros errores prolapsi essent, quibus penitus obruti ac demersi sunt.

Transeamus igitur, sicut tertio loco polliciti sumus, ad Synodum Nicenam Secundam, quam Oecumenicam aduersarij appellant, & tanquam Gorgonis caput nobis obijciunt: vt, eo viso, obstupescamus.

Hæc

Hęc Synodus auſpicijs Hirẹnes Imperatricis, Athenienſis illius Iezabelis, collecta fuit, ac ſimulachrorum cultum, contra Legem Dei, doctrinam Propheticam atque Apoſtolicam, & primitiuæ Eccleſiæ praxim, confirmauit. Atque hęc eſt illa Hiræne, de cuius temeritate, ſuperſtitione, crudelitate, dici ſatis pro indignitate rei nō poteſt: quæ & Leonis Iſaurici ſoceri ſui cadauer effoſſum cremari publicè iuſsit, & cineres in mare proijci, & filium ſuum Conſtantinum ſex inſidijs circumuentum, imperio exuit, excæcauit, & ſqualentibus carceribus incluſit, varijs demum malis affectum interemit. Et, quæ ſic in immenſum excreuit, Mahumeticæ potintiæ prælulit.

Sed, quia non puduit aduerſarios, huius Synodi quædam fulmina ridicula ſanè, contra veritatem intonare, veniam mihi dabis Lecto., ſi & ego quædam argumenta, quibus pugnant ſecuri Hypocritæ, in medium adducam.

Dixit Ioan. Legatus Orientalium: Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, atq; inde colligit, habendas igitur eſſe imagines. Idem commendari nobis putauit imagines hac ſententia: Oſtende mihi faciem tuam, quia ſpecioſa eſt. Alius, vt probaret collocandas eſſe in altaribus, hoc teſtimonium ci-

tauit : Nemo accendit lucernam,& ponit eam sub modio. Alius,vt earum aspectu nobis salutarem monstraret,adducit ex Psalm. Signatum est super nos lumen vultus tui Dñe. Fit mirabile est Theodori Episc. acumen,qui illud Psalm. Sanctis qui in terra , ad simulachra refert. Vbi de adoratione disputant, hę scripturæ prodeunt: Adorate scabellũ pedũ eius. Item : Adorate in monte sancto eius. Item : Vultũ tuũ deprecabuntur omnes diuites plebis. Donec tandem Constantius Cõstantiæ Cypri Episcopus , se imagines reuerenter amplecti profitetur , cultumque honoris, qui viuificæ Trinitati debetur(horrendus furor) illis se exhibiturum cõfirmat: quisquis idem facere recusauerit , eum anathemate ferit,& cum Manichæis ac Martionitis amandat. Ioannes etiam Legatus Orientalium,prestare admonet lupinaria omnia (ó flagitiosam amentiam) in vrbem admitti,q̃ imaginum cultum abnegari. En,quo deuenerimus,postq̃ semel à grauitate & simplicitate sanctę vetustatis discessum est. Quis hîc nõ exclamet cũ Persio : O curuæ in terras animæ, & cœlestiũ inanes. Cõuocauerat paulò ante hanc idololatricam synodũ,Constentinus Gonstantinopoli in palatio Hieriç Episc. 38. Inter quos primarij fuere Ephesinus,Pergenlis & Costantinopolitanus Episcopi,

ſcopi, qui de vſu imaginũ ſic decreuere: Non licere Deo per Ieſum Chriſtũ fidentibus vlla neq; Creatoris, neq; creaturarum ſimulachra in templis habere ad cultũ, quin potiùs illa omnia ſecundum legem Dei & ob ſcandalum vitandum, tollenda eſſe è templis. In ea Synodo anathemate percuſsi ſunt, Germanꝰ Patriarcha, Greg. Cyprius, & * Ioannnes Chryſoroas. Conuenit etiam circa hæc tempora Elimbrina Synodus in Hiſpania, Epiſcopi 19. & Presb. 36. qui imaginũ cultũ repudiarunt. Quin & Carol. ille Magnus Chriſtianiſſ. Princeps cõgit Synodũ generalem Francoforti, in qua ſynodo hæc Irænes ſynodus damnata eſt, & acta Græcorũ (verbis vtor Auentini) de adorandis imaginibus, reſciſſa ſunt. Quid ꝙ in ipſa Græcia acriter eidem à pijs hominib. reclamatũ fuit? Et æditi ſunt ſuperioribus annis in Gallia 4. inſignes libri titulo Caroli Magni, ſed, vt quibuſdam placet, ab Alcuino cõſcripti: in ijs libris hæc Pſeudoſynodus (ſic enim annales Francorũ & Hincmarus Remorũ Archiepiſc. vocant) de qua tantopere ſibi placent aduerſarij, egregiè cõfutatur, & diſertis verbis reijciuntur veſtitus, ſuffitus, lumina & alia ornamenta ſtatuarũ. Item & geniculationes ante eas. Quò magis execranda venit aduerſariorum vanitas, qui hanc doctrinam nouitatis inſimulant.

* Qui Damaſcenus dicitur.

Porrò tametsi in Synodo Francofordiana adfuerũt Romani Pontificis Legati, Theophilactus & Stephanus Episcopi, vt Auentinus refert,& ipse Pontifex tum cessit synodo, potentiam Caroli reueritus, tamen decretum illud de non adorandis imaginibus, non admodum probauit in scrinio pectoris sui,quod patet ex eo,quòd paulò post Caroli mortem,Claudium Taurinensem Episcopum qui Carolo intimus fuerat,ob id ipsum damnauit, ꝙ cruces & statuas adorari non passus sit. Puppas igitur suas denuò ornare & colere cœperunt Papæ. Cùm ergo Eiranes Pseudosynodum, & similes nobis obijciunt aduersarij, nos eis alias Synodos rectè iudicantes,Constantinianam,Eliberinam, Francofordiensem opponimus: quas si non recipiunt,omissis Synodis, ad Legem & Testimonium prouocamus.

Quia rursus Breidbachium vellicant Aduersarij, ꝙ scriplit in Carmine, quod Catechismo præceptoris sũi præfixit: Dogmata Christiadum sint vana explosa theatro. Respondeo,quandoquidem ipsa idola,Christophori,Georgij,Barbaræ,Catharinę, & aliorum,qui fortassis nunq̃ fuerunt in rerum natura, cõstabiliunt,non ex doctrina Prophetica & Apostolica,aut Apostolicæ & primitiuæ Ecclesię,quibus non magis cũ idolis conuenit,

uenit, q̃ luci cum tenebris, aut igni cum aqua, ſed ex Apocryphis hiſtorijs, Pſeudoſynodis, fabulis & commentis. Quale eſt, quòd referunt Angelos Romæ in proceſsione Gregoriana, ſtatuæ D. Virginis hymnum Regina cœli accinuiſſe, commentum adeò impudens vt ipſius Papæ Hiſtoriographos id pudeat referre: rectè monet bene inſtitutus Breidbachius has vanitates, & hæc mendacia horrandas εἰδωλομανίας confirmantia, è Chriſtiadum theatro explodenda eſſe, & eorum loco pia & erudita ſcripta, Chriſtum humani generis aſſertorem ſyncerè monſtrantia, reponenda eſſe. Dicunt in Lege non imaginũ vſum, ſed adorationem duntaxat prohiberi. Cur igitur ipſi applaudunt Pſeudoſynodo, quæ palam profitetur ſe cultum, qui viuificæ Trinit. debetur, ſimulachris exhibituram, & qui id facere recuſat, anathematizat? Cur litigant cũ immerente Monhemio ſi imagines iuxta legem neq; adorari neq; coli volũt? Intonant rurſus anathemata Pſeudoſynodi: Qui dicunt ꝙ Chriſtiani imagines vt Deos adorant, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Ridiculum. Quaſi dicant: Qui calumniatorem appellat διάβολον, anathema. Quid enim intereſt inter idolum & imaginem ſeu ſimulachrum, q̃ ꝙ illud Græcum vocabulum

est,hoc Latinũ? O crassum & obesæ naris pe cus,quod eruditissimos & linguarũ peritissimos viros anathemate percutit. Hieronymum in primis,qui illud Psal.114. τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον vertit, Simulachra gentiũ argentum. Idem illud .1. Ioannis.5. τεκνία φυλάξατε ἑαυτοὺς τῶν εἰδώλων vertit: Filioli, custodite vos à simulachris. Quare Erasmus Roterodamus annotans in 8. cap. prioris ad Corinthios,meritò notat Thomam Aquinatem, ineptam differentiam statuentem inter idolum & simulachrum. Certè,inquit,Ambrosius nullum nouit discrimen inter idolũ & simulachrum, nec ego vllum video, nisi q simulachrum est vox Latina, à simulando dicta: Idolon Græca,ab ἴδος species, q speciem & imaginem inanem præ se ferat, quum absit veritas. Vnde quę nos spectra vocam⁹, Græci vocant εἴδωλα. Vide Senecam libri 8. Epist.ad Lucilium,epist.59. Nihil nos numinis, inquiunt,in ligno aut lapide statuimus,sed in vnum Deum spem omnem nostram & fiduciam collocamus. Itáne spem omnem & fiduciam in Deũ collecat, qui manè Christophori idolum salutans,dicit: Christophore sancte,virtutes sunt tibi tantę,Qui te manè videt,nocturno tempore ridet. Nõ ita est. Ducit enim, vt August. ait, & affectu quodam infimo rapit infirma corda mortalium formæsi-

n Psalm. 3.Sermo 2.

mæ similitudo & membrorum imitata compago vide locum. Idem: Et idola quidem omni sensu carere quis dubitet? Verùm etiam cùm his locantur sedibus honorabili sublimitate, vt à precantibus atq; immolantibus attendantur, ipsa similitudine animatorum membrorum atq; sensuum, q̃uis insensata & exanimata, afficiũt infirmos animos, vt viuere ac spirare videantur, accedente præsertim veneratione multitudinis, qua tantus eis cultus Dei impenditur Quibus morbidis & pestilentiosis effectibus medetur scriptura Diuina: quæ rem quidem notam, sed tamen salubri remedio admonitionis inculcat dicens: Oculos habent, & nõ vident, &c. Hæc verba enim, quò magis aperta & populariter vera sunt, eò magis incutiũt salubrem pudorem illis, qui cùm talibus simulachris diuinum cũ timore cultũ exhibent, eaq; viuentibus similia venerantes, adorantesq; cõtuentur, eisq; velut præsentib⁹ preces alligant. victimas immolant, vota persoluunt, sicq; affitiuntur, vt ea sensu carentia putare non audeant. Hactenus Auguſt. Nihil dici potest, aptius ad aduersariorum λογομάχους refutandos. In imagine Christi, inquiunt, non lignum vel lapidem, sed Christum veneramur, atque in imaginibus Sanctorum relicuorum, eosdem dinos colimus. Si Christum venerantur, cur

De 6. quæstionibus cotra Paganos expositis, 3 quæstion

non obſequuntur Paulo ſanctiſsimè monenti: Quæ ſurſum ſunt quærite, quæ ſurſum ſunt ſapite, vbi Chriſtus eſt ad dexteram patris. Si beatos venerantur Cœlites, cur igitur oculos (verbis vtor Lactantij) in cœlum non attollunt? cur ad parietes, & ligna, & lapides potiſsimùm, quàm illò ſpectant, vbi eſſe credunt? Ipſi verò curuæ in terras animæ, vt Perſius ait, & cœleſtium inanes, ad ſimulachra muta obſtupeſcunt, & vt canit excellens ille vir: (rum,

lib. inſtit. 2. cap. 2.

Paulinus

Nomine diuino argentũ venerantur & auRelligio eſt quod amat morbus auaritiæ. Nonnihil honoris accedere putant Sanctis, ſi ſtatuæ eorum colantur. An qui ſe viuos adorari indigniſsimè tulerunt, conteſtati ſe annuntiare gentibus, vt à vanitatibus iſtis conuertantur ad Deum viuum, qui fecit cœlum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, benefaciens nobis, & implens cibo & lætitia corda noſtra, ij nunc apud Chriſtum, inanimatas & ſine ſenſu effigies in terris coli æquo animo ferent? Plotinus Philoſophus teſte Porphyrio, acriter indignari ijs ſolitus fuit, qui ab ipſo petebant, vt pingi ſe ſineret. Et Sancti Dei corruptibilium corporũ ſuorũ ſimulachra erigi cupient, & ad cultũ proſtitui? Magnũ illum Lacedæm. Regem Ageſilaum Xenop. teſtatur, quantũ potuit ſtatuas

recuſaſſe,

recusasse, quum plerique ei gratificari & placere studerent. Nullam enim statuam aut imaginem præstantiorem ipsi erigi posse existimabat, qua tanq̃ viuum homines ipsum spectarent, quàm virtutes & præclarę actiones quæ ab eius ingenio proficiscebantur. Præclarè Agesilaus tales enim imagines ipsius propriæ erant, opificum aliæ, quæ etiam nequissimis propedijs interdum eriguntur, vt de Simone Mago veteres testantur. Eximium scilicet honorem, quem cum teterrimis Sathanæ mancipijs Sancti communem habent, à sapientibus etiam ethnicis repudiatum.

Aust. de Ciuita. Dei lib. 4. cap. 31.

Sed quid has nugas insector? Vnus profecto Varro omnes Sophistarum phalanges eruditione & prudentia antecellit, qui testatur etiam antiquos Romanos plusq̃ annos 170. Deo sine simulachro coluisse. Quod si adhuc, inquit, mansisset, castius Dij obseruarentur. Cuius sententiæ suę testem adhibet, inter cætera etiam gentem Iudeam, nec dubitat eum locum ita concludere, vt dicat, Qui primi simulachra Deorũ populis posuerunt, eos ciuitatibus suis & metũ dempsisse, & errorem addidisse. Vident igitur vel cæci, adulterinam & falsam religionem esse, vbicumq; simulachrorum obtinet cultus. Quamq̃ multa eorum qui adserunt

aduersarij in patrocinium idolorũ, surda aure præterierim, tamen video me prolixitatem effugere nõ potuisse, quam tamen boni consulet ęquus lector si perpendet statuarũ cultum, non minimam esse partem abusuum Ecclesiasticorum, ita vt acerrimi iudicij vir Ioannes Ludouicus Viues in commentarijs suis ad libros Augustini de ciuitate Dei scripserit se non videre quid sit discriminis inter plærosque Christianos statuas colentes & Ethnicos sua idola adorantes. Deplorant & hunc abusum Pontificij saniores.

Consyderet autem pius Lector, Quibus armis & copijs vtrinq; pugnetur. Stant pro Monhemio Lex Dei Optimi Maximi, quæ est instar omnium, vates legis interpretes, doctrina Apostolica veteris Ecclesiæ praxis & omnes in Ecclesia Dei rectè iudicantes. Inter Philosophos etiam doctissimi & sapientissimi quique Pythagoras, Plato, Varro, Seneca, & eius farinæ quamplurimi.

Ex aduerso aduersarij è castris suis producunt exercitum eorum qui à lege Dei & grauitate atque simplicitate sanctæ vetustatis descesserunt, vt suos λογισμοῦς suaque figmenta sequerentur, eorumque Pseudosynodos, apochriphas Historias, comenta Fabulas, denique Catholicam totius mundi amen-

ci amentiam, ſtultitiam & ſupeſtitionem. Quapropter omiſsis Matæologis audiamus Deo dilectum Iohannem: Filioli cuſtodite vos à ſimulachris. Audiamus ſanctum Dei virum Auguſtinum. Non nobis, inquit, ſit religio humanorum operum cultus, meliores enim ſunt ipſi Artifices, qui talia fabricantur, quos tamen colere non debemus. Et Deum mentem inuiſibilem, puris mentibus colamus. Sanctorumque eius fidem, charitatem, patientiam, vitę innocentiam, hoc eſt veras ipſorum imagines, pro infirmitatis noſtræ modulo exprimamus.

QVia in explicatione ſexti Præcepti ſcripſit Monhemius: Qui ſe continere non poſſunt, Matrimonium in Domino contrahant, melius eſt enim nubere quàm vri. Aduerſarij non poſſunt non ſumopere veluti impiam hanc deteſtari ſententiam, quaſi Monhemius nihil ſcilicet agat, quàm vt omnibus Sacerdotibus, ac virginibus, ſemel Deo dicatis, impudentię ianuam aperiat, ac omnis libidinis faces ſubminiſtret, &c. Qui magis, quam ipſe Paulus, cuius verba recitat, neque quidem de ſuo adijciens. Quis hic rurſus non animaduertit ſycandi materiam captaſſe vitilitigatores?

Atq;

Atque hoc loco postquam congessere, quicquid vspiam de votis in scripturis legerunt, tandem quasi euicta causa & prostrato Monachemio, insultant: Omnibus hęreticorum phalangibus, ac Demonum omnium præstigijs S. Scripturę authoritatem opponimus, Huius si possunt inuiolabilem authoritatem expugnent, adornent tæla, coniungant consilia. Audis Lector horum theomachorum magniloquentiam. Quasi verò cùm scriptura nobis sit certamen, & non cum impuris istis canibus, qui vt Sodomam suam confoueant, scripturis abuti non verentur.

Testimonia quę adducunt, ex veteri instrumento desumpta sunt, & huc non pertinent. Non enim cœlibatum Deo vouerunt sancti veteris Testamenti, sed scriptura cùm de votis loquitur, exercitia significat gratiarum actionis & pœnitentiæ à sanctis vsurpata, Quid hæc ad cœlibatum sacerdotum?

Quoniam verò cum tam pugnatibus Sophistis, & qui litigandi occasionem subinde, circumspiciunt, nobis res est, age proponamus istis argutulis Dialecticis quendam Sillogismum dissoluendum. Sacerdotes qui Dei munere non acceperunt donum castitatis, debent Vxores ducere, aut perpetuò scortandum est illis. Sed pauciss imi ex vestro sacrificulorum grege ex Dei munere habent do-

bent donum castitatis. Ergo multo maxima pars vestrorum sacrificulorum sunt perpetui Scortatores. Maior est Pauli. Minor probatur ex effectu. Conclusio tenet in Darij, & est verisima in domibus omnium concubinariorũ, nam quæ clam fiunt ab istis, turpe sit vel dicere. Vbi nunc aduersariorum magniloquentia? Omnibus Sophistarum phalangibus, ac dæmonum omnium præstigijs hunc syllogismum ex Scriptura desumptum opponimus. Eius robur si possunt infringant, adornent tæla, coniũgant consilia.

Hæc ad Monhemij defensionem poterant sufficere, sed quia de voto continentiæ tam multa garriunt Matæologi, & tot Patrũ testimonia allegant, vt fucum faciant imperitis, & nobis, vt veritas liqueat, altius res repetenda erit.

Impurus ille & misantropos Spiritus, id adeò ab initio studio habuit, vt matrimonium, generis humani fontem, libidinibus conspurcaret, & genus humanum, hoc est, imaginem Dei horrendis fœditatibus deformaret. Quanta fuerit apud ethnicos libidinum confusio, loquuntur Historiæ. Cumque filius Dei suos illos legatos sanctimonię præcones in orbem vniuersum ablegasset, vt sibi Ecclesiam sanctam & immaculatam colligerent: Sathan, ne suis partibus deesset,

varia

varia hæreticorum monſtra excitauit, qui plęrique in effrenem carnis licentiam & promiſcuam Venerem proruebant. Quidam etiam ſub ſpetie continentiæ mundum faſcinabant, generationem à Sathana eſſe dictitantes, & à connubijs vt impuris & pollutis abhorrentes. Tales fuerunt infœlicia illa propudia, Saturninus, Martion, Tatianus, & hydroparaſtatæ atque eucratitæ omnes. Horum furorem piè & ſapienter refutarunt viri pietate, eruditione & eloquentia præſtantiſsimi Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus auditor Policarpi, Thiopholi, Antiochænus Epiſcopus Clemens Stromatæus, Origenes, Euſebius, Emecenus & alij. Quid ępijs quoq; Eccleſiæ Dei Paſtoribus ſuperſtitiones ſuas obtrudere conatus eſt Veterator. Mentior ni Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus, teſte Euſebio, monuit Pynitum Gnoſiorum Epiſcopum, ne Diſcipulos grauibus oneribus oneret, neue fratribus cœlibatum obtrudat. Gratias agit Pynitus, & petit vt ſe porrò ſalubriter inſtituat. Et in celeberrima illa Nicæna Synodo, ſuggeſtit Patribus Stygius impoſtor, Sacerdotibus vxorum interdicendum eſſe, & obtinuiſſet, ni Paphnutius obſtitiſſet, conteſtatus honorabile eſſe ſanctis concubium, & thorum immaculatum, Caſtitatem eſſe Mariti cum Vxore ſua concubitum. Nec eſſe

Eccleſia. hyſt. lib. 4. ca. 24

Diſtinct. 31. ex Tripat. Hyſtor.

statuenda tam periculosa decreta, quæ posthea aut ipsis Sacerdotibus, aut eorum conjugibus, occasio turpitudinis existerent, Memorabile profectò est, tam celebrem Synodum in Demoniacam superstitionem concessuram fuisse, ni Paphnutius restitisset. Deinde Paphnutij oratio consideranda est, Quæ & coniugio suam dignitatem vendicat & decretum de cœlibatu, scortationum occasionem esse docet, sicut euentus postea comprobauit. Atq; hîc est ille Paphnutius martyr constantia, vitæ sanctimonia, & miraculis clarissimus. Constantino Imperatori ob virtutem charissimus. Huius tam celebris Synodi exemplo, postea & aliæ piæ Synodi Sathanę molitionibus aduersatę sunt, vt Gangrensis, vt Anchricitana, Constantinopolitana, ea quæ est 6. generalis, cuius testimonium, quia est euidens contra obligationem ad cœlibatum, huc adscribemus: Quoniam in Romani ordine Canonis esse cognouimus traditum, eos qui ordinati sunt Diaconi vel Presbiteri, confiteri, quòd non suis iam copulentur vxoribus, antiquum sequentes Canonem Apostolicæ diligentiæ, & constitutiones sacrorum virorum, legales nuptias amodò valere volumus, nullo modo eum vxoribus suis eorum conubia dissoluentes, aut priuantes eos familiaritate adinuicem in

E. 11.

Distinct. 28.30.

Distinctio 31.

cem in tempore oportuno. Quicunq; ergo diligens inuentus fuerit in ſubdiaconali ordinatione, aut diaconali, aut ſacerdotali, hi nullo modo prohibentur ad talem aſcendere gradum pro vxoris ſuę cohabitatione, nec etiam tempore ſuæ profiteri caſtitatem cogantur, quòd abſtinere debeant a legitimæ vxoris familiaritate. Item oportet eos qui altari miniſtrant, in tempore oblationis ſanctorum continentes eſſe in omnibus, vt à Deo poſsint cõſequi, quę ſimpliciter poſtulant. Si quis igitur præſumpſerit contra Apoſtolicos canones, aliquos Presbiterorum & Diaconorum priuare à contractu & communione legalis vxoris ſuę, deponantur.

Hìc obſeruandum, hanc ſacroſanctam Synodum, diſertè & ex profeſſo, ſacerdotum coniugium ideo tueri, quòd Romanenſes Canones vſu coniugum ſuarum presbiteros prohiberent, & hos Romanos canones cum Apoſtolicis canonibus & ſanctorum virorum conſtitutionibus pugnare.

Creſcebat interea in Eccleſia Dei Monachorum & votariorum numerus, qui apud ſummos & infimos in maxima fuerunt admiratione, tametſi in pleriſq; vitæ inſtituto, humana ſuccumberet fragilitas, ſicut ex veterum ſcriptis oſtendere poſſumus. Itaq; pars arcanis obſcœnitatibus polluebantur,

pars in

pars in manifestas scortationes erũpebant, pars ad curatas nuptias refugiebant, quorũ connubia patres, quia post votum inibantur, acriter, vt illicita insectabantur, superstitiosè magis quàm piè. Quanq; hic quoque maxima in eruditissimis & sanctissimis quibusque fuerit ἀπιστία. Cum enim Cyprianus ex literis Pomponij intellexisset sacras virgines humani aliquid passas fuisse, rescribit inter cætera in hunc modum. Intercedendum est cito talibus, vt sæparentur, dum sæparari innocentes possunt, quia diuidi postmodum nostra intercessione non poterunt, posteaquam conscientia grauissima cohæserint. Denique quam graues multorum ruinas hic fieri videmus, & per huiusmodi illicitas & periculosas coniunctiones corrumpi plurimas virgines, cum summo animi nostri dolore conspicimus. Quod si se ex fide Christo dicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant, quam in ignem delitijs suis cadant. Vides manifestè hunc sanctum Christi martyrem virginibus Christo dicatis, si in continentiæ morbo grauiter laborant, connubiorum remedia indulgere. Nec suo tantum nomine hæc scripsit Cyprianus, sed præ

Lib. 1. Epistola 11.

sbyterorũ quoq;,qui proculdubio in sententiam Cypriani ,pepib° iuerunt.Consideran dũ etiam quod scribit ,tales sacerdotes intercessione non posse separari, posteaquam grauissima conscientia cohæserint.

Recte itaq; iudicat Gratianus,tantam esse vim in sacramento coniugii , quod nec ex vindicatione voti, dissolui possit ipsum coniugium , & citat verba Augustini. Quidam nubentes post votum , asserunt adulteros esse , ego autem dico vobis , quod grauiter peccant qui tales diuidunt. Augustin° etiam scribens Bonifatio Aphricæ comiti . Sed vt te ad istam vitam non exhorter, coniunx impedimento est, sine cuius consensione,continenter tibi non licet viuere . Quia etsi tu eam, post illa tua verba Tubuuensia ducere nó debebas, illa tibi tamen nihil eorũ sciens innocenter & simpliciter nupsit. Atque vtinam possis ei persuadere continentiam, vt sine impedimento redderes Deo , quod te debere cognoscis . Sed si cum illa agere non potes,serua saltem pudicitiam coniugalem, & roga Deum, qui te de necessitatibus eruat vt quod non potes modo , possis aliquando, En qualis moderatio fuerat in sanctissims Patribus,qualis si esset in aduersariis, nulla eis cum Mophemio foret contentio Conspicatus igitur Sathan multos temere vouendo sibi-

Disti. 27.

Epist. 70.

ſibimetipſis injicere laqueum, nihil prius ſibi agendũ duxit, q̃ vt hunc laqueum toti Sacerdotum ordini indueret, vt & vouendi temeritate innumeras animas in exitium precipitaret, & impurato hoc ordine, qui cæteris forma & exemplar eſſe debet, totam Eccleſiam libidinibus & ſchandalis deformaret. Primi autem huic demoniacæ ſuperſtitioni Lib. 1. Epiſtola 11. ceſſerunt Romani præſules, & cælibatum, primum vrbis Romæ, deinde Italicis, paulatim aũt exterarum quoq; prouinciarum presbyteris impoſuerunt, & ad ingentem atq; horribilem Eccleſiæ ruinam traxerunt, vt hîc quoque ſit illud Romani Prudentiſſimi epiphonema:

Miſeret tuorum me ſacrorum & pincipũ,
Morumque Roma ſæculi ſummum caput.

Aiunt S. Antoniũ aliquando vidiſſe circa altare Domini, mulſorum multitudinem, calcibus omnia diſsipantes ſacra, & conturbatum hac viſione ſanctum virum. Deumq; ſerio orantem vt talem peſtem auerteret, vocem audiſſe cœlitus: Abominabitur altare meum. Hoc multi de Arrianis interprætati ſunt, qui poſt bienniũ Eccleſias cædibus polluiſſent. Sed quanq̃ tunc horum hæreticorũ truculentiam horruerint orthodoxi, tñ altare Dñi propterea abominari non potuerũt. Quare mihi veri⁹ hęc imago deſignare videtur, heliogobalos iſtos celibatũ profeſſos, qui &

mulorum naturam liquido exprimunt, & sacra omnia prophanarunt, adeò vt etiam altare Domini prorsus abominabile fecerint. Plinius natural Hist: lib. 8. cap. 44. tribuit mulis eximias in laboribus vires, sterilitatem, viuacitatem, lentam senectutem. Refert igitur mulus Monachorum & sacrificulorum cœlibum imaginem. Animal enim viribus in laboribus eximium, iugum significat cœlibatus, & traditionũ superstitiosarũ, onus Aethna grauius, quod isti muli in se recipiunt. Idem cœlibatus respondet iumenti sterilitati, conuenit & viuacitas. Nam cum in otio & tranquillitate viuant sacrificuli & monachi, omnibus militibꝰ, aratoribꝰ & opificibꝰ duriter scilicet victũ quęritantibꝰ, fiũt anno iores. Apertè quadrat & lenta iumenti senectus. Aiũt enim decennio ante senectam tarditatis intolerabilis esse. Sic & sacrificuli, postquam beneficijs Ecclesiasticis abundè viteę suę prospexerunt, iuxta prouerbium Dexippi ab Athenæo citatum, vt mulus vetulus à laboribus libertatem sibi vendicant. Isti ergo muli, dum calcibus suis omnia sacra dissipant, altare Domini abominabile facient. Piæ enim mentes, idololatricas Missas, quæ in aris cubicis à iumentis istis fiunt, carnificæ & carcere, imò & morte peius abominantur. Porrò tametsi Romani Pontifices ma

maturè cœlibatum ſacerdotum receperunt, & prouintijs omnibus odtrudere ſategerũt, tamen ægerrimè eum receperunt exterę nationes, permotę veterum Synodorum decretis, & Apoſtolicę Eccleſię authoritate. Diſplicuit bonis omnibus diabolica ſuperſtitio. Videbant hanc iniuſtam legem omnis honeſtatis pernitiem eſſe & exitium, deteſtabantur hypocriſin, quod multis teſtimoniis oſtendere poſſumus.

Saluianus Maſsilienſis Epiſcopus, vir eruditus & pius lib. 5. de Prouidentia Dei: Nouum prorſus, inquit, eſt conuerſionis genus. Licita non faciunt, illicita comittunt. Temperant à coniugio, & non temperant à rapina. Quid agis ſtulta perſuaſio? Peccata interdixit Deus, non matrimonia. Non conueniunt ſtudiis veſtris facta veſtrà. Non debetis eſſe amici criminum, qui dicitis vos eſſe effectores virtutum. Prępoſterum eſt quod agitis. Non eſt conuerſio, ſed auerſio. Qui iam pridem vt fama eſt, opus honeſti matrimonii reliquiſtis, tandem à ſcelere ceſſate.

Fuerunt & Syritio Papæ cum Tarraconenſi Epiſcopo, aliisque Hiſpanis Sacerdotibus certamina de coniugio, cùm & illi ius coniugii Sacerdotum tuerentur.

Reſtitit etiam Sanctus Vdalricus Auguſtanus Epiſcopus Papæ, promouenti cœli-

batum. Extat Epist: eius ad Nicolaum Pontificem, admodum grauis & pia. In qua acerrimè reprehendit Nicolaum, & impurũ hũc cœlibatum tam tetris verbis depingit, vt à pia mente legi non possit, quin horrore perfundatur, Coniugium sacerdotum egregiè defendit. Citat in hac Epistola Vdalricus librum, cui titulus regula Clericorum, cuius scriptor sacris literis consentiens præceperit, vt Clericus vel pudicus sit, vel vni matrimonio fœderatus: quasi vtrunq; pium, Deoq; placens sit.

Sed omnium diutissimè Galliarum, Brittannię & Germanię Sacerdotes, vestigiis sanctę vetustatis insistentes, demoniacæ superstitioni obluctati sunt. Satisque constat ex hystoriis, demum ante 400. annos ereptũ fuisse Germanorũ sacerdotibus coniugium.

Estque hoc fatale Germaniæ nostræ, nationi masculæ, quod Romanensium Cynædorum coniugium & postrema recepit & prima proiecit.

Quantas autem & quam exitiales turbas in Germania dederit Tartareum illud monstrum Hellebrandt monachus, cui fuit in Pontificatu Gregorius septimus, & primus legem cœlibatus huic nationi imposuit, testantur historici, Hirsfeldensis, Gemblacensis Nauclerus & alij.

Di-

Diſert è verò Auentinus: Sacerdotes, inquit, illa tempeſtate publicas vxores ſicuti cæteri Chriſtiani habebant, filios procreabant: ſicuti in inſtrumentis donationum, qui illis templis, myſtis, monachos fecere, vbi hæ nominatim cum coniugibus teſtes citantur, & honeſto vocabulo presbyteriſsę nocupantur inuenio. Refert idem Auentinus, in vrbe Vangionum, concilium fuiſſe coactum cui omnes Galliæ & Germaniæ Epiſcopi preter Saxones inter fuerint, in eo concilio Helebrandum, teterrimorum criminum reum abdicandum decernunt. Atque inter cætera: Monachus defertor eſt, inquiunt, nouis dogmatibus ſacroſanctam Philoſophiam adulterat, diuinas literas falſo interpretando ſuę cauſę ſeruire cogit, concordiam collegij ſcindit, ſacra, prophana, diuina, humana, commiſcet, vtrunque iuxta polluit Diabolis, hoc hoc eſt acerbiſsimorum hoſtium ſpurciſsimis criminationbus iniquorum maledictis aurem accommodat & credit. Teſtis, iudex, accuſator, inimicus, idem eſt, Maritos ab vxoribus ſeparat, ſcorta pudicis coniugibus: ſtupra, inceſtus, adulteria, caſto prefert connubio: populares aduerſus ſacerdotes vulgum aduerſus Epiſcopos concitat, &c.

Et quanq̃ Italię quoq; Epiſcopi cõuentũ Ticini acto, huic decreto ſubſcripſere, tñ Helle

brand⁹ nouos & pernitiosissimos mot⁹ ciere nō destitit, donec tandem obtinuisset superstitio. Hincq; occasione arrepta, inquit Auentinus, multi falli Prophetę nebulas offundunt fabulis, miraculis (exempla vocant) à veritate plebem Christi auertunt: sacras literas interpretando, suo negotio seruire cogunt. Porro paucissimis Veneri bellum indicentibus, quibusdam castitatem iactantię, quęstus ergo simulantibus, maxima pars sub honesto castimonię nomine stupra, incestus, adulteria, passim & impunè committunt. Alii verbis quidem ambitus crimen abominantur, sed plus auri sub magna pietatis superficie, dum se gratis dare cuncta iactant, corrasere, pluriſque sacra venundedere.

En cui debeamus has fœdas religionis corruptelas, quæ etiam num hodie obtinent, quas impostores Theologastri sub plausibili Catholicę Ecclesiæ titulo fucant, & simplicibus venditant.

Displicuit tamen bonis omnib⁹ recepta superstitio, nec diu se reprimere potuit, quin ni flagitia erũperet, & se turpem daret hypocritis Et possem hoc loco Durandi & aliorum recitare testimonia, sed malo adducere Baptistæ Mantuani non minus docti quàm religiosi poetæ carmina Hic enim de P. Hilario Pictauiorum Episcopo canit:

Inte-

Integritas uitæ legum prudentia, cultus
Cœlitum, tutela inopum, diadema, pedumq;
Pictauiense tibi, dum nil mortalia curas,
Dum uiuis tibi sorte tua contentus, & omne
Ambitio procul, populo applaudente tulerunt.
Legitimo coniuncta thoro, non horruit illa
Tempestate Deus thalamos, cunabula, tædas.
Sola erat in pretio, quæ nunc incognita uirtus
Sordet, & attrito uiuit cum plebe cucullo.
Propterea leges, quæ sunt connubia contra,
Esse malas quidã perhibent Prudentia patrum
Non satis aduertit, dicunt, quid ferre recuset,
Quid ualeat natura pati. Ceruicibus, aiunt,
Hoc insuaue iugum nostris imponere Christus
Noluit. Istud onus, quod adhuc q̃ plurima mon
Fecit, ab audaci dicunt pietate repertum. (stra
Tutius esse uolunt, qua lex diuina sinebat
Ire uia, ueterumq; sequi uestigia patrum,
Quorum uita fuit melior cum coniuge, q̃ nunc
Nostra sit exclusis thalamis & coniugis usu.

Nec est, quòd tantopere votum vrgeant Aduersarij, postquam inspecti formula iuramenti, quod præstare coguntur initiandi, nihil minus eiurant, quàm connubium. Hæc enim, aut similis formula eis proponitur: Promitto me victurum secundum Canones pro posse & nosse. Ita me Deus iuuet. Duo excipiuntur, Ignorantia & Imbecillitas, quibus certè nõ scortatione aut con-

cubinatu, ſed eo remedio ſuccurrendum eſt, quod Spiritus Dei in Scripturis indicat.

Sed audiamus hac de re, teſtimoniũ Thomæ Aquinatis, tantæ apud Aduerſarios authoritatis viri: Si autem Acolytus, inquit, in ſecreta confeſsione ad diſcretum Sacerdotem veniat, & ſe nullo modo continere poſſe dicat, non multum peccat Sacerdos, dando ei conſilium, vt cũ aliqua occultè matrimonium contrahat, & occultè ſui Epiſcopi oculos fallat. Minus enim credimus eſſe peccatum, beneficium cum occulto coniugio retinere, quàm fornicariam contra diuiram prohibitionem habere. Si verò poſteà ad ſacras ordines à ſuis prælatis cogatur accedere, credimus minus eſſe peccatum vxore vti, q̃ cum alia fornicari, ſi ex toto noluerit continere. Hæc eximius ille & ſanctus vel aduerſariorũ iudicio doctor. Quid de voto diſputant aduerſarij? Si volunt experiri quales habeant votarios, tollant iniquam obligationem, ſit liberum initiandis vouere, vel non vouere, & ex mille votarijs vix vnus erit reliquus Eſt igitur coactũ illud votum, & ab inuitis extortum. Num extorqueri poteſt caſtitas? Integritas corporis expetenda à nobis eſt, inquit Ambroſius, quam ego pro conſilio ſuadeo, nõ ꝓ imperio præcipio. Sola enim virginitas eſt, quę ſuaderi poteſt, imperari non poteſt: res magis voti q̃ præ-

cepti est. Tot iam seculis deplorant animarum exitium & Ecclesiæ luem docti & pij viri, & pernitiosam legem tolli optant, sicut bonus Medicꝰ tollit medicinam, quam experientia magistra potius officere q̃ proficere didicit. Flagitiosa est profectò & graui animaduersione digna aduersariorum duritiei quæ diabolicam legem defendit, & nihil tot animarum periculis cõmouetur. Innocentius Tertius de vita & honestate Clericorũ scribens: Qui secundũ regionis suę morem, inquit, nõ abdicarunt copulam coniugalem, si lapsi fuerint grauius puniantur, cùm legitimo matrimonio vti possint. Rectè Innoc. Sed qua pœna digni sint, qui cùm spurcissimè viuant, iniquam tñ obligationem ad cœlibatũ defendere non dubitant. Ego si Princeps terræ essem, eos qui cœlibatũ defendunt, si flagitiosè viuerent, arripi & in proximũ flumen abijci iuberem, vt hac seueritate temeritatem eorũ conspicerem, & expergefacerem securitatem, vt Deo illudere dedisceerent propudia. Quotidie, aiunt, sacerdotibus nostris sacris operandum est, ideo perpetuò continere debent. Nugæ. Habuit in hoc ordine vetus Ecclesia tot præstantes viros, eruditione & vitæ sanctimonia claros, qui & coniugio vsi sunt, & Ecclesiis præfuerunt longè melius, quàm istorum cœlibes, qui sunt, vt in Epistolis suis canit Horatius,

Introrsum turpes, speciosi pelle decora.

Hæc ad tetricam illam aduersariorum de cœlibatu & votis orationem respōsa sunto. Verū quid de his rebus cū Monhemio litigant? Etenim ille votarios eorum ad connubia non cogit, ac ne hortatur quidem, tantum cū Paulo incōtinentium in becillitatem coniugij honestate excipit. Quid ea re peccatum est? Instituant ipsi ad cōtinentiam Sacrificulos suos, Monachos & Nonnas, liberent Ecclesiam hac, qua plurimum deturpatur, labe tot concubinariorū, hoc cœno tot flagitiosorū cœlibum, taceo grauiora. Dent Ecclesiæ eunuchos verè Euangelicos, & applausorem habebunt Monhemium, tantum abest, vt aduersarium experturi sint.

¶ In explicationem 7. Præcepti sic scribunt Censores: Consultius fuisset maiorum verenda tegere, q̄ omnibus inspicienda atque videnda exponere. Hoc enim nihil aliud est, quàm frigidam, quod aiunt, suffundere, & populum alioqui obstreperum aduersus Sacerdotes vniuersos concitare.

Atqui nullius nomen proscindit Monhemius, nullius occultum facinus propalat, & subsannandum propinat: tantum in genere docet, furtum eos committere, qui Missas, peccatorum remissionem, animarum è purgatorio liberationem pretio vendūt. Hoccine

cine est maiorum verenda detegere? Nunquid iuxta proverbium, Fures clamorem? Perinde quasi mœcha quæpiam ignominia se affectam quiritetur, q̃ audierit aliquem docentem adulterium esse turpissimum scelus. Si sententia Chami filij Noe damnandi sunt, quotquot istius ordinis vitia reprehendunt, iam maledictionem incurrent omnes, qui huic generi pœnitentiam prædicare audebunt. Sed legant ipsi quinq; illos S. Bernardi ad Eugenium libros, & verenda maiorum suorum egregiè nudata agnoscent. Quanto rectius monerent suos, vt solicitè caueren t, ne cuiuspiam iustam reprehensionem incurrerent.

Obliquè notant & Gymnasiũ Dusseldorpense, quasi ibi iuuentus hęresibus imbuta nec Deũ, nec Sanctos, nec suos deniq; reuereatur præceptores. Sed quicquid garriant liuidæ corniculæ, res ipsa ostendit Gymnasium illud ab Illustriss: Prin: erectum, plures pietate, morib: literis ornatos dare, q̃ omnia alia in hac vicinia. Ridiculum verò, q̃ fæginę suæ tam temerè metuunt porci. Sed ego his quisquilijs nõ immoror, ne aduersariorũ more, rixandi materiam circumspicere videar.

Quæ dicunt in expositionem vltimi Præcepti, supra copiosè confutata sunt. Nam quod de Conciliis Euangelicis garriunt,

Ma-

Matęologicon est, & verbis Christi contra-
Matth. 5 dicit. Mandata se contestatur tradere Christus, non consilia, quorum qui soluerit vel minimum, & sic homines docuerit, minimus sit habendus in regno cœlorum. Quapp̄ter iustitiam à suis requirit Pharisaica seu Matæologica ampliorem, si velint intrare in regnum cœlorum.

¶ In Quarto Dialogo, in Fidei explicatione, non eam sequi Monhemium doctrinam calumniantur, quam à veteribus adeoque ab ipsis Apostolis hausimus, Sed quam nouitatis omnis studiosi cōtra Christi sanctorumq́ue omnium institutionem, non ita pridem commenti sunt. Sed quàm impudens sit hæc calumnia, contextus declarabit.

¶ Posteà Catholicam de fide doctrinam explicaturi, postq̄ bellè suam cantiunculam exorsæ sunt hirundines, mox ad inane fidei simulachrum, quod sine spe, sine charitate esse possit, diuoluuntur, vt huc aptissimè quadret illud Aristophanis:

In Ranis Ἐπὶ φιλλίδες ταῦτ' ἐστὶ καὶ σωμύλματα
χελιδονίων μουσεῖα λωβηταὶ τέχνης.

Nos non ignoramus Iacobum fidei mortuæ meminisse, quæ bonis operibus destituta sit. Sed ea cùm mortua sit, hoc est, ignaua, duntaxat veritatis apprehensio, non magis

veræ

verę fidei naturam refert, quàm cadauer hominis viui. Paulus eandem fictam appellauit, quæ cùm ficta sit, vera non est, quemadmodum Mimum in comœdia personam Agamennonis sustinentem, verum regem dicere non possumus.

Bella scilicet est istorũ fidei informatam & informem distinctio, quæ cùm tantopere aduersariis arrideat, nobis excutienda venit. Primò, dicimus putidos istos Sophistas frustra in Aristotele consenescere, cùm tantum ex Philosophia nondum didicerint, vt intelligant vnam qualitatem alterius formam esse non posse. Arist. lib. 6. Ethic ca. 13. docet prudentię cęteras virtutes morales connecti, sicut & sapientię quę intellectuales vocantur adhęrent. At quis vnq̃ alias virtutes mentis formas dixit esse sapientię, aut morum prudentię? Quare neq; spes, neque charitas forma fidei poterit appellari, quę est, vt Chrysostomus ait, precipua animi virtus, quę non ambigit, & cęteras regere debet. Et in fide Christianorum sapientiam positam esse, nemini dubium esse reor. Prętera cùm forma iuxta rationem naturę suę sit principium actionis, fides enim ex sententia Ambrosij de Vocatione Gent: capite 8. genitrix sit bonę voluntatis, & iustę actionis, quomodo charitas erga fidem rationem formę

In Titũ, Hom. 3.

formæ obtinebit? Deinde materia formæ obsequitur, ab illa contrahitur & continetur, vt cum opifex ex trunco facit statuam, illa declinatio & expolitio ligni dat formam statuæ, sed non fit è diuerso. Atqui charitas fidei obsequitur, exorbitatura, ni ab illa regatur. Quicquid enim recte diligimus, fide cognoscimus diligendum. Sicut pulchrè docet Augustinus de Doctrina Christiana: Porrò fide titubante, inquit, charitas quoque ipsa languescit. Nam si à fide quisq; ceciderit, a charitate etiam necesse est cadat. Nó potest enim diligere, quod non credit. Sic ille. Certè in natura videmus amorem sequi inditum partis cognoscentis.

Libro 1. cap. 37.

Ad hæc, cum charitas filia sit fidei, quomodo erit eius forma? Porrò ex fide gigni charitatem, nemini dubium est. Ostendimus ex Ambrosio, Fidem genitricem esse bonæ voluntatis & iustæ actionis. Declarat idem S. Gregorii sententia: Tantum in hac vita amamus, quantum credimus. Et Augustinus: lib. Confession. capi 6. Domine amote, inquit, Percussisti cor meum verbo tuo, & amaui te. At verbum Dei non nisi fide recipitur. Et Augustinus in Ioannem, Credere in Christú docet esse, credendo amare, credendo in illum ire, vt membrum eius fias. Concinit Sanctiss. Patribus & Regius

In Ezechielem, hom. 22.

Pro-

Propheta: Credidi, propter quod loquutus sum. Liquet igitur ex fide confessionem & opera bona prodire. Manifestissimè verò omnium Paulus, primæ Timoth. 1. Charitas, inquit, de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Audis charitatem ex puro corde, conscientia bona, & fide non ficta procedere? Cordis autem mundatricem esse nemini dubium est, & ex eadem pacem conscientiæ existere D. Paulus docet Romanorum tertio: Iustificati fide pacem habemus erga Deum. Fides igitur puri cordis, conscientiæ bonæ, & charitatis mater est: sine qua impura, conturbata & iniqua sunt omnia. Quid quòd ratio idem suadet! Etenim, si quis egregia erga nos sit voluntate, tũ & facultate ad nos iuuandum eximia, tunc certè eò maiore obseruantia, studio, amore colimus, quò magis de eius beneuolentia erga nos, & beneficentia persuasi sumus. Cùm ergo fide Deum, vt summum bonum apprehendamus, potentem, sapientem, & nostri amantissimum, qui filium suum pro nobis dederit in mortem, vt per eum peccatis absolueremur, iustificaremur, glorificaremur, æternumque viueremus, quomodo non eundem summo amore, summa veneratione, & (vt ita dicam) deuotione complectemur, suspiciemus, &

demerebimur.

Euicimus iam è Scriptura, Patribus, & ratione charitatem non esse fidei formam. Hallucinatus est igitur Thomas Aquinas tanti nominis Doctor, & istis miseris Theologastris erroris ansam præbuit.

Sed dicent Aduersarij: Quum per dilectionem operetur, eam loco formæ habebit. Diximus suprà, vnam qualitatem alterius formam esse non posse. Nam si Forma erit, per quod quippiam operatur, iam calamus forma erit Scribæ, quòd per eũ scribat: arma forma erunt militis, quòd per ea certet: corpus erit forma animæ, quòd per corpus agat. Diximus etiam prudentiam operari per alias virtutes, quæ tamen eius formæ non censentur.

Obijciunt Charitatem propterea rationem formæ obtinere, quòd finis sit Præcepti, qua iustus, sit quicunque iustus est.

Verùm, si hoc Argumentum valere debet, & nos euincemus, Fidem esse formam aliarum virtutum, quum Apostolus Christi Paulus dicat: Omne, quod non est ex fide, peccatum est. Ex qua sententia Diuus Augustinus, & alij Patres sanctissimi docuerunt omnia infidelium opera esse peccata, vt suprà à nobis ostensum est. Sed desino spinosam hanc disputationem persequi.

Scire

Scire autem te volo candide Lector, nos nequaquam amare rixas aut logomachias. Libenter concederemus Mataeologis noſtris ſuam loquendi conſuetudinem, vt ipſi fidem formatam dicerent, quam nos ſecundum Scripturas viuam, ſecundum Patres Euangelicam, veram, Chriſti, gratiæ, promiſsionis dicimus. Rurſus informem illi, quam nos iuxta Chriſtum Ieſum temporariam, iuxta Apoſtolum Paulum fictam, iuxta Iacobum mortuam, ſecundum Patres inanem & ſterilem appellamus.

Sed longam telam noſtri texunt Aduerſarij: Nihil agunt ſimpliciter, nihil candidè: Vafrè, perplexè, ac Sophiſticè omnia. Informi ſuæ fidei naturam veræ fidei tribuunt. Poſteà in reprobis veram fidem ineſſe contendunt. Demum negant ſoli fidei remiſsionem peccatorum, iuſtificationem, vitam æternam adſcribendam eſſe, vt Domini noſtri Chriſti Ieſu gloriam obſcurent, eamque in noſtram charitatem, noſtras virtutes, bona opera & merita deriuent. Nobis igitur, vt Chriſti Liberatoris noſtri gloriam aſſeramus, vtque veritati patrocinemur, reclamandum fuit, atque oſtendendum eam, quæ ipſis tantopere placet, fidei diuiſionem, parum Magiſtralem, ineptam, atq; impropriam. Conciſant

& fidem ſpecialem aduerſarij. In genere ſtatuunt credendum eſſe: Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates: non tamen in ſpecie, Ego credo mihi remiſſa eſſe peccata. Quare palam contradicunt profeſsioni Symboli Apoſtolici: Credo remiſsionem peccatorum. Et poſtea calumniantur immerentem Monhemium, quaſi is fidem iudicij & gehennæ eleuet.

Quia verò tres ſibi propoſitiones ex verbis Monhemij, vt ipſi volunt exceptas, oppugnandas proponunt: nos quoque in defenſione Optimi & Innocentiſsimi viri, ipſorum filum ſequemur.

¶ Prima propoſitio eſt: Fidem eſſe certam perſuaſionem beneuolentiæ Dei, & vnumquemque debere ſibi certò perſuadere, Deum fore perpetuum, neque de æterna vita eſſe ambigendum.

Hanc propoſitionem impugnaturi Aduerſarij: Quis vnquam, inquiunt, ita de Fide differuit, vt ad eam referendam puxauerit certi cuiuſdam priuati hominis ſalutem!

O prodigioſam Sophiſtarum vanitatem! Nonne Chriſtus ſalutem promiſit omni credenti, & in Chriſti Ieſu nomen Baptizato? Nonne ſinguli Chriſtiani Baptiſmi Sacramento

mento initiantur? Nonne à ſingulis confeſsio fidei ad ſalutem requiritur? Nonne in Cœna ſinguli corpore & ſanguine Chriſti ad vitam æternam paſcuntur? Nonne ſinguli pœnitentes à peccatis ſuis abſoluuntur? Vanè nimirum & friuolè hæc omnia in Eccleſia Dei exhibentur, ſi non ſinguli de ſalute ſua perſuaſiſsimi eſſe debeant.

Et quorſum quæſo, ſpectant hæ dulciſsimæ Ieſu Chriſti voces, & conſolationis pleniſsimæ? Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Item: O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Item: Fides tua ſaluam te fecit: Vade in pace.

Profectò, quum Chriſtus omni Creaturæ, omnibus & ſingulis hominibus Euangelium prædicari mandet, vt credamus iubeat, credentibus vitam æternam addicat, furor eſt contendere in Eccleſia, in qua vox Euangelij ſonat, neminem de reconciliatione & iuſtificatione ſui certum eſſe.

Si inter ſpem & metum perpetuò luctandum nobis eſt, cur ab omnibus & ſingulis exigatur hæc profeſsio: Credo remiſsionem peccatorum? An de alijs hanc credere iubemur, de noſtra ipſorum ſalute hæſitantes? Sicuti Dæmones ipſi in Eccleſia Dei remitti peccata credunt? Nequaquam. Nos ipſi beneficium Filij Dei fide accipere

iubemur, eique pacatis conſcientijs gratias agere. Sicut pulchrè oſtendit ſanctiſsimus Auguſtinus, libri ſecundi Confeſsionum capite ſeptimo: Gratiæ tuæ, inquit, deputo, & miſericordiæ tuæ, quòd peccata mea tanquam glaciem ſoluiſti: Gratiæ tuæ deputo & quæcunque non feci mala. Quid enim non facere potui, qui etiam gratuitum facinus, amaui? Et omnia mihi dimiſſa eſſe fateor, & quæ mea ſponte feci mala, & quæ te duce non feci, hęc Auguſt. An de iuſtificatione ſui dubitat, qui peccata ſua in glaciem ſoluta eſſe grata mente prædicat? qui omnia dimiſſa fatetur? Certè mens fluctuans, vt conſtanter remiſſa ſibi eſſe peccata non fatebitur, ita ad ardentem gratiarum actionem malè erit compoſita.

Præclarè etiam Diuus Bernardus, in Sermone de Annunciatione: Neceſſe eſt, inquit, primò omnium credere, quòd remiſſionem peccatorum habere non poſsis, niſi per indulgentiam Dei, ſed adde, vt credas & hoc, quòd per ipſum tibi peccata donantur. Hoc eſt teſtimonium, quod perhibet Spiritus Sanctus in corde tuo, dicens: Dimiſſa ſunt tibi peccata tua. Hæc ille, vel Aduerſariorum iudicio θεοσίδακτος Bernardus. Diſertè ait, Spiritum San-

Sanctum testari in cordibus fidelium, Tibi dimissa sunt peccata. Vbi nunc Aduersariorum nostrorum σῶμύλματα, Fidem non esse istorum pronuntiatorum: Ego ad vitamingrediar, aut: Mihi peccata remissa sunt.

Sed audiamus Aduersarios, χύτρας λημῶντας, vt est in Prouerbio. Citant nunquam Theologastris intellectum Ecclesiasten, capite nono: Nescit homo, vtrum amore vel odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta: eoque vniuersa æquè eueniunt iusto & impio, bono & malo, immolanti victimas & sacrificia contemnenti. Sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, & ille qui verum deierat. Satis manifestè sese declarauerat Salomon, nisi in has Saturnias Lemas incidisset. Certum est placere Deo & recipi propter Filium, eos qui conuertuntur. Neque hoc in dubium vocat Salomon. Non enim id vult dicere: Eandem esse rationem apud Deum bonorum & malorum, peccatorum & iustorum. Imò sapientissimè præcipit de Doctrina & Pietate non esse iudicandum ex euentibus externis & ærumnis: Vt, si tu Lazarum mendicum hominem impium & Deo inuisum iudices, eò quòd ærumnosus est: Rur-

ſus diuitem virum pium & Deo charum, quòd delicijs affluit. Hîc coarguit te Salomon: Temerè, inquit, pronuncias, quando omnia hæc incerta ſunt, & boni iuxta ac mali, iuſti æquè ac iniuſti ærumnis implicantur: Neque ex hac externa rerum facie quicquam certi pronunciari poteſt. Atque hanc ſententiam liquidò declarat Hæbræus textus, quem non ſatis commodè reddidit Latinus interpres. Declarant & verba, quæ ſubijcit: Hoc eſt peſsimum, inquit, inter omnia, quæ ſub ſole fiunt, quòd eadem cunctis eueniunt. Vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita ſua. Deplorat Sapiens hic vir, vt ſummum malum hanc triſtem rerum humanarum confuſionem. Improbi enim, quum bonos quoque calamitatibus obrui videant, hinc in malitia & nequitia ſua confirmantur, quòd vanum omnem cultum Dei, & rectitudinis ſtudium exiſtiment, neq; Dei prouidentiam humanarum rerum curæ tangi. Sic experientia quoque docet.

Optandum eſſet, iſtos Theologaſtros ſacras literas exactiùs diſcere, priuſquàm ad aliorum ſcripta notanda procederent.

Proferunt deinde aduerſarij cõtra Fidem ſpecialem, aliquot ſcripturæ teſtimonia iuſtitiæ

fitię humanæ fidutiam euertentia. Vt ſunt, Nihil mihi conſcius ſum, at non in hoc iuſtificatus ſum. Item quis poteſt dicere mundum eſt cor meum? purus ſum à peccato? Item: Si lotæ fuerint quaſi mundiſsimæ manus meæ, tum ſordibus intinges me, &ſimilia. Poſtea quaſi euicta cauſa exclamant. O miram veſtram impudentiam, ò procacem temeritatem, qui totam ætatem in peruertendis pijs fidelibus ita miſerè tranſmittitis, &c. Nos verò, quia extra oleas currunt Matæologi, Ariſtophanis voce eos reuocamus, μὴ δῆτ' θυμὸς ἁρπάσας ἐκτὸς ὁίσει τῶν ἐλαιῶν. In ranis Etenim nequaq̃ in noſtra innocentia ſecuritatem quęrimus. Dicimus & nos cum Auguſtino, Deus meus cui quotidie confitetur conſcientia mea, ſpe miſericordiæ tuæ ſecurior, q̃ innocentia ſua. Infirmos hos, languidos, ſaucios, immundos confitemur coram Deo, coram Angelis, coram omnibus hominibus, an idcirco nullam nobis reſtare ſecuritatem putant. Audiant igitur Bernardum. Et reuerà vbi tuta firmaque infirmis requies, niſi in vulneribus Saluatoris, tanto illis ſecurior habita, quanto ille potentior eſt ad ſaluandum. Fremit mundus, premit corpus, Diabolus inſidiatur, nõ cado, fundatus enim ſum ſupra firmam petram. Peccaui peccatum grande, turbatur conſcientia, ſed lib. confeſ. cap 3. In Cant ſermo 6.

nō perturbabitur, quoniam vulnerū Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter infirmitates nostras. Quid tam ad mortem, quod non Christi morte saluetur? Si ergo in mentem venerit tam potens tamq; efficax medicamentum, nulla iam possum morbi malignitate terreri. Et ideo liquet errasse eum qui ait. Maior est iniquitas mea quàm vt veniam merear, nisi quod non erat de membris Christi, nec pertinebat ad eum de Christi merito, vt suū si sumeret, suum diceret quod illius esset, tanq̄ rem capitis membrum. Ego vero fidenter dico, quod ex me mihi deest, vsurpo mihi ex uisceribus Domini, quoniam misericordia affluūt, nec desunt foramina per quę effluant. Foderunt manus eius & pedes, latusq; lancea forauerūt, & per has rimas licet mihi sugere mel de petra, oleumq; de saxo durissimo, id est gustare & videre, quoniam suauis est Dominus, hęcille. Quę quidem toto Euangelio docentur clarissimè. Ex quo nimirum scimus, si quis peccauerit, aduocatū nos habere apud Patrem Iesum Christum iustum, & hunc esse propitiationem pro peccatis nostris, qui fidelis & iustus est, vt peccata nobis dum ea confitebimur remittat, & purgat nos ab omni iniustitia. Nihil ergo peccam⁹ q̄ christianis hominib. securitatem de vita æterna pollicemur, & sine causa tam atrociter exclamant aduer

ſarii, audiſtis inquiũt ſacræ ſcripturæ ſenten tias conuincere neminem certum eſse de adepta iam iuſticia, ex quo conſequitur neq; quemq̃ ſibi de æterna vita tanq̃ certò promiſſa blandiri, quia niſi iuſto datur nemini.

Reſpondemus nobis iuſticiam veram in Chriſto donatam eſſe, eam dũ amplectimur fide, æterna vita nobis nõ ſolũ promiſſa, ſed & addicta eſt, iuxta clariſsimam & ſuauiſsimam Euang. vocem, Qui credit in filiũ Dei, habet vitam æternam. Aduerſarij oſtenſuri q̃ ſit ridicula hęc ſalutis ſuę perſuaſio, odioſam hoc loco colationem inſtitũnt inter Calui nianos, ſic enim ſibi loqui permittũt. Lutheranos & Anab. quęrũt apud quoſnam iſtorũ hæc fidei certitudo de qua diſputatur, inueſtiganda ſit. Virus ſuum euomunt aduerſarij. Non nouit ſectas Chriſtiana ſimplicitas. Paſtoris ſui vocem audiunt ouiculæ Chriſti, eamq; tuto ſequuntur. Sed age regeramus aduerſarijs aliquid quod magis ad rem de qua agitur pertineat. De fide nobis cum aduerſarijs diſputatio eſt, hanc ipſi malis & facinoroſis hominibus attribuere non dubitant. Iacobus vero Sadoletus eximiũ Pontificiæ factionis decus, Sine firma inquit ſpe atq; fiducia in ſummũ Deum fides vera non eſt. rurſus: Nos inquit qui ſcripturarũ more loquimur, fidem Chriſti quũ pronunciamus,

in vno

in vno hoc verbo totum id intelligimus, quod est credere Deo, & Christo, illiq; confidere. Non enim fides nostra simplex est Credulitas (quamq̃ sedes & fundamentum fidei est credere) sed fides in Deum plena atq; integra est, ita credere vt confidamus. Hæc Sadoletus. Cedo cuius sententiam sequemur? Theologastrorũne qui numq̃ gratijs & Musis sacrificarunt? An iuxta scripturas loquẽntes Sadoleti, eruditione atq; eloquentia præstantis viri? Certè fallit vos Matæologia vestra, nec simplex illa credulitas & persualio de Deo, quæ & in demonibus, in Turcis, in omnibus impijs esse potest, fides proprię dicenda est.

Longam deinceps concionem ordiuntur aduersarij, quam minutim excutere non est operepræcium, tamen in genere respondebo. Multa garriunt de inconstantia & mutabilitate & infirmitate voluntatis humanæ de tristibus lapsibus multorũ illustrium virorum, de pœnitentia, de timore Dei, quæ omnia contra arrogantiam, superbiam, securitatem, ignauiam atque torporem carnis rectè dicuntur. Cęterùm cùm aduersarij ijs omnibus fidei & spei nostræ certitudinem oppugnatũ veniunt, Diaboiicè faciunt, non Theologicè.

Sanè nobis, dum hîc viuimus, cum timore & tremo

& tremore verſandum, omneque crimen conſcientiam vaſtans, vt Auguſtinus loquitur, ſolicitè cauendum, & ſalus noſtra perficienda eſt, propter inhærens ſcilicet peccatum, languorem obluctantem ſaluti noſtræ, infirmitatem legi Dei ſuccumbentem, de quo malo ſupra copioſè diſputauimus, tũ etiam propter Sathanę inſidias. Quapropter & caro nobis cum concupiſcentijs crucifigenda venit, omnibusque viribus, enitendum, ne vlla in re reprobi euadamus peccantes. Hæc autem omnia vt fidei ſunt, ita ei nihil detrahunt, nec deſinit etiam in medijs tentationum fluctibus, in vulneribus Domini ſecurè acquieſcere fides, vt ante ex S. Bernardo oſtendimus, &c. fa 97.

Miſeri Theologaſtri, non aduertunt ſecundum inconſiderato impetu in fidei certitudinem inuehuntur, ſubinde pugnantia loqui. Admodum incerta eſt, inquiunt, priuata hominum iuſtificatio, multo magis æterna ipſorum ſalus. Rurſus: Infernum non metuũt veri pijque Chriſtiani, ſed ſumma fiducia de Dei bonitate confidunt, æternam ſalutem ſibi donandam firmiter ſperant. Quomodo hæc cohærent? Quomodo infernum non metuent quorum ſalus vel maximè in dubio eſt? Quomodo ſumma fiducia de Dei bonitate confident, de iuſtificatione ſui admodum in- fa. 108.

dum incerti? Nunquid de harena resticulos nectunt?

Hæc securitas inquiunt, quæ cum reuerentia aut sacro timore Domini coniuncta est in sanctis inuenitur. Si hanc in sanctis agnoscunt securitatem, quid cum Monhemio rixantur, cum de hac ipsa is loquatur.

At non est ista securitas inquiunt fidei, sed spei potius operatio. Concedimus sanè spei esse hanc securitatem, sed quam à fide traxerit, non quam à se ipsa habeat. Num ideo animal de hominibus non prædicabitur, quia de Asino, Equo, Leone prædicatur? O censorium acumen.

Sed vt quod res est breuiter dicam, nihil aliud sentiunt aduersarij, quàm ex coniectura morali quemq; de salute sua statuere debere: Sed pudet eos Matæologicè loqui, ideo tam perplexè garriunt, vt nebulas offundant.

Age verò omissis aduersariorum nænijs, fidei Euangelicæ certitudinem Pauli tubæ illius Euangelicæ aliquot testimonijs certissimis comprobamus. Roma: 4. Non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide, Dans gloriam Deo, plenissimè sciens quòd quæcumque promisit Deus, potens est & facere, ideo reputatum est illi ad iusticiam.

Roma, 5. Iustificati ergo fide pacem habemus

bemus erga Deum, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ Filiorum Dei. Ephe. 3. In quo habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem eius. Hæc tam euidentia teſtimonia aduerſarijs ſunt inanis ſonus.

Hebre. 11. Fides eſt ὑπόστασις rerum ſperandarum. Quam vocem eruditiſsimè Budeus in Commentarijs ſuis vertit audaciam, ſeu animi præſentiam. Ein helden moet. Deducitur enim à verbo ὑφίσταμαι quod eſt ſuſtineo, excipio, non cedo irruenti. Cum hac voce atque vocabuli ſignificatio omnium optime contextui conuenit. Enarrat enim Apoſtolus exempla ſanctorum, in quibus hæc ὑπόστασις eluxit & omnia aduerſa ſuperauit. Hac fidei Hypoſtaſi omnibus pijs opus eſt. Quando enim Lex Dei & ira Dei, Sathanas, Senſus peccati conſcientiam infeſtant & accuſant, hic fides tanquam miles aliquis ὑποστατικὸς non cedit, Sed audentior contrait, & reſiſtit. Hinc Iohannes. Hæc eſt victoria quæ vincit Mundum, Fides veſtra.

Hinc eſt illa apud Paulum piorum omnium ex-

um exclamatio, Si Deus pro nobis quis contra nos? Qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum qui fieri potest vt non & cum omnia nobis donet? Quis intentabit crimina aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat, quis ille qui condemnet? Christus est qui mortuus est, imo qui & suscitatus est, qui etiam est ad dexteram Dei. qui & intercedit pro nobis. Quis nos separabit à dilectione Dei? Num afflictio? num angustia? num persecutio? nũ fames? num nuditas? num periculum? num gladius? quemadmodum scriptum est. Propter te morti tradimur, tota die habiti sumus veluti oues destinatæ mactationi. Verum in his omnibus ὑπερνικῶμεν per eum qui dilexit nos. Nam mihi persuasum hebeo, quod neque mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; principatus, neq; potestates, neq; instantia neque futura, neq; altitudo, neque profunditas, neq; creatura alia poterit nos separare a dilectione Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Non loquitur Apostolus de peculiari aliquo à se percepto dono & reuelatione, Catholicam omnium fidei vincentium malisq; suis insultantium vocem exprimit,

Nobis tamen quantumuis Orthodoxè sentientibus, Tridentina fulmina inter quem

Aduersa

aduersarij. Quęro cur tam diu conticuerit Asoticum conciliabulum? Cur non in iconomachos & gynæcophilos sacerdotes fulminarit? An sibi grauius aliquod è Gallia fulmen metuens, disparuerat?

Venimus nunc ad secundam propositionem, quam ex verbis Monhemij excerpunt Vitilitigatores aduersarij, quæ est hæc: In bonis modo fidem inesse, non item in malis, ac proinde malam esse fidei diuisionem informatam & informem. Hanc & sacræ scripturæ & rectę rationi repugnare mentiuntur. Quanquam verò suprà satis confutata est aduersariorum vanitas, tamen vt os eis obstruatur, paulo exactiùs ea, quæ hîc adferunt refutabimus. Non pro gloria Dei, non pro veritate, non pro Ecclesiæ salute certant Theologastri, sed pro dogmate Matæologico de fide formata & informi tanquam pro Helena dimicant. Etsi verò facile eis concederemus suam loquendi consuetudinem (vt suprà quoque dixi) tamen quia ipsi postea vim iustificandi à fide in charitatem, hoc est à Christo in nostras virtutes & bona opera transferunt, & gloriam filij Dei, quantum in se est, obfuscant, nobis refellendi sunt, vt & gloriam filij Dei asseramus, & veritati Euangelicę patrocinemur.

Notitia illa, inquiunt aduersarij, qua his

assentimur, quæ manifesta non sunt, sed quæ Deus vera esse dixit, nec scientia est neque opinio, credulitas leuis aut historica fides. Quid ergo si non vera fides erit?

Excipio contra leuem & inanem credulitatem esse, quæ vitam Christi in quibus ineſt non excitat. Vera enim fides efficax est, iuxta illud Chrysostomi in sermone, qui inscribitur de fide, lege naturæ & spiritu sancto: Quamprimum credideris, inquit, bonis operibus eris ornatus. Nec id mirum esse debet, quandoquidem ita natura comparati sumus, vt eum maxime timeamus, quem potentissimum, eum audiamus attentissimè, quem sapientissimum, eum maxima veneratione & studio colamus, quem optimum & benignissimum esse credimus, id maximo ardore desyderemus, quod extremum bonum esse persuasi sumus. Hinc Cotta apud Ciceronem optabat persuadere sibi non opinione solum, sed ad veritatem esse Deos, & ex eo quòd multi viuant adeò perditè & sceleratè clarum existimauit esse, haud quaquam omnibus persuasum, esse Deos. Plus profectò recti iudicij in homine Ethnico fuit, quàm in putidis omnium Matæologorum cerebris.

lib. 1. de natura deorum.

Porrò tametsi tres distinctæ res sint, fides, spes, charitas, indiuulsæ tamen comites sunt, ita vt

ita vt vbi fides vera fuerit, & ſpes & charitas vna quoq; adſint, ſaluis nihilominus & impermixtis earũ naturis. Vt enim lux conſequitur ſolem, ſic charitas comitatur fidem. Sed ne nulla fronte nos hoc dicere criminentur aduerſarij, agè manifeſtis rationib⁹ quod diximus, comprobemus. Frici non poſſe, quin illa quoq; amemus, quæ ſumma bona eſſe credimus, ſuprà dictum eſt. Deinde fides eſt vis, qua Chriſtum apprehendimus, qui (Apoſtolo teſte) factus eſt nobis à Deo ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio & redemtio. Verum quę poteſt eſſe iuſtitia, quæue ſanctificatio abſq; charitate.

Veniamus ad Patres. Auguſtinus ſcribit eam quæ ſine charitate eſt, fidem eſſe Dęmoniorum, non Chriſtianorum, Atque vult credere in Chriſtum tantummodo ad viuam fidem pertinere. Ita enim inquit: Illud ſanè non abſurdè intelligunt, eum peccare in Spiritum ſanctum, & eſſe ſine venia reum æterni peccati, qui vſque in finem vitæ noluerit credere in Chriſtum: Sed ſi rectè intelligerent, quid ſit credere in Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Non eſt enim hoc habere Dęmonum fidem, quæ rectè mortua perhibetur, ſed fidem illam, quæ per dilectionem operatur. Hîc vides Auguſtinum apertiſsmè contradicere Ma-

de fide & operibus, cap. 16.

tæologis, dum negat eos credere in Chri-ſtum, qui fidem duntaxat mortuam habent: & cap. proximo clarè dicit, flagitioſos nolle Chriſto credere, & idcirco ad Baptiſmum Chriſti admittendos non eſſe contendit, Chryſoſt. in ſermone ſupra citato fidem per ſeipſam plenam operibus bonis eſſe docet. Plura ex Patribus teſtimonia ſupra recitauimus, nec opus eſt alia addere. Eſt enim tam perſpicua in hoc negotio veritas, vt Pontificii ſaniores nobis accedant, vt ſupra ex eruditiſsimo Sadoleto oſtendimus.

Nec eſt quòd Iacobum nobis obijciant de fide mortua, quando illi non natura conuenit cum fide vera, ſed tantùm nomine. Nec opus erat tot Patrum citare teſtimonia, declarantia fidem veram, vim & efficacitatem ſuam operibus exercere, quando nos id minimè negamus, tantũ id contendimus, hanc mortuam & ignauam fidem veram fidem non eſſe, tantum per imitationem fidei nomine cenſeri

Vt naturales actiones ſenſuum (inquiunt aduerſarij) aliarumque facultatum ad animam originem ſuam referunt, ita quęcumq; bonæ & ſpirituales actiones à fide exercentur, non niſi à charitate procedunt, ac efficaciam habent? Atqui nos ſupra ex Paulo docuimus, fidem non fictam, hoc eſt veram, &

& charitatis & puri cordis & bonæ conſcientię matrem eſſe. Docuimus ex Auguſtino, fide titubante charitatem quoq; ipſam langueſcere, & ſi à fide quis ceciderit, à charitate etiam neceſſe eſſe, vt cadat. Docuimus ex Ambroſio: Fidem genitricem eſſe bonæ voluntatis & iuſtæ actionis. Docuimus ex Chryſoſtomo, fidem per ſe ipſam plenam eſſe operibus bonis. Docuimus ex Gregorio, tantum nos amare, quantum credimus. Hæc omnia ſi non ſufficiunt, adijcimus & ſancti Bernardi ſententiam, Qui viti fidem, palmiti reliquas virtutes, opera verò botris pulcherimè comparauit. Ergo ſi vitis viuificatur à palmite, & fides viuificabitur à charitate.

Sed quid ad Paulum reſpondebitis? Inquiunt, ſi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Audiant ergo. Reſpondemus Apoſtolum hoc loco, loqui de fide, non dogmatum, ſed ſignorum, quæ etiam in Iuda proditore fuit, & ſuperiore capite ab Apoſtolo inter chariſmata recenſetur. Nam primo loco poſuit ſapientiam, deinde ſcientiam, tertio loco fidem, poſtea facultatem ſanationum, & quæ ſequuntur. Non igitur abſolutè de omni fide loquitur Apoſtolus, ſed de omnium miraculorum effectri-

te fide. Totam hanc, etiam si tanta sit vt prodigiosè montes transferat, si absit charitas, prodesse negat. Chrysostomus huic nostræ sententiæ astipulatur, nec abludit Ambrosius. Ita enim in Apostoli locum insit. Virtutes facere, aut dæmonia per fidem ejicere, Dei virtus & gloria est, nec hoc ad meritum proficit, nisi quis bonæ conuersationis fuerit æmulus. Patet igitur hunc virum Dei de fide miraculorum Apostolum intellexisse. Nec dissentire videtur Theodoretus. Nihil igitur aliud ex hoc loco obtinebunt aduersarij, quàm charisma illud fidei, quo miracula efficiuntur, sine charitate esse posse, quòd nos minimè negamus. Sed si aduersarij cum Erasmo & Sophista Pighico contendent, omnem fidem hoc loco propriam & veram comprehendere, dicimus cum eodem Erasmo hæc per fictionem dici, quæ à Quintiliano inter schemata amplificationis refertur. Neque debet, vt loquuntur Dialectici, Propositio Hypothetica fieri Categorica. Reipsa ista non separantur, sed intelligentia solum & sermone, vt cùm dico: Si habes vitam rationalem absque animali, non eris perturbationibus obnoxius, sed hinc non sequitur, Vitam hominis rationalem absque animali extare. Ita si quis fidem a charitate seiungeret,

geret, nihil prodesset ea fides, quia reuera non esset fides, sed vana tantummodo persuasio & opinio, à vulgo, educatione atque maioribus concepta. Accedit nostræ sententiæ Basilius, qui in Epistola ad Neocęsarienses scribit: Non quod horum quæ commemorauimus singula, sine charitae possint inueniri, sed quòd sanctus Apostolus, quę dixerat, testimonijs confirmare voluerit: præceptum, inquam, charitatis infinitis partibus esse reliquis omnibus excellentius. Vides Lector hanc etiam expositionem, id quod maximè conantur aduersarij, minimè efficere. Sed prior illa simplex, plana, & seriei sermonis Paulini consentanea est. Nam quæ contra eam adferuntur ab Erasmo, Sophistis item, Pigio, Eccio & reliquis eiusdem farinæ, nullo negotio refelli possunt.

Adducunt locum Luc. 8. Multi ad tempus credunt, sed in tempore tentationis recedunt. Sic & Iohan. 12. Multi ex Principibus crediderunt in eum, &c. Verum quod sibi assumunt, non damus, tales habuisse veram fidem. Nam & Christus ipse testatur Principes illos non verè credidisse, Quomodo potestis, inquit, credere, Qui à vobis ipsis gloriam quęritis?

Metuebant enim ne fierent Ἀβυσσόγλωσσοι. Ideo à vera fide alienabantur, cum suam dignitatem & honorem Christo præferrent. Cùm igitur in ipsis principibus, vel ipso Christo teste, fides vera non fuerit, multo minus in Simone Mago Diaboli membro fuisse statuendum est.

Ad testimonia Patrum, quæ citant Aduersarij, supra abundè satis responsum est. Aliquid tñ coloris habere uidetur, quod ex 18. cap. libri 15. Augustini de Trinitate citant. Sine charitate quippè fides potest quidem esse, sed non & prodesse. Intelligitis aliquam fidem esse posse sine charitate. Sed quęnam est ea? verane vt contendunt Matæologi? Audi quæ sequuntur. Propter quod & Apostolus Paulus: In Christo, inquit, Iesu circumcisio, neq; præputium aliquid valet, sed fides quæ per dilectionem operatur. Sic eam discernens ab ea fide qua & Dęmones credunt & contremiscunt. Vides quam fidem sine charitate esse dicat, non Christianorum, quæ vera est, sed eam quæ Sophistis, Hypocritis, & conscelerati omnibus, cum Dęmonibus communis est. Idem docet Tractatu in Iohannem 6. Sed quid dicit, inquit, idem Apostolus: Si sciero omnia sacramenta & habuero prophetiam & omnem fidem, ita vt montes transferam,

ne for-

ne fortè & hoc dicens, Credidi, ſufficit mihi. Sed & quid dicit Iacobus? Et Dæmones credunt, contremiſcunt. Magna eſt fides, ſed nihil prodeſt, ſi non habeat charitatem. Confitebantur & Dæmones Chriſtum: Ergo credendo, ſed non diligendo dicebant: Quid nobis & tibi fili Dei? Fidem habebant, charitatem non habebant, ideò Dæmones erant. Noli de fide gloriari: adhuc Dæmonibus comparandus es. Ex his poſtremis verbis (Noli de fide gloriari, adhuc Dæmonibus comparandus es) diſce, veræ fidei expertes eſſe, quotquot de fide abſque charitate gloriantur. Nam & ſuprà ex Auguſtino docuimus, homines flagitioſos nequaquam in Chriſtum credere. Quia loco illo Ioannis: Qui credit, quoniam Ieſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt: vehementer ſe premi ſentit Matæologicum acumen, ideò eum ſuperciliosè reijcit: Exiſtimas fortè, inquiunt, veteres illos Doctores, quos antè citauimus, nunquam verba illa ſtudioſè legiſſe, vel etiam abunde ſatis penetraſſe? Siccine tu ſolus ſapere videris? &c. Legerunt hercle, & ideò tam pulchrè nobis conſentiunt, ſicut oſtendimus. Quis eſt, qui nõ credit, inquit Auguſt. in hunc locum Ioannis, quòd Ieſus ſit Chriſtus? Qui non ſic viuit, quomodo præcipit Chriſtus: Multi enim dicunt, Credo, ſed fi- In Epiſt. Ioannis, tract 10.

des sine operibus non saluat. Opus autem fidei ipsa dilectio est. Rursus: Fides Christiani cum dilectione est: Dæmonis aũt sine dilectione. Manifestissimè admit fidem in Christum flagitiosè viuentibus. At inanes veri Theologastri, dum nos rabiosè calumniantur, in apertam blasphemiam erumpunt, & Scripturam Dei veluti nasum cereum esse dicunt. Siccine vobis, ô impij rabulæ, nasus cereus est Scriptura? At vos suprà omnibus hæreticorum phalangibus, ac Dæmonum omnium præstigijs eius auctoritatem opposuistis. O vocem, flagris & fustibus retundendam.

Nósne, ô vesani Monhemiomastiges, aut Principum aut vulgi palpamus vitia, qui flagitiosis omnibus fidem veram adimimus, an vos, qui eam etiam prauis hominibus tribuitis? Ah nimis stupidi estis, si non sentitis, quantum ijs tribuatis, quibus fidem veram tribuitis. Veræ enim fidei est remissio peccatorum, quando de Christo, vt ait Petrus, omnes Prophetæ testificantur, remissionem peccatorum per nomen eius accepturos, quotquot in eum credunt. Veræ enim fidei iustificatio est, iuxta vocem eiusdem: Per hunc omnis qui credit, iustificatur. Verę fidei est ὑοθεσία, iuxta vocem Pauli: Omnes filij Dei estis per fidem in Christum

ſtum Ieſum. Veræ fidei eſt vita æterna, iuxta vocem ipſius Chriſti: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Viuæ, inquiũt, fidei hæc tribuimus, non item veræ. At quomodo vera erit, quæ viua non eſt? An homo verus cenſendus eſt, qui viuus non ſit? An vera moneta, quæ ſit adulterina?

Sed bene habet, Capra cultrum, quo iuguletur, indicat. Citant enim Bernardum, in Sermone in Octaua Paſchæ: Putasne, ait, Filium Dei reputat Ieſum, quiſquis eſt homo, qui ipſius nec terretur comminationibus, nec attrahitur promiſsionibus, nec præceptis obtemperat, nec conſilijs acquieſcit? Nõne is, etiamſi fateatur ſe noſſe Deum, factis tamen negat? Quid aptius contra fidem Matæologorum informem dici poteſt? Cui tamen veræ fidei naturam tribuere haud erubeſcunt effrontes Sophiſtæ. Nec hoc dicunt Veteres, quod ipſi ganniunt, opera bona fidei ſuam vitam largiri: Sed fidem ipſam ſuam vitam per opera declarare, ſicut ſuprà copioſè oſtendimus. Fant nunc, & Tridentinis fulgetris auiculas terreant: rident etenim iam, in quibus aliquid viri eſt.

Tranſimus nunc ad Tertiam Propoſitionem, quam ex Caluini pectore deſumptam eſſe noſtri mentiuntur aduerſarij, & eſt hæc:

Nos

Nos tantùm ea credere, quæ ad promissiones spectant, non autem ea, quæ minas inducunt. Hæc ex meris calumnijs consuta est, & tribuit Monhemio, quod illi ne per somnium quidem in mentem venit vnquam. Porrò, tametsi semper credendum est Deo, siue promittenti, siue comminanti: præcipuum tamen fidei obiectum est benevolentia & misericordia æterni Patris in Christo Iesu Domino nostro, extra quam quicquid intuetur fides, nihil nisi desperationis materia est.

¶ Similis calumnia est, quòd spem atq; fidem prorsus confundere nos dicunt. Quum nos virtutes istas Theologicas Fidem, Spem, atque Charitatem nequaquam confundamus, sed tanquam indiuulsas comites, perpetuò cohærere docemus, Idque ita esse, solidis Scripturæ & Sanctorum Patrum testimoniis conuincimus, vt suprà ostensum est. Luculentam satis fidei & spei disiunctionem in Catechismo suo ponit Monhemius. Spes inquit, est earum rerum expectatio, quas reuera fides à Deo promissas concepit. Fides esse Deum veracem sibi planè persuadet, Spes expectat, vt in tempore oportuno se talem declaret. Fides colligit Deum nobis esse Patrem, Spes expectat, vt se talem erga nos exhibeat, Fides donatam nobis propter Chri-

stum

ſtum vitam æternam credit, Spes expectat, vt eam aliquando conſequamur. Fides baſis eſt, cui ſpes innititur: Spes fidem fouet atq; ſuſtinet. Habes planam, eruditam, Scripturis conſentaneam fidei & ſpei diſtinctionem. Perfricent frontem Aduerſarij, & Monhemium fidem atque ſpem confundere dicant.

Quid verò Matæologi? Fides eſt generalium pronunciatorum, (ſi hæc noſtra metiamur tempora) Spes ſpecialium. Quàm vanè hæc dicant fidei hoſtes, ſuprà declarauimus. Cæterùm quid ſibi vult toties repetita Parentheſis, Si hæc noſtra metiamur tempora? An nunc alia eſt Fidei notio, quàm olim fuit? aut, ſi adhuc durabit mundi χρῆμα poſteà erit? Sed omiſsis Theologaſtrorum nugis, conſyderet æquus Lector, maximam eſſe fidei & ſpei coniunctionem, quando vera fides ſpem ſecum trahit. Quî factum eſt, vt in Sacris literis tam fidei quàm ſpei promiſsiones factæ ſint? Vt enim dicitur: Iuſtus ex fide viuit, & qui credit in illum, non confundetur. Rurſus: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Item: Arbitramur hominem iuſtificeri ex fide. Ita etiam ſcribitur in Pſalmo: Beati omnes, qui confidunt in eo. Et in Eſaia, capit. 26. Seruabit pacem, quoniam in eo ſperatum eſt. Et in 9. Spes non confundit, Atq; ad Titum capite 3.

Vt ſi-

Vt ſimus hæredes ſecundum ſpem vitæ æ-
¶ ternæ. Atque hîc rurſus in incerto ſalu-
tem noſtram ponunt Matæologi, & ſpei hę-
ſitationem aſſociant. Videlicet, Dei pro-
miſsiones in aêre pendulas faciunt, cùm eas
ita volunt eſſe generales, vt nemo priuatus
de ſeipſo certus eſſe poſsit. Atqui in eum fi-
nem prædicatur Euangelium omni creatu-
ræ, vt quiſque ſingulariter eam promiſsio-
nem amplectatur, & habeat remiſsionem
peccatorum. Et quomodo tu accipis Eucha-
riſtiam? An obſignat Sacramentum promiſ-
ſionem generalem? Non ſanè: ſed potiùs
ſingularem, & tibi applicatam. Hac fide ſi
non accipis Sacramentum, quem fructum
ex eo percipies, aut quomodo gratias ages?
Habet ergo ſpes eam certitudinem de ſalu-
te, quam accepit à fide. Cumque ſpes in
eum finem nobis à Deo concedatur, vt du-
bitationi reluctetur, non eſt, quòd ei hæſi-
tationem tanquam perpetuam comitem ad-
ſcribamus. Sacrificate, inquit Dauid, ſa-
crificium iuſtitiæ, & ſperate in Domino. Et
Oſeas: Spera, inquit, in Deum omni tempo-
re, Item Petrus: Sperate in eam gratiam,
quæ offertur. Cùm ſperare iubet, dubita-
tioni oblu&tari mandat. Liquet id ex na-
tura mandatorum Dei. Iuſsit Deus, vt ſe-
num coleremus, quia videbat nos ad idolola-
triam

triam, & omnem ſuperſtitionem propenſiſſimos. Idcirco nos aduerſus hoc malum ſuæ legis verbo pugnare voluit. Iuſsit etiam, ne occideremus, ne adulteria comitteremus, ne furaremur, ꝙ videret naturæ noſtræ depranationem ad hæc mala inclinare. Ita etiam Deus iuſsit nos ſperare, ꝙ videret cor noſtrũ dubitatione vehementer laborare. Nec repugnat certitudini ſpei ſanctus Dñi timor ſed cum eo probè conſentit. Errorem ſuum Matçologi inſulſę diuiſioni fidei, de qua tam multa diximꝰ, debent, & ꝙ v eram fidem malis & bonis cõmunem faciunt, quam opinionem erroneam eſſe ſuprà oſtendimus. Sed ꝙ aduerſarij tam malorum q̃ bonorum eſſe fidem adhuc cõtendunt, ꝙ opus intellectus ſit fides, qui nõ id quod bonum, ſed quod verũ eſt cõtuetur. λόγοι. Nõ tantùm veritatem, ſed & miſericordiam & bonitatem Dei, & meritum Ieſu Chriſti contuetur fides. quapropter & egregios affectus in ijs, quibus ineſt. excitat, fiducię, ſpei, amoris, obſeruantię. Hinc eſt, ꝙ ſcriptura prauis hominibꝰ veram fidem denegat. Qui ſuorũ (ait Paul,) & maximè domeſticorũ curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Certè qui fidem abnegauit, nõ habet fidem. Item Ioannes: Qui dicit ſe noſſe Deũ, & mandata eius nõ ſeruat, mendax eſt, & veritas in eo nõ eſt.

Præ-

de Agone Christian. capite 13.

Præclarè igitur Augustinus: Errat, inquit, quisquis putat veritatem se posse cognoscere, cùm adhuc nequiter viuat. Desinant igitur nobis conuitiari, toties in errore deprehensi: Sophisinata σοφολογίας, Cymmeriæ tenebræ Matæologorum sunt, non eorum, qui synceram Theologiam profitentur.

¶ Facere non possum, quin priusq; progrediar, axioma quoddam aduersariorum discutiendum mihi sumam. Aiunt: In religionis fideique negotijs maiorum vestigia declinare, est illorum fidem calumniari. Iam audiuimus nostros censores, contra doctrinam Propheticam & Apostolicam & S. Patrum, scripturam sacram ab omnibus legi vitare, Impijs opera bona tribuere, concupiscentiam propriè peccatum dici abnuere, simulachrorum cultum contra legem Dei, Prophetas, Apostolos & sanctam vetustatem defendere, connubia sacerdotum contra doctrinam Apostolorum & veteris Ecclesiæ damnare, fidem Filiorum Dei bonis & malis cõmunem facere, eiusque certitudinem impugnare. Papę quot modis putidi Sophistæ fidem maiorum suorum præuaricantur.

¶ In articulo de Ecclesia, dum successionem Romanorũ Pontificũ infallibilem Ecclesiæ notam faciunt, eò deuoluuntur, vt Romanum Episcopum nunquam ab Apostolorum doctri-

doctrina deſciuiſſe impudentiſsimè mentiantur.

Rectè ſucceſsionem Epiſcoporum, contra exorbitantes hæreſes allegabant Veteres, cùm puritatem Apoſtolicam vtcunq; adhuc retinerent Epiſcopi: Sed perperam fit hodiè à Sycophantis, qui ſincerioris Theologiæ profeſsoribus ordinariam ſucceſsionem obijciunt, poſtquàm ambitio, faſtus, auaritia, teterrimæ religionis peſtes omnia corruperunt, & tam procul à puritate Apoſtolica diſceſſum eſt. Petro dictum eſt à Chriſto: Paſce oues meas. Quid ſe Petri ſucceſſores iactitant, qui non paſcunt? Quot à Gregorio vſque Magno vidit Roma Pontifices concionantes? Contra doctrinam Chriſti Ieſu & Apoſtolorum, gubernationem Eccleſiaſticam in imperium mundanum transformarunt Epiſcopi Romani, & Theologaſtri eos negant ab Apoſtolorum doctrina deſciuiſſe. Quanto rectiùs Bernardus ille Clareualienſis, libro de Conſyderatione ad Eugenium quarto, qui in plerisque eos Conſtantino ſucceſsiſſe prædicat, non Petro. Et ſuprà oſtendimus, Romanos Epiſcopos primos Diabolicam illam de cœlibatu Sacerdotum ſuperſtitionem recepiſſe. Sed omnium apertiſsimè contradicit aduerſarijs noſtris Lyranus, in Matthæum vndeuigeſimo: Pa-

tet, inquit, quòd Ecclesia non consistit in hominibus ratione potestatis, vel dignitatis Ecclesiasticæ vel secularis. Quia multi Ppincipes & summi Pontifices, & alij inferiores inuenti sunt apostatasse à fide Apostolica. Propter quod Ecclesia consistit in ijs personis, in quibus est notitia vera, & confessio fidei & veritatis. Hæc ille.

Profectò erratis plurimùm, si Spiritus Sancti gratiam successioni Episcoporum & Cathedris putatis alligatam.

Possem hoc loco pie Lector, plurima testimonia adducere ex Sancto Bernardo, Marsilio Patauino, Auentino, Laurentio Valla, Francisco Petrarcha, Ioanne Francisco Mirandulano, alijsque illustribus ac probatissimis viris puàm plurimis, quibus Theologastrorum vanitas conuinceretur. Sed parco, ne me maiorum suorum verenda detegere criminentur Aduersarij.

Verùm, quia tanta virulentia sectarum vocabula obijcit immerenti Monhemio hęc Matæologorum rabies, facere non possum, quin vnum saltem ex Francisco Petrarcha testimonium hìc proferam, ex quo Lectori pio eluceſcat, quomodo Apostolicæ doctrinæ Roma cum suis Episcopis hactenus inhęserit. Omne bonum, inquit, ibi perditur, sed

sed primùm omnium libertas: mox ex ordine quies, gaudium, fides, spes, charitas, animæ iacturæ ingentes. Sed in regno auaritiæ nihil damno asscribitur, modò pecunia sit salua. Futuræ ibi vitæ spes inanis quædam fabula est: & quæ de Inferis narrantur, fabulosa omnia: resurrectio carnis, & mundi finis, & Christus in iudicium venturus, inter nænias habentur. Veritas ibi dementia est, abstinentia verò rusticitas, pudicitia probrum: ingens denique peccandi licentia, magnanimatas & libertas eximia: & quò pollutior, eò clarior vita: quò plus scelerum, eò plus gloriæ: bonum nomen cœno vilius, atque vltima mercium fama est. Et quæ sequuntur. En Romanensem disciplinam, cui non magis cum Apostolica cõuenit, quàm caliginosissimę nocti cum solis iubare, aut Tartaro cum Cœlo. Et hæc, atque alia teterrima de Romanensi curia scripsit Petrarcha ille vester, quem Vrsus Anguillariæ Comes in ipso Capitolio Romano coronauit laurea, approbante Papa Benedicto Vndecimo, Anno ab hinc ducentesimo vigesimo. An eo tempore vixit Lutherus? aut eo etiam antiquior Hussus? Ecquid pudet vanitatis? Ante hunc patrem, inquiunt (Lutherum intelligunt) nulla istarum doctrinarũ inuaserat orbem,

pacata erant omnia, ſapiebant idem omnes. Volunt me quod res eſt loqui: Non fuit in Eccleſia Chriſti, ea doctrinæ morumq; corruptela, ante exortam iſtam Matæologiam, rixatricem, dubiam, loquutuleiam, vanam, indoctam & impiam, multarum ſectarum matiem fœcundiſsimam. Quare orandus eſt Deus Pater Domini Ieſu Chriſti Seruatoris noſtri, vt mentes gubernatorum illuminet, & Eccleſiam ſuam à Diabolica hac Sophiſtica liberet, ad nominis ſui gloriam, & multorum ſalutem: Amen.

Conqueruntur neſcio quid Matæologi de Principibus quibuſdam ſecularibus, qui piorũ Præſulũ conatus in emendandis abuſibus Eccleſiaſticis impediant. Sed qualem emendationem iſti expetant, haud obſcurum eſt. Atque hic longam orationem ordiuntur de crucidandis hæreticis.

Equidem nequaquam ijs aſſentior, qui ſacrilegas diſſentiones volunt eſſe liberas. Quæ eſt enim peior mors animę, inquit ſanctiſsimus Auguſtinus Epiſtola centeſima ſexageſimaſexta, quàm libertas erroris? Et eſſet hoc Iulianum Apoſtatam Eccleſiæ hoſtem ex Inferis reuocare. Volo pios Magiſtratus pro veritate contra errorem decertare, ſecundum exempla laudatiſsimorum

maio-

maiorum ſuorum, Conſtantini, Valentiniani, Gratiani, Theodoſij: ita tamen, vt à lenitate, manſuetudine, clementia & moderatione ſanctæ vetuſtatis quàm minimum diſcedatur. Quo magis reprehendenda eſt horum Theologaſtrorũ improbitas, qui ſanctiſsimi Epiſcopi Auguſtini inenarrabilem humanitatem atque φιλανθρωπίαν manifeſtiſsimo mendacio conſpurcant, dum eum hæreticos trucidari voluiſſe ſcribunt. Quum tamen ex ijs ipſis, quos citant, locis vanitatis coargui & conuinci poſsint. Quod ex Tractatu vndecimo in Ioannem ab Aduerſarijs citato, demonſtrabo.

Iſti etiam audent dicere (intelligit Donatiſtas Auguſtinus) quòd perſecutionem ſolent pati à Catholicis Regibus, aut à Catholicis Principibus, qua in perſecutione tolerant afflictionem corporis. Si tamen aliquando paſsi ſunt, aut quomodo paſsi ſunt, ipſi ſciant, aut conueniant conſcientias ſuas. Hæc Auguſtinus. Nota diligenter candide Lector, illam in verbis Auguſtini correctionem: Si tamen aliquando paſsi ſunt, aut quomodo paſsi ſunt, ipſi ſciant, aut conueniant conſcientias ſuas. Quæ verba ſatis indicant, non fuiſſe trucidatos hæreticos. Nam in Breuiculis Collationum cum

Donatistis, Collatione diei tertij, scribit Donatistas multa conquestos de persecutionibus, quas ad instantiam Catholicorum, à potestate seculari perpessi essent, easq; valde exaggerasse. Ad hæc Catholici responderunt, ipsosmet Donatistas primùm accusationibus institisse apud Cæsarem Constantinum. Deinde, Circumcelliones eorum pro more suo seipsos præcipitasse. Postremò, non tam pati ipsos ob hæresim vel schisma, quàm propter atrocitatem immanem, quam ijdem Circumcelliones etiam Ducibus clericis exercuissent, pulsationibus, incendijs, & omni genere crudelitatis, adeò, vt oculos etiam humanos calce & aceto persecuti essent.

Idem docet hoc Tractatu D. Augustinus: Sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur. Non ait persetiuntur, sed perpeti se conqueruntur, falsò nimirum. Vide enim, quæ sequuntur: Et tamen quæ patiuntur? Proferunt nobis, nescio quos in persecutione suos martyres: Ecce Marcellus de petra præcipitatus est: &, Ecce Donatus Bagarensis in puteum missus est? Quando Potestates Romanæ talia supplicia decreuerunt, vt præcipitarentur homines? Quid autem respondent nostri? Quia ipsi se præcipitarunt, potestates infamarunt

marunt. Et quæ ſequuntur.

Vides manifeſtè candide Lector, hos hæreticos non à Catholicis necatos fuiſſe, ſed lymphatos ſeipſos vel de ſaxis, vel in puteos præcipites dediſſe, eiusque rei inuidiam, factionem Donati in Magiſtratus Catholicos deriuare voluiſſe. Conſtat autem nullos à Catholicis interemptos fuiſſe, poſtquàm Magiſtratus de αὐτοφονίᾳ Circumcellionum ſuorum infamarunt. Quod neqquaquam feciſſent, ſi quos occiſos fuiſſe oſtendere potuiſſent.

En, qua fide incendiarij iſti teſtimonia Patrum in re tanta citant, dum lenitatem Regum ac Principum ad ſæuitiam extimulant.

Reliqua loca, quæ citant Aduerſarij, nihil aliud docent, quàm vtiliſſimam fuiſſe etiam ipſis Donatiſtis, Legum Imperialium coërcitionem, tum curam religionis & pacandę Eccleſiæ ad Magiſtratum quoque pernere, quod nos ita eſſe fatemur.

Sciat autem æquus Lector, inquietudinem plus quàm fanaticam factionis Donati, & Circumcellionum atrocitatem, qua efferueſcentes in pios ſæuiebant, primùm leges in hęreſes armaſſe: vt ſemper ex malis moribus bonæ Leges natæ ſunt. Erat enim imma-

nis furor, & plus quàm beluina truculentia Circumcellionum, vt passim varijs in locis testatur Diuus Augustinus. Nemo seruum suum reposcere ausus fuisset, si ad horum patrocinium confugisset: Nemo debitorem exigere, si ab ijs defensionem expetisset: confractis tabulis, seruis libertatem, quantumuis inuitis dominis, donabant: creditoribus chirographa vi & terroribus extorquebant, ac debitoribus restituebant: honestos Patresfamilias vinctos cædebant, & ad molas circumagendas, pro iumentis abutebantur: domus diripiebant, diruebant, incendebant. Presbyteros Catholicorum pessimè mulctabant, interdum & ipsos interimebant, Denique lymphati latrones erant potiùs, quàm hæretici.

An hæc ferre debebant Leges Ciuiles?

Constitutæ sunt igitur legum pœnæ tali sectæ mitissimæ, quæ nequaquam ad sanguinis profusionem progressæ sunt, quod testimonijs aliquot declarabo, vt Theologastrorum vanitas omnibus liqueat.

Augustinus Epistola .61. ad Dulcitium Tribunum: Non enim tu, inquit, ius gladii vllis legibus accepisti, aut imperialibus constitutis, quorum tibi iniuncta est executio, hoc præceptum est, vt necentur.

Item

Item contra literas Petiliani libri ſecundi cap. 20. Nullam quidem legem ab imperatoribus datam, vt occideremini, recolo. Item contra Creſconium Grammaticũ lib. 3 cap 50. Nullis tamen bonis in Eccleſia Catholica hoc placet, ſi vſque ad mortem in quemquam dicet hereticum ſçuiatur. Euincit hæc Auguſtini ſententia Mataeologos, Hęreticos ad mortem dępoſcentes, homines eſſe prauos, ne dicam ſanguiniarios. Epiſt. 127

Comprehenſis quibuſdam Circumcellionibus, & in iudicium adductis, tametſi confiterentur reſtitutum Catholicum presbiterum á ſe necatum eſſe, Innocentium item Catholicum presbiterum excæcatum & mutilatum, Auguſtinus tamen diligentiſsimè apud Donatum Aphricæ Proconſulem, Marcellinũ Tribunum, & eius fratrem Apringium pro eis interceſsit, rogitans per miſericordiam Ieſu Chriſti, ne necarentur aut mutilarentur, ſed vtilibus laboribus conſeruarentur, dicitans ſeruorum Dei patientiam inimicorum ſuorum ſupplicijs decolorari, & ſanguine fœdari: ſed libet quędam eius verba aſcribere. Epiſtola 158. ad Marcellinum, Pœna ſanè illorum, inquit, quamuis de tantis ſceleribus confeſſorum, rogo te, vt præter ſuppliciũ mortis ſit, & propter Conſcientiam noſtram, & catholicam man- Item 159 160.

ſuetudinem cõmendandam, ipſe enim fructus ad nos peruenit confeſsionis illorum, Quia inuenit Eccleſia catholica, vbi ſuam ergà atrociſsimos inimicos ſeruet atq; exhibeat lenitatem. In tanta quippè crudelitate quęcumq; propter ſanguinem vindicta proceſſerit, magna lenitas apparebit. Quod etſi modo quibuſdam noſtris illa atrocitate commotis videtur indignum, & quaſi diſſolutionis & negligentiæ ſimile: tranſactis tamen motibus noſtrorum, qui recentioribus factis ſolent turbulentius excitari, egregiè luculenta bonitas apparebit: Hæc ille. Ponderet Lector verba: Propter conſcientiam noſtram.

Satis ex præmiſsis apparet Matęologos in manifeſto deprehenſos mendacio, ſed quęrit fortaſsis lector, qualis fuerit hęreticis legibus conſtituta pœna, cum conſtet capitalem non fuiſſe. Docet hoc Auguſtinus contra Epiſt. Parmeniani lib. 1. capite 7. Vbi ſcribit, Legem fuiſſe latam aduerſus omnes, qui Chriſtianos ſe dici volunt, & Eccleſiæ Catholicæ non cõmunicant, ſed in ſuis ſeparatim conuenticulis congregantur, vt vel ordinator Clerici, vel ipſe ordinatus denis libris auri mulctetur. Locus verò ipſe, quo impia ſeparatio congregatur, redigatur in fiſcum. Scribit & alias fuiſſe iuſsiones generales,

rales, quibus eis vel faciendi Teſtamenta, vel donationes, aliquid efferendi facultas adimitur, vel ex donationibus & teſtamentis aliquid capiendi. O mites leges aduerſus tam truculentam ſectam. Et tamen à Catholicis Epiſcopis interceſſum eſt, ne vel in fortunis mulctarentur ſæuiſsimi Latrones. Vide Epiſtolam ad Ianuarium 68. Item 66. Ad Donatiſtas. An ad mortem depoſcebant Hæreticos, qui ne pecunijs exigerentur, interceſſerunt? Et tamen ſi vnquam fuit Hęreſis mortis ſupplicio mulctanda, certè Donatiſtarum trux Secta fuit, aduerſus quam tam luculenta manſuetudine fuerunt vſi Catholici Epiſcopi.

Sed ne putes ſolius Aphricæ Catholicos Epiſcopos aduerſus hanc Hęreſim tam illuſtri bonitate uſos, accipe & alia quædam vetuſtæ manſuetudinis teſtimonia.

Narrat Sigebertus Gemblacenſis & poſt hunc Antoninus, ſanctum Ambroſium, & Martinum Turonenſem Epiſcopum noluiſſe communicare Sacris Myſterijs cum Vrſatio & Statio Epiſcopis, quòd eorum delatione Treuiris ab Euodio Præfecto Priſcillianus abſurdiſsimæ Hæreſios Auctor, atque in Synodo Epiſcopo-

Episcoporum damnatus, interemptus fuerit. Et quamuis de Priscillianistis Orosius scribat: Dilacerati grauius à Doctoribus prauis, quàm à cruentissimis hostibus fumus, tamen ingenti contentione tandem perfecit Sanctus Martinus, vt ab eorum cæde temperaretur. Atque hic est ille Martinus Episcopus, de quo Stentorea voce quotannis in Templis reboant Pontificij, Sacerdotem Christi Martinum cuncta per orbem canat Ecclesia pacis catholicę. Atque illius nomen, omnis Hæreticus fugiat pallidus. Sed gladio spiritus, demonstrationibus item è scripturis & ratione desumptis Hęreses oppugnabat Martinus, non eculeis, non ignibus, non carnificum gladijs. Nec dubito si reuiuiscerent sanctissimi Episcopi, Ambrosius, Augustinus, Martinus, quin Matæologos tanq̃ crudelissimos parricidas abominaturi sint. Innocentius Romanus Episcopus Pelagianos excommunicasse legitur, trucidasse non legitur. Celebratur & Theodosij secundi pijssimi & eruditissimi Imperatoris erga hęreticos prudens lenitas, quæ plus profuit Ecclesiæ, quam omnes omnium carnificum gladij. Et possum multa alia testimonia mansuetudinis ex antiquitate adferre.

Conflixit Augustinus acerrimè cum nominatissimis & potentissimis hęreticorum sectis

ſectis, Manichęis, Arrianis, Donatiſtis, Pelagianis. Num vsq̃ Magiſtratuum præſidia circumſpicit? Num ad ignes, lictores & vltorem gladium confugit? Nihil minus. Imò gladio ſpiritus omnes aduerſariorum copias ſternit. Sublato, inquit, hinc timore ſecularium poteſtatum in circumcellionũ tumultu, re agamus, ratione agamus, diuinarum ſcripturarum auctoritatibus agamus, quieti atque tranquilli, quantùm poſſumus, petamus, quæramus, pulſemus, vt accipiamus & inueniamus, & aperiatur nobis, & quæ ſequuntur. Tanta in hoc viro Dei fiducia fuit veritatis. Vbi hîc ignauiſsimorum Matæologorum axioma, cum hęreticis non eſſe diſputandum. Vide Epiſtolam 173. Præfatus ſum me nequaq̃ iis aſſentiri, qui libertatem erroris concedi poſtulant. Volo coerceri hęreticos, ſed dum ſuis flabellis Matæologi Principes ad ſeuitiam incitant, ego eos cum Auguſtino adhortor, vt modum teneant aptum humanitati, congruum charitati, vt nec totum, quod poteſtatis eſt, exeratur, & in eo quod exeritur, dilectio non amittatur, in eo autem quod non exeritur, manſuetudo monſtretur. Certè omnia prius experienda ſunt, quàm ad ſanguinem fundendum procedatur, quippè vt ille canit, (ga eſt. Nulla vnq̃ de morte hominis cunctatio lon-

Epiſ. 203. ad Maximum.

Contra Creſconiũ Gra. lib. 3. capite, 5.

Iuuenal. ſatyra 6

Quero

Quero ò viri in eminentia constituti, Dijudicationem dogmatum sumitis vobis, an non? Si sumitis eam vobis, videte, vt ad rem tantam adferatis mentem illustratam egregia cognitione Dei & voluntatis eius, & exactam scripturarum peritiam: Si non sumitis vobis dijudicationem dogmatum, cauete, ne vosmetipsos alienæ ignorantiæ, ve cordiæ, virulentiæ, & crudelitatis seruos constituatis. An obscurum est, quàm iniqua & temeraria sint hac tempestate multorum iudicia? Quis hac ætate excellens vir fuit, cuius opera in restaurandis literis & pietate enituit, cui non hæreseos labem asperserit Matæologicum virus? Horum ne vesaniæ inseruiet gladius vester? Nec restinguuntur hæreses hæreticorum sanguine, sed accenduntur potius & gliscunt, dum ij, qui seducti sunt, & alij imperiti peruicaciam & duritiem illorũ constantiam esse putant.

Adhortor etiam pios Pastores, vt laudatissimam Patrum lenitatem erga Hæreticos imitentur, non in contentione & æmulatione & persecutionibus, sed mansuetè consolando, beneuolè hortando, leniter disputando, sicut scriptum est. Augustinus contra Epistolam fundamenti capite 1. Seruum autem Domini non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem

entem in modeſtia corripientem diuerſa ſentientes. Sunt & homines hęretici, neque eis cornea fibra eſt, vt ad meliorem mentem flecti non poſsint. Cogitent nihil ita in cauſa eſſe, quòd pullulescunt hęreſes & ſectæ, quàm ſui ordinis inſcitiam, faſtum, negligentiam, auaritiam, ſuperſtitionem, addo & conſceleratione, quò maiorem tanti vulneris ſanandi curam ſuſcipere debent. Sed redeamus ad Cenſores.

Quia ſcripſit Monhemius, Si negligentes fuerint Eccleſiæ Prælides, piorum regum ac Principum partes fore exemplo Ezechię, Conſtantini, Theodoſij & multorum aliorum regum, cùm in Veteri tum in Nouo teſtamento Eccleſias repurgare. Aduerſarij hoc conſilium magna aſſentationis ſuſpicione grauant, & non leuium diſcordiarum ſemina ſuppeditare, imò rerum omnium prodigioſam perturbationem & methamorphoſim coniunctam habere crocitant. Deinde principes neſcio quos ſacrilegij, rapinarum & vſurpati muneris alieni accuſare non dubitant, quàm verè ipſi viderint. Equidem Matæologorum iudicia temeraria & cæca nihil moror, nec in vno deprehenduntur mendacio, vt ſe ex illo eſſe declarent, qui eſt mendax ab initio. Videlicet dolet Theologaſtris in quorundam Principum

Ditio-

Ditionibus, abusus tolli, emendationes proponi. Hinc illæ lachrymæ. Dent ipsi nobis Ambrosios, Chrysostomos, Athanasios, Hilarios, & habebunt Principes obedientissimos. Ne quicquam conqueritur proijci se & conculcari infatuatum sal. Quomodo dicitis, inquit Hieremias cap. 6. sapientes sumus, & lex Domini apud nos est. Verè mendacium operatus est stylus mendax Prophetarum. Pudefacti sunt sapientes, expauerunt & capti sunt. Ecce verbum Domini proiecerunt, quî ergo in illis potest esse sapientia?

Quare vos Optimates & Reipublicæ gubernatores adhortor, vt officium vestrum potius ex voce legis, quàm ex ore horum mendacium scribarum discatis. Custodes vos legis suæ & executores constituit Deus. Eius rei multa sunt testimonia. Deut. 17. Cùm sederit rex in solio regni sui, accipiet librum legis Dei, vt legat in eo cunctis diebus vitæ suæ, & faciat ea, nec recedat ab ea, vel ad dextram vel ad sinistram, vt proroget dies in regno suo ipse & filij eius. Et iterum, Non recedat liber legis ab ore tuo, sed meditaberis in eo diu noctuq; vt custodias & agas, iuxta omne id quod scriptum est in eo: tunc enim prosperum reddes iter tuum, tunc prudenter ages. Hinc Augustinus contra

Iosue 1.

Dona-

Donatiſtas citans illud Pſalmi: Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Quomodo reges Deo ſeruiũt, inquit, timore, niſi ea quæ contra Domini iuſſa fiũt religioſa ſeueritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim ſeruit, quia homo eſt, aliter quia rex eſt. Quia homo eſt ei ſeruit viuendo fideliter, quia etiam rex eſt, ſeruit leges iuſta præcipientes & contraria prohibentes conuenienti vigore ſanciendo. Sic ſeruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum & illa excelſa, quæ contra præcepta Dei fuerant extructa deſtruendo. Sic ſeruiuit & Ioſias talia & ipſe faciendo. In hoc ergo ſeruiunt Domino reges cùm ea faciunt ad ſeruiendum illi, quæ non poſſunt facere niſi reges, Hæc ille. Epiſt. 50.

Porro quodnam ſit officium Principum rebus Eccleſiæ collapſis, euidenter docet exemplum Ioſiæ omniũ regum Iuda poſt Dauidem laudatiſsimi, cuius eximiam laudem fruſtra in ſacerdotes deriuant Matæologi. Ita enim ſcriptura. Duodecimo anno poſtq̃ regnare cœperat, mundauit Iudam & Hieruſalem ab excelſis & lucis ſimulachriſque & ſculptilibus. Hæc deinceps copioſius exponuntur, nulla ſacerdotum facta mentione. Poſtea recenſet ſcriptura, quomodo iuſſerit rex mundata iam terra & templo 2. Para. 34

Domini instaurari, etiam domum Domini Dei sui. Ibi Helchias pontifex amissum librum Deuteronomij (egregium sacerdotalis diligentiæ specimen) inter rudera fortè reperit. Quem Saphan Scriba regi obtulit, quo accepto rex reuocans in animum horribilem maiorum suorum apostasian vestes suas præ dolore conscidit. Helchiam Pontificem adiunctis comitibus aliquot ad Huldam Propheten misit, vt Dominum consulerent. Accepto oraculo, consilium coegit, librum legis recitauit, omnes ordines, summos, infimos obedientiæ legis obstrinxit. Recenset deinde copiosè scriptura, quomodo superstitiones exciderit pijssimus Rex, adeò & nec vetustissimis templis à Salomone vt Hieroboamo contra legem Dei erectis, nec antiquissimis ritibus pepercerit. Quę omnia scriptura sic concludit, Abstulit ergo Iosias cunctas abominationes de regionibus filiorum Isral, & fecit omnes qui residui erant in Israel, seruire Domino Deo suo. Obsecro quid hic habet quod sibi arroget sacerdotum supercilium? Si vel Helchias Pontifex vel adeò sacerdotum ordo se opposuisset regi repugnanti Ecclesias, num ijs cessisset Iosias? Iosiæ igitur regis fidem atq; obedientiam hoc tempore sibi imitandam proponant Principes, ni fecerint, contempti E-

pti Euangelij & neglecti officij conſcienſciam tandem ſuſtinere non poterunt. Nec proderit ijs, quòd quędam alioquin iuſtè, prudenter, fortiter, moderatè fecerunt, quod ciuilem pacem atque tranquillitatem vtcumque coluerunt. Vt enim hæ res fluxæ ſunt atque temporales, ita quando ad gloriam Filij Dei non referuntur, fluidam quoque & temporalem à iuſto Deo mercedem propoſitam habent. Vt in Exemplis Auguſti, Traiani, Adriani, & ſimilium patet. Sed ne temerè hoc affirmare videar, audiatur Auguſtinus in Epiſtola 52.

Si omnis prudentia tua, inquit ad Macedonium, qua conſulere conaris rebus humanis: Si omnis fortitudo, qua nullius iniquitate aduerſante terreris: Si omnis temperantia, qua in tanta labe nequiſsimæ conſuetudinis hominum te à corruptionibus abſtines: Si omnis iuſtitia, qua rectè iudicando ſua cuique tribuis, id laborat, id nititur, vt hi quibus vis vt benè ſit, ſalui ſint corpore, & ab omni cuiuſquam improbitate tuti atque pacati, habeant filios nouellos conſtabilitos, filias ornatas, ſicut ſimilitudinem templi, cellaria plena eructantia ex hoc in hoc, fecundas oues, craſſas boues, nec maceriæ ruina deſor- Epiſt. 50

formet prædium, nec litigantium clamor personet in plateis eorum. Ita non erunt veræ virtutes tuę, sicut nec istorum beatitudo.

Item paulò post. Si quęliber, inquit, administratio tua illis, quas commemorauí instructa virtutibus, hoc intentionis fine determinatur, vt homines secundum carnem nullas iniquas molestias patiantur, nec ad te existimas pertinere, quo istam quietem, quam præstare niteris referant. Id est vt verbis nõ ambiam, quo Deum verum, vbi est quietæ vitæ omnis fructus, colant, nihil tibi prodest ad vitam verè beatam tantus labor. Hæc ille. Osculamini ergò Filium, ne quando nascatur, & pereatis de via. Citò enim exardescet furor eius. Beati omnes qui confidunt in eo. Nec te latere volo lector fraudem Theologastrorum, qui multa loca Patrum vanè citant, tantùm vt simplicibus & indoctis fucum faciant, qui antiquitatem pro aduersarijs stare putant, quando nomina Irnęæi, Clementis Hilarij coacervari audiunt. Fusè de his disserunt, Inquiunt, Alexandrinus lib. 3. Pędagog. cap. 11. Irenæus lib 2. cap. 45. Augustinus contra Epistolam fundamenti, &c. Obsecro te quisquis es Lector, si uacat, suspice loca citata. Dispeream si vel vnum Iota inueneris, quod huc spectet. Quapropter non mira-

miraberis, si pleraque loca surdis auribus prætereo, cùm Matæologi Patres citando sæpe mulgeant hircum, vt ante quoque dictum est.

Toties nobis inculcant sententiam Deuteron. 7. Qui superbierit nolens obedire illi, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis moriatur. Nec vident talpæ loqui Mosen non de controuersijs dogmatum, sed de externis iudicijs in causis ciuilibus, vt manifestè declarant antecedentia verba, Si causa aliqua insolita & difficilior quàm vt te ex ea explicare possis, in iudicio suborta fuerit inter sanguinem & sanguinem, inter litem & litem, & inter plagam & plagam, in actionibus iudicialibus, in portis &c. Quid hæc ad controuersam religionem. Alioquin vos ipsi rei mortis estis quando Archiepiscopo vestro piæ memoriæ Hermanno à VVeda optimo Principi Ecclesias repurganti nefaria rebellione restitistis Pharisaico typho inflati hypocritæ. Qua in re satis declarastis, quanti vobis sit Episcopalis apex, quem tamen Principibus ad tollendos abusus Ecclesiasticos vultis esse remoram.

Celeberrimę illius Nicenę synodi coactæ laudem, quam historici Constantino Imperatori tribuunt, Matæologi Syluestro Roma-

mano Episcopo falsò ascribunt, Qui quod senio confectus esset, vt scribit Theodoretus, Synodo non adfuit, sed duos presbiteros qui compositioni interessent, misit. Deinde constitutionem Apostolicam faciunt, nullam Synodū fieri debere, propter Romanę sedis auctoritatem. Mirum si pro hac Sede Apostoli tam fuerunt ambitiosi. Sed Constantiensi & Basiliensi Synodis quid fiet, in quibus Papa damnatus est hęreseos?

Ecclesiast. Hist. lib. 2. cap. 7.

Bellum vero quod tandem subijciunt: Si negligentes sunt Episcopi, vt prauos suorum mores aut non corrigant, aut dissimulent, admoneantur benignè. Quòd si blandis admonitionibus nihil aut parum efficitur, summus est aliquis in Ecclesia Pręsul, cui deferendum est id negotij, vt in omnibus rebus iustissimus seruetur ordo. Videlicet. Romam adibunt Principes, & Romam in caulas atque in Magalia versam, emendationem Ecclesiarum efflagitaturi. Si se egregiè ludibrio exponere volent, obsequantur Theologastrorum consilio. Verum nos de doctrinæ corruptela, & Sacramentorum Christi profanatione, multo maximè accusamus sacrificos vestros, non tantum de morum corruptione.

Mant. lib. 2. de vita S. Blasij.

¶ Transeo nunc ad quintum Dialogum, qui tractat de iustificatione, quem tot scatere erro

erroribus, quot complectitur fere sententias mentiuntur Censores nostri. Illud autem te scire volo Lector, nos quando cum adversariis de iustificatione disputamus, nequaq̃ disputationem vanam aut λογομαχίαν instituere, Christi honorem vindicamus, afflictis, conscientijs firmam consolationem proponimus Euangelium à lege, legem ab Euangelio distinguimus, quod illi facere non possunt, qui iustificationem fidei & operum confundunt, & pernicioſè commiscent. Atque hinc eam absurditatem & obscuritatem, quam Monhemio falso obiiciunt, ipsi verè incurrunt. De iustificatione fidei disputaturi, ita loquuntur, vt Discipulos Aristotelis agnoscas, non Pauli Apostoli. Quasi verò nihil interſit inter iustitiam Christianam & Philosophicam. Et sententiam Catholicorum, vt aiunt exposituri, Tridentini Concilij sophismata (vide curtam Matæologorum suppellectilem) proferunt à beatissimis scilicet Patribus promulgata & dictata à Monachis ex Spiritu non veritatis, sed mendacij, non Christi, sed Pighij Sophistæ Neopelagiani. Et ea dicunt, quę cum scriptura, Patribus & veterum conciliorum decretis ex diametro pugnant.

Cæterum iustificationis causæ, inquiũt, si de prio-

de priori loqui ea, qua impius fit iustus, in nobis nullæ reperiri possunt, quamuis nostrum hoc sit, vt animos ad diuinum illud munus accipiendum accommodemus. Palam tribuunt voluntati humanæ, gratiam Dei & spiritus sancti illuminationem vel repudiare posse, vel liberè recipere, tantundem ex Dei virtute detrahentes, quę à Propheta describitur, Ieremię 31. Dabo inquit legem meam in corda vestra, faciamq3, vt in præceptis meis ambuletis. Profecto rectè Augustinus, laborant inquit, homines vt inueniant in nostra voluntate quid boni sit nostrum, quod nobis non sit ex Deo, & quid inueniri possit ignoro.

lib. de pec. at. merit. & remiss.

Idem manifestissimè Matæologos refutat ad Simplicianum lib. 1. quæst. 2. Deus est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Vbi satis ostendit etiam ipsam bonam voluntatem in nobis operante Deo fieri. Nam si propterea solum dictum est, Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, quia voluntas hominis sola non sufficit ad iustè rectèq3 viuendũ, nisi adiuuemur misericordia dei: Potest & hoc modo dici.

Igitur non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, quia misericordia dei sola nõ sufficit, nisi cõsensus nostrę volũtat, s addatur.

tur. At illud manifestũ est, frustra nos velle, nisi Deus misereatur. Illud autem nescio quomodo dicatur: Frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Si enim Deus miseretur, etiam volumus: ad eandem quippe misericordiam pertinet, vt velimus. Deus enim est, qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Nam si quæramus, vtrum Dei donum sit voluntas bona? mirum, si negare quisquam audeat. Quare in Concilio Araulicano Secundo, cap. 4. definitum est, eos resistere Spiritui sancto, qui dicunt Dominum expectare voluntatem nostram, cùm Salomon dicat: Præparatur voluntas à Domino. Cumque Paulus dicat ad Philippenses: Deus est, qui operatur in nobis & velle & perficere pro sua bona voluntate. Deinde subiecti sunt anathemati, qui dicerent: Misericordiam Dei concedi volentibus, credentibus, desyderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus: non autem fateretur, per infusionem & inspirationem Sancti Spiritus & diuino munere nobis dari, vt velimus, credamus, conemus, laboremus. Citant testimonia è scripturis: Quid habes, quod non accepisti? Et si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Et Apostolus de seipso scri-

bit : Gratia Dei ſum id, quod ſum. Et in ſeptimo capite damnantur illi, qui putant nos naturæ viribus poſſe aliquid cogitare aut inuenire, quod ad ſalutem faciat, aut poſſe ſacræ prædicationi aſſentire, ſine illuminatione Spiritus Sancti. Vides candide Lector, qua fide Catholicorum ſententiam recenſeant Matæologi. Nam gratia, quam nobis proponunt Sacræ literæ, intellectum noſtrum & voluntatem renouat, & pro corde lapideo reponit cor carneum. Non enim tantùm ſuadet rationem, ſed prorſus perſuadet & flectit, atque mutat voluntatem. Alioqui nequaquam ſe accommodabit humanus intellectus ad ea recipienda, quibus propter naturam ſuam adhuc corruptam & vitiatam aduerſatur. Itaque Diuus Auguſtinus de Peccatorum meritis, & remiſsione eorundem, libri ſecundi capite decimo ſeptimo rectè ſcribit: Ideo quiſque noſtrum bonum opus ſuſcipere, agere, implere nunc ſcit, nunc neſcit, nunc delectatur, nunc non delectatur, vt nouerit non ſuæ facultatis, ſed Diuini muneris eſſe, quòd ſcit vel quòd delectatur, ac ſic ab elationis vanitate ſanetur. Qui ſic in porta, quod aiunt, impingunt, quid ab ijs in progreſſu boni expectes?

Iam videamus, quos illi ex Concilio Triden-

dentino gradus & quas præparationes ſternant ad iuſtificationem. Primùm, inquiunt, homo iuſtificandus à Dei gratia vocatus & excitatus, incipit ea credere, quæ habentur in Sacris literis: Deinde concutitur timore peccatorum, quæ admiſit. Poſteà reſpiciens ad miſericordiam Dei, incipit bene ſperare, concepta hac fiducia amat Deum: Ex qua dilectione naſcitur in eo quædam peccatorum deteſtatio, propoſitumque rectè viuendi. Poſtremò recipitur Baptiſmus, aut Sacramentum pœnitentiæ: atque hic ſitam eſſe aiunt iuſtificationem.

Hæc ex Pighij cerebro profecta ſunt, quæ neque cum Scripturis, neque cum Patribus conſentiunt. Credidit Abraham Deo, inquit ille, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, etiam cùm eſſet adhuc in præputio. Deinde accepit Circumciſionem tanquam σφραγῖδα iuſtitiæ iam perceptæ.

Quin iſti ponunt fidem, timorem Dei, ſpem, charitatem, deteſtationem peccati, & nouum propoſitum rectè viuendi, tantùm eſſe præparationes quaſdam ad iuſtificationem: ſtatuunt hominem poſſe eſſe perfectũ anteq̃ iuſtificetur. Longè verò meliùs ſcripturæq; magis conſentaneè Chryſoſtomus: Quamprimũ, inquit, homo credit, iuſtificatus eſt. Sed deſino iſtas ineptias perſequi. In Rom. ſermone 7.

Tantùm

Tantùm ea defendam, quæ ex Catechiſmo Monhemij conuellunt Matæologi.

Primò, Lancinandum ſibi ſumunt, quòd dixit Monhemius, iuſtificationem eſſe à peccatis abſolutionem. Contendunt hac voce pluſculum ſignificari, & iuſtificationem cum ſanctificatione ſeu innouatione confundũt. Porrò diſputatio hæc ὁμωνομίᾳ verbi iuſtificari continetur. Cuius proprijſsima ſignificatio eſt, iudicari, comprobari, deputari & laudari iuſtum. Quia verò nemo Sanctorum Legi Dei ſatisfacit, & omnes ſe peccatores eſſe fatentur, & iudicium Dei deprecantur, iuxta vocem Pſalmi: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis caro viuens (ſicut in defenſione Dialogi 3. declaratum eſt) fit vt nemo coram Deo cenſeatur iuſtus, niſi qui peccatis abſoluitur. Rurſus, quia nemo remiſsionem peccatorum accipit, quin ſpiritu Dei innouetur, fit vt vocabulum iuſtificandi in ſcripturis interdum, in Patrum ſcriptis plærunque non tantùm peccatorum remiſsionem, verùm etiam ſanctificationem atque innouationem concludat. Atque id eſt, quod contendunt aduerſarij. Denique quia Deo placent opera ex innouatione profecta, fit vt iuſtificandi vocabulũ etiam ſignificet donari laude & retribu-

tributione bonorum operum. Quia verò nec obedientia Sanctorũ Deo placere, nec opera eorundem bona renumerari possunt absque gratia peccatorum, idcirco omnis Sanctorum fiducia in eam iustificationem, quæ peccatorum remissione definitur, recumbit. Estque detestanda Matæologorum cæcitas, qui hanc principem iustificandi rationem, ex qua reliquæ dependent, in scripturis non agnoscunt. Paulus Roman. 4. apertè iustificationem in remissione peccatorum, & imputatione iustitiæ Christi collocat. Roman. 6. Qui mortuus est, iustificatus est à peccato, id est, absolutus est. Act. 13. Notum igitur sit vobis viri fratres, quòd per hunc vobis remissio peccatorum annunciatur, & ab omnibus, à quibus non potuistis per legem Moysis iustificari, per hunc omnis qui credit iustificatur, id est purgatur & liberatur vtique à peccatis. Sic est & illud, quod Dominus dicebat de Publicano: Descendit hic iustificatus in domum suam præ illo, id est, peccatis suis absolutus. Ille enim malè sibi conscius, vix oculos audebat ad cœlum attollere, atq; ita animo prorsus dejecto, Domine, inquit, propitius esto mihi peccatori. Atque hac confessione agnoscebat se nihil adferre ad Deum nisi peccata, eoq; orabat, vt ea sibi condonarentur, Is, inquit Chri-

ſtus, deſcendit iuſtificatus in domum ſuam. Qua de re præclare Auguſtinus de ſancta Virginitate, capite trigeſimo ſecundo: Enumerationi, inquit, meritorum præfertur confeſsio peccatorum. Sancti verò patres, tametſi plerunque (vt dictum eſt) & peccatorum abolitionem & mentis innouationem voce iuſtificationis complectantur, tamen non raro ſimpliciter etiam pro remiſsione peccatorum ea vtuntur, vt Ambroſius in Epiſtolam S. Pauli ad Romanos capite octauo: Quomodo, inquit, impletur in nobis iuſtificatio, niſi cùm datur remiſsio omnium peccatorum, vt ſublatis peccatis iuſtificatus appareat, mente ſeruiens legi Dei. Item Hilarius in Matthæum, cap. 9. Mouet, inquit, Scribas ab homine remiſſum peccatum: hominem enim in Chriſto Ieſu contuebantur, & remiſſum ab eo, quod Lex laxare non poterat. Fides enim ſola iuſtificat. Et Auguſtinus libro 2. contra Iulian. Iuſtificatio porrò, inquit, in hac vita nobis ſecundum tria iſta confertur. Priùs Lauacro regenerationis, quo remittuntur cuncta peccata. Deinde congreſsione cum vitijs, à quorum reatu abſoluti ſumus. Tertiò, dum noſtra exauditur oratio, qua dicimus: Dimitte nobis debita noſtra. Hîc vides Auguſtino primam & tertiam iuſtificationis ſpeciem

nihil

nihil esse, q̃ remissionem peccatorum. Secundam ponit in studio innouationis nostræ, de qua & illud Apocalypseos est: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Augustinus de Trinitate libri 13. cap. 16. Iustificati, inquit, in sanguine ipsius. Iustificati planè in eo, ꝙ à peccatis omnibus liberati. Liberati aũt à peccatis omnibus, quia pro nobis est Dei filius, qui nullum habebat peccatum, occisus. Quid dici potuit planius. Nam ꝙ isti Monhemiũ sanctificationem à iustificatione excludere dicunt, mera calumnia est. Tantũ principem iustificationis spetiem, gratuita Dei acceptione cõtineri docet, vt pauidæ cõscientiæ firmam, cui innitantur, consolationem habere possint. Atque hæc doctrina, non ex Grammatica aut Aristotele Patriarcha vestro, neque ex eius interpretibus, siue Arabes illi, siue Græci, siue Latini sint: sed ex scriptis Propheticis & Apostolicis, & horum interprete Spiritu haurienda est.

Citant Augustinum de Fide & Symbolo capite nono, quasi is doceat, Charitate nos reconciliari Deo: Cùm Augustinus eo loco aliorum opinionem referat, qui sentiebant Spiritum Sanctũ esse Patris & Filij ad seinuicem charitatem, quod multis testimonijs probare nitebantur, & vel eo ipso, quòd per Spiritum Sanctum reconciliamur Deo, &c.

O mi-

O miſeros Theologaſtros, qui talia ſuffragia quærunt. Cur non audiunt Auguſtinum, planè & diſertè, quid ipſe de reconciliatione iuxta ſcripturas ſentiat pronunciantem. Chriſto Sacerdote ac ſacrificio fit remiſsio peccatorum, id eſt, per mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum, per quem facta peccatorum purgatione, reconciliamur Deo, quorum in hac vita non fit noſtra virtute, ſed diuina miſeratione purgatio, per indulgentiam illius, non per noſtram potentiam, quia ipſa quantulacunque virtus, quæ dicitur noſtra, illius eſt nobis bonitate conceſſa. Multum autem nobis in hac carne tribueremus, niſi vſque ad eius depoſitionem ſub venia viueremus. Hactenus ad primum articulum.

Lib. 01. de ciuit. Dei, capite 22.

Secundus articulus, quem ſibi impugnandum ſumunt, Ipſi hunc ponunt: Veram iuſtitiam in pijs nullam ineſſe, ſed tantùm imputatione iuſtos eſſe, externa ſcilicet Chriſti iuſtitia. Hic ignorant, num ſummam impietatem, aut inſcitiam Monhemij magis admirari debeant. Nos verò calumniamipſorum & impietatem minùs miramur, poſteaq; hactenus nihil aliud ſpirarunt, q̃ mendacia, virulentias, impietates. Magno, ſi Dijs placet, ſupercilio quærunt: Tantúmne Chriſtus potuit mortis acerbitate, vt iuſtitia

tia nos cumularet ac perfunderet, quam prçuaricatione Adamus omnibus abſtulit? Multa deinde inepta grunniunt, & inter cætera Verſificatorem, neſcio quem, profana Philoſophia nonnihil imbutum, tanq; impium canem contra iuſtitiam Chriſtifidelibus imputatam hinnientem, introducunt.

Monhemius, tametſi rectè iuxta Scripturas tradat, in remiſsione peccatorum præcipuè ſitam eſſe peccatoris iuſtificationem, tamen nequaquam negat, imò multis verbis aſtruit, præter condonationem peccatorum Spiritus Sancti beneficio ſuccedere totam hominis iuſtificationem. Folij quadrageſimi noni facie ſecunda: Qui hanc fidem conſequuntur, inquit, renaſcuntur quoq;, vt bene operentur, vt legem faciant, & quæ ſequuntur præclara. Calumnioſa eſt igitur Matæologorum de iuſtitia inhærente, contentio.

Cùm tam multis ſcripturæ teſtimonijs ſententiam ſuam confirmet Monhemius, Matæologi iu tam prolixo de iuſtitia inhærente grunnitu, ne vnum quidem locum proferunt, qui inchoatam nouitatem pro iuſtitia apud Deum probari teſtetur, vel in totum, vel ex parte. Porrò oſtendimus in defenſione tertij Dialogi multis teſtimonijs, Renatos nequaq; propter inhærentem vitioſi-

tatem legi Dei satisfacere, & idcirco iustitiam iuhęrentem, sine delictorum venia in iudicio Dei neutiquam consistere posse. Quod in Dauidis exemplo luce clarius est. Is enim, tametsi iam renatus esset, & iustitia inhęrente per Dei Spiritum ornatus, tamen graui morbo pressus, cùm inhærentem sibi vitiositatem attentiùs consyderaret, postq̃ multa & varia animo voluisset, tandem in hanc vocem erupit: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: Beatus vir, cui Deus non imputat peccatum. Quibus verbis significat, conscientiam hominis afflicti & sensuræ Dei pressi, acquiescere non posse, nisi in illa principe iustificationis specie, quæ est in remissione peccatorum.

De Ciuitate Dei, lib. 19. capite 27.

Præclarè igitur Diuus Augustinus: Ipsa quoq; nostra iustitia, quamuis vera sit, propter veri boni finem, ad quem refertur, tamen tanta est in hac vita, vt potiùs peccatorum remissione constet, quàm perfectione virtutum. Testis est Oratio totius Ciuitatis Dei, quæ peregrinatur in terris. Per omnia quippe membra sua clamat ad Deum: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vides candide Lector manifestè huius sanctissimi viri testimonio, iustitiam Sanctorum Dei remissione

missione potissimùm peccatorum nostrorum consistere.

Pulcherrimè hos inflatos & superbos Hypocritas confutat idem Augustinus, in Psalmum centesimum vigesimumnonum: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine, inquit, quis sustinebit? Ecce apparuit, de quo profundo clamaret. Clamat enim sub molibus & fluctibus iniquitatum suarum. Circumspexit se: circumspexit vitam suam: vidit illam vndiq; flagitiis & facinoribus coopertam. Quacunque respexit, nihil in se bonum inuenit, nihil illi iustitiæ serenum potuit occurrere. Et cùm tanta & tam multa peccata vndique, & cateruas scelerum suorum videret, tanquam expauescens exclamauit: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Non dixit, Ego non sustinebo, sed, Quis sustinebit? Vidit enim propè totam vitam humanam circumlatrari peccatis suis, accusari omnes conscientias cogitationibus suis, non inueniri cor castum præsumens de sua iustitia. Si ergo cor castum non potest inueniri, quod præsumat de sua iustitia, præsumat omnium cor de misericordia Domini Dei sui, & dicat Deo: Si iniquitates obseruaueris Dñe, Dñe quis sustinebit? Quæ aũt spes est? Quoniam apud te propitiatio est. Et quę est ista propi-

tiatio, niſi ſacrificium? Et quod eſt ſacrificium, niſi quod pro nobis oblatum eſt? Sanguis innocens fuſus deleuit omnia peccata nocentium. Pretium tantum datum redemit omnes captiuos, de manu captiuantis inimici. Ergo eſt apud te propitiatio. Nam ſi non eſſet apud te propitiatio, ſi iudex ſolùm eſſe velles, & miſericors eſſe nolles, obſeruares omnes iniquitates noſtras, & quæreres eas, quis ſuſtineret? quis ante te ſtaret, & diceret, Innocens ſum? quis ſtaret in iudicio tuo? Spes ergo vana eſt, quoniam apud te propitiatio.

Dulciſsima eſt hæc Auguſtini concio, & plena Euangelicæ conſolationis, quæ Monhemij ſententiam egregiè aſtruit, & Matæologos planè ac diſertè refutat. Etenim haud obſcurum eſt, quid de hæreſi Theologaſtrorum ſentiat, qui vitam humanam circumlatrari peccatis ſuis, acculari conſcientias omnes cogitationibus ſuis, non inueniri cor caſtum, quod ſumens de ſua iuſtitia pronunciat, & quidem veriſsimè.

Auguſtinus verò, dum de impuritate & imperfectione partialis huius iuſtitiæ diſputat, verſari videtur in ſuis caſtris, vt in illo venari huius controuerſiæ teſtimonia, ſit in mari (quod dici ſolet) aquam quærere. Error hic Matæologicus ex eo naſcitur,

quòd

quòd renatos legi Dei ſatisfacere ſomniant. Quem errorem abundè confutauimus in Defenſione tertij Dialogi, ideò nunc non congeram multa teſtimonia.

Facere non poſſum, quin vnum atq; alterum teſtimonium adducam ex Gregorio Primo, qui, quòd Patriarcha Romanus fuit, magnæ apud Cenſores noſtros auctoritatis eſſe debet, ſuper illud Iobi: Si habuero quippiam iuſtum, non reſpondebo, ſed iudicem meum deprecabor: Omnis humana iuſtitia, inquit, vt ſæpe diximus, iniuſtitia eſſe conuincitur, ſi diſtrictè iudicetur. Item: Notandum verò, quòd vir ſanctus non ait, Fulſerunt mundiſsimæ manus meæ, ſed, velut mundiſsimæ manus meæ. Quia quouſq; corporea corruptione cõſtringimur, quamlibet rectis operibus veram munditiem nequaquam apprehendimus, ſed initiamur. Idem in Moralibus: Væ laudabili vitæ hominum, ſi remota pietate iudicetur. Quia diſtrictè diſcuſſa ante oculos iudicis, vnde ſe placere ſuſpicatur, corruit. Si à doctrina Apoſtolica non diſceſſerunt Epiſcopi, vt volunt ipſi, cur nõ accedunt ſententia Gregorij, nemini eorum, ſiue eruditionem ſpectes, ſiue eloquentiam, ſiue vitæ ſanctimoniam, ſecundi? Cui de inhærente iuſtitia, tanquam plena & abſoluta cõtendunt, quam

Gregorius initialem duntaxat esse pronuntiat? Non negat Monhemius iustificatis fide aliquam inesse iustitiam, sed eam pro iustitia reputari docet, merito iustitiæ Christi nobis donatæ, & fide acceptæ, cui soli fiducia nostra tutò innititur.

Euicta, conuulsa, conscissa, protrita Mateologorum de iustitia inhærente hæresi, Concilij Tridentini fulmen nequaq; extimescimus, sed intrepidè progredimur.

Tertio itaq; loco causarum partitionem arrodunt, q; fidem dixit iustificationis esse formam: materiam Christi obedientiam & meritum: finem verò iustitiæ Dei demonstrationem. Maluissent friuolam & nugatoriam causarũ partitionem, quam Papę mancipia Concilio Tridentino statuunt, scholæ proponi. Tolerabilis est Monhemij partitio. Quæ si cui minùs placet, hanc habeat: Sit efficiens, sola Dei gratia, misericordia, fauor: Sit formalis, redemptio & satisfactio Christi Iesu: materialis, homines cuiusuis generis peccatis obnoxij, & destituti gratia Dei: instrumentalis duplex est: Quoad Deum, est Christus, quo vsa est Diuina bonitas pro victima: quoad nos, est fides, qua Dei misericordiam & promissiones percipimus. Finalis est iustitiæ Dei demõnstratio.

Quid

Quid verò Monhemiomastyges? Iustificatio, quia est imitatio quædam (inquiunt) ex nulla materia propriè constat. Atqui hæc, de qua loquuntur, imitatio, in secundo ordine iustificationis locatur, non in primo, de quo loquitur Monhemius.

Nec vident liberide cæciores, nos gratuita potissimùm acceptione iustos esse, eaque iustitia, quæ non in qualitate seu habitu, sed in prædicamento relationis sita est. Ineſt quidem iustificatis etiam iustitia qualitatiua, sed in ea iustitia non potest esse iustificatio, quòd ea nostro vitio imperfecta sit, neque possimus cum ea ad tribunal Christi consistere, sicut tam multis testimonijs ostensum est. Præclarè Diuus Augustinus: Lætamini in Domino, & exultate iusti. O qui lætamini in vobis, ô impij, ô superbi, qui lætamini in vobis, iam credentes in eum, quj iustificat impium, deputatur fides vestra ad justitiam. Lętamini in Domino, & exultate iusti. Exultate, subaudis in Domino. Quare? Quia iam iusti. Vnde iusti? Non meritis vestris, sed gratia illius. Vnde iusti? Quia iustificati.

Quarto loco reprehendunt Aduersarij, quòd dixit Monhemius, fidei effectum esse iustificationem. Atq; hîc rursus istis testijs & stupidi sumus, & sensu communi destitu-

ti, atque omnem exuimus pudorem, vtpote qui hæc tam ridicula & falsa, repugnante conscientia, tanquam vera & sacra oracula, aliis credenda proponamus.

At si nos hæc conuitia totidem verbis in ipsos regeramus, & iustè id fecerimus, & rem ita se habere, innumeris tam Scripturarum quàm sanctissimorum Patrum testimoniis docere poterimus. Fidem enim viam tantùm & præparationem ad iustificationem esse volunt, & ideo Petrum dixisse: Fide purificans corda ipsorum. Item & Paulum: Arbitramur hominem iustificari per fidem, absque operibus legis. Sed, quia ea, quæ dicunt, cum vniuersa scriptura, & tot Patrum sententiis, præsertim cùm egregia illa Apostoli Pauli de iustificatione disputatione pugnant, liberè pronuncio:

Sunt apinç tritęqȝ, & si quid vilius istis,

Diximus suprà, formale iustificationis esse redemptionem & satisfactionem Christi, fidem causam instrumentalem. Est enim fides velut animæ manus, qua beneficium Christi Iesu filij Dei recepit, quod charitati & aliis Theologicis virtutibus minimè conuenit. Et tamen Theologastrorum cæcitas vim iustificandi fidei cum charitate, eleemosyna, & aliis virtutibus ac bonis operibus com-

communem facit, & contendit, non minus rectè dici posse, causam iustificationis esse pœnitentiam, quam fidem.

Quis non miretur horum hominum stupidam vecordiam? Siccine charitatem, timorem Dei, inuocationem, pœnitentiam præstabit homo extra Christum, alienus à Deo, necdum iustificatus? Nonne sacræ literæ docent hominem, priusquam iustificetur, versari in operibus malis, & in odio dei? Sed quid sacras literas istis obijcio, quibus ea sunt nasus cæreus, & qui perpetuò dictitant sensum earum in patribus rimandũ? Audiant ergo Patres. Augustinus de fide & operibus, Cap. 14. testatur opera non præcedere iustificationem. Sequuntur, inquit, iustificatum, non præcedunt iustificandum. Iam quęro quomodo vel charitas, vel reliquę virtutes possunt esse vllo modo causæ iustificationis, cùm eam sequantur, si non tempore, certè ordine? Col. 1. Fph. 2

Rursus Augustinus in præfationem Psalmi 31. Credenti, inquit, in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam. Si iustificatur impius, ex impio fit iustus, si ex impio iustus fit, quæ sunt opera impiorum? Iactet iam impius opera sua & dicat: Do pauperibus, nihil alicui aufero, non vxorem alienam cupisco, non quenquam

occido, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste, repræsento. Hæc omnia dicat. Quæro vtrum pius sit, an impius? Et quomodo sum impius, inquit, ista faciens? Quomodo illi de quibus dictum est: Et seruierunt creaturæ potius, quam creatori, qui est benedictus in secula. Quomodo non es impius? Nihil aptius dici potest contra errorem Theologastrorum.

Sed audiamus, quibus argumentis errorem suum confirmare nitantur. Citant Ezechielem cap. 18. Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit præcepta mea, vita viuet, & non morietur, omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor in iustitia sua quam operatus est. viuet. Item Ioelem capite 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, &c. Item Esaiam cap. 1. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur. Ex his locis Matæologi pœnitentiam esse causam iustificationis falsò colligunt: Nam cum offendere neminem possint, qui talem, qualem Prophtæ requirunt pœnitentiam, nondũ iustificatus præstiterit, inane vimirum & futile est eorum argumentum.

Adducunt & Christi testimonium: Beati misericordes, quia misericordiam consequentur

quentur. Tribuitur sanè beatitudo virtutibus iustificatorum, sed illa pendet à Principe illa specie beatitudinis, quæ constat reconciliatione cum Deo, & remissione peccatorum, sicut patet exemplo Dauidis. Is enim cum diceret. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum, tametsi charitate - timore Domini, studio legis, & alijs huiusmodi virtutibus insigniter ornatus erat, tamen cum grauiter affligeretur, & in agone mentis suæ, videret vitam suam peccatis suis circumlatrari, seque à cogitationibus suis grauiter accusari sentiret, nequaquam in virtutibus suis acquieſcit, sed ad illam speciem beatitudinis, quæ est in remissione peccatorum, tanquam ad sacram anchoram confugit. Et cum hæ virtutes effectus sunt iustificationis, quis est iste fiupor Theologastrorum, vt causam esse dicant. An nondum in illa rixandi officina didicerunt, effectus subordinari suæ causæ?

Adferunt & sentiam Salomonis Proverbio.15. Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Quero cum Augustiuo, qui facit misericordiam, vtrum pius sit, an impius? Si pius, vtique iustificatus est. Sin impius, quæ sunt opera impiorũ? Omnem quippe sanctitatem & iustitiam (vt Origenes in Iiob. lib. 1, inquit) quam facit aliquis extra

fidem,

fidem, eam gratis, & in perditionem suam facit.

Iaculantur & dictum Christi, Luc. 11. Date eleemosynam, & omnia mūda sunt vobis, Anceps est huius loci interprætatio. Si oratio illa Christi ironica est, vt quidam exponunt, nihil pro Matæologis facit. Is tunc enim hic erit sensus: Cum vos Pharisæi, pleni sitis rapina & malitia, tamen tam vecordes estis, vt propter qualescunque eleemosynas vestras, putetis omnia munda esse vobis. Si ironica non est, restringenda erit ad munditiem ciborum, de qua loquebatur Christus. Alioquin ex hoc loco confirmabitur absurdissimus error, homines quantumuis conscelcratos, si largè præstent eleemosynas, puros esse, quem multis alicubi confutat Augustinus. Vide, si placet, Augustiuum de verbis Domini in Euangelio secundum Lucam, Sermone trigesimo. 30.

Citant & loca Daniel. 4. Peccata tua Eleemosynis redime. Item Iob. 12. Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata. Sed nos iam ostendimus ex Augustino, opera non præcedere iustificationem, sed sequi. Quapropter effectus sunt, nō causæ Salomen, Daniel, Tobias, de ærumnis loquuntur, quas propter peccata Deus hominibus immittit. Sanè Deus operibus, quæ

profi-

proficiſcuntur ex fide, multa tribuere ſolet, præſertim quo ad flagella, & pœnas leniendas.

Quod verò ad locum Eſaiæ cap. 58. attinet, Frange eſurienti panem tuum &c. concedimus ſanè iuſtificatis inesse iuſtitiam inhærentem, quæ eſt ex ſanctificatione, quam in ſecundo ordine iuſtificationis ſuprà collocauimus. At hæc veræ illius & Principis iuſtificationis cauſa non eſt, vt diximus, ſed tantum accidens inſeparabile.

Vt probent charitatem æquè ac fidem iuſtificare, adferunt locum Petri, principis ſcilicet Apoſtolorum. Charitas operit multitudinem peccatorum. 1.Pet.4. Citant & Iacobum in eandem ſententiam. Atque hic pluſquàm aſininam produnt inſcitiam. Apoſtoli enim ſeutentiam ſuam è Salomone mutuati ſunt, Prouerb. 10. qui ſic habet: Odium excitat conuitia. Quem enim quis odit, eius crimina, quantum maximè poteſt, detegit, prædicat, exaggerat. Subijcit è contrario Salomon. Charitas operit multitudinem peccatorum. Nam qui ſe mutuo diligunt, ſolent ſeſe mutuò defendere, & alter alterius vitia tegere, quantum per conſcientiam fieri poteſt. Nihil itaque hic loquitur de remiſſione peccatorum coram Deo.

Proferunt & dictum Chriſti Luc. 7. Dimiſſam

missa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Sed quæ sit horum verborum sententia, ex præmissis liquet. Fastidiebat superbus & arrogans Pharisæus peccatricis præsentiam. Cogitabat apud animum suum, Si Propheta esset hic, sciret vtique, quæ & qualis esset ea mulier, quę tangit eum, quoniam peccatrix est. Christus ergo ab effectu iustificationis, ostendit eam à peccatis suis absolutam esse. Recenset Pharisæo parabolam de Fœneratore quopiam, cui duo debitores fuerant, quorum vnus quinquaginta denarios debebat, alter quingentos, sed cùm non essent soluendo, donauit vtrisque. Rogat, vter horum tam liberalem creditorem magis diligat, respondet Pharisæus, eú magis diligere, cui ingens illud debitúm remissum sit. Conuersus ergo ad Mulierem Dominus, Pharisæo luculenta illa signa dilectionis ostendit, quibus mulier ipsum anteibat, vnde agnoscere debebat, illam iustificatam esse, & ideo minimè fastidiendam. De causis iustificationis, optime Lector, cum Theologastris disceptatio est, eæ ex verbis Christi manifestæ sunt. Efficiens est, Liberalitas creditoris. Formalis, nominum inductio est, Materialis, Debitricis, quæ soluendo non erat, penuria, Instrumentalis, fides recipiens beneficiũ condonati debiti. cuius

effectus

effectus est dilectio erga tam liberalem creditorem, eius dilectionis signa, quod in oculos incurrebant, Christus monstrabat Pharisæo. Finis fuit gloria gratiæ Christi, & miserè mulieris salus. Itaque Christus vocem suam ad mulierem ipsam dirigens, Fides tua inquit, te saluam fecit, vade in pace, Eccles. 1.

Expellit sanè timor Domini peccatum, vt habet Ecclesiasticus, ab aduersarijs citatus, sed ne admittatur, non autem vt aboleatur commissum. Scripsit etiam ex Ioële Apostolus, Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Sed cur scelerate recitent quod subsequitur: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Est itaque inuocatio effectus iustificationis, non causa, eamq; non præcedit sed sequitur. Rom. 10.

Postquam fustra scripturæ testimonia iaculando se fatigarunt Matæologi, suo more ad calumniam se conuertunt, & Monhemium charitatem & reliquas virtutes à iustificatione excludere crocitant, cum id ne per somnium quidem integerrimo viro in mentem venerit. Nec de hac quæstione controuertitur: Sintne in iustificatis charitas & bona opera? Sed de causis iustificationis, disceptatur. Nos cum Augustino dicimus, bona opera sequi iustificatos, non præcedere iustificandos. Virtutes iustificatorum

effectus

effectus esse iustificationis, non causas. Matæologi è diuerso contra innumera scripturarum, & Patrum testimonia, causas esse & præparationes contenduut, quod tam est falsum, quàm id quod falsissimum. Cumque & gloriam Christi offucijs suis obscurent, & firmam conscientiarum consolationem obliterent, nos eis necessario restitimus, & iacula eorum fortiter repellimus.

Quia tamen Apostoli auctoritate prœmisse sentit Censorium acumem, vt se expediant, iubent aduertere Monhemium, quàm solidam causam Catholici adferant, cur tam sedulus ac multus fuerit Apostolus in fidei commendatione.

Quid dignũ tanto feret hic promissor hiatu
Parturient montes nascetur ridiculus mus.

Quia Iudæi multum operibus tribuentes, (Romanos Iudæis commiscent) fidem vt aduentitium quiddam & extraneum, non magnifaciebant, ideo tam multis contendit Apostolus, vt fides pro dignitate sua estimetur, nihil interim eorum, quæ & ipsa ad iustificationem requiruntur, excludens. Scilicet id laborat, iuxta horum sententiam, Paulus, vt fides in earum, quæ ad iustificationem præparant, virtutum catalogum, recipiatur. O friuolum prorsus, inane & ridicu-

diculum commentum, quod sub titulo Catholici sensus, Matæologica obtrudit improbitas. Atque Apostolus non tantum disputat nos iustificari fide, sed addit, gratis & absque operibus. Quibus verbis istorum commentum euertitur. Denique tota illa Pauli disputatio, est istius commenti confutatio.

Deinde addunt fidem peculiariter quippiam habere, quod in alijs virtutibus non ita commodè inuenitur, esse nempè omniũ fundamentum & basim, efficere vt actiones omnes à fine vero non deuient, sed dum in eum destinantur, ab eo rectitudinem sortiuntur & bonitatem. Atq; hactenus quidem non malè, & ab ijs quæ suprà de operibus non renatorum dixere, dissentaneè. Sed addendum erat fidem formare & perficere bona opera, alioqui mortua & inutilia, & idcirco non bona. Sicut Origenes, aut quisquis est ille scriptor, in Iobum, lib. 1. docet. Omnia quæ faciunt homines, inquit, siue in virginitate, siue in abstinentia, siue in corporis castitate, siue in carnis suæ combustione, siue in distributione bonorum suorum, ea inquam, omnia gratis faciunt, si non ex fide ea faciant. Ad Timo. 1. cap. 1 homil. 5.

Chrysostomus etiam exponens ea verba Pauli ad Timoth. Ex quibus est Hymenæ-

us & Alexander qui naufragium fecerunt à fide. Nam si fides absque operibus mortua est, inquit, multò magis opera sunt mortua absque fide. Considera lector argumentum à minori. Ait enim, opera magis esse mortua sine fide, quàm est fides sine operibus.

Obtinuimus hactenus testimonijs Scripturæ & Patrum, opera neque præparationes esse, neque causas iustificationis, sed effecta. Theologastri autem fallere conantur Sophismate admodum ipsis familiari, quod Dialectici appellant à non causa, vt causa. Nunc testimonia aliquot Patrum recitabo, quibus probatur fidem solam absq; operum adminiculo iustificare.

Origines in Rom. in hæc verba. Exclusa est gloriatio tua. Per quam legem? Factorum? Non: Sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem absque operibus legis. Sufficit, inquit, solius fidei iustificatio, vt aliquis tantùmodo credens iustificetur, etiamsi nihil ab eo boni operis factum sit, & exempli causa proponit latronem illum, vna cum Christo crucifixum & mulierem illam, cui Christus respondit: Fides tua te saluam fecit. Postea objicit sibi aliquem ista audientem reddi posse securum, & contemnere bona opera. Sed respondet eum, qui post iustificationem non rectè

vixe-

vixerit, abijcere gratiam iustificationis. Nemo autem, inquit, accepit veniam peccatorũ ad licentiam peccandi. Indulgentia enim datur non futurorum criminũ, sed præteritorũ. Cyprianus ad Quirinum cap. 42. Fides, inquit, tantum prodest, & quantum credimus, tantum possumus. Hilarius etiam in Matthæum: Fides, inquit, sola iustificat. Item Ambrosius vt in Rom: sępe, ita ad 2. Corinth. 4. Constitutum inquit, est à Deo, vt qui credit in Christum, saluus sit sine opere, sola fide.

Chrysostomus in hac re mirus est in cap. 3. ad Rom. in hæc verba, Exclusa est gloriatio. In hoc, inquit, demonstratur virtus & potentia Dei, quod seruauerit, iustificauerit, & glorificationem induxerit sola fide absq; operibus.

Item in principio 4. cap. Fide inquit, saluari eũ qui opera non habeat, nihil fortasse fuerit insolentię. Eum verò qui rectè factis cõspicuum se fecerit, no ex ipsis, sed ex fide iustũ fieri, hoc scilicet admirabile est, & quod maximè fidei potentiam manifestat. Hinc intelligere possunt Censores nostri, licet fides habeat comites spem & charitatem, & alia bona opera, quod manifestũ est in Abrahamo & Dauide, tamen illa non facere ad apprehendendam iustificationem.

n Hymo contra nfideles.

Possem hîc multa congerere Patrum testimonia, quibus cum lapidetur Matæologorum sententia, non possum non exclamare cum Prudentio:

Væ captiosis Sycophantarum strophis,
Væ versipelli astutiæ.

Nam quod isti dictitant, fidem basim duntaxat esse, & fundamentum, pugnat cum eo quod legimus sapientiæ 15. Nosse Deum est consummata iustitia. Quid ad hanc sententiam dicent Matæologi? Nam libri fidem eleuare non poterunt, cum ipsi eum pro canonico habeant, & si eleuare volent, Christus idem apertissimè testatus est in Euangelio: Hæc est, inquit, vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Nec quod garriunt, vllis scripturarum testimoniis probare possunt.

Quintus articulus quem sibi conuellendũ sumunt, est hic: Nullam planè iustificationem nos operibus pijs promereri. Cui & sextum adiungunt. Non deberi operibus bonis vitam æternam, tanquam debitam eorũ mercedem. De his articulis disputaturi, suo more rem à rabiosa calumnia auspicantur. Atq; hic istis Diabolis ab omni pietate alieniſsimi sumus, & ad omnem impietatem frena laxari volumus, & quo plures in nostram sententiam trahamus, facultatem flagitiosis hominibus

nibus facimus, quæuis etiam scelera committendi. Nos verò si istos porcos de bonis operibus grunnire malle, diceremus, quàm in ijs se exercere: id quod res est diceremus quidem, sed malumus hanc ἀντικατηγορίαν omittere, & Cathechismi defensionem persequi.

Quæ contra quintum articulum ganniũt, suprà abundè confutauimus, vt nunc operosam refutationem instituere nihil necesse sit. Qui pœnitentiam ad Baptismum adfert, non enumerationem meritorum adfert, sed confessionem peccatorum. Toties diximus nos iustitiam inhærentem in secundo iustificationis ordine collocare, eamq; in iustificatis augeri posse, minimè inficias imus. Non est igitur quod tanto supercilio nobis obijciant locum Iacobi 2. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & nõ per fidem tantum. Obscura loca in Epistolis Paulinis nulla criminamur, vestras præstigias, vestras strophologias criminamur, & inania sophismata conspicimus atque exibilamus.

Sed accedamus ad sextũ articulum, qui est de remuneratione operum, quam in tertio iustificationis ordine reposuimus. Atq; hic operæpretium est considerare, quod in defensione quarti articuli diximus, fidem formare atq; perficere opera, sine qua planè mortua sunt, vt ex Chrysostomo docuimus, nec vllam vim seruandi obtinent. Qua-

Quapropter idem Chryſoſtomus in Sermone quem inſcripſit de fide, Lege naturæ & Spiritu, ait, fidem ipſam per ſe poſſe hominem ſeruare, & pro exemplo proponit Latronem, quem ait tantùm confeſſum eſſe & credidiſſe, operà verò, inquit, ſola operarios ſine fide ſeruare non poſſunt. Deinde confert opera ſine fide facta cum reliquijs mortuorũ. Cadauera enim inquit, etſi pretioſis & inſignibus pannis veſtiantur, nihil tamen caloris ex illis contrahunt. Ita, inquit, qui fide carent, etſi niteant ſplendidis operibus, tamen illis nihil iuuantur. Ex præmiſsis patet, eatenus operibus tam amplas promiſsiones eſſe factas, quatenus ſunt fructus fidei. Idcirco quod operibus promitti videtur, id reuera per fidem conſequimur, quæ illis operibus circũueſtitur. Proinde Auguſt: Quantælibet, inquit, iuſtitiæ ſancti prædicentur, vel noui vel veteris teſtamenti, tamen non eos ſaluos fecit, niſi fides Mediatoris, cui in remiſsionem peccatorum ſanguinem ſuum fudit. Eius itaq; ſanguine, niſi reſperſa ſunt opera, nequiequam ſe fatigabunt operarij.

Lib. 1. contra Epiſt. Pelag. cap. 12.

Idem Auguſtinus in Pſal. 31. Abraham filium ſuum, inquit, immolandum Deo obtulit. Magnum opus, ſed ex fide. Laudo ſuperædificationem operis, ſed video fidei fundamentum, Laudo fructum boni operis, ſed

in

in fide nosco radicem. Si enim præter fidem rectam hoc faceret Abraham, nihil illi prodesset, qualecunq; opus esset. Ibidem. Sed crede in eum qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua, esse opera bona, nam nec bona illa appellauerim, quamdiu non de radice bona procedunt.

Quoniam verò caput & radix bonorum operum fides apprehendit Dei misericordiam, & promissiones in Christo: Ideo per Dei misericordiam & Christum, quæ sunt obiecta fidei, fœlices erimus. Hæ sunt causæ veræ atq; potissimæ vitę æternæ, Clementia, inquam, Dei, electio, prædestinatio, & Christi merita, quibus interueniunt opera, tanquam inchoatio quædam fœlicitatis nostræ, quibus Deus amplissimam retributionem promittit, quo nos alioqui ignauos & pigros excitet ad rectè viuendum. Fallò autem miseri mercenarij isti æternam vitam operibus, tanquam iustam mercedem deberi putant, Christoq; & Apostolis ac Patribus magnam iniuriam, dum eos huius rei testes citant, faciunt. Dicit quidem Christus, patientiæ suorum copiosam mercedem esse repositam in cœlo, cœlum tamen ipsum nequaquam pro mercede facit. Sed age, opponamus Theologastris nostris rationes aliquot firmas, quæ eos vanitatis coarguant.

Primò. Vita æterna est hæreditas filiorum Dei, teste scriptura, ergo non alio quam gratuito adoptionis iure nobis obuenit.

Secundò. Non sunt paria quæ dantur, & quæ recipiuntur: Id autem ad iustam mercedis rationem exigitur.

Tertiò. Opera quæ offerimus nequaquam sunt nostra. Nam illa Deus nobis elargitur, & in nobis operatur & velle & perficere;, Quare si quid esset meriti, non esset tribuendum nobis, verùm Deo, vt auctori bonorum operum.

Quartò. Vt iusta sit merces, oportet, vt id quod à nobis datur, non sit obstrictum illi cui datur. At nos omnia nostra facere debemus ad gloriam Dei. Idcirco monebat Christus, Cùm feceritis hæc omnia, dicite, serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus, Videlicet nihil habemus in nobis, quò Deum nobis obligatum, & obstrictum reddere possimus. Nam quicquid agimus, id omne Deo debemus, & longè plura quam possimus præstare. Vnde quemadmodũ monet Christu Dñs seruo suo, cùm ille officiũ suum fecerit, nequaquam agit gratias. Quòd si seruus non potest Dominum suum obstringere benefaciendo, vt sibi gratias agat, quomodo eum obligabit ad magna præmia reddenda.

Quintò: Non ſatisfaciunt vndiquaq; legi Diuinæ opera bona. Cumq; propter imperfectionem ſuam & immunditiem deſit eis pars aliqua bonitatis & iuſtitiæ, nō poſſunt vitam æternam iuſtè mereri. Quanq; Deus illa pro ſua miſericordia, vt grata ſuſcipit. Quarè Gregorius ſcripſit: Omnis humana iuſtitia, iniuſtitia eſſe conuincitur, ſi diſtrictè iudicetur. Et rurſus: Quis inter illa remanet ſalutis locus? quando & mala noſtra, pura mala ſunt: & bona noſtra, quæ habere nos credimus, pura bona eſſe nequaquam poſſunt. In fine Moral.

Sextò: Deus vult nobis ereptam materiam gloriandi. Sed non excluderetur prorſus gloriatio, ſi noſtris operibus vitam æternam mereremur.

Septimò: Paulus Roman. 6. Stipendium peccati mors, donum verò Dei vita æterna per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum. Non eſt ergo meritum.

His omnibus conuincitur fœdus Theologaſtrorum error, & oſtenditur voculam mercedis impropriè vſurpari, & per ſimilitudinem quandam pro recompenſatione Et ſunt adeò firmæ rationes adductæ, vt à Mataeologis euerti non poſſint.

Corruit itaque præcipuum Theologaſtrorum Argumentum: Si merces, igitur

meritum præceſsiſſe eſt neceſſarium.

Nec eſt, quòd tanto ſpiritu locum Apoſtoli Pauli nobis obijciant 2. Timoth. 4. Repoſita eſt mihi iuſtitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Nam ſimulatque nos in gratiam recepit Deus, opera quoque noſtra grata habet, vt præmio quoque licet indebito dignetur. Neque meritum exprimit vox, Reddet, vt contendit Matæologica vanitas, ſed promiſsionem reſpicit. Vt nec quod ſequitur: Iuſtus iudex. Iuſtus enim eſt, etiam gratis benefaciendo.

Debet igitur ſuperbum illud Phariſaicum & Pelagianum vocabulum meriti, ab ore noſtro procul abeſſe, præſertim quum Scriptura id nuſquam vſurpet. Tametſi noſtri Thoelogaſtri locum Eccleſiaſt. 16. fruſtra citant. Græcus enim ſic habet: πάσην ἐλεημοσύνην ποιήσει τὸ πρόσωπον ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐνήσει. Quibus in verbis nulla fit mentio meriti.

Solent etiam obijcere ex Epiſtola ad Hebræos capite 13. Talibus hoſtijs promeretur Deus. Sed in Græco ſcribitur: εὐαρεστεῖται, hoc eſt, delectatur, aut gratas habet. Scio Patres interdum ea voce vti, non tamen propriè. Semper enim admonent vitam æter-

ternam gratis dari, & Sanctos misericordia & miseratione Dei coronari, & fidendum non esse meritis, quòd ea non possint consistere ad tribunal Dei, & alia huiusmodi.

Quanquam autem supra multa testimonia recitauerim, tamen aliquot insignia subijciam. Augustinus de Corrept. & Gratia, capite 13. Sanctus Dauid de Domino Deo suo dicit animæ suæ: Qui coronat te in miseratione & misericordia. Dicit etiam Iacobus Apostolus: Iudicium sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam. Vbi ostendit, etiam in illo iudicio, in quo iusti coronantur iniustiq́ue damnantur, alios cum misericordia, alios sine misericordia iudicandos. Propter quod etiam mater Machabęorum filio suo dicit: Vt in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. Cùm enim Rex iustus, sicut scriptum est, sederit in throno, non aduersabitur ante eum omne malum. Quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Ac per hoc etiam ibi Dei misericordia necessaria est, qua fiet beatus, cui non imputauit Dominus peccatum: sed tunc pro bonorum operum meritis, iusto iudicio etiam ipsa misericordia tribuetur.

Considerandа sunt hæc Augustini verba, Præsertim q̃ dicit, in extremo Dei iudicio

mise-

misericordiam nobis fore necessariam: non solùm quòd opera bona gratis ab eo concessa fuerint, sed etiam quòd, cùm sederit in throno suo iustus iudex, nemo gloriari poterit, se castum habere cor, aut se mundum esse à peccato. Itaque necesse esse, vt ei, cui ad felicitatem venturus sit, peccata (vt Dauid inquit) non imputentur.

Idem Augustinus in præfatione Psalm. 31. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si vis esse alienus à gratia, iacta merita tua. Ille autem videt, quid sit in te, & nouit, quid cui debeat. Item in Psalmum 142. Propter nomen tuum Domine, viuificabis me. In tua iustitia, non in mea. Non quia ego merui, sed quia tu misereris. Nam si meum ostenderem meritum, nihil abs te mererer, nisi supplicium.

Sed quia tam multa hactenus citauimus ex Augustino, quę Censorum Matęologiam euertunt, recitemus & aliquot aliorum Patrum testimonia. S. Hieronymus igitur in Esaiam, capite 46. Si nostra, inquit, merita consyderemus, desperandum est. Hilarius etiam scribit in Psalmum 50. Spes in misericordia Dei, in' seculum & in seculum seculi est. Non enim ipsa illa iustitiæ opera sufficiunt ad perfectæ beatitudinis meritũ,

nisi

nisi misericordia Dei in hac iustitiæ voluntate humanarum demutationum, & motuum non reputet vitia. Gregorius item super Iob. lib. 9. cap. 1. Non iustificatur homo compositus Deo, &c. Sanctus autem vir, inquit, quia omne meritum virtutis nostrę vitium esse conspicit, si ab interno arbitrio districtè iudicetur, ideò rectè subiungit: Si voluerit contendere cum eo, non poterit vnum respondere pro mille. Cui succinit & Bernardus in Cantica: Sufficit ad meritum, inquit, scire, quòd non sufficiant merita

Hæc, & multa alia, quæ recitare nunc omitto, sanctorum Patrum testimonia, conuincunt, Patres nequaquam constituere, iustam & propriam rationem meriti, tametsi frequenter ea voce vtantur. Qua vtinam parciùs vsi fuissent sanctissimi Patres: quam doquidam eius vocularum inconsideratior vsus, fœdissimos errores peperit.

Quanquam Theologastri citando Augustinum, sunt, vt est in prouerbio, ἄιξ δοῦδα τῶν μάχαιραν. Quod malum subinde incurrit Centoria perspicacia. Citant Epistolam 105. ad Sixtum Romanum Prosbyterum, in qua est hæc egregia & memorabilis exclamatio: O humana, non iustitia, sed nomine iustitiæ planè superbia, quid te disponis extollere, & cõtrariam morti vitam æternam

tanq̃

tanquam debitum ſtipendium flagitare? Cui debetur vita æterna, vera iuſtitia eſt, ex te non eſt, de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, &c.

Citant & Homiliam 2. de verbis Apoſtoli, in qua totus eſt noſter Auguſtinus. Denique poſt redemptionem, inquit, ab omni corruptione, quid reſtat, niſi corona iuſtitiæ? Ipſa certè reſtat, ſed etiam in ipſa, vel ſub ipſa non ſit caput turgidum, vt recipiat coronam. Audi, attende Pſalmum, quàm nolit coronam turgidum caput. Cùm dixiſſet, Qui redimet de corruptione vitam tuam: qui coronat te, inquit. Iam hîc dicturus eras: Coronat te: merita mea fatetur, virtus mea fecit hoc, debitum redditur, non donatur. Audi potiùs Pſalmum, nam & tu hoc dicis: Omnis homo mendax. Audi Deus quid dicat: Qui coronat te in miſeratione & miſericordia. De miſericordia te coronat: de miſeratione te coronat. Non enim dignus fuiſti, quem vocaret, & vocatum iuſtificaret, & iuſtificatum glorificaret. Hactenus Auguſt. Amabo, quid dici potuit aptiùs? Primò, dicit nos coronari in miſeratione & miſericordia: Deinde, turgidum caput nō recipere hanc coronam. Deniq; indignos nos fuiſſe, non ſolum qui vocati iuſtificaremur, ſed etiam qui iuſtificati glorificaremur,

Reci-

Recitant & ex Tractatu tertio in Euangelium Ioannis hæc Augustini verba: Audi Paulum iam flagitantem debitum, qui primò indebitam susceperat gratiam. Sed cur non attendunt ea, quæ præcedunt? Nam pro quo merito accipies, inquit, vitam ęternam? Pro gratia. Si enim fides gratia est, & vita æterna quasi merces est fidei, videtur quidem Deus vitam æternam tanq̃ debitam reddere. Cui debitam? Fideli. quia promeruit illam per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est, & vita æterna, gratia est pro gratia. Vides Lector hoc Augustini testimonio, fidem vitam æternam promereri, quæ formatac perficit bona opera, alioqui mortua & inutilia futura, vt suprà diximus.

Nec ignoramus operibus fide formatis copiosam in cœlis repositam esse mercedem, & fatemur cum Cypriano, Christianũ Deum computare debitorem, sed ex promissio magis, q̃ ex merito. Porrò si quando minus cautè loquuntur Patres, prouocamus à Patribus negligentiùs scribentibus, ad eosdem illos alibi sanius & orthodoxè sentientes, vt olim illa mulier, quæ à Philippo ebrio prouocauit ad eundem Philippum sobrium.

Vana verò & futilis est hoc loco Theologast: calumnia, quasi perficta fronte vniuersę Scripturę, totiq; Patrum cœtui nosmetipsos

pſos audeamus opponere. Etenim, neque Scripturæ neq; patribus nos opponimus, ſed Matæologiæ huic rixoſæ, vanæ, dubiæ, ſpinoſæ, &, vt eſt in prouerbio, Syrbenæ choro. Itaque verba Alexandri Epiſcopi in arrogantiam Arrianorum pronuntiata, quæ citant ex Nicephoro, in ipſos retorquemus Matæologiam profitentes, à doctrina Prophetica & Apoſtolica nec, non erudita vetuſtate multũ diſcrepantem, contra cuius placita, ſi quis vel mille Scripturæ & Patrũ teſtimonia dducet, contemnet ea ſupercilium Matæologicum, ac ne pili quidem æſtimabit. Tanta eſt falſæ perſuaſionis peruicacia.

Atque hîc quædam Monhemij verba ſibi exagitanda ſumunt, Videlicet hæc: Nam cùm Scriptura operibus mercedem tribuit, ex mero Dei beneplacitõ id facit. Deus enim non operum dignitate, ad reddendum ipſis prẽmium, ſed gratuita ſua indulgentia mouetur. Obſecro Lector, quid in iſtis verbis meretur reprehenſionem? Et tamen Cenſoribus deputatis, ſuo more inuoluit Monhemius, & cœlum terræ tectis quibuſdam euaſionibus miſcet. Citant vnum & alterum ſcripturæ locum: Reddet Deus vnicuique ſucundum opera ſua. Item 2. Corinth. 4. Id quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupra mo-

dum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Rogant, num verè an falsò loquatur Scriptura? Fatemur ſanè opera bona eſſe media, & quaſi gradus quoſdam, per quos Deus ſuos perducit ad vitam æternam. Theologaſtri verò, tametſi contendant opera noſtra cœleſtem vitam nobis promereri, tamen vi veritatis quaſi flumine abrepti, eò deferuntur, vt ſcribant: Fatentur omnes pij, Dei bonitate effectum eſſe, vt operationes illę momentaneę, leuesq; afflictiones immenſam glorię molem & copiam producant, cùm alioquin per ſe illæ condignæ non ſint ad futuram gloriam. Hęc illi. Quęſo, quid aliud docet Monhemius? niſi q̃ mauult ſimpliciter, planè & diſertè loqui, q̃ Matæologicè, hoc eſt, obſcurè, perplexè, ſophiſticè. Quapropter quod Monhemio obijciunt, ipſimet faciunt, res piè explicatas rurſus inuoluunt. Et, vt Sępię, vbi ſenſere ſe apprehendi, effuſo atramento, quod pro ſanguine his eſt, infuſcata aqua abſcondunt, ita Theologaſtri offuſis tenebris, effugia circúſpiciũt. Meriti rationem explicaturi Mercenarij, negant opera quicq̃ ex ſe & ſua natura mereri, ſed ex virtute paſsionis Chriſti, & Spiritu regenerationis merendi facultatem accipere. Reſpondeo, vitam æternam hæreditatem eſſe filiorum Dei, quæ non niſi

Plin. Nat. Hiſt. lib. 9 cap. 29.

gratuito adoptionis iure nobis obuenit, tametsi Deus in vita æterna remuneratur opera, vt suprà confessi sumus. Et q̃uis grata habet opera, quatenus ex spiritu adoptionis proficiscũtur, tamen quia Deus nobis vtitur ad agendũ, quoad hîc viuimus, non planè repurgatis, inde est q̃ opera nostra semper imperfecta sunt, & eatenus merendi facultate destituta. Quare Augustꝰ dixit, Sanctorum iustitiam in hac vita remissione peccatorum consistere magis, q̃ perfectione virtutum.

Atq; vt rursus Aristotelis discipulos agnoscas, Iustitiam diuidũt in cõmutatiuam & distributiuam: hanc in Deo locũ habere affirmant, illam non item, q̃ æquitatem exigat, hæc verò duntaxat proportionem in distributionibꝰ. At quę proportio esse potest inter opera nostra & ęternam felicitatem? sed disputatio Mercenariorũ eò tendit, vt discrimina & gradus pręmiorũ in cœlo statuant, quam rem, vt dubiam & obscuram, in medio relinquo. Etsi enim argumenta quę adferũt, nullo negotio refutare possim, tamen ꝓpter auctoritatem Patrũ, qui id discrimen ponũt, contentionem remitto. Quod ad iustitiam cõmutatiuam attinet, tametsi fatentur Mercenarij cõmutationem in Deo propriam nullam reperiri posse, tamen subijciũt eum inire voluisse rationem aliquam, vt quadam eti

am

am cõmutatione nobiſcũ ageret. Aiũt opera ex ſeſe & ſua dignitate, nequaq̃ mereri vitam, ſed ex acceptatione & inſtitutione Dei ac adminiculo gratiæ vim merendi habere. Pactũ ille nobiſcũ iniit, aiunt: Si vis ingredi ad vitam, ſerua mandata. Debitoremque ſe noſtrũ conſtituit, vt non poſsit citra iuſtitiæ iacturam, rectè viuenti, quod pollicitus eſt, recuſare. hæc illi. Sed væ miſeris Mercenariis atq; in omnes æternitates væ, ſi huic pacto ſtare cogentur. Quandoquidem Sanctorum nemo reperietur, qui iuxta hoc pactũ ſe iudicandum iuſto iudici ſiſtere audeat: Seruaui mandata, adiudica mihi vitam. Sed ad vnum omnes ſe reos eſſe fatentur, & iudiciũ dei humiliter deprecantur, vt ſupra copiosè declarauimus. Ariſtoteles diſputans de iuſtitia commutatiua, addit particulam παρὰ τὸ ἑκούσιον, qua excipit donationem, cũ quis volens multum de iure ſuo remittit. Et reuera donatio eſt bonorum operum remuneratio, cùm Deus vltronea bonitate, & ob meritũ Chriſti, plurimum de iure ſuo remittit, imperfectionem operum atque immunditiem condonat, nec, vt iuſto iure poterat, plenam obedientiam exigit. Quod & Sanctus Bernardus agnoſcit, quando inquit: Ipſe enim peccata condonat, ipſe donat merita, & præmia nihilominus redonat. Vnde fit, ſicut

Lib. 5. Ethic. cap.

In Serm de Annunciatione.

idem vir Dei ſcribit, vt homo magis propter merita, quæ omnia Dei dona ſunt, Deo debitor, quàm Deus hominum conſtituatur.

Entelli cœſtum ſe vibrare putant, cùm dicunt Chriſti merito bona piorum opera eſſe meritoria: prætereuntes quod in primis neceſſe erat, nullum eſſe opus, quod nō infectū ſit labe aliqua, niſi Chriſti ſanguine abluatur. Spetioſum quoq; eſt, quod obtendūt, opera ex Spiritu ſancto fluere, ideoq; vitam æternam promereri. Sed debebant Mercenarij obſeruare, quod diximus Spiritum nobis ad agendum vti nondum penitus repurgatis. Quapropter, etiamſi à Spiritu fluant opera, tamen ſemper aliquid noſtræ fecis admiſcetur, quod puritatem illam inficiat. Cū autem deformet coram Deo, quicquid à nobis operum prodit, quæ nobis inhæret corruptela, vnum ſupereſt, vt gratuita acceptione gratiam, quam non habent à ſeipſis, recuperent. Id fit, dum in æſtimationem non veniunt ipſa, ſed ſuum à Chriſto precium mutuantur, & quaſi emendicant. Quæ cùm ita ſint, Mercenarios iſtos, Grammaticum Mōhemiū inſectantes, ad Alexandrū Grammaticū ablegamus, vt à quo fortaſsis adoleſcentuli Grammaticam didicerūt, ab eodem Theologiam diſcant ſenes. ſic enim canit: In te Chriſte ſalus, in te ſunt præmia noſtra.

Quin

Quin & Fortunatus Episcopus in Hymno quodam de Natali Christi, appositissimè Christum vitæ præmium appellat.

Neq; verò naturæ nostræ restauratori iniuriam irrogamus, vt calumniantur Sycophantæ mercenarii, nec Christum opus suum imperfectum relinquere dicimus, tametsi in hac vita certo quodam consilio nō perficiat. Siquidem spe seruati sumus, & restitutionem integram adhuc expectamus. Et sanamur, vt Augustinus ait, à reatu statim, ab infirmitate paulatim. De qua re cùm supra satis dictum sit, verbum non amplius addam.

Argumentantur & à contrariis. Mala opera merentur æternas pœnas, ergo bona opera merentur æterna præmia. Respondeo magnam esse dissimilitudinem, quandoquidem mala impiorum opera purè mala sunt, rursus bona piorum opera propter inhærentem nobis vitiositatem, purè bona non sunt. Quis inter hæc, inquit Gregorius, remanet salutis locus? quando & mala nostra purè mala sunt, & bona nostra, quæ nos habere credimus, purè bona esse nequaquam possunt?

Instant, An ad interitū est proclivior natura, q̃ ad æternam salutem Christi gratia? Nequaquam, quando sanciatam restituit. An & Christus ad perdendum, q̃ ad saluandum est potentior? Ablat, quia & peccata nostra de-

let,& imperfectionem iustitiæ suæ plenisuf-
ficientia contegit. Atq; hîc malitiosè ci-
tant Monhemij verba : Quia quæcunq; o-
pera cogitat,meditatur, perficit homo, tam
procul absunt à iustitia coram Deo,vt pecca-
ta censeantur. Sed omittunt, quod vel maxi
mè additũ oportuit : Anteq̃ Deo per fidem
reconcilietur. Deinde subijciunt Esaiæ ver-
ba, quæ Monhemius non habet. En Lector
candorem Matæologicum. Vt eleuent in-
hærentem nobis vitiositatem,aiunt leuia il-
la peccata, in quę quotidie labimur, talia nõ
esse, quę nos planè sordidos, & Deo exosos
reddant. Est hoc ita quidem, non q̃ sua na-
tura non sint exitialia, quæ leuia ducit hypo
critica securitas, sed q̃ nulla est condemna-
tio his, qui sunt in Christo Iesu, q̃ non im-
pist. 20. putantur,q̃ venia delentur. Audiant Au-
d Hiero. gustinũ hæc leuia iusta statera æstimantem:
Virtus est charitas,inquit,qua id, quod dili-
gendum est,diligitur.Hæc in aliis maior,in
aliis minor,in aliis nulla est.Plenissima verò
quæ iam non possit augeri,quamdiu hîc ho-
mo viuit,est in nemine. Quamdiu autem au
geri potest, profectò illud, quod minus est q̃
debet, ex vitio est. Ex quo vitio non est iu-
stus in terra, qui faciat bonum & nõ peccet.
Ex quo vitio non iustificabitur in conspectu
Dei omnis viuens. Propter quod vitium, si

dixe-

dixerim⁹, quia peccatū nō habem⁹, noſmet-ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Propter quod, etiam quantumlibet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere: Dimitte nobis debita noſtra, cùm iam omnia in Baptiſmo dicta, facta, cogitata dimiſſa ſint. hæc Auguſtinus. Mercenarii verò, poſſq; tria de charitatis noſtræ imperfectione verba confeſsi ſunt, actutū deſultoria leuitate ad Philoſophos & operum perfectionem reuoluuntur. Ac hic peruersè citant Ioan. Qui ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt. Reſpondeo, quemq; piorū ꝓ gratiæ ſibi datæ menſura ad hanc perfectionem aſpirare. Væ aūt miſeris Mercenariis, qui nō intelligunt, eum, qui proximè ad perfectionem acceſsit, nondū ad dimidiū vſq; iter eſſe progreſſum. Quando hæc eſt hominib⁹ ſola perfectio (teſte Hiero:) ſi imperfectos ſe eſſe nouerint. Plura de hac re in Defenſione 3. Dialogi diximus. Quod locum Eſaiç attinet, cum vmbra ſua dimicant, non enim vtitur hoc loco Prophetiæ teſtimonio Monhemius. Locus etiam Pauli Rom. 6. quicquid ineptiant, planus eſt. Nam cùm ait: Donum aūt Dei vita æterna, Et addit: per Chriſtū Ieſum dominū noſtrū, Cauſam & auctorem vitæ & gratiæ prædicat, vt nimirum Deo ſua reddatur gloria, nobis verò, noſtriſue

Ad Cteſiphotem.

meritis nihil ſupra q̃ par eſt, tribuatur. Reſpõſuri ad ea teſtimonia Scripturæ & Patrũ, quib⁹ Monh: ſuam ſententiam de iuſtificatione cõfirmat, adeò frigide agũt, vt me ipſorũ pigeat. Dicunt his omnibus nõ id efficere Monhemiũ, quod conatur. Cur igitur ipſi ea nõ diluũt? Nam quam Monhemio obiiciũt, inſcitia ipſi tenacius inhæret, q̃ vlla iuſtitia. Toties iam dixim⁹, iuſtificationem præcipuè ſitam in remiſsione peccatorũ, ſicut Dauid expreſſe inquit: Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Beneficio quidem Spiritus ſancti fit, vt præter condonationem peccatorũ, ſuccedat totius hominis inſtauratio: ſed in priore capite ſita eſt ſumma iuſtificationis. Cuius rei ignorantia in hominibus ſacram Theologiam profeſsis, flagitioſa eſt. Porrò tametſi opera, Scripturæ & Patrũ auctoritatem ſequentes, à cauſa iuſtificationis remouemus, nõn tamen, vt ſupra quoq; dictũ eſt, excludimus ab effectu. Quapropter cũ Ioannes ait, Qui facit iuſtitiam iuſtus eſt, Opera iuſtificationis effectũ eſſe innuit, nõ cauſam. Quod Chriſtus vt demonſtraret, in Luca docebat: Cũ feceritis hæc omnia, dicite, Serui inutiles ſumus, quibus ne id quidem debeatur, vt gratiæ nobis agantur. At ſi ex operib⁹ iuſtificationem cõſequeremur, neq; inutiles eſſemus ad bene agendũ, & nobis longè mara deberentur, q̃ vt agerentur gratiæ,

Bernardi verba à Monhemio citata, ſententiam Mercenariorum de merito prorſus euertunt, quare effugium circumſpectant, ſed aqua, vt dicitur, illis hæret. Gratis datur vita æterna, inquiũt, quia gratiam nullus meretur, per quam tales ædimus actiones, quæ dignæ ſint vita æterna. Sic eludunt nexiloqui Sophiſtæ, (cent.

Ars quibus Archilochi, vulpis & acta plavt de ipſe canit Muſarum delitiæ Melanthon. Sed non admittunt hanc eluſionem ſanctiſsimi Patris verba, quæ ſic habent.

Neceſſe eſt primò credere, quòd remiſsionem peccatorum habere non poſſis, niſi per indulgentiam Dei. Deinde quòd nihil prorſus habere queas boni operis, niſi & dederit ipſe (en effugium Mercenariorum) Poſtremò, quòd æternam vitam nullis potes operibus promereri, niſi gratis detur & illa.

Habes in his Bernardi verbis tres, de quibus ſuprà diximus, iuſtificationis ordines: Condonationem peccatorum, primum. Iuſtitiæ inhærentis communicationem, ſecundum. Operum remunerationem, tertium, à quibus omnibus meritum remouet vir Dei, negatq; vi operis, quæ redduntur, deberi. Licet enim bona piorum opera à gratia proueniant, & ob id placeant Deo, velitq; opera illa remunerari: attamen ibi neq; debi-

meritis nihil ſupra q̃ par eſt, tribuatur. Reſpõſuri ad ea teſtimonia Scripturæ & Patrũ, quib⁹ Monh: ſuam ſententiam de iuſtificatione cõfirmat, adeò frigide agũt, vt me ipſorũ pigeat. Dicunt his omnibus nõ id efficere Monhemiũ, quod conatur. Cur igitur ipſi ea nõ diluũt? Nam quam Monhemio obiiciũt, inſcitia ipſi tenacius inhæret, q̃ vlla iuſtitia. Toties iam dixim⁹, iuſtificationem præcipuè ſitam in remiſsione peccatorũ, ſicut Dauid expreſſe inquit: Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Beneficio quidem Spiritus ſancti fit, vt præter condonationem peccatorũ, ſuccedat totius hominis inſtauratio: ſed in priore capite ſita eſt ſumma iuſtificationis. Cuius rei ignorantia in hominibus ſacram Theologiam profeſsis, flagitioſa eſt. Porrò tametſi opera, Scripturæ & Patrũ auctoritatem ſequentes, à cauſa iuſtificationis remouemus, nõn tamen, vt ſupra quoq; dictũ eſt, excludimus ab effectu. Quapropter cũ Ioannes ait, Qui facit iuſtitiam iuſtus eſt, Opera iuſtificationis effect⁹ eſſe innuit, nõ cauſam. Quod Chriſtus vt demonſtraret, in Luca docebat: Cũ feceritis hæc omnia, dicite, Serui inutiles ſumus, quibus ne id quidem debeatur, vt gratiæ nobis agantur. At ſi ex operib⁹ iuſtificationem cõſequeremur, neq; inutiles eſſemus ad bene agendũ, & nobis longè mara deberentur, q̃ vt agerentur gratiæ,

Bernardi verba à Monhemio citata, ſententiam Mercenariorum de merito prorſus euertunt, quare effugium circumſpectant, ſed aqua, vt dicitur, illis hæret. Gratis datur vita æterna, inquiũt, quia gratiam nullus meretur, per quam tales ædimus actiones, quæ dignæ ſint vita æterna. Sic eludunt nexiloqui Sophiſtæ, (cent.

Ars quibus Archilochi, vulpis & acta plavt de ipſe canit Muſarum delitiæ Melanthon. Sed non admittunt hanc eluſionem ſanctiſsimi Patris verba, quæ ſic habent.

Neceſſe eſt primò credere, quòd remiſsionem peccatorum habere non poſſis, niſi per indulgentiam Dei. Deinde quòd nihil prorſus habere queas boni operis, niſi & dederit ipſe (en effugium Mercenariorum) Poſtremò, quòd æternam vitam nullis poteſ operibus promereri, niſi gratis detur & illa.

Habes in his Bernardi verbis tres, de quibus ſuprà diximus, iuſtificationis ordines: Condonationem peccatorum, primum. Iuſtitiæ inhærentis communicationem, ſecundum. Operum remunerationem, tertium, à quibus omnibus meritum remouet vir Dei, negatq; vi operis, quæ redduntur, deberi. Licet enim bona piorum opera à gratia proueniant, & ob id placeant Deo, velitq; opera illa remunerari: attamen ibi neq; debi-

tum est, neque meritum, sed solum ordo & consequutio quædam, ex instituto & bonitate Dei. Alioqui opus non esset opus, si quòd redditur operibus, gratia diceretur dari, quoniam operis est consequi finem ex debito, non gratuito.

Cùm igitur Bernardi sententia impressi concidant Mercenarij, non est lector, quod Tridentini Concilij crepitus extimescas.

Postremò restat, vt videamus, quam forte Theologastri incommoda, quæ Monhemius eos incurrere dixit, qui operibus iustificationem attribuunt, in caput ipsius reijciant. Atque hic ne morem suum dedisca Diaboli, à calumnia exordiuntur. Summopere detestantur modestissimi homini Monhemij tum imprudentiam, tum non ferendam insaniam, quem tanta arrogantia Ecclesiam vniuersam, in Christum sponsum iniuriæ atque blasphemiæ damnare non pudet, scilicet dum horum vitilitigatorum Matæologiam carpit. Sed ad rem.

Primum incommodum est, detrahi Filio Dei honorem Mediatoris & saluatoris (sic enim habent Monhemij verba) Hic euasisse se putant, quando meritorum omnium fontem in Christi passionem referunt Sanè Deus opera Christi sui sanguine respersa remuneratur: at non, quod ex dignitate bo

te boni operis debeatur, quod redditur, ſicut modo diximus. Fixum ergo manet, tantundem honori mediatoris detrahi, quantum meritis operum largimur.

Secundum incommodum eſt, iræ Dei & peccati extenuatio. Tanta enim eſt peccati noxa, vt nullis humanis operibus expiari poſsit. Sed quæ hoc loco dicunt Theologaſtri, in defenſionem Dialogi decimi reijcimus. Nam quod nos in Baptiſmo pœnitentiam non requirere, & peccata ſola paſsionis Chriſti recordatione deleri, aſſerere ganniunt, putida calumnia eſt, quam reſponſione non dignamur.

Tertium incommodum eſt, excludi ex conſcientia certam & firmam conſolationem. Hic mira eſt eorum rabies. Fatemur nos, inquiunt Chriſti, fideles operari recte & è Dei adiuuante gratia poſſe, cuius mandata grauia non ſunt, poſſeque eosdem vera imbui iuſtitia, reiectis omnium peccatorũ ſordibus, & quæ ſequuntur. Quæſo, eſt hoc conſolari mœſtos & pœnitentes, an ex fluſtis inſanos facere? Oſtendimus ſupra in defenſione 2. & 3. Dialogi, dum hîc viuimus, id non eſſe ſperandum, vt prorſus peccato careamus.

Non enim qualiumcunq; hominũ vox eſt, inquit, Auguſtinus, ſed maximè piorum, iuſtorum

De Ciuitate Dei Lib. 14. cap. 5.

ſtorũ atque ſanctorum: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.

Si contendunt id per Dei potentiam poſſe fieri, nihil refragabimur. Poſſet enim Deus hominem ornare tanta gratia, vt viueret omnino abſque peccato, quod & Auguſtinus fatetur. Sed nos loquimur iuxta ſententiam ſcripturarum, vt res ipſa habet, vtque experientia ſemper euenire docet. Nemo enim teſte Auguſtino, tam perfectæ iuſtitiæ in hac vita, vel fuit, vel eſt, vel futurus eſt, & Hieronymus aduerſus Pelagianos ridet eam potentiam, quæ neq; habeat, neq; habuerit, neq; habitura vnquam executionem.

De Spiritu & litera cap. 1. & 2. Lib. Retract 2.

Rabioſè nobis inſultant Theologaſtri, Vos nunquam mundos eſſe vultis, inquiunt, ſed in perpetuis ſpurciſſimorum peccatorũ ſordibus volutatos, in deſperationem veræ iuſtitiæ cogitis. In ſpurcis ſceleribus volutari, ô improbi canes, porcorum eſt, quos in haris ſuis ſaginant Pontificij. In veræ iuſtitiæ deſperationem cogimus neminem, ſed homines inſtituimus, vt in Chriſto eam quærant, veſtra autem Matælogia, non iuſtitia homines, ſed falſa iuſtitiæ præſumptione imbuit, & ſecuritatem, ſuperbiam, atque φιλαυτίαν alit. Nec homines ad angores & inquietudines inſtituimus, vt calumniamnii

ſed

ſed agnitione peccatorum, & ſenſu iræ Dei perterritos, in ſatisfactione Chriſti acquieſcere iubemus. Vos verò dum nos peccata deterrere à certa fiducia de ſalute noſtra docetis, ſicut ſuprà vidimus, in anxietate & dubitatione mentes detinetis, & in deſperationem perterrefactas adigitis.

Exagitant & ὀλιγοπιστίαν noſtram, latrant nos vultu & geſtibus mentiri, quam verbis præferimus fiduciam, intus plenos eſſe inquietudine & dubitatione, ſummis anguſtijs & conſcientiæ ſtimulis exagitari.

Sanè dum conſcientiæ noſtræ, peccato & iræ Dei reſiſtimus, multis & magnis dubitationum fluctibus animi noſtri impetuntur, quibus tamen non ſuccumbimus, quando prævalet vis fidei, & nubem hæſitationis diſpellit. Fide enim tanquam clypeo ἐπταβοΐῳ armati, omnia tela Diaboli ignita extinguimus, & mundum ipſum vincimus. Et vt Epaminondas Dux, cùm in prælio graviter vulneratus eſſet, ac in caſtra relatus ſemianimis, vocem ſpiritumque collegiſſet, id vnũ à circumſtantibus requiſiuit, num cadenti ſibi ſcutum ademiſſet hoſtis, quod vt ſeruatum audiuit, allatum velut laborum gloriæq; ſocium oſculatus eſt: Ita & nos traditam hoſti victoriam minimè putamus, quamdiu clypeum fidei adhuc opponimus. Sed non eſt mi-

Iuſtinus lib. 6.

mirum, ſecuros iſtos hypocritas, qui nullum vnquam conſcientiæ certamen experti ſunt, fidei noſtræ infirmitati illudere.

Ariſtotelis verba, quæ in nos facetè ſcilicet, detorquent, in ſeſe agnoſcant, cùm tam multa de æterna mercede garriũt, ipſi interea in præſenti mercede, cui inhiant, occupati.

Quartum incommodũ eſt, veram inuocationem impediri. Hic Monhemio ſomnolentia inexprobant, ipſi ſocordes. Ridiculè quærũt. Quis inuocatione magis opus habeat? Iſne qui de ſalute ſua ſecurus eſt, an qui de ſuis apud Deum negotiis incertus eſt, &c. Quomodo inuocabit mens fluctuans & incerta? Nam qui hęſitat, inquit Iacobus, ſimilis eſt fluctui maris, qui vento agitatur, & circumfertur. Non ergo exiſtimet homo ille, quod ſit quicquam accepturus à Deo.

Quod verò certitudinem attinet, eam ſtatuimus, quæ tremore atque timore non caret, ſed lapſus, & offenſionem Dei maximè veretur, ideoque inuocationem minimè excludit, ſed ardenter exercet. Quapropter nondum ſuo Monhemius iugulatus eſt gladio, vt iſti vanè iactant.

Quintum incommodum eſt, tolli diſcrimen legis & Euangelii. Hîc rixantur de Lege noua, & veteri. Sed vna eſt lex Dei, perpetua

petua vitæ regula. Quanquam noui Teſtamenti beneficium eſſe agnoſco, quod Spiritu regenerationis lex cordibus noſtris inſcribitur, ſed qui hoc beneficium recepit, iam iuſtificatus eſt. Nec euertere poſſunt Theologaſtri, Monhemii ſententiam, quantumuis ei inſcitiam exprobrent. De Sacramentorum diſcrimine ſuo loco fortaſſe videbitur. Nam priſcos operibus iuſtificatos fuiſſe, non ſentit Monhemius, ſed hoc eum ſentire Sycophantę calumniantur.

Illud tamen præterire nec volo, nec debeo, me non ſine horrore legiſſe, quod ſcribunt Sacramenta nouæ legis ex operis ipſius vi, ſeu ex opere operato, & peccatum dimittere, & gratiam multiplicem largiri. Qua in re pernicioſiſsimè falluntur. Nemo enim ſumendo Sacramenta, gratiam vllam recipit, quàm fide non percipiat, cùm Sacramenta recipiamus, vt obſignationes gratiæ, atque doni iam adepti: neque vi, vt loquuntur, operis operati, quicquam ex eis accedat. Qui enim Sacramenta percipit, vel dignè, vel indignè accedit, ſi indignè, nil habet niſi damnum & iacturam, ſi dignè, igitur fide viua, qua percipit repræſentatam gratiam per verba Dei, & Sacramenta.

Sed vt ſemel huic diſputationi finem impo nam, haud abs re Monhemius hæc quinq; in commo-

commoda eos incurrere dicit, qui operibus vim iustificandi tribuunt. Facilè est securis Hypocritis de his tantis rebus garrire. Ista enim perpetuò spes magnas meritorum misera & sordida natura sibi somniat, cum quibuscunque virtutum exteriorum, seu disciplinæ ornamentis, adde & ceremoniarum splendore se circumdedit. Sed hæ spes meritorum, in veris doloribus & terroribus peccati & iræ Dei, tandem euanescunt, & in morte hominem reliquunt.

En tibi cor verè pœnitens, contritum, dejectum, & fessum onere peccatorum, quum ingemiscit ac præmitur, quàm ei consolationem proponis? Certè laboras, vt fide solida tandem aliquando stabiliatur. Quod si iusseris cum Matæologis, vt ad sua opera respiciat, quiescet nunquam, excruciabitur semper, & de salute semper dubitabit, donec demum absorbeatur desperatione.

Quare cùm non de lana caprina rixemur, aut alini vmbra, sed honorem Christi vindicemus, cuius proprium est iustificare, & peccata condonare, & id agamus, vt adflictæ conscientiæ firmam consolationem recipiant, non reformidamus Theologastrorum Grophologias refutare, nec ab hoc instituto Tridentinis fulgetris absterremur.

Pro-

PRocedimus nunc auſpice Chriſto ad Dialogum ſextum defendendum, in quo hoc tantum ſuggillandum ſibi ſumunt, quod inuocationem animarũ ſanctarum, quæ ex hac vita exceſſerunt, improbat Monhemius. Quare exordium huius ſuperſtitionis nobis repetendum altius eſt, & occaſio exponenda.

Exactis iam decem illis, quæ ab Auguſtino & Oroſio celebrantur, Eccleſiæ perſequutionibus, inſtituebantur paſsim ad ſepulchra Martyrum annuæ memoriæ & ſolemnitates, ad memoriam conſtantiæ eorũ atq; victoriæ ad animanda pauitantiũ pectora, denique ad ſignificandam corporum reſurrectiouem, qua confirmati fideles, vitam aſpernarentur caducam, & vitam eligerent hac multo potiorem, qua nunc (in ſpe reſurrectionis depoſito cadauere) fruantur ſancti Dei Martyres. Aedebat & Deus ac Rex Martyrum Chriſtus ad hæc ſepulchra ingentia miracula, non vt illis inuitaret nos ad cultum Martyrum, ſed vt confeſſam fidem confirmarent, deinde vt immortalitatem necatorum conteſtarentur: Poſtremò vt ſimili gloria ſe quoq; coronandos ſperarent, ſi nomini & veritati Ieſu Chriſti, hanc caducam & ærumnoſam vitam poſthaberent. Cùm itaque ad has ſolennitates ingens mul

titudo conflueret, & sepulchra Martyrum illustribus lignis coruscarent, cœpere ad memorias eorundem exædificari phana seu oratoria, erigi & constitui aræ, peragi Christianorum mysteria, vt ex ipsorum locorum admonitione (verbis vtor Augustini) maior effectus exurgeret, ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Habitæ sunt & in cœtu multitudinis, ab eruditis Episcopis panegyres, quibus virtutes Martyrum ad inflammandos animos ad imitationem concelebratæ sunt, sicut testantur Basilii & aliorum sermones Panegyrici. Sed cùm iam pax & tranquillitas Ecclesiis reddita essent, ardorque fidei remisisset, & studium faciendi Martyrij deferbuisset, hæc omnia quantumuis pia & laudabilia instituta, in superstitionem abierunt, hæsitque in animis multitudinis nimia sanctorum admiratio, quæ tandem eò prorupit, vt palam propitiatoribus inuocati sint sancti.

Cont. Faustum Manich Lib. 20. cap. 21.

Porrò excreuit in immensum, vt fit, neq; modum insaniæ suæ posuit, admissa semel superstitio. Etenim tanquam otio se mancipasset supremus ille Rector, & prouidentiæ suæ munera, in spiritus mortuorum distribuisset, ita cuique suam potentiam & curationem humanam attribuit temeritas,

&

& munus suum atque officium singulis assignauit. Tanquam dij tutelares præfecti sunt regionibus, insulis, prouincijs, ciuitatibus, domibus, præfecti elementis, frugibus, pecoribus opibus, omnis generis, præfecti artibus & opificijs, præfecti morbis. Deniq; eò res redijt, vt parum ab Ethnicorum Idololatria, Pseudochristianorum abfuerit vecordia, sicut manifestè fatetur doctissimus & acerrimi iudicii Io. Lodouicus Viues in commentarijs suis lib. Augustin. de Ciuit. Dei. Et tamen tanta horũ impudentia est, vt tam fœdas superstitiones haud vereantur defendere.

Argumenta Monhemii, quibus mortuorum inuocationem reiicit, nullius roboris esse garriunt, cùm sint tam firma, vt contra cunctas Sophistarũ præstigias inuicta stent. Negant Ecclesiam Dei hoc vnq̃ docuisse, sanctos mortuos, neglecto Christo, inuocandos esse. Sanè nunquam docuit hoc Ecclesia. Sed quid fecerit pseudochristianorũ vulgus, vafrè dissimulant, qui quasi hominũ patrocinium soli susceperint diui, aut soli iuuare & possent & vellent, sic ad eum confugiebant, & opem ab iis petebant, Christo fere neq; in precibus vnquam, neq; in optatis, neq; in votis occurrente: ac si aut inuisos ille nos haberet, aut nostri curam gereret

omnino nullam. Desinant ergo imposturas Monhemio & polypi mentem obijcere, nam cùm hæc tanta mala tegant ac pallient, ipsismet vafrities, astutia, & imposturarum fallaciæ inhærent.

Admodum verò Matæologicum est quod scribunt, se orationem Dominicam Diuis fundere, vt ipsorum manibus ad Deum deferatur. Quis non de huiusmodi delirijs pronunciet, quod Epictetus de suis libris: τὰ δὲ ἐστί ὄνειρον νερθέρου φαντάσματα.

Negant hoc esse Deu negligere, aut Christum deserere, sic sanctos interpellare, vt pro nobis apud Deum intercedant, eumque nobis propitium sua intercessione reddant, Nos indignos esse, qui ob enormitatem peccatorum nostrorum ac multitudinem, Deum interpellemus, itaque sanctos Deo charissimos, nobis accedendos esse. At vbi promissio, Deum velle exaudire & præstare, quicquid per intercessionem beatorum spirituum petierimus? Itane pro nostra libidine intercessores nobis fingimus? Ergo Christus Dominus minus quàm Diui, promptus est ad intercedendum pro peccatoribus? aut tam difficilis aditu, vt Peccatores ad se verè conuersos, nisi intercessoribus Diuis, audire nolit? Longe aliud sonat vox ipsius: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,

&

& ego reficiam vos. Et in eo solummodo stat hæc promissio: Quicquid petieritis Patrem nomine meo, dabitur vobis. Alio quàm eius nomine preces fieri vetat. Qui igitur alio nomine aliquid a deo petunt, Christum abnegare iudicandi sunt, eiusque officium ad alios transferre?

Sed audite S. Augustinum contra Mataeologiam vestram ex scripturis differentem. Videte ipsum Iohannem, inquit, seruantem humilitatem, certè vir iustus erat & magnus, qui de pectore Domini mysteriorum secreta biberat, Ille, ille, qui bibendo de pectore Domini diuinitatem ructauit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, Ille talis vir non dixit, Aduocatum habetis apud Patrem, sed, Si quis peccauerit, aduocatum, inquit, habemus: Non dixit, habetis, nec me habetis dixit, nec ipsum Christum habetis dixit, sed & Christum posuit, non se: & habemus dixit, non habetis. Maluit se ponere in numero peccatorum, vt haberet aduocatum Christum, quàm ponere se pro Christo aduocatum, & inueniri inter damnandos superbos. Fratres, Iesum Christum iustum, ipsum habemus aduocatũ apud Patrem. Ipse propitiatio est peccatis nostris. Hoc qui tenuit, hęresim non fecit, hoc qui tenuit, scisma non fecit, &c. Magna

In Epist. Iohannis. Tract. 1.

videlicet verboaum copia, magno ardore & vehementia, vnicum aduocatũ Iesum Christum Dominum nostrum, omnibus alijs exclusis, ex verbis dilecti discipuli Christi, nobis commendat Augustinus. Huius igitur Episcopi auctoritatem, B. Bernardi, eruditi alioquin & sancti Abbatis opponimus hallucinationi.

Sententiam suam de inuocatione mortuorum comprobaturi Theologastri, satis irreligiosè præterita scriptura, ad Patrum testimonia conuolant, & posteà non sine insigni contumelia Spiritus sancti scripturarum auctoris, disputant: non omnia pietatis officia sacris literis contineri ostendunt, ergo non verbo Dei, sed humanæ auctoritati inniti superstitiosum dogma.

Etsi Nazianzenus & Basilius in sermonibus Panegyricis, in quibus, vt eruditis notum est, multum licentiæ sibi sumunt Rhetores, per Apostrophen rhetoricam prorumpunt in compellationem & inuocationem diuorum, quos celebrabant, tamen nequaquam in preces publicas Ecclesiæ hoc admiserunt, aut vt commune dogma Ecclesiæ adseruerunt. Quanquam hallucinatos fuisse hos Patres, nimia Diuorum admiratione, haud abnuerim. Basilius etiam ab Episcopo suo Eusebio, ob superstitiones quasdam re-

præhensus est. Nazianzeno Theodoretus exquisitam philosophiæ scientiam tribuit, sacrarum literarum peritiam non item. Sacras literas, inquit, eatenus tenebat, quatenus opus esse consuerat, exquisitam enim scientiam illarum video ei deesse, cùm concedatur eidem singulare illud ū. Etsi quis velit vigere has Panegyricas Apostrophas, nonne sacrilegum dogma cudet? animæ scilicet beatæ communione, animam peccatricem & miseram felicitari? Cuèd, vt cum sacris literis ex diametro pugnat, ita à sanctis Patribus palam repudiatur.

Augustinus de Ciuitate Dei, lib. 10. cap. 1. Quicunque igitur sunt in cœlestibus habitationibus immortales & beati, si nos non amant, nec beatos esse nos, volunt, colendi vtique non sunt. Si autem amant & beatos esse volunt, profecto inde volunt, vnde & ipsi sunt. An aliunde ipsi beati, aliunde nos?

Item Augustinus in Iohannem Tract. 23. Participatione Dei fit beata, non participatione sanctæ animæ, fit beata infirma anima, nec participatione Angeli fit beata sancta anima. Sed si quærit beata esse infirma anima, quærat vnde beata sit sancta anima. Non enim beatus efficeris ex Angelo tu, sed vnde Angelus, inde & tu.

Quid quod ipsi Patres declarant se ex affectu magis quàm vero iudicio sic locutos fuisse? Scribit Theodoretus Gregoriũ pluris fecisse Basilium quàm se ipsum, eumq; incredili amore complexum fuisse, quod vna Athenis studuissent, similitudine etiam morum & mutuis voluntatibus in reconciliandis atq; conseruandis amicitijs efficacissima, cõiũgerentur. Miro igitur adfectu mortuũ prosecut⁹ est, cuius adfectus ardor & vehementia hanc ei in Epitaphio cuiusdam vocem expressit: Θήβεις ἐς μακάρων βὴν τε χοροστασίην μή με λίπης &c. Si verba vrgere velis, quid potuit amplius tribui? Veruntamem eidem quem visus est quasi numen aliquod compellare, benè precatur, perinde ac si eius sœlititati deesset, Θεός δέ οἱ ὄλβια δοίη Ἀλλάτε. Quapropter improbè facere censendi sunt Censores Monhemiani, quod ex ijs vocibus, quas sanctissimis Patribus effectus vehementior extrudit, dogmata religionis cõstituũt.

Hactenus ad Gregorii Nazianzeni & Basilii Magni Panegyricos responsum esto. Nam Chrysos. loca quæ citant, loquuntur de intercessione sanctorum, qui nondũ ex hac vita mig[illegible]unt, quod contextus orationis conuincit, de inuocatione mortuorũ ne γρῦ quidem. Quare nequicquam Monhemiũ exagitant liuidi Sycophantæ,

Quæ

Quæ circumfertur Chryſoſtomi nomine λειτουργία, meminit quidem interceſsionis Liuorum, ſed preces ſacerdotis ad Chriſtum diriguntur, quod ſemper obſeruauit Eccleſia, vt alicubi teſtatur Auguſtinus, quem & reluctantem in caſtra ſua pertrahunt. Librũ Meditationum, & alia huiuſmodi incerti auctoris commenta non moramur, quando verus Auguſtinus noſter eſt, vt oſtendimus. Citant tamen duo loca ex libris de Baptiſmo contra Donatiſtas, in quibus meminit quidem orationum Cypriani, ijſque ſe iuuari optat, dum ſcripta eius legit & excutit, non tamen ipſum compellat Cyprianum, aut preces ſuas ad eum dirigit. Sed ad retundendam Theologaſtrorum ferociam, qua Monhemio inſultant, oſtendemus eos rurſus eſſe, iuxta prouerbium, Capram cultrum prębentem. Libro 5. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 17. loco videlicet à Theologaſtris citato, ea habet Auguſtinus, quæ argumentum Matæologorum prorſus eneruant, etiamſi id laborent citati ab ipſis Patres, quod contendunt. Ita enim loquitur: O quam gaudet Cyprianus, quanto ſerenùs in illa luce contuetur, pro quanta ſalute humani generis factum ſit, vt inueniatur aliquid, quod merito reprehendi poſsit, quamuis in Chriſtianis & pijs literis Oratorum, & non inue-

niatur in literis Piscatorũ. Ne hoc ergo gaudio sanctæ illius animæ non nihil securus, neq; vllo modo meas literas ab omni errato liberas audeo vel putare vel dicere. hęc Aug. Oratores nimirum fuerunt iam citati Patres, Gregorius, Basilius, Chrysostomus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus: in quorum literis quamuis Christianis & pijs, quædam inueniantur, quæ reprehendi mereantur, quòd sint erronea: qualia non inuenias in literis Piscatorum, Petri, Ioannis & Iacobi. Quare his tutò credimus, illis non item. Non enim, vt & alibi Augustinus docet, quorumlibet disputationes quamuis Catholicorum & laudatorum hominum, velut scripturas Canonicas habere debemus, vt nobis non liceat salua honorificentia, cuę illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si fortè inuenerimus quòd aliter senserint, quàm veritas habet, Diuino adiutorio, vel ab alijs intellecta, vel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorũ. Similia sexcentis in locis tradit Augustinus. Sed Theologastri quod innocenti Monhemio falsò obiiciunt, ipsi verè faciunt, Araneorum more, ex floribus venena exugunt. Studiosè colligunt, si quid vspiam in Patrum scriptis inuenire possunt, quod pro superstitione

In Commentario ad Fortunatum.

tione tinniat, deinde quasi obtenta victoria triumphum canunt. At nos humanæ auctoritati diuinam opponimus vocem, sonantem in scriptis Prophetícis & Apostolicis: Oratoribus quantumuis eruditis & piis, Piscatores Apostolos: Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eruam te, & glorificabis me. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Erit enim in nouissimis diebus, dicit Dominus: Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Nec est alia natio, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Cùm oratis dicite: Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, &c. Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Porrò si quis vestrum destituitur sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus simpliciter, nec exprobrat, & dabitur ei. Plena est Scriptura huiusmodi testimonijs. Extant exempla precantium Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum: omnes Deum solum per vnicum Christum inuocarunt. Cur ergo aliena exempla sectaremur? Cur, cæci cæcorum duces, à Deo ad creaturas, à Christo ad Georgiũ & Barbaram, ab Euangelio ad commenta hominum nos abducitis?

Psal. 49.
Ps. 144.
Iohel. 2.
Deut. 4.
Luc. 11.
Ioan. 16.
Iacob. 1.

Nec eſt quòd auctoritatem Eccleſiæ obtendatis, quando ea preces ſuas ad Deum Patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, non etiam ad Diuos direxit. Teſtis eſt beatus Auguſtinus, vel aduerſariorum teſtimonio, Catholicæ fidei propugnaculum, libro de Ciuit. Dei 22. cap. 10. Denique illi talibus Dijs ſuis, inquit, & templa ædificauerunt, & ſtatuerunt aras, & ſacerdotes inſtituerunt, & ſacrificia fecerunt. Nos autem Martyribus noſtris nó templa ſicut Dijs, ſed memorias ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt ſpiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus ſacrificemus Martyribus, ſed vni Deo & Martyrum & noſtro ſacrificium immolamus, ad quod ſacrificium, ſicut homines Dei, qui mundum in eius confeſsione vicerunt, ſuo loco & ordine nominantur, nõ tamen à ſacerdote, qui ſacrificat, inuocantur. Deo quippe, non ipſis ſacrificat, quamuis in memoria ſacrificet eorum, quia Dei ſacerdos eſt, non illorum. Ipſum verò ſacrificium corpus eſt Chriſti, quod non offertur ipſis, quia hoc ſunt & ipſi. Audis Martyres ne in iis quidem ſacrificiis, quæ in memoriis ipſorum fiunt, à ſacerdote inuocari: proinde nec à reliqua multitudine, quando ſacerdotis precationem ideo Collectam vocari conſtat, quòd totius cœtus vota in ea quaſi in fa-

ſcicu-

ſciculo colligantur, Deoque offerantur. Quare propria eſt Eccleſiæ precatio, & omnibus reliquæ multitudinis rogationibus exemplo eſſe debet, à quo qui diſceſſere, ab Eccleſiæ conſuetudine diſceſſiſſe iudicandi ſunt.

Toties inculcant, nullius eſſe roboris & momenti Monhemii argumenta, quæ tamen contra Mariæologicam γοητειαν firma conſtant. Et tanq; Phormio aliquis, aut Pſeudolus in comœdia, calumnioſa vtuntur captione: Mortui non orant pro viuis, & ergo mortui non ſunt inuocandi. Cùm Monhemius ſimpliciter doceat, viuos pro viuis orare debere: mortuotum orationes nec aiat nec neget.

Si putant inuri Monhemium hæreſeos cauterio Bernardi teſtimonio, non paulò vetuſtior eſt Bernardo Epiphanius, qui narrat ſua ætate mulieres in Syria ſtatuam Mariæ circumtuliſſe, eique liba & huiuſmodi res obtuliſſe. Hunc morem tanquam peſsimam hæreſim damnat, & oppreſſum eſſe inquit diligentia & auctoritate Epiſcoporum, quòd imitatio eſſet ethnici furoris. Agnoſcitis ne Theologastri, veterem ſuperſtitionem ante annos plus minus mille ducentos, hæreſeos damnatam, & repreſſam vigilantia Epiſcoporum, quæ tamen in hac Eccleſiæ ſenecta obti-

obtinuit? Sed vsu venit Ecclesiæ senescenti, quod de Senectute canit Poëta Satyricus: Circumsilit agmine facto
Iuuenal. Morborum omne genus.

Certè Aurelius Augustinus longè aliter censet: Fratres, inquit, Iesum Christum iustum ipsum habemus aduocatum apud Patrem: ipse propitiatio est peccatorum nostrorum. Hoc qui tenuit, hæresim non fecit: hoc qui tenuit, scisma non fecit.

Quanquam autem inuocationem duntaxat sanctorum, qui carne mortui sunt, refutat Monhemius, an orent pro nobis non disputat, tamen ita disputationem suam instituunt Theologastri, quasi hoc quoque negasset. Si neges, inquiunt, Sanctos pro nobis orare, aut id continget, quia impotentiores sunt, quàm qui possint, aut crudeliores, quàm qui velint, aut quòd res sit ipsis indigna, vt orent. Elige quod velis, nihil eorum est, quin absurdissimum sit, & cætera. Nihil horum eliget Monhemius, si tergiuersari volet, sed dicet spiritus Beatorum de voluntate Dei erga nos adeò certos esse, vt orare nec velint nec possint. Quæ quidem certitudo longè conuenientior erit statui beatorum, quàm angor & tristitia, quam Theologastri eis tribuùt de nostra seu perfidia seu vitiositate. Nec est, quòd dicant: Chri-

Christus interpellat pro nobis., qui vnicus filius, & patri omnium intimus, quare poterit illud commune illis esse cum Christo, qui non plus de voluntate Dei norunt, q̃ Christus. Non enim Patri fit supplex Christus, quod ex Chrysostomo didicisse poterant, sed eius interpellatio nihil aliud est, q̃ quòd semper Patri adest, eiusque præsentia (qui pro nobis in mortem traditus est) Dei misericordiam erga electos elicit promptissimè. In Rom. Hom. 15.

Tametsi ego facilè admisero, Sanctos in cœlo vtris ardentissimis salutem electorum optare, quin & fatebor eos perpetua quadam deprecatione feruorem dilectionis suæ erga nos declarare, nec disputationes modestas Augustini & aliorum orthodoxorũ patrum refutabo, modò ne accedat carnalis illa & prorsus Matæologica imaginatio, vnumquemq; eorum priuato affectu, in suos cultores esse propensiorem.

Sed execranda est Theologastrorum blasphemia, quibus serpentũ sibilus est, assertio inuocationis Iesu Christi: & calumniosè tribuunt Monhemio, quod neq; cogitauit vnq̃, neq; dixit, neq; scripsit: Sanctorum scilicet preces esse superuacaneas. Vestrum axioma Matæologi, repudiat Monhemius, Nos Patronis opus habere, quia indigni sumus, qui

qui per nos appareamus in Dei conſpectum, & Sanctis affingitis dignitatem, quæ nobis apud Deum gratiam conciliat. A quo tam longè abſunt tam Prophetæ omnes, q̃ Apoſtoli & Martyres, vſque ad ipſos Angelos, vt Patrono ipſi quoque eodem nobiſcum opus habeant. Qua re perpenſa, pius quidam vir ante aliquot annorum centurias, a ꝺ inuocatione & mediatione defunctorum Sanctorum ad ſolum Deum omnis boni fontem, eiusque Filii meritum magna voce nos reuocauit, dum in Hymno ita cecinit:

Adiuuent nos eorum merita,
Quos propria impediunt ſcelera?
Excuſet eorum interceſsio,
Quos propria accuſat actio? &c.

Diſſoluite nunc quantum poteſtis in Canînum riſum ora veſtra, ô annoſæ vulpes (ſic enim vocari vultis) aſtutæ ad vaſtandum vineas Domini, quas propterea capi iubet Salomon, & ſpectra, phantaſmata, ac ſomnia atque delyria humana quantumlibet adorate: Nos certè hunc tam gratum mentis errorem vobis non inuidemus.

Cant. 2.

Quia nutare ſententiam ſuam, quicquid dicant, ſentiunt, q̃diu beatos Cœlites res noſtras cõpertas habere nõ conſtat. Ad id ergo comprobandum Euangelica, ſi Dijs placet, protrahunt teſtimonia. Adducunt angelo-

rum

rum ſuper peccatorum pœnitentia gaudia. Quaſi verò non alia ſit eorum, quàm defunctorum ſpirituum ratio, qui fidelibus attribuuntur miniſtri, vt ſalutem ipſorum procurent. Et tamen Angelos precari nefas eſt, ſicut apertè teſtatur Theodoretus in Coloſſen. cap. 2. his verbis: Qui legem defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes legem fuiſſe per eos datam. Manſit autem diu hoc vitium in Phrygia & Piſidia. Quocirca Synodus quoque, quæ conuenit Laodiceæ, quæ eſt Phrygiæ Metropolis, lege prohibuit ne precarentur Angelos. Et in hodiernum vſq; diem videre licet apud iſtos & eorum finitimos Oratoria S. Michaëlis. Illi ergo hoc conſulebant, vtiq; humilitate vtentes, dicentes vniuerſorum Deum nec cerni nec comprehendi, nec ad eum poſſe perueniri, & oportere per Angelos diuinam ſibi benuolentiam conciliare. Repetit eadem in cap. 3. Agnoſcitis'ne Theologaſtri, & in Synodo damnatam, & lege prohibitam ſuperſtitionem veſtram? Theodoreto ſuccinit Auguſtinus: Quem inuenirem, inquit, qui me reconciliaret tibi? An eundũ mihi fuit ad Angelos? at qua prece? quibus ſacramentis? Et addit multos fuiſſe, qui per Angelos reconciliari voluerint, & miſerè decepti fuerint, q̃ Angelus malus

Lucæ 15.

Heb. 1.

Confeſſ. lib. 10. capite 42.

se transformet in Angelum lucis. Quòd si nobis cum Angelis agere nõ licet, multo minus licet cum sanctis mortuis. hîc enim non minus periculi est à Diabolicis præstigijs, q̃ ibi. Quapropter in lib. de Pastore Augustinus scribit contristatum iri Sanctos, si in ipsis spem nostram posuerimus. Cap. 8.

Proferunt & Stygias illas Diuitis illius querimonias, ab Abrahamo intellectas, & Prophetarũ reuelationes ac vaticinia, quibus probare nituntur, spiritus defunctorum sanctorum rerum nostrarum esse conscios.

Ad Abrahami & Diuitis colloquium, verbis Augustini, quàm meis respondere malo, Melius est, inquit, dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. Illum quippe diuitem in ardore pœnarum, & illum pauperem in refrigerio gaudiorum, intelligendos esse non dubito: sed quomodo intelligenda illa flamma inferni, ille sinus Abrahæ, illa diuitis lingua, ille digitus pauperis, illa sitis tormenti, illa stilla refrigerii, vix à mansuetè quærentibus, à contentiosè autem certantibus vix vnquam inuenitur.

Nec Prophetarum reuelationes ac vaticinia probant quicquam mortuis cum viuis esse commertij, quicquid garriat Matæologica vanitas.

Sed

Sed audiamus hac de re beatiſsimi Auguſtini diſputationem libri de Cura pro mortuis gerenda, capite decimotertio, Manifeſtè negat animas beatorum in cœlis, noſtris rebus hic intereſſe, aut quid hîc agatur ſcire. Verba ſanctiſsimi viri hæc ſunt: Vt volet accipiat quiſquis, quod dicam. Si rebus viuentibus intereſſent, & ipſæ nos, quando eas videmus, alloquerentur in ſomnis, vt de aliis taceam, meipſum pia mater nulla nocte deſereret, quæ terra mariq́ue ſecuta eſt, vt mecum viueret. Abſit enim, vt facta ſit vita feliciore crudelis, vſque adeo, vt quando aliquid angit cor meum, ne triſtem filium conſoletur, quem dilexit vnicè, quem nunq̃ voluit me tam videre. Sed profectò, quod ſacer Pſalmus perſonat, verum eſt: Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem aſſumpſit me. Si ergo dereliquerunt nos Patres noſtri, quomodo noſtris curis & rebus interſunt? Si aũt parentes non interſunt, qui ſunt alii mortuorum, qui noverunt quid agamus, quidue patiamur? Eſaias Propheta dicit: Tu enim es pater noſter, quia Abraham neſciuit nos, & Iſrael non cognouit nos. Si tanti Patriarchæ, quid erga populum ex his procreatum ageretur, ignorauerunt, quibus Deo credentibus populus ipſe de illorũ ſtirpe promiſſus eſt, quomodo Eſaiæ 63.

mortui viuorum rebus atque actibus cognoscendis adiuuandisque miscentur? Quomodo dicimus eis fuisse consultum, qui obierũt antequam venirent mala, quæ illorum obitum consequuta sunt, si & post mortem sentiunt quæcunque in vitæ humanæ calamitate contingunt? An fortè nos errando ista dicimus, & hos putamus quietos, quos inquieta viuorum via solicitat? Deinde post recitata Scripturæ verba 4. Regum 22. de rege Iosia, subijcit: Ibi ergo sunt Spiritus defunctorum, vbi non vident quæcunque aguntur aut eueniunt in ista vita hominum, apertè satis istorum Matæologiæ contradicens.

Deinceps capite decimoquarto obiicit sibi ipsi historiam Lazari & Diuitis, Dicit Abrahamum ea scisse, quæ vtique apud viuos, non apud mortuos gesta fuerant. Verùm non cùm agerentur in viuis, inquit, sed eis mortuis, potuit Lazaro indicante cognoscere, ne falsum sit, quod ait Propheta: Abraham nescivit nos.

Capite verò decimoquinto tres ponit modos, quibus mortui, quatenus eos scire fas est, de rebus & statu viuentium certiores fiunt. Aut per eos, qui hinc ad ipsos moriendo pergunt: Aut per Angelos, qui

& vi-

& viuorum & mortuorum locis intereſſe poſſunt: Aut reuelante Spiritu Dei.

Deniq; capite decimoſexto ambigit quomodo orent & opitulentur martyres, an per ſeipſos adſint rebus mortalium, an ipſis in loco ſuis meritis congruis, ab omnium mortalium conuerſione remotis, & tamen generaliter orantibus pro indigentia ſupplicantium, ſicut nos oramus pro mortuis, quibus vtiq; non præſentamus, nec vbi ſint, nec quid agant ſcimus: Deus per Angelica miniſteria præſtet ſolatia per memorias Martyrum: quoniam hoc nouit expedire nobis ad ædificandam fidem Chriſti, pro cuius confeſsione illi ſunt paſsi.

Quam diſputationem his verbis concludit: Res hæc altior eſt, quàm vt à me poſsit attingi, & obſtruſior, quàm vt à me valeat perſcrutari, &c. Vtinam hanc Auguſtini modeſtiam imitari mallent Theologaſtri, quàm de rebus arcanis & abſtruſis temerè pronuntiare. A qua modeſtia diſcedit quoq; liber ab aduerſarijs citatus, cui titulus de cognitione veræ vitæ, Auguſtino quidem inſcriptus, ſed ſcriptus videtur à monacho cuopiam, Auguſtini ſimia: cuius tamen authoritatem non contemnerem, niſi pugnantia cum Sacris literis traderet. Animæ, inquit,

non vocis clamorem, sed cordis audiunt. Quid verò Scriptura? Tu exaudies de cœlo, inquit Salomon, in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis, & facies vt des vnicuiq; secundum vias suas, sicut videris cor eius, quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominũ. Audisne Lector, repugnantiam? Et tamen Theologastris præclarè loquitur scriptor ille. Sed illis præclarè & dicitur & scribitur, quicquid pro superstitione ipsorum facit, etiamsi in Deum impiè & blasphemè.

An non in essentia Diuina, iuquiunt, cuius fruitione beati sunt, contemplari dicendi sunt, quæ & ipsos scire referat, & magis Dei gloriam propagant?

Respondeo: Si hæc contemplantur in essentia Diuina, vt disputat intricata vestra Mataeologia, in eadem quoque vota nostra quatenus fas est, cognoscere dicendi sunt beati Cœlites. Ecce, vnum Deum colo (inquit Diuus Augustinus, de Vera Religione capite quinquagesimo quinto) vnum omnium principium, & veram sapientiam, qua sapiens est, quæcunque anima sapiens est: & ipsum munus, quo beata sunt, quæcunque beata sunt. Quisquis Angelorum hunc diligit Deum, certus sum quòd etiam me diligit. Quisquis in illo manet, & potest humanas

nas preces ſentire, in illo me exaudit. Quiſquis ipſum habet bonum ſuum, in ipſo me adiuuat, nec mihi eius participationem poteſt inuidere. Iam ſi in Deo nos exaudiunt & Angeli & omnes beati Cœlites, ſequitur ſolum quoque Deum inuocandum eſſe, quando neque in ſeipſis neque in alijs, ſed in ſolo Deo nos exaudire poſſunt. Cur igitur à certis ad incerta, à claris & manifeſtis ad incerta & abſtruſa nos abducitis? Cur de rebus arcanis tam abſurda garritis? Exaudire Cœlites gemitum cordium noſtrorum, ſolicitari eos inquietis viis noſtris, inſpicere miſerias noſtras, angi ex commiſeratione & cruciari. Si hoc non eſt gloriam Dei obſcurare, quid ergo? Si hoc non eſt Sacris literis contradicere, quid ergo? Si hoc non eſt arcana Dei ſacrilega temeritate polluere, quid ergo? Si hoc non eſt gaudia beatorum conſpurcare, quid ergo?

Agnoſcite locutuleii, mimeſin inſultationis veſtræ. Et cùm tam abſurda ac futilia dicatis, neque argumenta Monhemii & aliorum, vt vanè gloriamini, deleuiſtis, neque ipſum promouebitis, vt ad gremium redeat Eccleſiæ malignantium, & à veritate exorbitantium.

Quia tamen Chryſoſtomi & Ambroſij

sententijs constringi se sentiunt, videri cas frustra conantur.

Chrysostomi sententiam ex aliis eiusdem authoris locis interpretaturi, dum se verba eius & fideliter & planè recitaturos pollicentur, neutrum præstant, sed pessima fide scelerati simè deprauant. Nos igitur præstemus, vt Lector candidus Sycophantas sallarios agnoscat.

Homilia in Matthæum quinta, postquam copiosè docuit preces & merita Sanctorum nihil prodesse impœnitentibus, ita concludit: Quòd si negligentes fuerimus ac desides, nec per alios quidem possimus merita saluari. Si verò mente vigilemus, etiam per nosmetipsos illud valeamus efficere, & multo magis nostro quàm alieno tuti esse suffragio. Nam & Deus salutem nostram, non tam aliis rogantibus pro nobis vult donare, quàm nobis: vt hoc ipso quo iram in nos eius placare cupimus, ad studia meliora nigremus, & fiduciam bonæ conscientiæ colligamus. Sic enim Cananæam illam aliquando miseratus est: sic etiam meretrici donauit fidem: sic denique latronem à cruce in Paradisum transtulit, nullius patroni, nullis precibus mediatoris inflexus. Hactenus aptè satis pro Morhemio, hoc est, veritate Chrysostomus.

Sequitur

Sequitur à Sycophantis depravata correctio: Et bene dicimus, non vt pro peccatoribus supplicandum esse sanctis negemus, sed ne nos metipsos in otium & desidiam resoluamus, dormientes ipsi, aliis tantum nodo nostra curanda mandemus. In quibus verbis fraudulenter & malitiosè commiserunt (pro Peccatoribus) vt rudis lector putet Chrysostomũ hoc velle, nobis supplicandũ esse sanctis, vt suis precibus intercedant pro nobis apud Deum, cùm ille nihil minus velit: tantum dicit sanctorum officium esse, pro Peccatoribus supplicari Deo & loquitur de sanctis qui adhuc cũ peccatoribus degunt, non de mortuis, quorum spiritus viuunt apud Deum: de quibus & intelligenda sunt verba, quæ ex Homil. 43. in Genesim citant. Encandide lector qua fide Patres citant, cui innocenti Monhemio hæreses, & intolerabilem simulationem obiiciunt tanto supercilio.

De Ambrosio respondent, cum nihil aliud velle, quàm summam esse impietatem, diuinos honores creaturis impendere. Quasi verò ipsi hoc non faciant, dum animabus defunctorum sanctorum cordium cognitionem tribuunt, quæ solius est Dei. Sed quicquid garriant, fiant contra eos sanctissimi antistitis verba, apud Deum non opus esse

ſuffragatore. At inuocauit Diuos Ambroſius, Quoſnam inuocandos docuit. Cuibus verbis? Ecquid pudet? Sed et agnoſcat rurſus Matæologica vanitas in ſe iuſtè retorta maledicta ſua verba, aduertat quiſquis hæc leget quàm perperam Theologaſtri cum ſuis, Patrum ſcripta citent. idque non ſolum hic, ſed & alijs multis in locis, quò ſuas truncatas authoritatibus confirment ſuperſtitiones. Quare ipſorum Sycophantias & calumnias,

Catullus Omnes vnius æſtimemus aſſis.

vt probent nobis apud Deum patronis ac interceſſoribus opus eſſe, exempla proferunt amicorum Iobi, qui non niſi ipſius Iobi precibus reconciliari Deo potuerunt, item Abimelechi regis, cui neceſſe fuit Abrahami precibus reconciliari Deo. Nec vident Theologaſtri Hypſea in ſcripturis cæciores, harum interceſsionum peculiares fuiſſe rationes. Iobum amici flagitioſum eſſe hominem ex ærumnis iudicauerant. Qua nimirum contumelia atroci iniuria affecerant innocentem. Vt igitur peccatum ſuum intelligerent, ſancti viri interceſsione ſibi eos reconciliari voluit Deus. Abimelechus Abrahamo vxorem ſuam abſtulerat, quare eius quem læſerat, precibus reconciliari ſibi regem voluit, Perinde ac ſi Princeps aliquis nolit reconciliari reo, niſi interceſſoribus iis, quos læ-

Iob. 42. Gen. 20.

ſiſſet

fisset. Iuxta hanc rationem vt Christus docet Matth. 5. Si obtuleris munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque munus ante altare, & vade prius reconciliare fratri tuo, deinde veniens offer munus tuum. Iuxta hanc doctrinam Theologastri ipsius Monhemij intercessionem ambire debent, quando tot probris & contumelijs lædunt immerentem.

Locus Psal. 106. Mosen, qui Iesu Christi veri mediatoris figuram & vmbram gerebat, boni Pastoris & fidelis officio functum fuisse probat. quod contendunt Theologastri non probat. Quapropter & huic diffidentes alium accipiunt, Esaię 37. Protegam inquit Dominus, Ciuitatem istam, vt saluem eam propter me, & propter Dauid seruum meum. Sed non vident Tiresiæ longè aliam fuisse Dauidis rationem, quam aliorum sanctorum, quando Deus promiserat se ludęorum Rempublicam conseruaturum, in regno domus Dauid, è qua proditurus erat Christus. Cum igitur promissi, non personæ habeatur ratio, quæ est ista Matæologorum stoliditas, vt intercessionem sanctorum, quam commenti sunt, hinc iuuari putent? Numquis Synagogę filius animam Dauidis in precibus suis appellauit?

Iam

Iam tertium Monhemij argumentum aggredi se testantur, qui omnia deleta esse, paulò antè gloriati fuere. Sed bene habet, est vana eorum gloriatio, restant inuicta Monhemij argumenta. Inuocationem potissimam esse partem cultus Dei docet Monhemi⁹, quando soli Deo debetur. Quid Theologastri? vt impunè mortuis diuinos honores transcribant, ad Matæologicam illam latriæ & dulię distinctionem confugiũt. Atqui vir doctissimus Laurentius Valla λατρείαν & δουλείαν idem esse docet, & vtrumque significare seruitutem. Cui astipulatur & Suidas, qui ait: λατρείαν δουλείαν εἶναι ἐπὶ μίσθῳ, Seruitutem esse mercenariam. Nam apud Xenophontem in Cyri Pædia loquitur pater, ἐγώμεν ὦ κύρε κἀγὼ τῆς ψυχῆς περιάμην, ὡς τε μὴ ποτε λατρεῦσαι ταύτην. Hoc est. Ego verò Cyre, vel animam redemerim, ne vnquam hæc seruiret. Tũ vxor, ἐαυτοῦ ψυχῆς ἄρ πρίαι το, ὡς τε μὴ δουλεύειν. Animam emerit, ne seruiat. Euripedes in Helena, Ego sanè licet seruus sum (λατρις) idque à natiuitate, veruntamen eximijs cõmunicandus seruis (δουλοισι) nomen quidem non habeo liberum, sed animum. Quid ꝙ sacræ literæ in eadem significatione hac voce (λατρευειν) vtuntur?

Vt

Vt in Leuit: Omne opus seruile (λάτρευτον) non facietis. Et iterum: De semine tuo non dabis seruire (λατρεύειν) Principi. Et in libro Iobi mendica λατρὶς dicitur. Quasi digito tibi ostendo lector candide frivolam esse Theologastrorum distinctionem ad quam tamen, quoties vrgentur, velut ad sacram anchoram confugiunt. Scio Augustinum magnæ auctoritatis scriptorem hac distinctione vsum, sed cum constet Augustinum Græcæ litteraturæ non satis peritum fuisse, eius authoritas, hac quidem in re, non debet nobis esse magni momenti, præsertim cùm sacræ literæ hanc distributionem non obseruent, & Theologastri ea abutantur ad superstitiones suas excusandas, & defendendas. De Ciu. Dei lib. 10 cap. 1.

Quid enim? an rude vulgus has argutas distinctiones latriæ dulię, hyperduliæ obseruare putant? Verbis quidem negant Dei cultum creaturis se tribuere, sed quid re ipsa faciant, palam est. Dum enim in vesperis suis cibo, meróque distenti reboant:

Vos sęcli iusti iudices,
Et Vera mundi lumina,
Vestris precamur cordium
Audite preces supplicum.
Qui cœlum verbo clauditis.

Se-

Seraſque eius ſoluitis,
Nos à peccatis omnibus,
Soluite iuſſu qræſumus.
Quorum præcepto ſubditur,
Salus & languor omnium,
Sanate ægros mentibus,
Nos reddentes virtutibus.

Nonne vt animas mortuos compellant? Nonne quod Dei proprium eſt, ad creaturas transferunt? Quid proderit verbis negare, quod re ipſa facias? Et tamen quod ſe votis precari cordium mentiuntur, neque à Deo, neque à ſanctis eius ex animo petunt.

Quartum Monhemij argumentum refutandum ſuſcipiunt, quòd eſt: Non eſſe inuocandos ſanctos, cùm ſcriptura nuſquam doceat ſanctorum inuocationem. Atque hic ſuo more confutationem exordiuntur à Sycophantia. Eo enim tendere hoc argumentum calumniantur, vt nihil planè ſit recipiendum aut credendum, niſi quod S. Scriptura apertè docet, cùm id non velit Monhemius nihil eſſe credendum aut recipiendum, quod non totidem verbis in ſcripturis expreſſum ſit, tantú iuuentutem ab ea temeritate reuocat, qua vt dogmata religionis recipiuntur opiniones, quæ nullis è ſcriptura deductis domonſtrationibus compro-

bari

bari possunt: Nam vt ait Augustinus, libro de peccatorũ merito & remissione 2.cap.36. vbi de re obscurissima disputatur, non adiuuantibus diuinarum authoritatum certis clarisque documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciens in partem alteram declinando.

Iam vide candide Lector, quibus elogiis sanctam Scripturam insigniant. Antea obscuram esse, difficilem, perplexam, ambiguam, flexiloquam, & velut nasum cæreum, quę́q; omnibus, quotquot vnq̃ extitere hęreticis occasionem dederit, impiissimè blatera rũt, nunc etiam no omnia pietatis officia tradere, & incertæ ac dubię authoritatis esse disputant, nisi humana authoritate suffulta sit. Quid dici potest contumeliosius in sacras literas? Nonne spiritum sanctum earum authorem violasse censendi sunt, dum in eas tam sunt improbi?

Sed quibus argumentis probant non omnia quæ pietatis sunt sacris literis contineri? Non igitur inquiunt, celebranda erit Dies Dominica, quam Scriptura non docet. Non credendum aiũt Symbolum esse Apostolorum, quia scriptura nusquam hoc docet ab Apostolis compositũ esse. Dubium erit num hoc sit Euang. D. Math. aut hę sint D. Paul.

aut

aut D. Petri, Epistolæ, quia hoc scriptura nusquam docet. Profectò nisi frontem perfricuissent Theologastri, puderet eos tam futilia in medium adducere, quibus tamen nihil aliud efficiunt, quam quod & inscitiam suam & malitiam detegunt.

Etenim diem Dominicam celebrem fuisse, & cœtibus consecratam, ex scripturis demonstrari potest. 1. Corinth. cap. 16. Apostolo iubet seponere collectam in vna Sabbatorum, hoc est, prima, iuxta Hebraicam phrasim, qua vnum significat primũ. Vt in Euangelio Marci 16 Et valde mane vna Sabbatorum veniunt ad monumentum, ortoram sole. Vbi apertè per vnam Sabbatorum dies Dominicus accipitur. Eadem die sacra sua fideles cum Paulo celebrabãt. Act. 20. Et Iohannes Apocal. cap. 1. Fui in spiritu, inquit, ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ quasi dicat, in illa celebri Dominica die. Claret ergo à temporibus Apostolorum Dominicæ diei celebritatem fuisse obseruatam, idcirco hodie quoque secundum scripturas obseruari.

Non constat quidem Symbolum, quod vocant Apostolicum, ab ipsis Apostolis compositum esse, at illud constat, capita religionis nostræ, quæ hoc Symbolo comprehenduntur, abundè ex scripturis comprobari posse, Friuola est igitur hæc quoque Theologa-

logaſtrorum obiectio.

Sacrorum librorum ſcriptores in dubium vocare Iudęorum eſt, & Mahometiſtarum non hominum Chriſtianorum, nedum Theologorum. Quæ hęc eſt improbitas? An non ſacri libri ſuos quiſque authores proferunt? Siccine cum Manichæis, corruptos eſſe ſacros libros diſputabitis, & authoribus non ſuis inſcriptos? Claret ergo abſolutè ſacrarum literarum perfectioni per obiectiones Matæologicas nihil prorſus decedere.

Longam hoc loco diſputationem inſtituunt, qua tamen nequaquam id quod conantur efficiunt. Sed nos compendio reſpondebimus. Fatemur ſanè Apoſtolos viua voce fuſè tradidiſſe, quæ ſummatim ſcriptis comprehenſi ſunt, inde tamen non ſequitur eos diſſentanea ſcriptis ſuis tradidiſſe, Pauca quidem ſi verba annumeres, ſcripſerunt, Petrus, Iacobus, Iudas. Nihil prorſus reliqui ſeptem. At Mattheus (Cuius Euangelium Barthoiomeus Apoſtolus Indis expoſuit) Marcus & Lucas Euangeliſtæ, ſummas eorum qui tradidere ſcriptis, mandarũt. Fingere me calumnientur iſta, niſi Lucam habuero teſtem, qui in præfatione Euangelii ſui ait. Quoniam complures aggreſsi ſunt ordine, conſcribere narrationem, de certo

compertis inter nos rebus, secuti tradiderunt nobis hi, ab initio ipsimet spectatores ac pars aliqua fuerunt dicendorum, visum est & mihi, persequendo ab initio omnia deinceps tibi scribere, optime Theophile, vt agnoscas earum de quibus edoctus es rerum, certitudinem. En lector, sanctè tradiderunt Apostoli viua voce quę viderant, & quorum pars magna fuerant, tradiderunt autem Ecclesiæ, & Lucę discipulo Christi, Lucas autem, sicut & Marcus eam traditionem in literas retulit. Scripta est iam itaque traditio Apostolorũ, nec est aliud quam scriptum sacrosanctum Euangelium.

Non est igitur pernitiosissima hęresis, vt calumniantur Sycophantę Theologastri, sed firmum & solidum axioma, dogmata & articulos fidei, certos ac firmos esse debere, atq; probari euidentissimè testimonijs scripturarum. Nam contumelia Spiritui Sancto fuerit, si existimaretur eas ad nos literas dedisse, in quibus perfectè nou habeatur, quicquid ad nostram salutem pertinet.

Paulus 2. Timoth. 3. satis istos arguit, cùm ait. Sacræ literæ (& solæ inquam) te possunt eruditum reddere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Iesu. Cuius pronuntiati quo fidem faciat, addit: Omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad doctri-

doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem quæ est in iustitia vt integer sit Dei homo, ad omne opus bonum apparatus. Quibus verbis apertè satis indicat, quicquid de Doctrina desyderari possit, in sacris literis contineri. Ait enim scripturam vtilem esse, primò ad doctrinam, id est, abundè demonstrare quænam sint vera ac retinenda dogmata, & quomodo ea discerni, comprobari, defendique debeant: deinde vtilem esse ad redargutionem, id est, ad confutanda euertendaque falsa & explodenda dogmata. Quæ cùm ita se habeant, certè neque ridiculum est Monhemii argumentum, neque Scholis explodendum, quicquid garriat Matæologica vanitas.

Pædobaptismum Melanchthon & alii pietate ac eruditione celebres viri contra Catabaptistarum errores sanctæ scripturæ potissimum authoritate defendunt. Deinde Patrum quoque testimonia allegant, qui disertis verbis Ecclesiam Pædobaptismum ex traditione Apostolica recepisse contestantur. Proferant ergo sanctorum Patrum testimonia, qui de sanctorum inuocatione idem testentur, quod de Pædobaptismo, Origenes & Augustinus. Si proferre non possunt, quid hic

quid hęc de traditione Apostolorum vanè disputant? Nam de Ecclesiæ consuetudine quantùm ad hoc negotium attinet, suprà dictum est. Nec Ecclesiam proscindit Monh. vt isti calumniantur, sed eos refutat, qui in Ecclesiam fœdas superstitiones inuexerunt.

Clamat de Iesu Christo in scriptura Petrus: Non est in alio quoquam salus. Clamat Paulus: Vnus est Deus, vnus Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui redemptionem dedit semetipsum pro omnibus, Clamat Iohannes. Si peccauimus, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Quid ni? an alios Ecclesiæ intercessores suis scriptis alios viua voce tradi disse censendi sunt Apostoli? Quin potius vana censeatur hoc loco & futilis Theologastrorũ de traditione Apostolica dissertatio.

¶ Venio ad defensionem 7. Dialogi, in quo de Sacramentis in genere pie docet Monhemius, quoniam propter infirmitatem nostram ægrè credimus promissionibus Dei, opus fuisse, vt eius erga nos voluntas, non solum verbis exponeretur, sed etiam rebus quę sentirentur, obsignaretur: quo firmius resisteretur, si quando minus inciperet dubitare. Hac Euangelica doctrina Theologastri, tanquam ranæ obiecti rubri panni irritatæ

tatæ, ad defendendum Matæologicum, illud de opere (vt loquuntur) operato commentum proliliunt, quo ſtatuunt ex vi actionis Sacramenta adferre ſalutem. Hoc cum nihil aliud ſit, quàm creaturis tribuere cauſam noſtræ ſalutis, noſque nimium obligare ſymbolis. & elementis huius mundi, coarguendos & refutandos eſſe cenſeo.

Abſurditates quas hoc loco comminiſcuntur, vt futiles & Theologiſtis iſtis Quęſtionariis dignas omitto, Sycophantias etiam prætereò, quas in nomina illuſtrium aliquot virorum, euomunt: ad rem ipſam propero.

Quandoquidem Beatiſsimus Auguſtinus Sacramenta quęlibet, quaſi quędam verba viſibilia eſſe docet, nihil ijs, quod ad ſalutem faciat plus concedere poſsumus, q̃ externo Dei verbo. Quapropter vt verba ſcripturæ nihil proſunt ſine fide, ita niſi eadem adſit, nihil prodeſſe Sacramenta ſtatuendum eſt. Nec loquutionem illam, qua libenter vtũtur Matæologi, Sacramenta remittere peccata, aut conferre gratiam, in aliam ſententiam admittimus, quàm qua Paulus prædicat, Euangelium eſſe vim Dei ad ſalutem: vtque lectio ſacrarum literarum ad Timotheum dicitur ſeruare. Quod nè nihil aliud eſt quàm vim & potentiam Dei, qua peccata remittit, gratiam largitur, & denique ſeruat,

Cont. Eaſtũ Manipb. 19. capite 16. in Ioannem Tract. 80.

prædicatione verbi, & administratione Sacramentorum tanquam instrumentis & mediis vti, ad salutem nostram.

Quærit sanè Augustinus. Quid est quod aqua corpus attingit, & cor abluit? Sed respondet id fieri vi & potentia verbi, non quia dicitur, sed quia creditur. Est ergo fides, qua ablutionem & sanctificationem apprehendimus. Quod etiam testantur acta Apostolica: Fide purificans corda eorum. Etenim nulla hic exercetur incantatio, vt ex prolatione verborum vel naturæ mutentur, vel Dei beneficia conferantur.

Nec est quod Pædobaptismum tanto nobis obiiciant fastu, quando nihil ex vi operis confertur infantibus, tantum obsignatur quod prius habuerunt. Loquitur quidem Augustinus de Pædobaptismi celebratione: Totum hoc in spe fit, vi Sacramenti, & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesiæ. Atque est hæc gratia, diuinitus donata Ecclesiæ? Scilicet, quod Deus ex mera sua gratia & misericordia, in sanguine Iesu Christi infantes nostros mundat ac adoptat, & hæredes vitæ æternæ conscribit. Hæc gratia in oculis totius Ecclesiæ Sacramento obsignatur. Ex qua obsignatione maximus consolationis fructus ad Ecclesiam redit. Quapropter & ipsum per seipsum multũ valere sacramentum Augustinus scribit. Huc

De pecca. merito & remiss. lib. 1. cap. 19.

lib. 4. con. Donatist. capite 24.

Huc accedit quod alia est infantiũ, quàm adultorum ratio, sicut docet Augustinus de Baptismo contra Donatistas lib. 4. cap. 24. Sicut in illo latrone, inquit, quod ex baptismi sacramento defuerat, compleuit omnipotentis benignitas, quia non superbia vel contemptu, sed necessitate defuerat: Sic in infantibus, qui Baptizati moriuntur, eadem gratia omnipotentis implere credenda est, quod non est ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad iustitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem. Ideo cùm alij pro eis respondent, vt impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet vtique ad eorum consecrationem: quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. Ex qua regula illud in Euange. dictum est, ꝙ omnes cũ legitur naturaliter monet: Aetatem habet ipse pro se loquatur.

Confirmat hæc de vi operis operati Theologistarum hęresis, securitatem carnis, & pernitiosissimam illam opinionem, cuius Augustinus meminit de Ciuit Dei lib. 21 cap. 25. eos damnari nõ posse, qui sacramenta Christi perceperint. Mentior, in stolidæ & seductę plebis vęcordia, abũdè sibi de salute prospectũ putat, perceptis sacramentorũ symbolis, quicquid fiat de pœnitentia & fide. Nec

rei magis confidunt siue pœnitæntes, siue impœnitentes, siue incolumes, siue ægri, siue de vita sua securi, siue de eadem desperantes: quàm huic Symbolorum perceptioni. En fructus putidæ Matæologiæ.

Conantur se excusare Theologastri, sed aqua, vt dicitur, hęrent. Si quispiam deploratæ vitæ, inquiunt, sihęreticus, si quantumuis simulatè emendationem ac sanctitatem mentiens quis accedat, modo sibi Baptismũ administrari velit, sacramentum quidem suscipiet, gratiam verò non, nisi post profligatam & depositam animi impietatem. Hæc illi. Fatentur ergo sacramentũ suscipi posse sine gratia? Si ita est, quomodo in sacramentorũ symbolis, tanq̃ in narthicothecio continetur gratia? Nonne palam sibi ipsi contradicit Matæologica vanitas? Rursus si gratiam demum suscipit, quis post profligatam & depositam animi impietatem, quod est (vt cum Theologistis Matæologicè loquar) operis operantis, qui multò ante susceperat Sacramentum, quę est vis operis operati?

Quis cacodæmon has peregrinas voces operis operantis & operis operati, in Rem publicam Christianam introduxit, quibus scriptura non vtitur, neque S. Patres, & quę ad explicationem syncerę Theologiæ nihil faciunt, tantum rixandi materiam Quæstiona

onariis præbent, & miseram plebem inani fiducia inebriant, atque dementant, quibus tam libenter vtuntur, qui immerentem Monhemium, hæreticæ nouitatis, impiobè simul & malitioſè insimulant.

Hugonem citant, qui testatur sacramentum non solum, sed etiam conferre illud cuius est signum. Respondeant igitur cum, Nugone suo, quidnam est illud, quod opus externum, & sacramentum visibile nobis præstat, quod nos per fidem non consequimur? Christusne? at illum fide comprehendimus. Remissio peccatorum? Illam quoque fide assequimur. Reconciliatio cum Deo? illam non obtinemus nisi per fidem. Gratiæ & spiritus augmentum. ne ista quidem alia, vlla ratione adipiscimur nisi fide. Quid ergo supereſt, quod istud opus operatum adferat?

Verba item Monhemij, quibus sacramentum definit, reprehendendo, & deprauando, eò deuoluuntur vt dicant sacramenta esse vascula diuinæ gratiæ, quibus Christus passionis suæ merita clementer incluserit. &c. Huic nos hæresi sacramentariæ Bonauenturæ verba opponimus, qui scripto suo in 4. Magistri Distinct. 1. quæst. 3. Inter alia sic inquit. Non est aliquo modo dicendum, quod gratia contineatur in sacramentis es-

sentialiter, tanquam aqua in vase, vel medicina in pixide, imò hoc intelligere est erroneum. Sed dicuntur continere gratiam, quia ipsam significant, & quia nisi ibi sit defectus ex parte susci pientis, in ipsis gratia semper confertur, ita intelligendo, quod gratia sit in anima, non in signis visibilibus. Hæc ille. Audis lector erroris coargui opinionem Matæologicam, audis sedem seu receptaculum gratiæ & donorum Dei animam hominis esse, non signa insensibilia, & egena mundi elementa.

Quare auersandi sunt Theologastri, sacramentis nimium affixi, & idololatriam introducentes, & creaturis salutem nostram tribuentes. Quod si scriptutæ & Patres interdum sacramenta aut seruare, aut peccata remittere dicunt, aut huiusmodi aliquid, id de re significata intelligi debet, non de symbolis. Hæc enim, tantùm à Dei promissione & liberalitate proueniunt, quę nobis signis visibilibus oblignantur. Hactenus de opere operato.

¶ Quę verò de sacramentorum effectibus ganniunt, malitioſè quoque subnectunt, nec digna sunt quę refutentur, prę sertim cùm Monhemius diserte satis exprimat, sacramenta non tantum signa esse nostrarum actionum, sed etiam promissionis & voluntatis

tatis Dei, eiusque obsignationis.

In distinctione sacramentorum veteris & noui Testamenti hoc maximè reprehendunt, quod Monhemius sacramenta veteris Testamenti non tantum corporalibus necessitatibus, sed etiam vsui spirituali inseruisse docet, & satis Mataeologicè quærunt, quidnam præclari, si ita sit, nobis Christus morte sua reliquit? aut quænam eius aduentui sit habenda gratia?

Ego verò quicquid garriat Mataeologica vanitas, in vtriusque Ecclesiæ sacramentis signa quidem diuersa, res tamen eadem agnosco, nempe: Deum, Christum, reconciliationem, gratiam, remissionem peccatorum, & id genus alia. Hæc vt olim significabantur, & ad credendum proponebantur in sacramentis veterum: ita eadem ipsa hodie in nouo Testamento, significantur & proponuntur in nostris sacramentis. Quod dico, cũm scripturæ, tum Patrum authoritate comprobabo.

Circumcisionem Paulus Ro. 4. σφραγῖδα vocat iustitiæ fidei, & prædicet & corroboret promissionem de iustitia, quam veteres per fidem accipiebant. Atque hinc sequitur, Veteres per eam habuisse peccatorũ remissionem, sine qua iustitia non potest obtineri, vt suprà copiosius disputatũ est. Et vicissim

in

in 2. cap. ad Colloſſen. nos ait eſſe circumciſos ciucumciſione non manufacta: & additur per oblationem peccatorum carnis: quo loco Circumciſioni aſcribit ablationem peccatorũ. Et in lib. Geneſ. capite 17. manifeſtè demonſtratur circumciſionem fuiſſe ſignum fœderis, quo Deus pollicitus eſt, ſe fore Deum tum Abrahami, tum ſeminis eius. Quare Auguſtinus multis in locis fatetur veteres per circumciſionem liberatos fuiſſe à peccato Originis.

Con. Fa. Manich. lib 12. capite 29.

Kurſus 1. Corinth. 10. docet Patres omnes in Moſen Baptizatos fuiſſe in nube, & in mari. Quem locum interpetrans Beatiſsimus Ambroſius ait veteribus præterita mala nó fuiſſe imputata, eosque per mare & nubem purificatos. Et Auguſtinus. Nubes & mare rubrum, inquit, Baptiſmus vtiq; Chriſti ſanguine conſecratus, hoſtes ſequentes à tergo, moriuntur peccata præterita.

In Ioan. Tra. 26.

Subijcit Paulus: Omnes eandem eſcam ſpiritualem commedebant, & omnes eundum potum ſpiritualem bibebant. Bibebant enim de ſpirituali, quę illos comitabatur petra: Petra verò fuit Chriſtus, iam verò ſi Chriſtũ habuerunt, certè non deſtituebantur eſca noſtrorum ſacramentorũ: qui alia dici non poteſt quam Chriſtus. Deinde diſertè poſuit nomina noſtrorum ſacramentorum.

torum. Nam Baptiſmum nominant, & cibum ac potum ſpiritualem. Quapropter Auguſtinus apertiſsimè ex hoc Apoſt. loco probat S. Noui & veteris Teſtamenti Sacramenta, in ſignis quidem diuerſa, ſed in re, quæ ſignificatur paria eſſe. Spiritualem, inquit, eſcam vtique eandem. Nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud, ſpiritualem verò quàm nos, &c. Item in Pſalmum 77. Idem itaque in myſterio. cibus & potus illorum, qui noſter: ſed ſignificatione idem, non ſpecie, quia idem ipſe Chriſtus illis in petra figuratus, nobis in carne manifeſtatus. Tot igitur ſcripturæ & Patrum authoritatibus muniti concilii, illius Florentini ab aduerſariis citati, decreta non multum moramur, affirmantes vtriuſque Teſtamenti ſacramenta, ſpetie quidem viſibili diuerſa, attamen eorundem promiſsionum, cum de Chriſto, tum de gratia eſſe ὁμοταγίδας

Nec eſt quod nos Chriſto iniuriam irrogare, aut legem Euangelio proferre calumnientur, quando nos cum Auguſtino fatemur, Chriſti ſacramenta eſſe virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanq̃ iuſticia fidei reuelata, & in libertatem vocatis filiis Dei, iugo ſeruitutis ablato, quòd duro & carni dedito populo congruebat, Sed hæc non mutant rerum ſignifica- Con. Fa. Manich. lib. 16. cap. 13.

nificatorum naturam, nec efficiunt quo minus ſacramenta noſtra & veterum, quod ad ſubſtantiam attinet, ſint eadem.

Sed Auguſtinum nobis opponunt Theologiſtæ in præfatione Pſalm. 73. Sacramenta, inquit, Noui Teſtamenti, dant ſalutem, Epiſt. 5. ad Marcell. Cõlite. Pelia. lib. 2. cap. 37. Sacramenta veteris Teſtamenti promiſerunt Saluatorem. Quibus verbis nihil aptius nihil præſtantius adferri potuiſſe ſentiunt. Scilicet quia pro ipſorum opiione tinniant. Verũ Auguſt. his verbis tantum diſtinguere voluit modum, quo veterum Sacramenta aliter ſignificabant Chriſtum, aliter noſtra. Cõ. Eauſtũ Manicheũ lib. 19. ca. 14. Item lib. 12. ca. 29. Nam illa ita repræſentabant, vt aliquando venturum: noſtra eum repræſentant, vt qui iam venerit. Quem modum alibi aliis verbis tradit, Sacramenta veterum pronunciare Chriſtum cum venturus eſſet, noſtra verò annunciare, cum veniſſet. Illa vocat promiſſiones rerum complendarum, hæc nominat indicia rerũ completarum. Alioqui quomodo potuiſſet Auguſt: exiſtimare, veterum ſacramenta nullo modo dediſſe Saluatorem, cùm ipſe diſertè teſtetur, Patres in Manna habuiſſe eundem Chriſtum, quem nunc nos habemus in Euchariſtia.

Obiiciunt & locum Hebræos 9. Si ſanguis taurorum & hircorum, & cinis vitulæ aſperſus, eos qui communicant, ſanctificat ad carnis

nis puritatem: quanto magis ſanguis Chriſti &c. Atq; hic quaſi euicta cauſa efferunt ſe. Mirantur hæreticorum ſuorum ſtupiditatem, qui cum aliud nihil quam Dei verbũ inflatis buccis crepent & iactitent, nõ aduertant tamen ſe cum Apoſtoli verbis ex diametro pugnare &c. Ego verò horum canum impudentiam miror, qui ſcripturas non intellectas tanto ſupercilio alijs obiiciunt. Fatetur Apoſtolus pecudum ſanguinem verum fuiſſe purgationis ſymbolum, ita vt ſacramentali modo purgaret. Hinc infert multò magis Chriſtum ipſum, qui veritas eſt, purgationem non modo externa ceremonia teſtaturum, ſed reipſa conſcientiis præſtiturũ. Itaq; argumentum eſt à ſignis ad rem ſignatam, nec quicquam facit ad ſoluendum præſens ζήτημα. Nec vllis ſignis ſiue veteris ſiue noui Teſtamenti, vim iuſtificandi tribuimus ſic vt mentiuntur Sycophantę: ſed eam ſolę fidei iuxta Scripturas aſsignamus.

Rixantur & de numero Sacramentorum. Et quia Monhemius locum Auguſtini citauerat, vbi celeberrimus Eccleſiæ Doctor, duo tautum recenſet noui Teſtamenti ſacramenta: Baptiſmum ſcilicet & celebrationem corporis & ſanguinis Domini. Reſpondent Theologaſtri Auguſt. eo loco non omnia recenſuiſſe, idq; Monhemiũ debere

De doct. Chriſtiana lib. 3. capit. 9.

agnoſ

noſcere, vtpote qui tertium adiiciat Abſolutionis Sacramentum. Sed quicquid iſti garriant dico. Auguſt, non niſi duo ſolennia toti Eccleſiæ à Chriſto inſtituta, agnouiſſe Sacramenta: Baptiſmũ & Euchariſtiam. Quę non hoc tantum loco, ſed etiam alibi ab Auguſtino enumerantur, vbi ex profeſſo de Sacramentis diſputare videtur. Primò, inquit, tenere te volo, quod eſt huius diſputationis caput: Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, ſicut ipſe in Euangelio loquitur, leni iugo ſuo nos ſubdidiſſe, & ſarcinæ leui. Vn de Sacramentis numero pauciſsimis, obſeruatione facillimis, ſignificatione præſtantiſsimis, ſacietatem noui populi colligauit, ſicuti eſt Baptiſmus Trinitatis nomine conſecratus, communicatio corporis & ſanguinis ipſius: & ſi quid aliud in ſcripturis Canonicis commendatur, exceptis his qui ſeruitutem populi veteris pro congruentia cordis illorum, & Prophetici temporis, onerabant, qui & in quinq; libris Moyſi leguntur. Obſeruet prudens lector, quod non dicit: Et ſi quę alia in ſcripturis Canonicis commendantur, ſed, & ſi quid aliud &c. Id quod palam arguit ipſum non de Sacramentis loqui, ſed de ritibus quibusdam & vsurpatis, & receptis ab Eccleſia: ſicuti & conſequentia in Auguſtino verba declarare videntur. Quid enim?

Si septem Ecclesiæ sacramenta agnouisset, nusquamne in tot scriptis suis huius septenarij numeri meminisset, tam curiosus & prope dixerim superstitiosus numerorum obseruator Augustinus, præsertim cùm se toties offerret occasio, de paucitate sacramentorum Christi differenti? Quanquam fateor eundem dum laxius accipit sacramenti vocabulum, & ordinem atque alia quædam inter sacramenta recipere, de qua re posteà. Rabanus quoque Maurus, diligens Augustini lucubrationum lector, & Episcopus Moguntinus: Sunt autem sacramenta, ait, Baptismus & Chrisma: corpus & sanguis: quz ob id sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum, virtus diuina secretius salutem eorundem sacramentorum operatur: vnde & à secretis virtutibus, vel sacris, sacramenta dicuntur. Floruit Rabanus circa annum Domini 830. Iam Augustino multò vetustior Septimius Florens Tertullianus duo tantum recenset sacramenta, Baptismum & Eucharistiam. Constat ergo hçc duo sacramenta, singulari dignitate præstare, alias cæremonias inferiore loco subsidere. Quemadmodum & scriptura sacra, vnica vitæ & omnium in Ecclesia rerum gerendarum certissima regula, Baptismum & Cœnam nobis, tanquam solemnia Christi instituta

De Instit cleri: lib. capit. 24

Cõ. Mart. lib. 1. & 4. Item lib. de corona Militis.

T

tuta & sacramenta commendat.

Interea salubres ritus & salutaria Dei instituta obseruationesque religiosas Ecclesiæ non contemnimus. Vocemus & hæc cum Patribus sacramenta, modo discernamus ab iis sacramentis, quæ actiones sacræ sunt, verbis & ceremonijs constantes, consortesque in vnam colligunt societatem.

Tridentina anathemata suo more crepant Theologistæ, quæ quantum valeant cordato lectori æstimandum relinquo.

¶ Octaui Dialogi, qui de Baptismo tractat, censuram suo more à Sycophantijs exordiuntur. Initio vellicant quod scribit Monhemius, Aquam Symbolum esse Baptismo conuenientissimum. Nam sicut ea sordes corporis abluuntur, ita per hoc Sacramentum expurgari animum. Atque hîc putant sibi excidisse Monhemium, vt qui supià renatos omnes perpetuæ impuritatis insimulauerit. Quia verò de hac re copiosè disserui in defensione Dialogi 3. breuiter nunc rem expediam. Respondeo itaque purgationem nostram non esse sitam in atomo aut indiuisibili puncto, sed fide & Sacramento ita inchoari, vt paulatim proficiat in isto sæculo, perficienda in futuro. Id si verbis Augu-

stini

ſtini de nuptijs & concupiſcentia lib. 1. cap. 33. quam meis audire malunt iſti Aſini, arrigant aures. Sic, inquit, accipiendum eſt quod ait Apoſtolus: Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt eam ſanctificaret', mundans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet ſibi ipſe gloriosam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi: Sic inquam accipiendum eſt, vt eodem lauacro regenerationis, & verbo ſanctificationis omnia prorſus mala hominum regeneratorum mundentur atque ſanentur, non ſolum peccata, quæ omnia núc remittuntur in Baptiſmo, ſed etiam quæ poſterius humana ignorantia vel infirmitate contrahuntur: non vt Baptiſmus quoties peccatur, toties repetatur, ſed quia ipſo quod ſemel datum ſit, vt non ſolum antea, verum etiam poſteà quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur. Quid enim prodeſſet vel ante Bapriſmú pœnitentia, niſi Baptiſmus ſequeretur, vel poſteà, niſi præcederet? In ipſa quoque Dominica oratione, quæ quotidiana eſt noſtra mundatio, quo fructu, quo effectu diceretur. Dimitte nobis debita noſtra, niſi ab eis qui baptizati ſunt, diceretur? Itemq; eleemoſynarú largitas & beneficentia quantalibet, cui tandem ad dimittenda

peccata prodeſſet, ſi baptizatus non eſſet? Poſtremò regni cœlorum ipſa fœlicitas, vbi non habebit Eccleſia maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, vbi nihil reprehenſionis, nihil ſimulationis erit, vbi non ſolum reatus, ſed nec concupiſcentia erit vlla peccati, quorum erit, niſi Baptizatorum? Hactenus Auguſtinus. Auditisne Theologaſtri, purgationem Baptiſmi, nequaq; vno momento peragi, ſed in vitam renatorum latè diffundi, donec tandem in ipſa regni cœ-
Capi. 34. lorum fœlicitate perficiatur? Quapropter poſteà ſubiicit: Ac per hoc non ſolum omnia peccata, ſed omnia prorſus hominum mala, Chriſtiani lauachri ſanctitate tolluntur: quo mundat Eccleſiam ſuam Chriſtus, vt exhibeat eam ſibi non in iſto ſæculo, ſed in futuro non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi. Nam qui modo eam talem eſſe dicunt, & tamen in illa ſunt, qui & ipſi fatentur ſe habere peccata, ſi verum dicant, profectò quoniam mundi non ſunt à peccatis, habet in eis Eccleſia maculam. Si autem falſum dicunt, quia corde duplici loquuntur, habet in eis Eccleſia rugam. Si autem ſe dicunt habere iſta, non ipſam: ergo ſe non eſſe membra eius, nec ſe ad corpus eius pertinere fatentur, vt etiam ſua confeſſione damnentur. Hęc ille. Egregiè ſanè

Augu-

Auguſtinus hypocritas iſtos perſtringit, ita enim regeneramur & inſtauramur, vt tamen nunquam deſit in nobis aliquid, quod regenerari oporteat & inſtaurari. Et iuſtitia noſtra multum adhuc admixtum habet impuritatis atque immunditię, quod repurgari oporteat. Quare non niſi in reſurrectione habebimus perfectam & abſolutam regenerationem. Ideoque Chriſtus in Euangelio reſurrectionem nomine regenerationis appellauit.

Deinde vexant & hoc, quod Monhemius præcipuum vſum Baptiſmi eſſe ſcribit, vt alat in nobis fidem. Id ſi verum ſit, putant iſti præcipuum hunc affectum non aſſequi infantes, vtpote in quibus fides non excitatur & alitur. Supra in defenſione 7. Dialogi oſtendimus gratiam non dari ex opere, vt iſti loquuntur, operato, quaſi deliteſcat in aqua ſanctitas aut Spiritus, & externo contactu nos regeneret. Sed per verbum Dei & Symbolum externum ſignificatur nobis reconciliatio cum Deo per Chriſtũ facta, quam ſi fide apprehendimus, & iuſtificamur & ſanctificamur. Itaque Auguſtinus in Iohannem ait: Vnde iſta tanta virtus aquę, vt corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo? Non quia dicitur, ſed quia creditur. Tract. 80.

Quod verò infantes attinet, qui adhuc per

peccata prodeſſet, ſi baptizatus non eſſet? Poſtremò regni cœlorum ipſa fœlicitas, vbi non habebit Eccleſia maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, vbi nihil reprahenſionis, nihil ſimulationis erit, vbi non ſolum reatus, ſed nec concupiſcentia erit vlla peccati, quorum erit, niſi Baptizatorum? Hactenus Auguſtinus. Auditisne Theologaſtri, purgationem Baptiſmi, nequaq; vno momento peragi, ſed in vitam renatorum latè diffundi, donec tandem in ipſa regni cœ
Capi. 34. lorum fœlicitate perficiatur? Quapropter poſteà ſubiicit: Ac per hoc non ſolum omnia peccata, ſed omnia prorſus hominum mala, Chriſtiani lauachri ſanctitate tolluntur: quo mundat Eccleſiam ſuam Chriſtus, vt exhibeat eam ſibi non in iſto ſeculo, ſed in futuro non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi. Nam qui modo eam talem eſſe dicunt, & tamen in illa ſunt, qui & ipſi fatentur ſe habere peccata, ſi verum dicant, profectò quoniam mundi non ſunt à peccatis, habet in eis Eccleſia maculam. Si autem falſum dicunt, quia corde duplici loquuntur, habet in eis Eccleſia rugam. Si autem ſe dicunt habere iſta, non ipſam: ergo ſe non eſſe membra eius, nec ſe ad corpus eius pertinere fatentur, vt etiam ſua confeſſione damnentur. Hęc ille. Egregiè ſanè

Augu-

Augustinus hypocritas istos perstringit, ita enim regeneramur & instauramur, vt tamen nunquam desit in nobis aliquid, quod regenerari oporteat & instaurari. Et iustitia nostra multum adhuc admixtum habet impuritatis atque immunditię, quod repurgari oporteat. Quare non nisi in resurrectione habebimus perfectam & absolutam regenerationem. Ideoque Christus in Euangelio resurrectionem nomine regenerationis appellauit.

Deinde vexant & hoc, quod Monhemius præcipuum vsum Baptrsmi esse scribit, vt alat in nobis fidem. Id si verum sit, putant isti præcipuum hunc affectum non assequi infantes, vtpote in quibus fides non excitatur & alitur. Supra in defensione 7. Dialogi ostendimus gratiam non dari ex opere, vt isti loquuntur, operato, quasi deliteſcat in aqua sanctitas aut Spiritus, & externo contactu nos regeneret. Sed per verbum Dei & Symbolum externum significatur nobis reconciliatio cum Deo per Christũ facta, quam si fide apprehendimus, & iustificamur & sanctificamur. Itaque Augustinus in Iohannem ait: Vnde ista tanta virtus aquę, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? Non quia dicitur, sed quia creditur. Tract. 80

Quod verò infantes attinet, qui adhuc per

ætatem credere non possunt, statuendum est, Spiritum sanctum in eorum cordibus fidei vices agere. Quod Augustinus quoq; non diffitetur contra Donatistas lib. 4. cap. 24. quem locum suprà adduximus.

Turpiter autem falluntur in eo quod putant fidei virtutem ijs qui baptizantur infundi, siue adulti sint, siue infantes. Negari enim non potest, adultos fidem habere, etiam antequam baptizentur. Sic Abrahamus credidit & iustificatus est: deinde accepit circumcisionem σφραγίδα adeptæ iam iusticiæ. Sic Eunuchus ille reginæ Candaces, fic Cornelius cum sua famula post acceptam fidem demum baptizati sunt. Sic legimus in actis Apostolorum: Qui libenter acceperunt sermonem Petri, baptizati sunt. Neque infantes baptizaremus, nisi iam eos ad Christum & ad Ecclesiam arbitraremur pertinere.

Roma. 4.

Act. 8, 10.

Capite 2.

Ridiculum verò quod obganniuut Baptismum esse Sacramentum regenerationis, quasi verò non regeneremur fide, aut non satis aperte Ioannes scribat: Omnis qui credit Iesum esse Christum, ex Deo natus est. Neque tam introducitur in animum noua vita baptismo, quàm introducta obsignatur.

1. Iohan. 5.

¶ Circa defensionem Pædobaptismi probant, quod authortatem traditionis Ecclesiasti-

ſtaſticę agnoſcit Monhemius, illud verò reprehendunt, quod non vbiq; & conſtanter id facit. Quapropter eum Eccleſia paterpè relicta, ad nouitates hactenus inauditas ſe conuertiſſe calumniantur. Scilicet quia Matæologica placita, Scripturæ & veritati aduerſantia, ſub titulo traditionum obtrudi ibi non patitur. Hinc illę lachrymę, hęc illa eſt ab Eccleſia diſceſsio.

Tertiò reprehendunt, quod Monhemius eundem eſſe baptiſmum Iohannis & Apoſtolorum exiſtimat. Atq; hoc loco egregiè bilem ſuam eructant. Monhemium plus ſuę ſenſui tribuere, q̃ Eccleſię totius iudicio atq; traditioni grunniunt, quod ſcilicet Patrum hallucinationibus Euangelicam anteponit authoritatem. Nec enim petulantia quadam à patrũ ſententia diſcedimus, vt calũniantur Sycophantę, ſed S. Scripturæ authoritate adacti. Idq; nobis pace ſanctiſsimorũ hominum licet. Sic enim Auguſt: Nolo authoritatem meam ſequaris, vt ideo putes tibi aliquid neceſſe eſſe credere, q̃m a me dicitur, ſed aut ſcripturis canonicis credas, ſiquid nondum quam verum ſit videas, aut interius demonſtranti veritati, vt hoc planè videas. Quid enim? Chryſoſtomo ne credemus neganti in baptiſmo Ioh: comprehenſam fuiſſe peccatorũ remiſsionem, an Marco & Lucę

De videndo Deum ad Pauli Capite. 2

Marcus, 1 Lucę. 3

Euangelistis testificantibus Iohannem prædicasse baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum? Propius ad veritatem accedit Augustini argutia, in spe fuisse remissa peccata Baptismo Iohannis, Christi Baptismo re ipsa dimitti. Vt aũt ad hanc argutiam confugeret Augustinus, Donatistarum improbitate impulsus fuit, contendentium retingi debere ab hæreticis tinctos. Quam tamen contentiosè non asseruit, sicut testantur verba eius. Tamen ne quisquam contendat, inquit, etiam in Baptismo Iohannis dimissa esse peccata, secundum aliquam ampliorem significationem eos quos iussit Paulus Apostolus denuo baptizari, per Baptismum Christi esse collatam, non ago pugnaciter. Apertè testatur se non pugnare cum eo qui in Baptismo Iohannis peccata dimissa esse contendat. Quare & præmisit: Nulli Prophetarum, nulli prorsus hominum, in scripturis diuinitus legimus concessum esse, baptizare in aqua pœnitentiæ in remissionem peccatorum, quod Iohanni concessum est.

De Baptismo. Donatist. lib. 5. cap. 11.

Cap. 9.

Iam cùm Christus ipse voluerit à Iohanne baptizari, sequeretur eum non fuisse tinctũ Ecclesiæ suæ baptismate, qui est Ecclesiæ caput. Quo quid dici potest absurdius? Quare ex re ipsa potius, quàm ex errore hominum

num iudicium facere discamus.

Vide autem quomodo verba Iohannis (dum Monhemium insectantur) interpertentur. Ego baptizaui eos aqua, ille verò baptizabit vos Spiritu sancto, id est, Hactenus ego vestra corpora sola aqua ablui, Christus verò Messias verus Spiritus sancti gratia animos quoque vestros purgatos reddet ab omniq́ue peccati macula suo Baptismate efficiet purissimos. Sic Theologastri. Vide obsecrò cordate lector quot ex hac, quam fingunt comparatione sequantur absurda. Primò Spiritum sanctum hodie à ministris dari. Secundò Baptismum Iohannis mortuum signum, & omni efficacia vacuum fuisse. Tertiò no esse nobis communem cum Christo Baptismum. Ecquid pudet temeritatis? Sensus autem genuinus verborum Iohannis hic est: Aquę Baptismus mihi & cæteris omnibus Christi Ecclesiæ ministris tribuitur: Christo verò Baptismus spiritus, sicut aliquando externo miraculo declarabit. Distinguit itaq; Christi officium à ministrorũ officio. Horum est externa elementa, iuxta Christi institutionem administrare, illius verò vim spiritualem submistrare discipulorum suorum Ministerio. Quò sanè pertinet quod Iohannes Euangelista testatur à Christo, qui spiritum baptizat, neminem Mar. 1. Io. 4.

vnquam aqua fuisse baptizatum, sed hanc ab eo discipulis fuisse delegatam p. ouinciam.

Impudenter etiam omnem Spiritus efficatiam, Iohannis Baptismo derogant, postquam in eo tam insigni miraculo cœlitus delapsus est Spiritus sanctus specie columbæ, & Christus declaratus est cœlesti præconio & testimonio, esse verus ille Christus & vnctus Dominus, qui sine mensura spiritum accepit, quem & aliis largiri solus potest, quique illo baptismo, Christianæ Ecclesiæ Baptismum consecrauit: Quapropter & de Christo testificatur Iohannes: De plenitudine eius accepimus omnes, gratiam pro gratia.

Sed audiamus argumenta talibus Theologis digna, Apostolos à Iohanne tinctos, posteà retinctos fuisse, ex nescio quibus Euodijs & Euthimijs, inter se tamen (qui fallis testibus mos est) discrepantibus probant. Sed parum conuenit obscuris istis scriptoribus cum testimonio Iohannis Euangelistæ: Iesus ipse non baptisabat, sed discipuli eius. In quem locum Augustinus ita scribit. Baptizabat Iesus, quia ipse mundabat, non baptizabat, quia non ipse tingebat. Præbebant Discipuli ministerium corporis. Præbebat ille adiutorem maiestatis, Quomodo

enim

enim ceſſaret à baptizando, quando non ceſſat à mundando?

Item cum verbis Chriſti,& quidem à reſurrectione pronunciatis : Iohannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto poſt dies hoſce non multos. Quibus verbis innuere videtur ſe non alium in ſuis agnoſcere aquę baptiſmum quàm Iohannis.

Sed quia nos horum ſcriptorculorum teſtimonia leuia ducimus , progrediamur adalterum argumentum. Veriſimile eſt inquiunt inter 3000. & rurſus 5000. quæ Hieroſolymis à Petro baptizata fuiſſe Lucas narrat, aliquos fuiſſe à Iohane tinctos, quo ſi idem ſit Baptiſmus Iohannis & Apoſtolorum, retingi nefas fuiſſet. Reſpondeor. Cum Euangeliſta teſtetur Ieſum in Iudęa plures ſibi adſciuiſſe diſcipulos & baptizaſſe,quàm Iohannem in Galilęa,non minus veriſimile videri , & ex iſtis aliquos interfuiſſe, quos ſi retinctos fatcantur , palam in Anabaptiſtarum factionem conceſſerint.

Futilia nimirum hęc ſunt argumenta. Plus ponderis habere videtur tertium ex capite Actorum. 19, vbi Paulus legitur baptizaſſe in nomine Domini Ieſu , eos qui ſe in Iohannis Baptiſmum baptizatos fuiſſe

fuiſſe

fuisse confessi erant. Qui locus & Patribus hallucinandi præbuit occasionem. Sed er-
Eph.4. rant quicumque Paulum, qui alibi vnum Dominum, vnam fidem, vnum baptisma, vnum Deum & Patrem omnium confitetur, aquæ Baptismum repetijsse putant. De ignis baptismo hæc intelligenda sunt, de quo Iohannes aiebat: ipse vos baptizabit spiritu sancto & igne. Et Christus iam cœlos conscensurus, Baptisabimini, inquit, Spiritu sancto post dies hosce non multos. Quare Lucas expositionis loco subiungit: Et cùm Paulus illis imposuisset manus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Vtq; hunc sensum amplectar Christi me exemplum mouet, qui ab Iohanne baptizari, sicq; nostræ communionis socius fieri voluit, tum illud quoq; quod nusq; rebaptizatos legimus, quos Iohannes baptizauerat. Capite præcedente de Apollo commemoratur, quod tantum baptisma Iohannis sciuerit. Quem assumpsisse Priscilla & Aquila, & exactius ei exposuisse viam Dei
Ad Iub. leguntur, retinxisse non leguntur. Vnde Cyprianum & alios veteres hoc loco abusos fuisse constat, dum huius authoritate rebaptizandos esse contenderunt, qui ab hæreticis baptizati fuerant. Quæ res posteà Donatistis erroris ansam præbuit, cum quibus

dum

dum luctatur Auguſtinus, valde ſe torquet, & ad argutias confugit, & interdum veritatis ſcintillas emicat, vt ſuprà oſtendi. Et de hoc ipſo loco vi veritatis adactus, tandem ait: Sed neque ipſius Iohannis Baptiſmus iteratus eſt, cùm ab eo baptizatos baptizari, in Chriſto Paulus Apoſtolus iuſſit: Quod enim ab amico ſponſi non acceperant, hoc ab ipſo ſponſo accipere debuerunt, de quo ille amicus dixerat: Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Scio, candide lector, quid ſenſerit Auguſtinus, ſed oſtendo quid illi de difficili argumento diſceptanti, vis veritatis extorſerat. Certè baptiſmus aquę, quem ab amico ſponſi acceperant, repeti non debebat, ſed baptiſmum ignis, hoc eſt Spiritus Sancti collationem & donum, quem ab illo non acceperant, accipere debuerunt. Quare omiſsis hallucinationibus Patrum, omiſsa item Mataeologica vanitate vnum baptiſma cum Eccleſia Dei confitemur, in remiſsionem peccatorum.

De bap. cõ. Donati. lib.

De claritate & obſcuritate Scripturarum in defenſione præfationis dictum eſt. Quod autem ad quęſtionem de Spiritu ſancto attinet, debet de Spiritus S. donis, quę illo tempore credentibus conferri ſolebant, quęſtio illa intelligi. Alioqui quomodo qui Iudęi fuerint, Spiritum Sanctum eſſe ignorabant, qui

qui toties huius mentionem fieri in lege & Prophetis nouerant? Et de quo Iohannem mᵍistrum suum disertis verbis testificantem audiuerant? Itaque nomen quidem spiritus sancti cognitum illis erat, sed de præstantissima illa distribuendorum Spiritus Sancti munerum ratione, quę post Christi in cœlos ascensum, in Ecclesia Christiana patefacta est, nihildum perceperant.

De Sacramentis veteris & noui Testamenti, satis vt arbitror, in defensione antecedentis Dialogi dictum est. Et quia Tridentina fulgura iampridem timere desijmus, ad vlteriora procedamus.

¶ In Censura noni Dialogi, qui est de cœna Domini, initio monstrosum illud dogma de Transłubstantiatione, quod tamen Monhemius non impugnauerat, tuendum suscipiunt. Pugnat autem dogma illud cum sacris literis, cum doctrina priscę illius Ecclesiæ, cùm ratione physica, adeoque tota rerum natura. Estque tam absurdum, vt, si omnia quæ illud euertunt argumenta colligere velim, proprium mihi de hac re volumen conscribendum sit. Quare breuiter ad ea quæ adferunt Theologastri, respondebimus.

Ioh. 4.

In Ioha. Trac. 15.

Porrò Scripturæ tam apertè in Sacramento Eucharistiæ panem & vinum agnoscunt,

vt

vt Theologistæ id negare non possunt. Tantum ad cauillos confugiunt, quibus eas eludant.

Primus cauillus est de pane substantiali, & citant Augustinum super Sermonem 8 de verbis Domini. Non est panis qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit, Atqui panis Eucharistiæ non est hic, sed eius, vt Basilij verbo vtar in Liturgia ἀντίτυπον Ille enim in ventrem abit, & consumitur, sicut Augustinus testatur de Trinitate libro 3. capite 10. Panis ad hoc factus in sacramento, accipiendo consumitur. Cui astipulatur Origenes in Matthæum, Cap. 15. Panis sanctificatus, iuxta id quod habet materiale, in ventrem abit, & in secessum eijcitur. Idem contra Celsum libro 8. Vbi pro collatis in nos beneficijs gratias diximus, oblatis panibus vescimur: Ille verò fide tantum recipitur. Vnde Cyprianus in sermone de Cœna Domini inquit: Nos non acuere dentem, sed tantum syncera fide panem frangere & manducare: Cui succinit Augustinus in Iohannem Tract. 25. Quid paras inquit, dentem aut ventrem? crede & manducasti. Et Origen. in Numer. Homili. 16. Bibere dicimur Sanguinem Christi, non solum ritu Sacramentorum, sed & cum sermones eius recipimus.

Actio. 1.

Alio-

Alioqui ſequeretur etiam malos homines & impios recipere panem vitæ æternæ fulcientem animæ noſtræ ſubſtantiam, quod eſſet abſurdiſsimum. Quapropter Auguſtinus apertè dixit, non comedere corpus Chriſti, niſi qui ſunt ex eius corpore. Et Hieronymus in Eſaiam cap. 66. Dum non ſunt ſancti inquit, corpore & Spiritu, nec comedunt carnem Ieſu, nec bibunt Sanguinem eius. Et paſsim huiuſmodi loca in Patribus occurrunt.

In explicatione huius cauilli hæc verba ponunt: Vt corporeus cibus corpus ipſum fouet, nutrit, auget, corroboratque, ita & corpus Chriſti hoc Sacramento ſuſceptum, animum ipſum iisdem virtutibus afficit. Sed hic iſtos animaduertere oportebat, perire analogiam ſignificationis, quando naturas elementorum remouent. Panis ideo ſignificat corpus Chriſti, quia alit, confirmat, & ſuſtentat, quod accidentibus tribuere non poſſumus &c.

Alter cauillus eſt, ideo panem dici, quod ante panis fuerit. Sicut Exodi 7. virga Aaron etiam cùm in Serpentem conuerſa eſſet, virga dicitur. Reſpndeo, virgam Aaron conuerſam fuiſſe in colubrum, Scriptura diſertis verbis teſtatur, quę & poſt conuerſionem colubri ſpeciem retulit, non virgæ. Pro

bent

bent ergo nobis è ſcripturis, panem conuerſum quo ad ſubſtantiam in corpus Chriſti, & dabimus eis panem appellari, non qui nunc ſit, ſed qui antea fuerit.

Refutatis igitur cauillis Matæologicis, ex Euangeliſtæ verbis oſtendo reuera in Eucharistia adeſſe panem. Accepit Ieſus panem inquit, benedixit, fregit, & dedit Apoſtolis ſuis &c. Vides quatuor illa verba accepit, benedixit, fregit, dedit, non regere niſi vnum accuſatiuum, ſcilicet panem. Igitur ſicut verus eſt panis dum accipitur, non minus verus erit dum frangitur & datur. Dedit ergo panem Chriſtus, non ſolum accidentia. Alioquin dixiſſet Euangeliſta, Chriſtum fregiſſe corpus & dediſſe corpus. Atqui omnia, vt audiſti, refert ad panem. Accepit panem, benedixit panem, fregit panem, dedit panem.

At ab Eccleſia ſe dogma iſtud ſuum accepiſſe aiunt Theologaſtri. Nos verò quam id falſum ſit, teſtimonijs vetuſtiſsimorum Patrum declarabimus. Lib. 4. Capit. 34.

Audiamus ergo proximum temporibus Apoſtolorum Irenæum: Quemadmodum qui eſt à terra panis, inquit, percipiens vocationem Dei, iam non communis panis eſt. ſed Euchariſtia, ex duabus rebus conſtans, terrena & cœleſti: ſic & corpora noſtra,

percipientia Euchariſtiam, iam non ſunt corruptibilia, ſpem reſurrectionis habentia. Hinc colligimus, ſic mutari panem in Euchariſtiam ſiue corpus Chriſti, prout corpora noſtra mutantur, & fiunt incorruptibilia. In qua mutatione cùm non abiiciatur ſubſtantia noſtrorum corporum, nec panis ſubſtantiam abire ſtatuendum eſt. Quapropter dicit Euchariſtiam conſtare ex duabus rebus, terrena & cœleſti, manifeſtiſsimè ſignificans panem manere, qui res terrena appellatur.

Tertullianus item lib. 1. contra Marcionem ait, Deum panem creaturam ſuam non abieciſſe, quandoquidem illo corpus ſuum repreſentauit. Et libro 4. contra eundem Marcionem: Acceptum panem, & diſtributum diſcipulis, corpus ſuum fecit, Hoc eſt corpus meum dicendo, id eſt, figura corporis mei. Figura autem non eſſet, niſi veritatis eſſet corpus. Cui ſententiæ aſtipulatur & Baſilius, vel ipſo Damaſceno teſte, atque adeò ipſe Auguſtinus.

De Orthodox. fide. libro 4.

Nec eſt, quòd iſtis Patribus opponant Theophylactum, aſſerentem panem non eſſe figuram corporis Chriſti, quando is intelligit nudam & inanem: quod verba eius ſuper Marcum ſatis oſtendunt, vbi aſſerit non eſſe figu-

In Matth. cap. 26.

se figuram tantùm. Neque Patres inanem figuram statuunt.

Origenes in Matthæum cap. 26. Panis iste quem Deus verbũ corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animorum. Idem in Leuit. Homil. 9. Non hæreas in sanguine carnis, sed discè potiùs sanguinem verbi, & audi ipsum tibi dicentem: Quia hic sanguis meus est, qui pro vobis effunditur. Et suprà ex hoc Scriptore docuimus, materiam Panis sanctificati in ventrem abire, & in secessum ejici. Cui sententiæ mox subiicit: Nec materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indignè comedenti illum. In Matth. capite 15.

Cyprianus Libri 2. Epistola 3. ad Cæcilium, ex verbis Christi docet vinum fuisse, quod ille sanguinem suum dixerit. Dixerat enim Christus in Cœna: Non bibam amodò ex ista creatura vitis, &c. Rursus: Sic verò calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrunque sibi misceatur, quomodo nec corpus Domini Christi Iesu potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi vtrunque adunatum fuerit, & copulatum, & panis vnius compage solidatum. Quo & ipso Sacramento populus noster ostenditur adunatus: Vt quemadmodum grana multa, in vnum collecta, & commolita, &

commixta, panem vnum faciunt: sic in Christo, qui est panis cœlestis, vnum sciamus esse corpus, cui coniunctus sit noster numerus & adunatus. Denique satis coarguit tota illa Epistola antiquum hunc auctorem euacuationem symbolorum, quam isti transformatores statuunt, nescisse.

At Cyprianum opponunt Cypriano Theologastri, Ait enim in sermone de cœna Domini: Panis iste quem Dominus Discipulis suis porrigebat, non effigie sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro. Respondeo. Primò Magnus ille Erasmus librum de Cardinalibus operibus Christi, in quo est sermo iste de cœna Domini, non esse Cypriani ex styli duritie iudicat. Deinde quanquam durius loquatur, quisquis est ille scriptor, tamen concedimus quod ait naturam panis mutari, modo intelligas mutationem sacramentalem. Non enim effigies, forma & accidentia panis subeunt hoc munus vt sint Sacramenta, sed natura & substantia ipsa panis & vini mutatur in Sacramenta corporis & sanguinis Domini. Vtq; substantia ipsa panis, & non effigies aut accidentia nutrit, ita corpus Christi & animam nostram alit, & corpus fouet atque instaurat. Vtq; substantia ipsa panis constat ex multis granis, ita corpus mysticũ quod representat, mul-

multa habet simul coiuncta membra. Concedimus ergo mutari naturam siue substantiam panis, quam delicię nostræ Mataeologia transubstantiando non mutat, sed auferit prorsus, apertissimè contra mentem etiam huius incerti authoris. Sic enim post verba citata sequitur: Et sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramento visibili, ineffabiliter diuina se infundit essentia, vt esset religioni circa Sacramenta deuotio. Videtisne ô portentosi transubstantiatores, hic collationem fieri inter personam Christi & hoc Sacramentum. Quare sicut in Christo manserunt duæ naturæ, ita & in hoc Sacramento seruantur. Sed audiamus reliquos Patres.

Ambrosius in 1. Corinth. 11. Qui enim morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo & potando, carnem & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus. Et mox: Testamentum ergo sanguine constitutum est, quia beneficij diuini sanguinis testis est, in cuius typum nos calicem mysticum sanguinis ad tuitionem corporis & animæ nostræ percipimus. Nec ista aduersatur, quod citant ex 4. lib. de Sacramentis (vt interim demus hos libros Ambrosij esse) Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, inquit auctor ille, vt inciperent esse quę non erant,

quanto magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur. Hæc verba, tantum abest vt nobis aduersentur, vt etiam sententiam nostram confirment. Ait enim sermonem Domini operatorium esse, non vt euanescant quę erant, sicut fit in monstruosa ista transubstantiatione, sed vt sint quæ erant, & in aliud commutentur: Videlicet, vt corpus & sanguis Christi fiant, id est Sacramenta corporis & sanguinis Christi, quę antè non erant. Pergimus itaque Patrum recitare testimonia.

Hieronymus apertè super Matthęum inquit, Pane & vino repræsentatum esse corpus & sanguinem Domini.

Augustinus contra Adimantum Manichęi discipulum, cap. 12. Non enim Dñs dubitauit dicere, Hoc est corpus meum, cùm signum daret corporis sui. Item contra Maximinũ Arrianorum Episc. lib. 3. cap 22. Hæc enim Sacramenta sunt, in quibus non quid sint, sed quid ostendant, semper attenditur: quoniam signa sunt rerum, aliud existentia, & aliud significantia. Rursus scribens Bonifacio Episcopo, Epist. 23. Si enim Sacramenta similitudinem quandam earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent. Ex hac ergo similitudine plęrun-

plerunque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum Sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: Sacramentum sanguinis Christi sanguis Christi est: Ita Sacramentum fidei, fides est. Item de Doctrina Christiana libri 2. cap 5. Ea demum est miserabilis animę seruitus, signa pro rebus accipere, & supra creaturam corpoream, oculum mentis adhauriendum æternum lumen leuare non posse.

Hesychius in lib. 20. super Leuit, capite 8. Propterea omnes cum panibus comedi præcipiens, vt nos intelligeremus illud ab eo mysterium dici, quod simul panis & caro est.

Gelasius Episcopus Romanus de Duabus Naturis, contra Eutychen & Nestorium: Certè Sacramenta, inquit, quę sumimus, corporis & sanguinis Christi, diuina res sunt, propter quod & per eadem, diuinę efficimur consortes naturę. Et tamen esse non desinit substantia vel natura panis & vini. Et certè imago & similitudo corporis & sanguinis Christi in actione mysteriorum celebrantur. Satis ergo nobis euidenter ostenditur, hoc nobis in ipso Christo Iesu Domino nostro sentiendum, quod in eius imagine profitemur, celebramus & scimus:

vt ſicut in hanc ſcilicet diuinam tranſeunt Spiritu ſancto perficiente ſubſtantiam, permanent tamen in ſuę proprietate naturæ: ſic illudipſum Myſterium principale, cuius nobis efficientiam virtutemque veraciter repræſentant, ijs ex quibus conſtat propriè permanentibus vnum Chriſtum, quia integrum verumque permanere demonſtrat.

Gelaſio concinit Auguſtinus qui loquitur in eandem ſententiam de eadem collatione inter Chriſtum & Euchariſtiam, prout citatur de conſecratione diſtinct. 2. Hoc eſt, inquit, quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus, ſacrificiũ Eccleſię duobus modis confici, duobus conſtare, viſibili elementorũ ſpetie, & inuiſibili Domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine: & ſacramento & re ſacramenti, id eſt corpore Chriſti: Sicut Chriſti perſona conſtat, & conficitur ex Deo & homine: Cùm ipſe Chriſtus verus ſit Deus, & verus ſit homo: quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in ſe continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem ſacrificium Eccleſiæ duobus, Sacramento & re ſacramenti &c. Ex hac Auguſtini collatione ſequitur, vt ſicut in Chriſto manent duæ naturæ integræ, ita ſubſtantia panis ab Euchariſtia non eſt remouenda. Affirmat enim quod omnis res earum rerum

natu

naturam& veritatem in se continet, ex quibus conficitur,& nemo dubitat ex pane confici sacramentum. Quapropter & eius naturam retinet. Quod Theodoretus ille Cyri Episcopus apertissimè docet. Sic enim in Polymorphi Dial: primo Orthodoxus loquitur

Manifestus est scopus ijs qui sunt initiati sacris. Voluit enim eos qui diuina mysteria participant, ne ad eorum quæ videntur naturam attendant, sed per nominum mutationem credant quæ ex gratia facta est transmutationi. Qui enim naturale corpus suum frumentum & panem appellauit, atque item seipsum vitem nominauit, idem ipse etiam ea quæ videntur symbola, corporis & sanguinis sui appellatione honorauit, non equidem naturam ipsam transmutans, sed adijciens gratiam naturæ.

Dialogo item secundo sic Orthodoxus loquitur: Captus es ijs quæ tedenderas retibus. Neq; enim post sanctificationem mystica symbola illa propria sua natura egrediuntur, manent siquidem in priore sua substantia & figura,& specie, adeoque & videntur & palpantur, quemadmodum antea. Intelliguntur autem quæ facta sunt & creduntur, & adorantur, tanquam ea existentia quæ creduntur. Nihil aptius dici potuit contra monstrosam illam Transubstantiationem.

Huc accedit etiam Gregorius in Regiſtro: Sed tamen azymum quem ſe mentatum dum ſumimus, Vnum corpus Domini noſtri Seruatoris efficimur. Azymum verò & fermentatum, panem apertè indicat manere: ſunt enim proprietates panis, quæ locum non habent, li eum ſubtrahas.

Extat & Bertrami libellus de corpore & ſanguine Domini, qui tradit ſymbolorum naturas etiam poſt conſecrationem conſiſtere. Vixit autem Bertramus circa annum Domini 840. Conſtat itaq; & noſtram de eruditam vetuſtatem, & recens eſſe infelix iſtud de Tranſubſtantiatione commentũ. Quin & Ioannes Scotus Doctor ille ſubtilis ſcripto ſuo in Sentent: Diſtinct: 11. libro. 4. Quæſt. 3. auctor eſt articulum Tranſubſtantiationis, nec in ſymbolo Apoſtolorum, nec in priſcis illis ſymbolis eſſe expreſſum, ſed declaratum, definitumque ab Eccleſia, ſub Innocentio 3. in Concilio Lateranenſi.

An. Do. 1215. Porrò quod nugamentum Tranſubſtantiationis declaratum demum, & definitum ab Eccleſia Scotus ſcribit, non Catholicam intellige, ſed Romanam, poſtquam illa ab Apoſtolica puritate & ſimplicitate deciuerat. Et enim tot Patrum teſtimonijs oſtendimus primitiuam Eccleſiam, nequaquam ita

sentiisse. Et postea in concilio Florentino sub Eugenio quarto Pontifice Romano habito, vbi facta est vnio Græcę & Latinæ Ecclesiarum, tametsi à Pontifice corrupti Orientales, plerique Romana placita receperint, nullis tamen argumentis perpelli potuerunt, vt monstrum Transsubstantiationis reciperent. Cumque Vnionis literæ essent formandæ & publicandæ, diligenter cauerunt, vt huius rei nulla mentio fieret. Nam si tanti momenti fuisset ista Transsubstantiatio, Ecclesia Romana numquam cum Græca voluisset coniungi, quæ eam non susceperit. Nam hęresim hodie dicunt esse & pestiferam, eam non admittere. Non autem credendum est Latinam Ecclesiam tantum voluisse cum hęreticis se coniungere, & cum illis communicare. Etenim quid magni hoc momenti fit, si cum Christo & Paulo panem vocemus corpus Christi, etiamsi non concipiamus cum spinosis Matæologis, accidens ibidem, suo cassum subiecto subsistere? Pullulat hac radice grauis discordia rixæ, vt religiosi Poetæ Mantuani lib. 12. Fastorum, verbis vtar, & cùm ista sententia non habeat nisi λογομαχίας, & labyrinthos inextricabiles, ad pietatem non conducit. Porrò anathemati Tridentino op-

An. Do. 1439.

ponimus anathema Apostolicum: Si quis annunciauerit vobis Euangelium, præter id quod annunciauimus vobis, anathema sit.

¶ Quia obiter excommunicationis meminerat Monhemius, eum locum ad calumniam idoneũ rati, Tragici isti Theocrines, mira rabie virus suum euomunt. Nouarum hæresium professorem, deprauatum rectorem, imò lupum vocitantes Monhemium, nullius dum vel hæreseos, vel erroris conuictum, ipsi in tot pernitiosis deprehensi erroribus. Quin & totam scholam Sycophantiis suis conspuunt, & Parentes rogant atque hortantur, ne liberos suos eò mittant instituendos. Ipsos etiam Adolescentes obnixè rogant, vt id hominum genus tanquam viperas fugiant. Sed bene habet. Eos enim per Dei gratiam, multi huius Scholæ Dusseldorpianæ alumni progressus in literis & pietate fecerunt, & faciunt quotidiè, vt Ecclesæ & Reipublicæ vtiliter aliquando inseruire possint, qui horum amentiam atq; furorem haud dubio repressuri sunt.

De cõse. Distinct. 2. Ego Berengari.

¶ Ne nihil intactum prætereat Sycophantarum virulentia, carpunt ea quoque quæ de causis institutæ cœnę scribit Monh:. Rogitant, si quis malus homo indignè sumat Sacramentum, num is præclara illa quæ recenset, assequatur. Atqui non de aliis loquitur

Mon

Monhemius, quam qui viua fide accedunt, Quanto iuſtius conueniendi erant ſpinoſi iſti tranſubſtantiatores, num putent corpus Chriſti reale atque ſubſtantiale, indignè ſumentium tot impuriſsimorum Sacrificulorum manibus ſenſualiter tractari, frangi & dentibus atteri? Eſt enim hoc iſtorũ non minus impium, quam abſurdum commentũ.

Deuoluuntur hoc loco ad ſuum illud axioma Pyrrhonium, de incertitudine iuſtificationis & remiſsionis peccatorum, de quo ſuprà diximus in defenſione Dialogi. 5. Quod ſi interdum quod ad hanc certitudinem attinet, titubamus, id non fit vitio fidei, ſed q nos illam abſolutam perfectamque non habemus. Veluti ſi quid Mathematicus de principijs artis ſuæ dubitet. Id eius facultatis incertitudini atque inconſtntiæ tribui non debet (eſt enim omnium certiſsima) ſed illius potius inſcitiæ, qui artem ſuum perfectè non didicerit. Quare ſi nos aliquando vacillamus, vt fit, de noſtra ſalute, ſacramenta incurrunt in oculos, & nos admonent. Quod cùm fit, fides noſtra excitatur vi Spiritus ſancti, qui hoc organo Sacramentorum vtitur, quemadmodum & verbi, quod prædicatur. Fides autem excitata, magis ac magis iuſtitiam & remiſsionem peccatorum complectitur.

De

¶ De Communicatione ſub vtraque (vt loquuntur) ſpecie, longam hoc loco inſtituunt altercationem, & Communicationem ſub vtraque vel altera tantum ſpecie, non diuini, ſed humani iuris, & arbitrariam eſſe, ſacrilego ore blaterant. Nos ergo & inſtitutam eſſe diuinitus communicationem ſub vtraque ſpecie, Scripturæ & Patrum teſtimoniis comprobabimus, & quæ iſti contra adferunt, perſpicuè diluemus.

Chriſtus in cœna ſua, diſertis verbis de ſacro poculo, inquit. Bibite ex hoc omnes. Marcꝰ etiam ſubiúgit: & biberunt ex eo omnes. Quibus accedit quod apud Lucam Dominus dicit: Accipite hoc & diuidite inter vos. Hoc luculentum & diſertum Chriſti inſtitutum ſpectans Apoſtolus Paulus 1. ad Cor. 11. teſtatur ab ipſo ſe domino acceꝑiſſe ius, omnes Chriſtifideles admittendi ad poculum Dominicum.

At Theologiſtæ clariſsima Scripturæ teſtimonia, puerilibus & ineptis argutijs eludere ſe poſſe putant. Verba Domini apud Marcum, inquiunt, non conſtringunt laicos ad bibendum, ſed ſolum illos qui præſentes erant Apoſtolos. Quæ ratio, ſi valere deberet, non Eccleſiæ ſuę Chriſtus, ſed Apoſtolis dumtaxat priuatim Sacramentum Cœnę ſuę inſtituit, Siquidem verba eius ſolum eos cõ-

stringit, qui præsentes erant. Quo iure igitur, quaue temeritate vel ipsi sumunt Sacramentum, vel vlli mortalium ad sumendum distribuunt? Nisi ludibrio scripturas haberent, antea cauillaturos putes?

Suos, inquiunt, Sacerdotes constringunt ea verba: hoc facite in mei commemorationem. At Paulus interpres verborum Christi, ijs longè certior & vereor, instituens totam Corinthiorum Ecclesiam. Quotiescunque manducabitis panem hunc, inquit, & calicem bibetis, mortem Domini annũciabitis, donec veniat. Nam quod isti dicunt Christum in Cœna Apostolos consecrasse in Sacerdotes, non etiam disposuisse de modo vtendi vel sumendi hoc Sacramentum, friuolum est & falsum, atque egregiè Mataeologicum, sicut & illud, primarium vsum institutionis Christi fuisse, vt sacrificium haberemus, scriptura hæc non agnoscit, nec syllabam illa confirmanda proferre possunt.

Disertissima Pauli verba, tam puerili cauillo eludunt, Vt me ipsorum pigeat atque pudeat. Aiunt Apostolum nihil quicquam præcepere de comunicatione alterius vel vtriusq; specie, sed solum Christi factũ enarrare, quid in Cœna egerit, Stupesne lector acumen Mataeologicũ? Atq; longè alius est Apostoli scopus. Aberrantem Eccl. à verò cenę

vlu

vsu increpat, & eam à malo vsu ad primum institutum Christi reuocat. Suntque instituentis & præcipientis, non narrantis verba: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de poculo bibat. Nec iuuat eos quod Paulus, iuxta Græcum textum non meminit calicis, cùm inquit: Quoniam vnus panis
1.Cor.11. vnum corpus multi sumus: Nam omnes ex eodem pane participamus. Quia semper ad institutionem recurrendum est, cùm de Cœnę administratione agitur. Nec vident talpæ quod mox sequitur: Non potestis poculum Domini bibere & poculum Dęmoniorum. Quibus verbis fideles instruit, ideo ipsos fugere debere communicationem Sacrificiorum Idololatricorum, quod participes sint poculi Dominici.

Item si sacramentum sanguinis Christi, solis datum est sacrificis, quorũ typum gessêrint Apostoli, iuxta istorum commentum. certè res ipsa, nempe peccatorum remissio per sanguinem Christi parta ad solos pertinebit Sacrificos. Dominus enim disertè dicit. Hic est sanguis noui testamenti, qui effunditur pro multis in remissionem peccatorum. At alibi scriptura non minus diserte tradit, sanguinem Christi effusum esse pro remissione peccatorum omnium fidelium. Proinde cum Laici, vt ab istis vocantur, rei

capaces

capaces sint, quanto magis signi?

Stat igitur firma Domini nostri Iesu Christi traditio, digna planè cui cædant omnes omnium hominum traditiones. Cui & Ecclesia plurimis annorum centurijs, quamdiu gutta aliqua superfuit integritatis fideliter inhęsit, sicut abundè ex Hystorijs & Patribus commonstrari potest. Tandem in perfido illo & crudeli Concilio Constantiensi, An. 1415. calix Domini populo Christiano prohibitus fuit. Postquam prohibitionem multæ inclytæ & inuictæ nationes, ab Ecclesia Romana defecerunt, initio facto à Bohemis, quorum præcipuos doctores Incendiarij illi exusserant, & deficiunt indies aliæ atque aliæ, atq; vt Virgilij verbis vtar: Ex illo in peius ruere & sublapsa referri Spes horum Danaum, qui ambitione & auaritia, aliisq; prauis affectibus exæcati, verbi Dei auctoritatem tyrannide sua oppresserant, & puritatem traditionibus suis obfuscauerant.

Sed audiamꝰ Theologastros quomodo probent arbitrarium semper fuisse, sub altera vel vtraque communicare specie. Citant aliquot Scripturæ loca, Lucæ 24. Et factum est dum accumberet cum eis, accepit panem & benedixit, ac fregit, ac porrigebat illis. Actorum 2. Frangentes per domos panem sumebant cibum in exultatione & simplici-

tate cordis. Act. 20. Vno autem die Sabbatorum, cùm conueniſſent diſcipuli ad frangendum panem. At vnde conſtat illis hæc Scripturæ loca de Cœna loqui? Auguſtinus inquiunt, Chryſoſtomus ſic intelligunt. Equidem fateor hos Patres per fractionem panis intelligere Cœnam myſticam, ſed per Synecdochen. Nequaquam enim in ea fuere ſententia, Laicis ſubtrahi poſſe calicem Domini: Chriſoſtomus enim in poſter: ad Cor. Homelia 18. ſcribit: Eſt autem vbi nihil differt Sacerdos à ſubdito, vt quando fruendum eſt horrendis myſterijs: ſimiliter enim omnes vt illa percipiamus digni habemur. Non ſicut in veteri lege, partem quidem Sacerdos comedebat, partem autem populus, & non licebat populo participem eſſe eorũ quorum particeps erat Sacerdos: ſed nunc non ſic, verum omnibus vnum corpus proponitur, & poculum vnum. Idem alicubi docet Auguſtinus. Iam ſi eo ſenſu quo Patres, per frectionem panis intelligunt aduerſarij Cœnam Domini patiemur eos frui ſuo ſenſu. At vt coniecturis innixi diſcedamus à tam clara Cœnæ inſtitutione, adduci non poſſumus.

Quando in ſcripturis parum præſidij videant Theologaſtri, actutùm ad alia conuolant ſubſidia. Atq; hoc loco quicquid vſpiam

in vllis

in vllis chartis vel ſuperſtitioſè vel curioſè factum legerunt circa Euchariſtiam, id omne in patrocinium ſuæ cauſæ congerunt.

Narrat Tertyllianus vxorem ſuam exceptum in cœtu ſacro Euchariſtiæ panem, ſecum domum deferre, & mane ante cibum ſumptum, de eo guſtare conſueuiſſe. Quid ad nos ſuperſtitioſæ mulieris factum? Nam quomodo communicarit ætate Tertulliani Eccleſia, ipſemet locuples eſt teſtis. Caro, inquit, corpore & ſanguine Chriſti paſcitur, vt anima de Deo ſaginetur.

Recenſet ſanè Cyprianus in Sermone de lapſis quædam miracula, vt impœnitentes cõterreat. Muliercula quædam Euchariſtiæ panem ſeruabat in arca, quã cũ aperiret, ignis flammam inde emicantem expauit, Pollutus quiſpiã, partẽ cum cęteris auſus eſt latenter accipere, quam contrectare & edere non potuit, cinerem ferre ſe apertis manib: inuenit. Quorſum hęc? An ab iſtis exemplis formam communicandi ſumemus? O ſacrilegas improbiſsimorum tenebrionum ſtrophas. Cur non & ex eodem Sermone adferunt Hiſtoriam, quam Cyprianus ſe præſente ac inſpectante teſtatur euenisſe. Parentes fugentes perſequutionem, paruulam filiam ſub nutricis alimento reliquerunt, relictam nutrix detulit ad Magiſtratus. Illi adductæ

ad Sacrificia Idololatrica, quod carnes per ætatem commedere non posset, panem mero mixtum ex idolothyto præbuerunt. Eius rei ignara mater, receptam postea filiolam sacro cætui intulit. Paruula impatiens precis & orationis Ecclesiasticæ, angi animo, & fletu concuti cœpit. Vbi verò solennibus adimpletis, calicem Diaconis offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius adsenit, faciem suam paruula instinctu diuinæ Maiestatis auertere, os labijs obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen Diaconus, & reluctanti licet de Sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus. In corpore violato Eucharistia manere non potuit. Sanctificatus in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit &c. Papæ, quam dilucidè commonstrat hæc Hystoria, toto sine exceptione cœtui oblatum fuisse calicem Domini, præsidente Ecclesiæ Carthaginensi sanctissimo & eloquentissimo Episcopo Cypriano.

Lib. 6. capite 34.

De Serapione quod narrant ex Historia Ecclesiastica, necessitate sic exigente factum est. Erat iste vnus ex lapsis necdum Ecclesiæ reconciliatis, ad quem morientem, Presbiter, quod & ipse ægrotaret, venire non potuit. Itaq; ne prorsus destitueretur reconciliationis solatio, quod toties ante morbum su-

um

um expetierat, parum Eucharistiæ puero qui ad se venerat dedit, quod infusum iussit seni præberi. Redeunti puero Serapion: Redisti, inquit, fili? Licet præsbyter venire non potuit, tu tamen imple quod tibi præceptum est, vt possim discedere. Notanda sunt etiam verba quæ sequuntur: Cunque esset comp: ta solennitas, velut cathenis quibusdam, vinculisque diruptis lætiorem iam spiritum reddidit. Quid enim sibi volunt ea verba: Cunque esset completa solennitas? Prorsus obscurum est hoc exemplum, & iuxta publicum ritum accipiendum. Nam & ad ægrotos integrum quoque delatum fuisse Sacramentum, Hieronymus testis est, ait enim ad Exuperium: Nihil illo ditius, qui corpus Domini in caniſtro vimineo, & sanguinem portat in vitro. Et quoties de gestatione fit mentio, pars altera Sacramenti complectenda est, nisi expresse excludatur. Sed desino ista persequi. Nam quæ postea de Melanthone, Bucero & Luthero blaſtiunt Sycophantias esse meras norunt, qui horum virorum lucubrationes vel à lumine salutarunt.

Obijciunt sibiipsis hęreticorum nomine locum Ioannis 6. Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Atque hîc mirè se torquent, & tandem per tropum

elabuntur. Constringit tamen eos Thomas Aquinas, licet ex recentiſsimis ſcriptoribus. Is enim parte tertia quęſt: 73. de Euchariſtia Artic: 2. dicit. Quod dicitur vnũ Sacramentum, quia ordinatur ad ſpiritualem refectionem, quę corporali conformatur. Ad corporalem autem refectionem duo requiruntur, ſcilicet cibus, qui eſt alimentum ſiccum, & potus, qui eſt alimentum humidum. Et ideo etiam ad integritatem huius Sacramenti duo concurrunt, ſcilicet ſpiritualis cibus, & ſpiritualis potus, ſecundum illud Ioan. 6. Caro mea verè eſt cibus, & Sanguis meus verè eſt potus. Thomæ concinit Gloſſator Decreti. De Conſecrat. Diſtinct. 2. Qui manducant & bibunt Chriſtum, vitam manducant & bibunt. Illum manducare eſt refici, illum bibere eſt viuere. Qui manducant, Gloſſa, id eſt in ſpecie panis & vini. Sanè niſi propoſitis his duobus Symbolis, panis & vini, menſa Domini eſſe non poterit. Qualis enim menſa in qua cibus apponatur ſine potu?

Quærunt ex Monhemio quonam modo ſtatuat ex verbis Euangeliſtæ ſpecierum indiuulſionem, cùm is Ioannem non citauerit, Itaque cum vmbra ſua pugnant.

Romm. 1. Fruſtrantur etiam iſti Sacramentorum violatores. vt Pauli verbis vtar ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν. Corpus Chriſti inquiunt quod

quod ſub forma panis datur, vtiq; viuidũ eſt, nec caret ſanguine, in quo vita conſiſtit. De ſpecie vini idem ſencendũ eſt. Sanguis enim viuid⁹, ſine viuido corpore ſubſiſtere nequit Proinde cum ſub vtrauis ſpecie corpus & ſanguis Chriſti ſumatur, calicis iſta ſublatio plebi Chriſtianę fraudi non fuiſſe exiſtimanda eſt. Satis irreligioſa eſt iſta argutatio, Nam cùm non ſint naturæ opera in hoc Sacramento corporis & ſanguinis Chriſti communicatio, de tanto myſterio ex phyſica ratione quicquam colligere velle, non minus à ratione, quàm à religione alienum eſt. Quicquid nobis iſtarum rerum traditur, fide accipitur, & verbis promiſsionum Chriſti nobis offertur, ratione nobis inexplicabili. Scimus Chriſti corpus in cælo non eſſe exangue. Sed vos quomodo probabitis corpus & ſanguinem in Sacramento coniuncta ſignificare? Quia diuerſis ea ſymbolis Eccleſiæ ſuæ exhibuit Chriſtus, ideo fides communicãtium ex vna parte ibi corpus Chriſti amplectitur, in crucem actum pro noſtra ſalute, inde ſpiritualiter paſcimur: Eademque fides ex altera parte apprehendit ſanguinem eius pro ſalute noſtra effuſũ, atq; hinc Spiritualiter & rigamur & potamur. Per hęc myſteria mortis Chriſti potiſsimum verſatur animus fideliũ cõmunicantiũ, Præclare ſanè

De conſe. Dist. 2. cũ frangitur.

Auguſtinus: Cùm frangitur hoſtia, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm Dominici corporis in cruce immolatio, eiuſque ſanguinis de latere effuſio deſignatur? Omiſsis igitur humanis argutiis verbo Chriſti firmiter inhæreamus. Eſt ille lux mundi, quem qui ſequitur, non ambulat in tenebris.

In comment. in 1. Cor. 11.

Si tanti facim⁹ humanas cogitationes, quanto verior eſt & ſcripturis magis conſentanea illa Ambroſij ratio? Caro, inquit, ſaluatoris pro ſalute corporis, ſanguis verò pro anima noſtra effuſus eſt, ſicut prius à Moſe præfigurátũ fuit, Sic enim ait: Caro, inquit, pro corpore veſtro offertur, ſanguis verò pro anima. Ambroſiũ ſecutus Gloſſator Decreti de Conſ: diſt. 2. cap. Cõperim⁹. In illa verba Ge Quia diuiſio vnius eiuſdemq; myſterij ſine grandi ſacrilegio non poteſt peruenire. Nõ ſuperfluè ſumitur ex vtraque ſpecie, inquit, Nam ſpecies panis ad carnem, & ſpecies vini ad animam refertur, cùm vinum ſit Sacramentum ſanguinis, in quo eſt ſedes animæ. Ideoq; ſumitur ſub vtraq; ſpecie, vt ſignificetur, quod vtrunq; Chriſtus & carnem aſſumpſit, & animam: & quod tam animæ quàm corporis participatio valeat. Vnde ſi ſub vna tantum ſpecie ſumeretur, ad tuitionem alterius tantum valere ſignificaretur:

Item

Item Thomas parte 3. Quæſt. 77. Artic. 2. dicit: Quamuis totus Chriſtus ſit ſub vtraque ſpecie, non tamen fruſtra datur ſub vtraque ſpecie: quia hoc eſt conueniens vſui huius Sacramenti, vt ſeorſum exhibeatur fidelibus corpus Chriſti in cibum, & ſanguis in potum: Quia corpus exhibetur pro ſalute corporis, & ſanguis pro ſalute animæ.

Quòd autem aiunt impropriè nos manducare corpus Chriſti, quod nemo dentibus commolere aut conterere poterit, verè quidem hoc dicunt, ſed Decreto ſuo parum conſentaneè. Conſcripta enim in Decreto ſub Berengarij nomine Confeſsio, tradit verum Chriſti corpus Sacerdotum manibus tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Conatur excuſare tantam abſurditatem bonus Gloſſator, & dicit hæc intelligi debere de ſpeciebus. Sed verba Confeſsionis hanc Gloſſæ excuſationem non admittunt: Expreſsè enim inquit Confeſsio, hæc fieri non ſolùm in Sacramento, verùm etiam ſenſualiter. Eamque ſententiam mox repetit: Non ſolum Sacramentum, ſed corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti in veritate (ô deteſtandam abominationem) manibus Sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Eos, qui aliter ſentiant, æterno anathemate dignos pronuntiat. Quid mi-

De Conſecrat. diſtin. 2. Ego Berengarius.

rum? ſi tanta abſurditate mentes infidelium offendimus, & à fide alienamus? Ita vt quidam dixerit, peſsimam eſſe gentem, quę Deum ſuum deuorat. Hanc tam egregiam ſcilicet Confeſsionem, Vercellenſi Concilio, & Nicolao Pontifici debemus.

Abunde monſtratum putat Matæologica vanitas, Chriſtum non prȩcepiſſe, vtranque ſpeciem Laicis percipiendam eſſe, quòd Ioannis 6. neutrius ſpeciei meminerit. Quaſi verò poſteà Sacramenta panis & calicis toti Eccleſiȩ non inſtituerit, & ſpirituali manducationi atq; potioni, externam & ſacramentalem adiecerit, vt illa ſpiritualis adiuuaretur, & efficacior eſſet.

Similis vanitatis eſt, quòd putant Laicis cõmunionem ſub ſpecie panis ſufficere, quia Chriſtus dicat: Qui manducat hunc panem viuit in ȩternum. At qui dixit, Qui manducat me, ipſe viuet propter me, idem mox ſubiicit: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus: Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. Item: Qui edit meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitam ȩternam, & ego ſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Nili Thyreſiȩ effetis Theologiſtȩ, videretis Chriſtum nobis dare carnem ſuam ratione cibi ſpiritualis, & ſanguinem

ratione

ratione potus. Itaque ſupra ex Thoma docuimus ſpiritualem refectionem conformari corporali. Ad corporalem autem refectionem duo requiruntur, ſcilicet cibus, qui eſt alimentũ ſiccum, & potus, qui eſt alimentum humidum. Et ideo etiam ad integritatem huius Sacramenti duo concurrunt, ſcilicet ſpiritualis cibus, & ſpiritualis potus.

Es wollenn vnſs diſſe verblinte Blindenfürer jmmer auſs dem Nachtmall des Herrenn einn Meußmall machen.

Quòd autem ſcribunt: Cùm tanta ſit ac eſſe poſsit, Laici ſub vna ſpecie communicantis, quanta eſt Sacerdotis ſub vtraque ſpecie ſumentis religio: Conſequitur Laicum tandem ſub vna ſpecie, atque Sacerdotem ſub vtraque accipere. Contradicit illis Alexander ab Hales, qui ſic inquit: Licet illa ſumptio, quę eſt in accipiendo ſub vna ſpecie ſufficiat, illa tamen, quę eſt ſub duabus, eſt maioris meriti, tum ratione augmentationis deuotionis, tum ratione fidei dilatationis actualis, tum ratione ſumptionis completioris, &c. Hunc ſcriptorem citaui, non q̃ multum illi deferam, ſed q̃ recentiſsimus eſt, vt Lector intelligere poſsit, admodum nuperam eſſe hanc Sacramenti mutilationem.

Perpetuò

Perpetuò contendunt, ſub ſpecie panis etiam dari ſanguinem, & ſub ſpecie vini corpus. Ita ſequeretur, Sacerdotes ſacrificantes bis ſumere corpus & ſanguinem Chriſti: ſemel ſub ſpecie panis, & rurſus ſub ſpecie vini. Quo quid eſt abſurdius?

Perinde negatoriũ eſt, quòd aiunt: Si ad circumſtantias, & ritus à Chriſto exhibitos nos obligari putemus, tunc non niſi poſt cœnam, prandium, & pedum lotionem erit offerendum: præterea non niſi cœnatis, cum aliis circumſtantiis plurimis dandum erit.

Epiſtola 118. ad Ianuar.

Reſpondeo cum Auguſtino, Si hoc ille monuiſſet, vt poſt cibos alios ſemper acciperetur, credo quòd eum morem nemo variaſſet: nunc autem huiuſmodi circumſtantias in arbitrio Eccleſiæ reliquit. Mandata ſunt, quoad hoc Sacramentum: Accipite & edite: Accipite & bibite ex eo omnes: Hoc facite in mei commemorationem: Probet ſeipſum homo, Et alia id genus. Ibi de tempore, de loco, de veſtitu, & aliis huiuſmodi circumſtantiis nulla fit mentio. Libera hęc ſunto, & ab Eccleſiis ordinantor. Ritus abluendi pedes ad hoc Sacramentum non pertinet, & vitandæ prolixitatis cauſa, de eo nunc non agam.

Quòd obiiciunt de nuperis illis Conciliis, Conſtantienſi & Baſilienſi, nihil moramur.

Illis

Illis non paret, neque Græca Ecclesia, neque totus Oriens, nec immeritò, quandoquidem aduersus Dei verbum statuerunt. Et labi Concilia nouum non est, vt de Ariminensi, Chalcedonensi, Ephesino secundo, & Aphricano, cui interfuit Cyprianus, & plerisque aliis constat. Nonne tempore Christi Concilium Sacerdotum, & Ecclesia illius temporis turpiter errauit, cùm Christi doctrinam, & Christum ipsum, & Apostolos damnauit? Hominum cœtus sunt Concilia, multa sæpe ignorationis caligine laborantium, nec omnia ex Spiritu Sancto decernentium. Sæpe quoque maior pars vincit meliorem. Quare Conciliorum definitionibus & sanctionibus eatenus duntaxat est acquiescendum, quatenus cum verbo Dei conueniunt, à quo si discedunt, vt erroneæ sunt respuendæ.

Sed audiamus quas habuit causas iustissimas scilicet Ecclesia malignantium, vt Ecclesiam Christi Sacramento Calicis spoliaret.

Primùm, Ne Laici sibi persuasum haberent, se ad vtriusque speciei perceptionem obligatos esse præcepto diuino. Quin igitur abolent scripturam Matthæi, Marci, Lucæ Euangelistarum, Pauli item Apostoli de institutione mystici huius epuli? Quamdiu enim illa extabit, omnibus Laicis vocem Magistri sui Christi audientibus, erit persuasissimum

simum se ad communionem vtriusq; speciei obligari. Hæc causa non tantùm non est iustissima, sed simpliciter Antichristiana.

Deinde, Vt doceat nihilominus totum Christum tam sub vna, q̃ vtraq; cõprehendi specie, &c. At nos suprà docuimus doctrinam Matæologic. esse irreligiosam & absurdam. Quare ne hęc quidem iusta erit causa, nedũ iustissima. Certè Lyranus quanq̃ recens scriptor, inquit: Vtrunque est de perfectione Sacramenti, scilicet forma panis, & forma vini; tum quia per vtrunque simul perfectè exprimitur passio Christi, tum quia vtrunque significat perfectam refectionem.

Tertiam causam assignant, vt vitentur immania illa pericula effusionis sanguinis, &c. Quid hoc aliud est, q̃ æternam Dei Patris Sapientiam Christum Iesum, institutorem huius Ceremonię, imprudentiæ accusare, qui hæc tam immania pericula non præuiderit? Quid tentamus Dominum? nunquid sapientiores eo sumus? Quid Iręneo, Basilio, Nazianzeno, Ambrosio, Augustino prudentius, & in negotiis Religionis solicitum magis? Illos ne hæc in Eucharistia pericula non vidisse putatis? Viderunt haud dubiè, sed tanti non fecerunt, vt eorum causa Sacramenta violarent. Si adeò soliciti sunt Theologastri ne indignè tractetur sanguis Christi, canes & porcos ab eo arceant, à quibus proculdu-

bio grauior illi fit iniuria, quàm si aliquid de calice in terram destillaret. Summa cura & diligentia pij ministri curent, ne sacrum poculũ in terram effundant. Quod si fortè fortuna contigerit, grauiter quidem ferendum est, non tamen ita exaggerandum, quasi nephariũ & grande scelus. Sed est iste vetus mos Hypocritarum, Colare culicem, & deuorare camelum.

Quia sanctissimum Christi Martyrem Cyprianum citauerat Monhemius, fatentur Theologistæ, vtriusque speciei communem eius ætate in vsu fuisse, ita tamen vt licuerit etiam altera specie legitimè vti. Sed confutant eos Cypriani verba. Nam in Epist. ad Cæcil. inter cætera sic ait: Solum Christum in hoc negotio audiendũ esse: præterea, non esse spectandum, quid alij ante nos fecerint, sed quid Christus ante omnes egerit: deinde qui non facit vt ille fecit, frustra colere Deũ mandatis atq; doctrinis hominum, &c. Libro 2. Episto. 3. cõtra Aquarios, qui pro vino sup ponebãt aquam.

Tandem ad Achillis clypeum, hoc est, Ecclesiæ auctoritatem cõfugiunt, vbi quod nostrũ est, mira impudentia sibi vendicant. Nobiscũ enim Eccl. Græciæ, totus Oriens, & vniuersa vetustas faciunt, & admodum recens est Sacramenti Eucharistiæ turpis mutilatio, quando Martinus eius nominis quintus, Roman. Pont. etiam post interdictum Consilii Constantiensis, in solenni officio Paschali, Ro-

mani ordinis formam, & antecedentium Pontificum morem ſecutus, populum ſub vtraque ſpecie communicaſſe legitur. Non igitur Eccleſiam Chriſti ſponſam laceramus, ſed iſtos ſacrilegos Sacramentorum violatores. Et ſicut integri Sacramenti præceptoribus gehennę minas intentant Teſtamenti Chriſti temeratores, ita contra eos pronuntiamus Apoſtolicum anathema: Si nos aut Angelus è cœlo aliter euangelizauerit, anathema eſto.

¶ Tandem, ſumpta occaſione à pia quadam Monhemii precatione, expatiuntur in parecbaſim quandam, Multa queruntur de ſpoliatione Eccleſiarum, de negle&tu & contemptione ſtudiorum & literarum, de factionibus, & diſsidiis animorum, & aliis huiuſmodi peruerſitatibus, quę controuerſam Religionem ſecutę ſunt. Huic querimonię calumnias ſuas & mendacia virulenter admiſcent, & veritatis aſſertores in odium & inuidiam vocare ſuo more ſatagunt. At nos, omiſsis & ſpretis Theologaſtrorum Sycophantiis, Veritatis & Euangelii ſtudioſos omnes per nomen Domini & Aſſertoris noſtri Ieſu Chriſti oramus & obteſtamur, vt de pace & concordia iucunda ſeriò cogitent & ſyncretiſmo agendo. Præſertim vt agamus de componendo diſsidio Euchariſtico,

quo

quo tam periculosè hodie perturbatur Ecclesia, flabella nobis Pontificiorum stimulos admouere debent. Abiiciamus ergo vnà cum Matæologicis transubstantiationibus, portentis, & τερατολογίαις, φιλονεκίαν quoque, & κακοήθειαν. Cùm iudicio legamus Patrum hyperbolas, qui nihil ferè reliqui faciunt diuinarum rerum, quod huic Sacramento non attribuant. Rursus repudiemus Anabaptistarum contemptionem, qui tessaram tantum mutuæ charitatis, & mortis Christi frigidum tenueque signum hic esse statuunt. Offerri nobis & exhiberi verum corpus & sanguinem Domini nostri, vescentibus in hoc epulo sacro, nihil addubitemus. De modo præsentiæ Christi placidè & amicè conferamus, viasque concordiæ quæramus. Quæ si statim se non obtulerint, sine odio tamen & acerbitate dissideamus. Et, vt Cicero cum Torquato de Epicuri dogmate disputans dixit: Sit ista in Græcorum leuitate peruersitas, qui maledictis insectantur eos, à quibus de veritate dissentiunt. Ita inter Euangelij candidatos, multo magis hæc modestia vigere debebat, vt sine odiis & contumeliis in aliquibus dissentirent, & hanc peruersitatem Sycophantis relinquerent.

¶ PRoperamus ad defenſionem Decimi Dialogi, qui eſt de Pœnitentia. In quo reprehendunt initio, quòd Monhemius Matæologicam illam & vſitatam Pœnitentiæ diuiſionem non poſuit, Quæ eſt in cordis contritionem, oris confeſsionem, & operis ſatisfactionem. Quaſi verò ſalutaris pœnitentia iſtis conſtet. At longè aliud nobis prædicat horrendum illud Iudæ proditoris exitium, cui nihil horum defuit, ſalutaris tamen pœnitentia defuit. Contritionem cordis habuit adeò horribilem, vt in deſperationem & mortem æternam tandem exierit. Ore confeſſus eſt, idque coram Sacerdotibus, dicens: Peccaui tradens ſanguinem iuſtum. Opere ſatisfecit, dum triginta argenteos, irritamentum ſcilicet prauitatis ſuæ, in templum abiecit. Nihil tamen omnia hæc miſero profuerunt. Hoc triſtiſsimum huius infœlicis hominis exemplum coarguit, partitionem iſtam Matæologicam parùm eſſe Magiſtralem, & naturam veræ & ſalutaris pœnitentiæ non exprimere.

¶ De poteſtate Miniſtrorum, & Clauibus Eccleſiæ diſputationem cum iſtis rixatoribus non inſtituam. Nam quòd Monhemius ſcribit, reluctantem peccatorem non ſtatim condemnandum & ligandum, locum reſpicit

Matth,

Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, &c. non Sacerdotes aut auricularem confessionem, vt stupidæ istæ Beluæ putant. Quòd verò definitionem Monhemij nouitatis insimulant, & mortificationem atq; viuificationem no partes esse Pœnitentiæ, sed effecta contendunt, cùm satis constet, Scripturis consentanea dicere Monhemium, nos istorum Sophisticen parum moramur.

De Satisfactione disputaturi, ne suum morem dediscant, priusq; disputationem ingrediuntur, calumniis suis Monhemij innocentiam conspuunt, vt eum in Principis indignationem pertrahant. Sed nos omissis Sycophantiis, ad disputationem ipsam tendamus. Illud tamen specta Lector, horum blateronum importunitatem: Hactenus exagitarunt Monhemium, q̃ de libero Arbitrio, de Fide, de Iustificatione, deque huiusmodi rebus arduis, suis Quintanis scilicet & Quartanis aliquid tradere fuit ausus, nũc insultant eius silentio, q̃ de Satisfactione & Purgatorio nihil dicat. Ita siue loquatur, siue taceat, istorum calumniæ erit obnoxius. Nunc de Satisfactione.

Concedunt Theologastri, Christum eatenus esse peccatorũ nostrorum satisfactionem, quatenus in Baptismo omnia peccata

noſtra abolentur. A Baptiſmo verò ſi quis lapſus fuerit, ei ſecundum menſuram delicti ſatisfaciendum eſſe. Quaſi verò Chriſtus alius Mediator ſit vno tempore, quàm alio.
.Ioan.1.2 Sed diuina illa Ioannis Theologia, horum Matæologiam apertiſsimè refellit: Si confiteamur, inquit, peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emendet nos ab omni iniquitate. Rurſus: Filioli, hæc ſcribo vobis, vt non peccetis, & ſi paccauerimus, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtũ, quem appullat ἱλασμον, id eſt, propitiationem noſtram. Ex quibus verbis colligas, etiam poſt Baptiſmum ſi labamur, Chriſtum eſſe noſtram iuſtificationem, non opera noſtra.

Aiunt Chriſtum, quamuis merito paſsionis & mortis ſuę pœnitentibus culpam & pœnam remittere poſsit, non tamen id, quò meliùs politia Eccleſiaſtica conſeruaretur, facere voluiſſe, quin potiùs ſatisfactiones aliquas exegiſſe, quas nos ipſi ſcelerum enormitati rependeremus. Vbi quæſo Chriſtus has ſatisfactiones exegit? Tam multa condonauit plærisque peccata, à quibus nihil tale exegit. Publicanus, qui orauerat: Deus propitius eſto mihi peccatori, iuſtificatus di-

discessit. Paralytico dictum est: Confide fili. remittuntur tibi peccata tua, neque aliud ab eo Dominus requisiuit. Audiit mulier peccatrix, sed pœnitens: Fides tua saluam te fecit, Remittuntur tibi peccata tua, vade in pace. Audiit Latro in cruce: Hodie mecum eris in Paradyso. Et de pœnitentia Petri Apostoli Ambrosius inquit: Lachrymas Petri lego, satisfactiones non lego. Clamat Dominus apud Ezechielem: Quacunque hora iniustus ab iniustitia sua recesserit, eius iniustitiæ non amplius recordabor. Vnde Augustinus super Psalmum, Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, &c. Et quia totum gratiæ eius imputatur, inquit, non meritis nostris: Beati, quorum remissę sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, non in quibus non sunt inuenta peccata, sed quorum tecta sunt peccata. Cooperta sunt peccata, & tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata Deus, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere: si noluit animaduertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. Hactenus Augustinus. Consydera verò Lector, quòd dicit, totum gratiæ eius imputatur, non meritis nostris. Qua sententia & id confutat quod dicunt, nostram scilicet Sa-

tisfactionem vim ſuam recipere à ſatisfactione Chriſti, eiq; inniti. Semper eò tendunt Theologaſtri (ſicut in Cenſura Quinti Dialogi vidimus) Chriſtum nos ideo redemiſſe, quòd ſit habendus caput noſtrorum meritorum. Sed hoc eſt nimium parcè & malignè vti beneficio Dei. Ideo diuinæ iuſtitiæ Chriſti mortem, vt pleniſsimam peccatorum noſtrorum ſatisfactionem opponimus.

Quòd verò peccandi temeritatem attinet, nulla re meliùs ea cohibetur, quàm cùm ſeriò perpendimus, quàm illuſtrem victimam poſtulauerit iuſtiſsimè in nos accenſa Dei ira, in quã omnia noſtra delicta transferrentur. Cumq; ea nulla re alia ſedata ſit, niſi ſanguine & morte Chriſti, grauiſsimę blaſphemiæ accuſandi ſunt, qui id aut operibus noſtris, aut ritibus atque exercitiis externis tribuunt. Quam blaſphemiam rude præſertim vulgus, Paſtorum ſuorum vitio, horribiliter incurrit.

Cæterùm q; à peccato reuocare, & quaſi freno quodam coërcere has ſatisfactorias pœnas, cautioresq; & vigilantiores in futurum pœnitentes efficere ſcribunt, hoc ſi de veris duntaxat exercitiis pœnitentiæ loquerentur,

tur, ferremus: nunc verò, cùm hæc magnifica verba etiam ad nugas illas transferunt, quas vulgus Sacrificulorũ confitentibus iniungit satisfactionum titulo, nos illos cum magniloquentia sua auersamur.

Nugatorium quoque est, & Matæologiam resipit, quòd dicunt, Mortem æternam virtute Sacramenti in temporariam cõmutari. Quia Deus quando culpam condonat, vnà etiam à pœnis liberat. Quod si videatur illos quandoque affligere, quos in gratiam recepit, non sunt dicenda pœnæ flagella, quæ sic irrogantur, sed paternę correctiones, quibus retinet suos in officio, & declarat omnibus quàm odiat scelera, licet ipsa condonet gratis. Ergo ne propter gratuitam remissionem ad peccandum faciles simus, supplicia irrogat eis, quos nobis statuit exempla. Huc pertinent afflictiones Adæ & Euæ, Dauidi Regi, Israëlitis, etiam post condonata peccata, irrogatæ. Quas tamen non semper & omnibus, post condonata peccata, infert. Nec potestati Clauium eiusmodi afflictiones subiecit Deus, sed distribuit illas pro suo arbitrio, & sæpe auertit aut lenit, prout à Sanctis inuocatur, & eos vera pœnitentia & sedulò videt ad se conuersos.

Reſtat vt de Patribus reſpondeamus. Loquuntur illi de Satisfactionibus, aut quæ coram Deo fiunt, aut quæ coram Eccleſia. Satisfactio, quę fiebat coram Eccleſia, à publicè pœnitentibus velut exploratio quædam erat & probatio pœnitentium, ne ſimulata pœnitentia fallerent. Teſtatur hoc Auguſtinus in Enchiridio ad Laurentium, capite 65. Plærunque dolor alterius cordis, inquit, occultus eſt alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel quæcunque alia ſigna procedit, cùm ſit coram illo, cui dicitur: Gemitus meus à te non eſt abſconditus: rectè conſtituuntur ab his, qui Eccleſiæ præſunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittuntur ipſa peccata. Porrò hæc ſaluberrima ſatisfactio, iam olim vna cum diſciplina Eccleſiæ obſoleuit, nonſine dolore & gemitu piorum omnium, & maximo Eccleſiæ detrimento.

De Satisfactione coram Deo, ſciendum eſt, quòd ſatisfacere interdum eſt, vt dicit Aſconius, tantum facere, quantum ſatis eſt irato homini ad vindictam. Quod nemo noſtrum præſtare poteſt, Chriſtus id tantum perfecit, vt iræ Dei quantum tenebatur, perſolueret. Sed altera eius vocis ſignificatio eſt apud Latinos, vt ſit reſpon-

ſpondere exiſtimationi atque opinioni de ſe conceptæ, vt Cicero prima Epiſt familiariter ſcribit: Ego omni officio ac potius pietate erga te, cæteris ſatisfacio omnibus, mihi ipſe nunquam ſatisfacio. Ex hac ratione Patres ſeria mortificationis exercitia, nonnunquam vocant ſatisfactiones, vtpote quibus nos approbamus Deo, tanquam verè pœnitenter. Quod genus ſatisfactionum vtinam tam in vſu eſſet apud aduerſarios, quàm libenter de vocabulo garriunt. Tandem ſatisfactiones in abuſum & ſuperſtitionem abierunt. Quare cauere debemus, ne crucis & mortis Chriſti meritum imminuamus, noſtris operibus aſſcribendo, quod illi ſingulariter conceſſum fuit, vt peccata condonaret & ab æterna damnatione redimeret. ad Lent.

A ſatisfactione progrediuntur ad Purgatorium illud ſuum aſtruendum Theologaſtri. Aiunt enim ſi quis ex hac vita diſcedat, priuſquam pœnas ſatisfactionum eluiſſet, hunc eas in Purgatorio poſt mortem pœnis & quidem grauiſsimis diſſoluere. Cui ſententiæ vehementer aduerſantur Cypriani verba in fine Tractatus contra Demetrianum: Credite, inquit, & viuite, & qui nos ad tempus perſequimini in æternũ gaudete nobiſcum. Quando iſtinc exceſſum fuerit,

nullus iam locus pœnitentiæ eſt, nullus Satisfactionis affectus. Hic vita aut amittitur, aut tenetur, hic ſaluti æternę cultu Dei, & fructu fidei prouidetur. Si nullus à morte ſatisfactionis effectus eſt, quomodo in Purgatorio perſoluent id ſatisfactionis animæ defunctorum, quod in hac vita fuit omiſſum?

Cypriano ſuecinit Hieronymus in Pſalmum 106. Dum eſtis in hoc ſęculo, hortor vos agere pœnitentiam. Confitemimini ergo Domino, quoniam in iſto tantum ſæculo miſericors eſt. Hic miſereri poteſt pœnitentis: quia illic Iudex eſt, non miſericors. Hic miſericors, illic iudex eſt. Hic porrigit manum cadenti, illic ſedet iudex. Hic vides Hieronymum in alia vita nihil videre, niſi Iudicem, & cœlum & infernum. Ideoq; hortatur, vt, dum in hac vita ſumus, pœnitentiam agamus.

Concinit iſtis liber Hyponoſticon Quintus: Da mihi præter hunc alterum locum, inquit, vbi vitæ poſsit requies eſſe perennis. Primum enim locum fides Catholicorum diuina auctoritate regnum credit eſſe cœlorum: vnde, vt dixi, nõn baptizatus excipitur. Secundum gehennam, vbi omnis Apoſtata, vel à Chriſti fide alienus, æternà ſuppli-

ſupplicia experitur. Tertium penitus ignoramus, immò nec eſſe in Scripturis ſanctis inueniemus. Finge Pelagiane locum ex officina dogmatis tui, & cæt. Vbi hic medius iſte locus, de quo garriunt Theologaſtri?

Sed vident ipſi in Scriptura, quod Auctor huius Libri non vidit. Citant enim locum Apoſtoli 1. Corinth. 3. Ipſe ſaluus erit, ſic tamen, quaſi per ignem. Quem locum Synodum illam Florentinam de Purgatorio expoſuiſſe dicunt. Atqui Paulus hoc loco de Doctoribus & Doctrina loquitur. An igne ſui purgatorii, diſcerni doctrinas volunt? An inde diſcemus, quid differat verum à falſo? Deinde, vt & Auguſtinus rectè monuit, ignem conſtituit, quem tam boni, quàm mali ædificatores experiantur. Cuiuſque opus, quale ſit, inquit, ignis probabit. Ergóne Apoſtolis & Sanctis omnibus ignis iſte communis eſt? Tertiò: Cùm figura ſit in vocabulis ſtipulæ, fœni, auri, argenti, qui fiet quòd in ignis nomine nihil erit figuratum? Meritò tam ineptam & frivolam expoſitionem vanitatis arguit Doctiſsimus ille Eraſmus Roterodamus in Annotationibus. Eſt & abſurda Chryſoſtomi interpretatio, vtvt eam lenire conatur, qui de igne gehennæ

in-

intelligit. Ignis iſte Theologaſtri, vobis ſuperſtitionũ & corruptelarum patronis maximè metuendus eſt, ſicut in hunc locum Ambroſius inquit: Semper erubeſcat neceſſe eſt qui ſe videt falſum defendiſſe pro vero. Quantum ad Synodum Florentinam attinet, habes ſpecimen lector, quàm illa fuerit in ſacris literis oculata. Quare non eſt mirum Græcam Eccleſiam in illa Synodo diu reſtitiſſe Purgatorio, donec tandem Beſſarion, Rutenus & Nicænus Græcorum legati ambitione & largitionibus corrupti, magnificis etiam promiſſis deliniti, in Romanæ Eccleſiæ ſententiam conceſſerunt. Quorum tamen ſententiam, cum domum rediiſſent, Eccleſiæ recipere detrectarunt.

In expoſit. Symboli.

Liber 2. Machab. quem citant Theologiſtæ, veritatem oppugnare non poteſt. Siquidem Cyprianus teſtatur Eccleſiam recepiſſe quidem illos libros, vt in Eccleſijs legantur, ſed non quo inde fides noſtra confirmetur. Et Hiero: dum eos citat, ſolet addere, ſi quis velit credere aut recipere. Et Auguſtinus contra ſecundam Epiſtolam Gaudentij, non inutiles eſſe dicit, modo ſobriè legantur & audiantur. Vt de alijs taceam, qui eos inter Canonicos non agnoſcunt. Laudat citatus liber quendam Raziam, qui ſe ipſum in-

interfecit, ne in hostium manus veniret, quo exemplo Circumcelliones Augustini ætate abutebantur ad furorem αὐτοφονείας sue sta biliendum. Deniq; ad finem libri hæc verba habentur: Si rectè scripsi, est quod volui: sin autem minus dignè, concedendum est mihi, &c. Quæ verba non recipiunt spiritum sanctum. Sed fac authenticum esse librum, num iam obtinebunt quod volunt? Minimè gentium. Dico sanctorum facta non præiudicare veritati. Dico non licuisse Iudæ offerre sacrificia aliena à lege Dei, cum scriptum sit: Quod præcipio vobis, hoc seruate, vt facias, nec addes quicquam, nec minuas. Quid enim? Num lex iubet significare pro mortuis? Num tale aliquid docuerunt Prophetæ, aut exercuerunt Sancti? Postquam ergo cum errore coniunctum est, & illegitimum Iudæ factum, rapi non debet in imitationem. Cumque Purgatorius iste ignis in sanguinem Christi, qui solus emundat Ecclesiam, contumeliosus sit, facetè maculatorium dixit, quisquis ille fuit, Deut. 12.

Citant librũ de vera & falsa pœnitentia sub Augustini titulo, cùm Augustinus: libri huius capitis 17. ab auctore citetur, quod est argumento, librum hunc longè post Augustini ætatem scriptum esse, quod etiam sty-

lus

lus arguit. Sed Theologiſtæ libros Patrum rarò inſpiciunt: Tantùm fragmenta apud Gratianum & Lombardum ſuos Euangeliſtas legunt. Contradicit autem huic libro Auguſtinus de Vanitate ſęculi, capite primo: Scitote verò, inquit, quòd cùm anima à corpore euellitur, ſtatim aut in paradyſo pro bonis meritis collocatur, aut certè pro peccatis in Inferni tartara præcipitatur. Eligite modò quod vultis, & hoc iam in vita veſtra diſponite, aut perpetualiter gaudere cũ Sanctis, aut ſine fine cruciari cum impiis. Vbi hic purgatorius ignis intercedit? Huc accedit, & liber ab Aduerſariis citatus, multa ſuperſtitioſè præcipit, Vt cùm iubet pœnitentes ſe abdicare militia & magiſtratu, &c. quæ nequaquam Auguſtini genium reſipiũt.

Cap. 15.

In libris Confeſsionum nuſquam Purgatorii meminit Auguſtinus. In Enchiridio ad Laurent. cap. 67. confutat eorum errorem, qui conſceleratis hominibus per ignem ſalutem promittebant. Quam opinionem & alibi refellit. Cap. 68. exponit locũ Pauli 1. Corinth. 3. Ligna, fœnum, ſtipulam, intelligit rerum ſæcularium quamuis licitè conceſſarum tales cupiditates, vt amitti ſine animi dolore non poſsint. Rurſus: Aedificare aurum, argentum, lapides prętioſos, intelligit ita Chriſto

De Fide & Oper. cap. 15. De Ciuitate Dei libro 21. cap. 26.

sto inhærere, vt hæc secularia prorsus spernas nec vllo eorum amore implicere. Huius opus igne examinatum non exuri, quia non dilexit ea, quorum amissione crucietur. Illius autem opus exuri, quoniam sine dolore non pereunt, quæ cum amore possessa sunt. Sed, quia retinet fundamentum Christum, saluus est quidem, sic tamen quasi per ignem. Quia vrit eum rerum dolor, quas dilexerat, amissarum: sed non subuertit neque consumit, fundamenti stabilitate atque incorruptione munitum. His itaque expositis subiungit caput 69. Tale aliquid post hanc vitam fieri incredibile non est, & vtrum ita sit quæri potest. Et aut inueniri, aut latere, nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium: quantò magis minusue bona pereuntia dilexerunt, tantò tardiùs citiusue saluari. Non tamen tales, de quibus dictum est, q regnum Dei non possidebunt. Quibus verbis significare videtur Augustinus, nõ incredibile esse quosdam spiritus defunctorũ saluandos, cùm è corporibus migrant, aliquantisper igne doloris torqueri, ob amissionem rerum charis. Ait enim: Tale aliquid post hanc vitam etiam fieri incredibile non est, videlicet, quale dixit de vstione doloris rerum amissarũ. Nec simpliciter ait per ignem purgatoriũ, sed interim (quendam) Deniq; addit: Quantò

magis

magis minusue bona pereuntia dilexerunt (non meminit satisfactionum omissarum) tantò tardius citiusque saluari. Certè non loqui Augustinum de Purgatorio Matæologico vel illud argmento est, quod expressè dicit: Ignis de quo locutus est eo loco Apostolus Paulus: talis debet intelligi vt ambo per eum transeant, id est, & qui ædificat super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides prætiosos, & qui ædificat ligna, fœnum, stipulam. Cum enim hoc dixisset adiunxit, Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit, &c. Nisi fortè eum in aëre collocent, fingantque cum Alcuino nescio quo, sanctos omnes, cum ad cœlum euolant per ignem illum transire.

Confirmant hanc sententiam & alia Augustini loca. De fide & operibus cap. 16. opinatur eos quibus charæ sunt diuitiæ, vxor, liberi, & earum rerum amore implicantur, ita tamen vt è fundamento Christo non excidant, in earundem omissione detrimentum passos, per ignem quendam doloris peruenturos ad salutem. Fusius deinceps in hanc sententiam disputat, & tandem concludit: Siue ergo in hac vita tantum homines ista patiuntur, siue etiam post hanc vitam talia quædam iudicia subsequuntur, non ab-

abhorret quantum arbitror à ratione veritatis iſte intellectus huius ſententiæ. Nota lector verba: Talia qaædam iudicia ſubſequuntur.

Libro de Ciuitate Dei 21. cap. 26. vocat ignem tribulationis, qui infidelibus delitias & amores etiam licitos exuret, ad quem ignem dicit pertinere & orbitates, & quaſcunque calamitates, quæ adferunt hæc. Et inter alia ſic loquitur: Poſt iſtius ſanè corporis mortem, donec ad illum veniatur, qui poſt reſurrectionem corporum futurus eſt damnationis & remunerationis vltimus Dies, ſi hoc temporis interuallo ſpiritus defunctorum eiuſmodi ignem dicuntur perpeti, quem non ſentiant illi, qui non habuerunt tales mores & amores in huius corporis vita, vt eorum ligna, & fœnum, & ſtipula conſumatur: alij verò ſentiant, qui eiuſmodi ſecum ædificia portauerunt, ſiue ibi tantum, ſiue hic & ibi, ſiue adeò hic, vt non ibi, ſecularia quamuis à damnatione, venialia concremantem ignem tranſitoriæ tribulationis inueniant, non redarguo, quia forſitan verum eſt. Hæc ille. Subijcit ad hanc tribulationem pertinere poſſe & ipſam mortem carnis, & Eccleſiæ ærumnas, atque perſecutiones quibus Martyres coronantur.

Vides lector Augustinum talem ignem Purgatorium non agnoscere, qualem Matæologia nostra comminenta est & observa illum perpetuò loqui de vstione doloris, quæ delitias & amores etiam licitos vxoris, liberorum, opum, & eiusmodi rerum in fidelibus exurat. Quid hæc ad pœnas & satisfactiones Matæologicas, in hac omissas vita? Quod enim iudicia illa quæ mortem subsequuntur attinet, nihil affirmat Augustinus, sed totum hoc in dubio relinquit.

Constat etiam ex præmissis Augustini ætatem nihil dum certi aut comperti habuisse de purgatorio, nec temerè offendes scriptorem Ecclesiasticum, Augustino maiorem, qui expressam Purgatorii mentionem faciat. Et tamen tam sunt effrontes istæ beluæ, vt vetustissimos quosque pro se citare haud vereantur.

Sed habeant sanè pro se multa humana testimonia, quid illis efficient? Quando nos omnibus illis opponemus oraculum cœleste Apocalip. 14. Et audiui vocem de cœlo dicentem mihi: Scribe: Beati mortui qui in Domino moriuntur amodò: etiam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. Sed opera illorum sequuntur illos? Huic oraculo succinit & ipse Augustinus de Ciuitate Dei, lib.

lib. 13. cap. 8. In requie sunt, iuquit, animæ piorum à corpore separatæ: Impiorum aut pœnas luunt, donec istarum ad æternam vitam, illarum verò ad æternam mortem, quæ secunda dicitur, corpora reuiuiscant. Atque hactenus de Purgatorio.

Rixantur etiam isti vitilitigatores de forma Absolutionis, quam contendunt esse: Ego te absoluo &c. Sed quibus aut rationibus, aut diuinarum literarũ testimoniis, aut exemplis nobis approbabunt magicum illud murmur, quo tanquam absolutionis formula vti consueuerunt? Præsertim cùm ita proferant, vt neque sermo, cùm sit Latinus, ab Idiotis intelligi, neque ab attentissimis satis distinctè verborum sonus percipi possit. Estne ista ratio absoluendi, & verbum remissionis annuntiandi? Nequaquam. Est enim ministri disertè proponere pœnitenti, sibique in peccatis suis displicenti verbum Euangelij de remissione peccatorum impetranda per Christum: quòd si is qui audit, assensum præbeat illis quæ proponuntur, habet remissionem peccatorũ. Sed satis hactenus has nænias persequutus sum. Tridentina fulmina iamdudum ætatem temerè de-

simus.

¶ VLtimus Dialogus de reliquis Sacramentis differit. Vbi initio reprehendunt Monhemium de Confirmatione, quod non tantum vi Sacramenti, id est operi operato tribuit, quantum Sacramentarij isti vellent. At nos suprà docuimus etiam à Iesu Christo instituta Sacramenta ex vi actionis non adferre salutem. Manus impositionem, quod repeti præcipiatur, Gratianus inter Sacramenta non agnoscit, & citat Augustinum de Baptismo contra Donatistas libro 3. cap. 16. Manus impositio, inquit, non sicut Baptismus repeti non potest. Quid enim est aliud nisi oratio super hominem? Vnctionem sacram Basilius in libro de Spiritu sancto inter Ecclesiæ traditiones recenset. Nimium Ceremonijs affixum, est istud hominum genus & nimium magico suo murmuri tribuit. Equidem reipsa, nec sine horrore quidem comperi, verum esse quod scribit doctissimus Erasmus in illa Parænesi, quam præfixit Paraphrasibus suis in Nouum Testamentum: Nunc multi sunt quinquagenarij, inquit, qui nesciant quid vouerint in Baptismo, qui ne somniarint quidem, quid sibi velint articuli fidei, quid precatio Dominica, quid Ecclesię Sacramenta. Hæc ita esse sæpenumero deprehendimus, vel ex fa-

quæst 1. p. Man.

familiaribus colloquijs, vel ex arcanis confessionibus. En vim operis operati, en actionum sine doctrina mutarum fructum. Cui tam deplorandam Christianæ plebis ruditatem & inscitiam, nisi istis præstigiatoribus imputabimus? Vtinam Ecclesiæ obsequerentur Erasmi saluberrimo consilio, quod in eadem Paræneſi tradit, confiderem futurum, vt non tantum titulo, consuetudinibus ceremonijs, sed etiam verè Christiani essemus.

De Matrimonio attingunt quæstionem, Vtrum rata debeant esse matrimonia, citra consensum Parentum inita. Sed quia operosum esset hanc quæstionem excutere, & defensio Catechismi id non magnopere requirit, nos eam in medio relinquimus.

De extrema Vnctione sic agunt, quasi Monhemius illis clinicam hanc Ceremoniam eripuisset. Atqui non vetat Monhemius ne adhibeatur, tantum hoc agit, ne παραμυθία desit, sine qua Ceremonia nihil prodest. Nec obscurum est, quàm superstitiosè hæc vnctio passim administretur. Accurrit Sacrificus, cum oleo ad ægrum, preculas suas demurmurat lingua exotica, quam circumstantes non intelligunt, aut si intelligant, ita

tamen demurmurat, vt verba percipere non posſint, accedit & mortuorum inuocatio. Hæccine oratio fidei eſt, quæ alleuabit infirmũ? Poſtea ad vnctionem ſuam hæc verba profert. In nomine Patris & filij, & Spiritus Sancti, vngo te oleo ſacrato, vt per hanc vnctionem accipias plenam remiſsionem peccatorum. Quæſo quæ ſcriptura docet per vnctionem illam plenam remiſsiõnem peccatorũ conſequi? Hæc ſuperſtitioſa nequaq̃ cum veteri more conſentiunt. Nec Sacrificulum aliquem ad ægrum aduocari vult Iacobus, ſed Eccleſiæ Presbyteros. In quem locum Bedę gloſſa ait: Non ad minores minusque doctos cauſam imbecillitatis ſuæ referat, ne fortè quid per eos allocutionis, vel nocentis conſilii accipiat. Hæc gloſſa Theologiſtę ſi obtineat, iam bona pars veſtri gregis ab hac functione excluſa erit. Quid enim (vt de ætate taceam) veſtris pecudibus indoctius, aut ad res ſacras adminiſtrandas ineptius? Quid quod ſiniſtri ominis apud vulgus eſt veſtra vnctio, nec temere admittitur vnctor, niſi rebus omnibus deſperatis, & vt Martialis ait:

Iam ſcrobe, iam lecto, iam pollinctore parato.

Vnde natum eſt Vulgare Prouerbium:

Non

Non diu viuere pisces, simulatque oleo immerguntur, quo significant, non diu superesse ægrotos, postquam oleo delibuti sunt. Tantus scilicet huius olei ad salutem est effectus.

Hactenus disputationem instituí, vt auctoritati Patrum plurimum tribuerim, & auguste de vetustate senserim, quod nolim quisquam eò rapiat, quasi omni superstitione liberem antiquitatem, aut Patres nusquam hallucinatos fuisse existimem. Possem enim recensere multos fœdos errores & pudendas hallucinationes Illustrissimorum & præclari nominis Patrũ, nisi mallem honori eorum & existimationi parcere. Vnum tamen quia ad rem de qua nunc agitur, nõnihil pertinet, præterire non possum, Dionysius Areopagita, quem interdum tanti faciũt Theologastri, vt tanq̃ Apostolicum virum tantum non adorent, in libro quem scripsit de cœlesti Hierarchia, cùm rationem humandi corpora fidelium tradit, Chrisma dicit super cadauer effundendum: quod ne Theologistæ quidem, vt opinor, à superstitione liberabunt. Est enim sumptum ab Ethnicis, qui mortuorum cadauera lauabant, quod & Apuleius vltimum lauacrum vocat, cui vnctura addebatur, vt Ennius inquit.

De Asi aureo li.

Tar-

Tarquinij corpus bona fœmina lauit & unxit.

neid. 6. Item Vergilius de Miseni funere:

Pars calidos latices, & ahena undantia flămis
Expediunt, corpusq; lauant frigĕtis & ungunt.

Habuerunt igitur & Ethnici extremam suam vnctionem, quæ hoc differt à Matæologica, quòd illi mortua cadauera invngebant, isti verò semimortua & adhuc spirantia inungant. Etquia iam inde ab Apostolorum tempestate cœperunt in Ecclesia errores, in qua non defuerunt, qui pro mortuis existimauerint suscipiendum esse Baptismum, stolidum est ita admirari vetustatem, quasi ea omni superstitione caruerit. Deferendum quidem est Patribus, ita tamen vt nonnulla in scriptis eorum cum venia legamus. Vt vt enim eruditione, pietate vitæque sanctimonia excelluerunt. homines tamen fuerunt, & interdum vt homines erraruntnec super fundamento, quod est Christus, argentum, aurum, lapides prætiosos perpetuò ædificarunt, quin & ligna, fœnum, stipulam, nonnunquam structuræ ad miscuerunt.

In

IN Peroratione, ſuo more Monhemii doctrinam Sycophantiis ſuis conſpurcant, nati ad calumniandum Theologaſtri, eamque nouitatis inſimulant, & hunc βκύλμον omnemque calamitatem Reipublicæ Chriſtianæ veritatis aſſertoribus imputant, & quoſcunque poſſunt, à veritatis cognitione deterrent.

Porrò, quàm vanè Monhemio nouatæ doctrinæ crimen obiiciant, vel ex eo intelligere potes Lector, quòd nos Catechiſmum eius vetuſtiſsimorum Patrum teſtimoniis tutati ſumus. Chriſto in Euangelio repudii indulgentiam aſtringenti, Phariſæi Moſen huius indulgentiæ permiſſorem obiiciunt, quos ille ad primam coniugii inſtitutionem reuocans ait: Ab initio non fuit ſic: Ita & nos Matæologos nouationibus ſuis antiquitatem prætextentibus, ad fontes & Apoſtolicæ Eccleſiæ praxim reuocamus. Crepant illi receptas Conſtitutiones, Decreta, Ritus: propugnant Idolorum cultum, Mortuorum inuocationem, Sacramenti mutilationem. At nos cum Chriſto clamamus, Ab initio non ſic fuit. Plauſibiliter etiam quondam Ethnicam religionem defendens, in hanc ſententiam dixit Symmachus: Si longa æ- Matt. 19

ras auctoritatem Religionibus faciat, ſeruan da eſt tot ſæculis fides, & ſequendi ſunt nobis Parentes, qui ſecuti ſunt fœliciter ſuos. Prorſus eadem vox eſt Theologaſtrorum, auitos ritus defendentium: Sed nos antiquarios iſtos ſuperſtitionum patronos, ad primam originem reuocamus, & monemus (vtor Prudentii verbis contra Symmachum libro primo) *Vt deterrimus error,*
Vtq; ſuperſtitio ueterum procul abſit auorum.

Cæterùm, quòd calamitates publicas Hæreticis, hoc eſt, Euangelii Profeſſoribus imputant, nihil noui faciunt, quando ea quoque re Demetrianum aliquem aut Symmachum nobis referunt. Eſt iſte vetus mos Idololatrorum, ſicut ex ſcriptis Sanctorum Patrum liquet. Prætexentes, inquit Tertullianus, ad odii defenſionem illam quoq; vanitatem, quòd exiſtimant omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi Chriſtianos eſſe cauſam. Si Tyberis aſcendit mœnia, ſi Nylus non aſcendit in arua, ſi cœlum ſtetit, ſi terra mouit, ſi fames, ſi lues, ſtatim Chriſtianus ad Leonem acclamatur. Conticui hactenus, inquit ad Demetrianum Cyprianus, & impatientem patientia vici: quum nec docere indocilem poſſem, nec impium

religio-

religione comprimere, nec furentem lenitate cohibere. Sed enim cùm dicas, plurimos conquæri, quòd bella crebriùs surgant, quòd lues, quòd fames sæuiant, quodque hymbres & pluuias serena longa suspendant, nobis imputari, vltra tacere non oportet, ne iam non verecundiæ, sed diffidentiæ esse incipiat & tacemus: & dum criminationes falsas contemnimus refutare, videamur crimen agnoscere. Hactenus Cyprianus. Deniq; tam trita fuit hæc apud Idololatras calumnia, vt inde (teste Augustino de Ciuit. Dei, lib. 2. capite 3.) vulgare prouerbium exortum sit: Pluuia defecit causa Christiani nominis. Ea res occasio fuit Augustino scribendi præclaros illos de Ciuitate Dei libros, & Paulo Orosio Hystoriam suam prætexendi. Nunc veterem calumniam renouant Sycophantæ, Artolatræ, vt mihi de hac re cogitanti in mentem veniat hic Poëtæ versiculus:

Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.

Illud verò ridiculum, cùm nihil eorum scripto sit acerbius & virulentius, cùm in Monhemium plaustra conuitiorum coniecerint, & nimbos calumniarum effuderint, ita tamen eum existimare volunt, id ex mera charitate, & animi candore se fecisse.

O cando-

AD CENSVRAM THEOLOGA-

O candorem Matæologicam. Sed tempus est, vt receptui canamus, quando in immensum Apologiæ nostræ excrescit oratio. Expedita res est accusare, inquit alicubi Erasmus, sed multiloqua defendere, Quare te prolixitati ignoscere, Lector, æquum est, Dominum Iesum precor, vt Veritati suæ patrocinetur, & Sycophantarum rabiem, calumnias, & impostoras reprimat.

AMEN.

EXCVDIT GRATIANOPOLI
Petrus Cephalius Duromontanus,
Anno M. D. LXI.
Mense Septembri.